

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ

ΤΕΥΧΟΣ 77 ΙΟΥΝΙΟΣ 1989 ΔΡΧ. 300

Ο
ΚΙΝΕΖΙΚΟΣ
ΜΑΗΣ

ΕΚΛΟΓΕΣ: Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΜΕΡΑ

Εξώφυλλο:
Περιμένοντας
να ξεφουσκώσουν
οι εκλογές

ΛΟΓΩ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ
ΤΟ ΕΠΟΜΕΝΟ ΤΕΥΧΟΣ ΘΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΗΣΕΙ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 7 ΙΟΥΛΙΟΥ

2 Ο κινέζικος Μάης, **4** Στην Κίνα βρίσκεται **5** Ζήτω ο Ανδρέας Παπανδρέου, **6** 424 ΩΡΕΣ, Ελλάδα οι εκλογές σου, **9** Τόλη και γοητεία, **12** Γκάλοπ στην πατρίδα του Μητσοτάκη και του Θεοδωράκη, **15** Κύμβαλα και σουρντίνες, **16** Στην Ελλάδα, **19** Χθεσινή, **20** Ο Μυνχάουζεν στα άστρα, **23** Η διπλή φυλακή του Χρήστου Γουλάκου, **24** Enki Bilal - Patrick Cauvin, Εκτός Παιδιάς, **36** Στον κόσμο, **38** Συνέντευξη με τον Ευτύχη Μπιτσάκη, **41** Τσόντες, **43** Οι Ευρωπαίοι Πράσινοι, **44** Наркωτικά και πολιτική, **46** Πολιτισμός, **48** Μηνύματα, **50** Συνέντευξη με τον Α. Κοντσαλόφσκι, **52** Χαρταετοί και χαρτογιακάδες.

33 «Η επόμενη μέρα». Μια συζήτηση για το ρόλο της Αριστεράς μετά τις εκλογές.

27 Η τρίτη συνέχεια του κόμικς του Γιάννη Καλαϊτζή: «Το μαύρο είδωλο της Αφροδίτης».

☐ Εκλογές και σενάρια. Αυτοδυναμία και θολές κυβερνήσεις συνεργασίας. Έγκυρες εκλογικές καταγραφές και λευκές καταγγελίες. Πεντάλεπτα, δεκάλεπτα, εικοσάλεπτα, ανοιχτές συγκεντρώσεις και εκλογικό μάρκετινγκ. Εναλλακτικά, οικολογικά και πελατειακά ψηφοδέλτια. Και σταυροί. Πολλοί σταυροί. Προπαντός σταυροί. ☐ Στις εκλογές η Αριστερά εκπροσωπείται από ευάριθμα ψηφοδέλτια: ΚΚΕ εσωτ. - Α.Α., Εναλλακτική Αντικαπιταλιστική Συσπείρωση, Μ.Α.-ΚΚΕ σε διάφορες παραλλαγές, με τον Λένιν, με τον Στάλιν, με τον Ζαχαριάδη. Εκφράζεται ακόμη με την άρνηση ενσωμάτωσης, με το λευκό, το άκυρο, τη μορταντέλλα. Αναγνωρίζεται τέλος στην κριτική ή άκριτη υποστήριξη της κοινοβουλευτικής εκδοχής της, του Συνασπισμού. ☐ Κι όμως, αρκετοί νιώθουμε αμήχανοι. Όχι, δεν είναι αιτία η δυσκολία επιλογής. Φταίει μάλλον το βαρύ κλίμα συναίνεσης και Νέας Εποχής που ξεχειλίζει από τις ραδιοφωνικές και τηλεοπτικές εμφανίσεις. Αυτή η φορτωμένη ατμόσφαιρα emphaticής αερολογίας και δύσκολα συγκαλυπτόμενων απειλών που μας πλακώνει. ☐ Αλλά ας πάρουμε κουράγιο από τους Κινέζους φοιτητές: Στην πλατεία Τιενανμέν, ανάμεσα στο Μουσείο του Μάο και την Πύλη της Ουράνιας Γαλήνης, δίπλα στο Μουσείο της Κινέζικης Επανάστασης με την ένδειξη «κλειστόν λόγω ανακαινίσεως», η Κινέζικη Επανάσταση ξεκινά από την αρχή. Για τρίτη φορά στα τελευταία 40 χρόνια.

Σ.

ΣΤΗΝ ΚΙΝΑ ΒΡΙΣΚΕΤΑΙ

Την ώρα που γράφονται αυτές οι αράδες, το προλεταριάτο του Πεκίνου της Σανγκάης, της Καντόνας και εκατοντάδων άλλων κινέζικων πόλεων βρίσκεται στα οδοφράγματα, για τρίτη φορά σ' αυτό τον αιώνα! Όμως, τώρα η Επανάστασή του για ελευθερία, δημοκρατία, κοινωνική δικαιοσύνη και ανθρωπίνη αξιοπρέπεια δεν βρίσκει απέναντί της κάποιο ξενόδουλο φεουδαρχικό ή αστικό καθεστώς. Τώρα, στην ημερήσια διάταξη είναι το ροκάνισμα της εξουσίας, αν όχι η ίδια η ανατροπή της παρασιτικής γραφειοκρατίας!

■ Να λοιπόν, που το «απίθανο» είναι ήδη γεγονός. Εκατομμύρια Κινέζοι φοιτητές, εργάτες, υπάλληλοι, διανοούμενοι και αγρότες κλονίζουν συθέμελα το καθεστώς του στρατιωτικού νόμου που δεν έχει «λαϊκό» παρά το όνομα, και αντιπαράτassουν την *δεύτερη, την δικιά τους εξουσία!* Αν τα λόγια έχουν ακόμα ένα νόημα, τότε θα πρέπει να παραδεχτούμε πως στο Πεκίνο (αλλά και στην Σανγκάη) ξαναζεί η Κομμούνα και μοιάζει σαν δυο σταγόνες νερό με την μακρινή πρόγονό της της Παρισίου και την πιο σύγχρονή της της Πετρούπολης του 1917. Όπως εκεί, έτσι κι εδώ οι επαναστατημένοι πολίτες παίρνουν τις τύχες τους στα χέρια τους και – κάτω από την πίεση των ίδιων των αναγκών τους – αρχίζουν να οργανώνουν τα έμβρυα της νέας πολιτικής εξουσίας. Όπως τότε, έτσι και τώρα ανεμίζουν οι κόκκινες σημαίες της επανάστασης και από τα πλήθη υψώνεται – όσο ποτέ άλλοτε – η πάντα επίκαιρη Διεθνής...

Όμως, οι ομοιότητες δεν σταματάνε στο πάθος και στις ιστορικές αναφορές των εξεγερμένων. Την ώρα που στους δρόμους του Πεκίνου δεν υπάρχουν παρά μερικοί ξεχασμένοι τροχονόμοι για να θυμίζουν το Κράτος που καταρρέει, η νέα εμβρυώδης εξουσία της επαναστατημένης κοινωνίας κάνει την εμφάνισή της με τις ομάδες των πολιτών που οργανώνουν τις συνδικαλικές τους, που *υποκαθιστούν* την αστυνομία ελέγχοντας ποιος μπαίνει και ποιος βγαίνει από την πόλη τους, που φράζουν τους δρόμους, τις γέφυρες και τα σταυροδρόμια με οδοφράγματα κάθε λογής. Που περικυκλώνουν κατά δεκάδες χιλιάδες τις στρατιωτικές φάλαγγες και πείθουν τους στρατιώτες να μην χτυπήσουν τα αδέρφια τους. Που οργανώνουν τις διάφορες υπηρεσίες που δεν μπορεί πια να εξα-

σφαλίσει στους πολίτες, η κρατική μηχανή που πάει να αποσυντεθεί!

Ωστόσο, η απειλή είναι πάντα ορατή. Αφελής όποιος μπορεί να πιστέψει ότι οι διάφοροι Λι Πενγκ και Ντενγκ Σιάο Πινγκ θα αποσυρθούν και θα καταθέσουν τα όπλα χωρίς να δώσουν μάχη. Η γραφειοκρατία δεν πρόκειται να κάνει χαράκι. Είτε με την ανοιχτή βία (αν της το επιτρέπει η κατάσταση των ένοπλων σωμάτων κρούσης της), είτε με πρόσκαιρες αναδιπλώσεις που δεν θα αποσκοπούν παρά στην καλύτερη προετοιμασία της αντεπίθεσης, οι «από πάνω» θα κάνουν ό,τι περνάει από το χέρι τους για να ξανακλείσουν στο κλουβί τους «από κάτω». Ανεξάρτητα όμως, από τα γεγονότα που θα έχουν σημειωθεί την ώρα που ο αναγνώστης κρατάει αυτό το περιοδικό στα χέρια του, ένα πράγμα θα είναι βέβαιο: τίποτα δεν θα είναι πια όπως χτες στην χώρα με το ένα δισεκατομμύριο εκατό εκατομμύρια κατοίκους!

Ο «ισχυρός άνδρας» Λι Πενγκ με το ανύπαρκτο κύρος δεν θα μπορεί να παραμείνει στην εξουσία παραπάνω από μερικούς μήνες. Την ίδια ακριβώς τύχη θα έχουν και οι υποστηρικτές του μέσα στην ηγεσία. Το ίδιο το Κομμουνιστικό κόμμα και ο στρατός δεν πρόκειται να θρουν σύντομα την χαμένη συνοχή τους απέναντι σε μια κοινωνία που δοκίμασε τις δυνάμεις της και συνειδητοποίησε στην πράξη πόσο εύθραυστος και τρωτός είναι ο μέχρι πρότινος παντοδύναμος αντίπαλος. Όποια κι αν είναι η κατάληξη της σημερινής αναμέτρησης, η Κίνα έχει μπει πια για τα καλά σε μια μάλλον μακρά περίοδο επαναστατικών σπασμών που θα δει τους πρωταγωνιστές της να οργανώνονται, να συζητούν, να ωριμάζουν πολιτικά και να προετοιμάζουν την τελική έφοδο!

Το μήνυμα που στέλνουν σήμερα στα πέρατα του κόσμου οι γενναίοι φοιτητές της πλατείας Τιέν Ανμέν είναι κάτι παραπάνω από σαφές: η επανάσταση είναι πάντα επίκαιρη ή μάλλον ποτέ δεν ήταν τόσο επίκαιρη όσο σήμερα. Αναδιώνοντας τις δθθεν ξεχασμένες παραδόσεις της αυτοοργάνωσης των καταπιεσμένων, ξαναφέρνουν στην ημερήσια διάταξη της ανθρωπότητας τον αγώνα για την απαλλαγή της από τα δεσμά της πολιτικής και οικονομικής καταπίεσης, από το φάσμα της καταστροφής του περιβάλλοντος και της καθημερινής αλλοτρίωσης. Και πλανώνται όσοι νομίζουν ότι οι φοιτητές και οι εργάτες της Κίνας αποτελούν ξεχωριστή «περίπτωση», χωρίς καμιά σχέση με τον υπόλοιπο κόσμο. Όπως εκείνοι δηλώνουν ότι εμπνεύστηκαν από τις φοιτητικές κινητοποιήσεις της Γαλλίας πριν από δυο χρόνια ή από το παράδειγμα της πολωνικής Αλληλεγγύης και τα κινήματα της σημερινής Σοβιετικής Ένωσης, έτσι κι όλοι οι άλλοι (δηλαδή κι εμείς μαζί) θα δείξουν αναπόφευκτα και σύντομα ότι η Κίνα δεν είναι τόσο μακρινή. Το... σύνδρομο της Κίνας δεν θα είναι πια μόνον τίτλος κινηματογραφικού έργου...

Τόσο στην Κίνα, όσο και στην Σοβιετική Ένωση η θανάσιμη κρίση του σταλινισμού απελευθερώνει πια τεράστιες κοινωνικές δυνάμεις που οδεύουν (με διαφορετικούς ρυθμούς, αλλά με μαθηματική ακρίβεια) προς τη δημιουργία καθαρόαιμων επαναστατικών καταστάσεων. Η αφύπνιση, ενεργοποίηση και ριζοσπαστικοποίηση του σοβιετικού και του κινεζικού προλεταριάτου, δηλαδή δυο δυνάμεων με καθοριστική σημασία για τις πλανητικές πολιτικές εξελίξεις, μεταβάλλει πια ριζικά τα δεδομένα της εποχής μας που αποδεί-

χνονται πολύ λιγότερο αμετακίνητα από ό,τι τα ήθελαν (και θέλουν) τόσο οι θύνονουσες τάξεις, όσο και οι ρεφορμιστικές ηγεσίες. Μπαίνοντας στην τελευταία δεκαετία του εικοστού αιώνα, η ανθρωπότητα που έχει να διαλέξει ανάμεσα στον (πυρηνικό και οικολογικό) αφανισμό και την ολοκληρωτική αναδιοργάνωση της παγκόσμιας κοινωνίας, μπορεί πια να ελπίζει για το μέλλον της. Η εξέγερση του κινέζικου λαού συνδιαζόμενη με την ριζοσπαστικοποίηση πολλών εκατομμυρίων εργαζόμενων στην Ανατολική Ευρώπη καθώς και με τις πιο περιορισμένες, αλλά εξαιρετικά ελπιδοφόρες κινητοποιήσεις στη Δυτική Ευρώπη, δημιουργεί μια νέα δυναμική πέρα από σύνορα και οικονομικοπολιτικά συστήματα. Ο κόσμος μας είναι πράγματι πολύ μικρός και ενιαίος για να μείνει αδιάφορος μπροστά σε ό,τι συμβαίνει σε μια από τις γωνιές του!

Αλληλεγγύη λοιπόν έμπρακτη, ενεργός και χωρίς όρους προς τους φοιτητές τους εργάτες και τους άλλους ηρωικούς πολίτες του ενός πέμπτου της ανθρωπότητας που δίνουν τώρα την μεγάλη μάχη τους. Αλληλεγγύη μ' αυτούς επειδή ο αγώνας τους είναι αδιαίρετος με τον δικό μας. Αλληλεγγύη επειδή δεν είναι δυνατό να παρακολουθούμε αδιάφοροι και απορροφημένοι από τις περιπέτειες της προεκλογικής μικροπολιτικής μας, να απειλείται με σφαγή μια αληθινή επανάσταση σαν κι αυτές που γίνονται δυο ή τρεις φορές σε κάθε αιώνα. Κι ας μην ξεχνάμε: η καρδιά της ανθρωπότητας χτυπάει σήμερα στα οδοφράγματα του Πεκίνου επειδή η νίκη τους θα είναι και δικιά μας νίκη, η ήττα τους θα μας φέρει ακόμα πιο κοντά στην βαρβαρότητα!...

Γιώργος ΜΗΤΡΑΛΙΑΣ

Ο ΚΙΝΕΖΙΚΟΣ «ΜΑΗΣ» ΤΟΥ '89

Το αιφνίδιο και παρατεταμένο ξεσπασμα της κινέζικης φοιτητικής, εργαζόμενης και άνεργης νεολαίας τον τελευταίο ενάμιση μήνα δεν αποτελεί μονάχα το μαζικότερο κινηματικό φαινόμενο της τελευταίας εικοσαετίας στην πολυπληθές χώρα του κόσμου. Η σημασία του εντοπίζεται σε μεγάλο βαθμό στο γεγονός ότι έρχεται να σφραγίσει μια δεκάχρονη πορεία κοινωνικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων οι οποίες, εκτός των άλλων, αποτελούν και σημείο αναφοράς των περισσότερων προγραμμάτων παραγωγικής αναδιάρθρωσης στις υπόλοιπες χώρες του λεγόμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού». Πριν μιλήσουμε λοιπόν για τον «κινέζικο Μάη» του 1989, καλό είναι να ρίξουμε μια ματιά στις συνθήκες που τον γέννησαν.

**«Πράγματα που χάσαμε
στο παρελθόν
Σήμερα ξαναγυρίζουν
εις διπλούν»¹**

Ο θάνατος του Μάο το Σεπτέμβριο του 1976 κι η πολιτική συντριβή της φράξιας των «Τεσσάρων» στη συνέχεια, σηματοδοτούν την ήττα εκείνης της τάσης του Κινέζικου Κομμουνιστικού Κόμματος που κατά τη διάρκεια της Πολιτιστικής Επανάστασης υπεράσπισε την προτεραιότητα του κοινωνικού μετασχηματισμού απέναντι στην (ουδέτερη, τάχα) «ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων». Μετά από μια δίχρονη μεταβατική περίοδο (κατά την οποία ο πρώην υπουργός Ασφαλείας Χούα Κούο Φενγκ ξεκαθαρίζει τον κομματικό και κρατικό μηχανισμό απ' τους εναπομειναντες μαοϊκούς), η νέα ηγετική ομάδα του κόμματος μ' επικεφαλής τον Ντενγκ Σιάο Πινγκ βάζει μπρος ένα εκτεταμένο μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα. Στόχος του, η ολοκληρωτική επανένταξη της Κίνας στο διεθνή καταμερισμό εργασίας, με παράλληλη αναβάθμιση της θέσης της μέσα σ' αυτόν. Επαναλαμβάνοντας την αντίστοιχη σταλινική πρακτική του 1936 στην

ΕΣΣΔ, το ΚΚΚ κηρύσσει το τέλος της ταξικής πάλης στην Κίνα· στο εξής, χωρίς κοινωνικές αντιθέσεις, η χώρα οφείλει να βαδίσει στο δρόμο του «σοσιαλιστικού εκσυγχρονισμού»².

Κάτω απ' τις επευφημίες του ΔΝΤ, της Διεθνούς Τράπεζας και των δυτικών μέσων μαζικής ενημέρωσης, οι αλλαγές διαδέχονται η μια την άλλη: διάλυση των αγροτικών συλλογικών κι επιστροφή στην οικογενειακή γεωκτησία· καθιέρωση του κέρδους ως βασικό κίνητρο για την αύξηση της παραγωγικότητας· αναμόρφωση του τραπεζικού συστήματος και μετατροπή των τραπεζών σε ανεξάρτητες μεταξύ τους επιχειρηματικές ενότητες· ενίσχυση του διευθυντικού δικαιώματος και εκπαίδευση των νέων στελεχών σε αμερικανικές σχολές μάνατζμεντ, που ανοίγουν παραρτήματα στην Κίνα· κατάργηση του «τοίγκινου πιάτου», της σταθερότητας δηλαδή των μισθών στην απασχόληση· απελευθέρωση των τιμών, εμπορευματοποίηση της εργατικής δύναμης, αποθώωση του διαμεσολαβητικού ρόλου της αγοράς· επιστροφή των απαλλοτριωθέντων περιουσιών της «πατριωτικής, εθνικής αστικής τάξης» κι έκκληση στο παροικιακό κινέζικο κεφάλαιο (Ταϊβάν, Χονγκ Κονγκ, Ν.Α. Ασία) για επενδύσεις· δημιουργία Νέων Οικονομικών Ζωνών που λειτουργούν με όλους τους κανόνες της δυτικής καπιταλιστικής οικονομίας· παραχώρηση στις επιχειρήσεις, κρατικές κι ιδιωτικές, του δικαιώματος να αγοράζουν άλλες· θέσπιση νομοθεσίας για τη χρεωκοπία και το κλείσιμο «αντιπαραγωγικών» επιχειρήσεων· επανοικίαση, τέλος, για 50 χρόνια ολόκληρων περιοχών στο ξένο κεφάλαιο. Στο επίπεδο της εξωτερικής πολιτικής, το «άνοιγμα» προς τη Δύση εκφράζεται με την αναβάθμιση της στρατιωτικής συνεργασίας του Πεκίνου με την Ουάσινγκτον (εξοπλισμός του κινέζικου στρατού με αμερικανικά όπλα κι εκπαίδευσή του από αμερικανούς στρατιωτικούς συμβούλους, δημιουργία αμερικανικής βάσης στο Σιντζιάνγκ για ηλεκτρονική κατασκοπεία εις βάρος της ΕΣΣΔ, εγκατάλειψη απ' την Κίνα των αριστερών αντάρτικων στη

ΝΑ Ασία) αλλά και με το Ισραήλ, τη Χιλή, το Πακιστάν και μια σειρά άλλα φιλοδυτικά καθεστώτα.

Παρά τις αρχικές θριαμβολογίες, ωστόσο, άρκεσαν δέκα μόνο χρόνια για να αποδειχτεί περίτρανα ότι ο πολλά υποσχόμενος εκσυγχρονιστικός παράδεισος όχι μόνο δεν μπορεί με κανένα θεωρητικό ακροβατισμό να θεωρηθεί «σοσιαλιστικός», αλλά ούτε καν ρόδινος είναι. Η αύξηση της αγροτικής παραγωγής που ακολούθησε την αποκολλεκτικοποίηση συνοδεύεται από μια ένταση της κοινωνικής πόλωσης στην ύπαιθρο, παρόμοια με αυτή που χαρακτηρίζει μια σειρά «αναπτυσσόμενες» τριτοκοσμικές χώρες: αύξηση των ανισοτήτων ανάμεσα στις διάφορες περιοχές αλλά και στο εσωτερικό του χωριού, συγκέντρωση της γης σε όλο και λιγότερα χέρια και ταυτόχρονη δημιουργία πλήθους ακτημόνων, επανεμφάνιση της μισθωτής εργασίας και μάλιστα στις πιο εκμεταλλευτικές μορφές της (η απασχόληση των παιδιών είναι ένα όλο και πιο συχνό φαινόμενο), μείωση της παραγωγής σιτηρών προς όφελος της καλλιέργειας ειδών προς εξαγωγή.

Στίς πόλεις, η κατάσταση είναι ελάχιστα διαφορετική. Αν η υπόγεια, παθητική αντίσταση των εργαζόμενων στο δημόσιο τομέα έχει μπλοκάρει σε μεγάλο βαθμό την εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων που αφορούν την «κινητικότητα» του εργατικού δυναμικού, η θέση των εργατών του επεκτεινόμενου ιδιωτικού τομέα είναι το λιγότερο τραγική: για μισθούς 2 με 3 φορές μικρότερους απ' αυτούς του δημοσίου υποχρεώνονται συχνά να δουλεύουν μέχρι και 12 ώρες την ημέρα, χωρίς ούτε μια μέρα άδεια τη βδομάδα, κάτω απ' τη διαρκή απειλή της απόλυσης³. Η ανεργία, μετονομασμένη σε «παρατεταμένη αναμονή προς εξεύρεση εργασίας» σαρώνει τη νεολαία, ενώ η εγκληματικότητα, η διαφθορά κι η πορνεία έχουν πάρει τρομαχτικές διαστάσεις. Η εγκατάλειψη της ιατρικής πρωτοβουλίας κι η διάλυση του πρωτοβάθμιου συστήματος υγείας που είχε ανα-

πτυχθεί στα χρόνια της Πολιτιστικής Επανάστασης οξύνουν ακόμα περισσότερο τις ανισότητες, ενώ το εκπαιδευτικό σύστημα χαρακτηρίζεται πια από την ύπαρξη δυο τελείως διακριτικών ταχυτήτων: λόγω της έλλειψης σχολικών κτιρίων (ιδίως στην ύπαιθρο), συχνά οι δάσκαλοι επιλέγουν οι ίδιοι για μαθητές τους μονάχα όσα παιδιά φαίνονται απ' την αρχή να «τα καταφέρνουν»· όσο για τις μεγάλες πόλεις, εκεί η ταξική επιλογή συμπληρώνεται απ' τη λειτουργία ιδιωτικών εκπαιδευτηρίων για τα παιδιά της «κόκκινης αστικής τάξης»⁴.

Τους τελευταίους μήνες, ολόκληρο το μεταμαοϊκό οικοδόμημα έχει μπει φανερά σε κρίση – μια κρίση με ολοφάνερα δομικά χαρακτηριστικά. Ο πληθωρισμός σαρώνει τα αστικά κέντρα (47% στις παράκτιες πόλεις), καταβροχθίζοντας τις όποιες μισθολογικές αυξήσεις των περασμένων χρόνων και σπρώχνοντας την κυβέρνηση του τεχνοκράτη Λι Πενγκ στην υιοθέτηση ενός «σταθεροποιητικού» προγράμματος λιτότητας (περικοπές δημόσιων δαπανών, απολύσεις έκτακτων συμβασιούχων του κρατικού τομέα, κλπ.) που επιδεινώνει ακόμα περισσότερο την ήδη κακή κατάσταση των λιγότερο προνομιούχων στρωμάτων του πληθυσμού. Το πιο σημαντικό όμως σύμπτωμα της κρίσης είναι η μαζική πλέον έξοδος των άνεργων εργατών γης προς τις πόλεις. Απ' τις αρχές του 1989, εκατομμύρια αγροτών που ο «εκσυγχρονισμός» της γεωργίας άφησε χωρίς γη και δουλειά⁵ καταλαμβάνουν με έφοδο τα τραίνα και, με το πογαλάκι στον ώμο, συρρέουν στα αστικά κέντρα αναζητώντας μια καλύτερη τύχη. Πάμφθην πρώτη ύλη στην υπηρεσία της βιομηχανικής ανάπτυξης, αυτός ο «εφεδρικός εργατικός στρατός» των πενήντα τουλάχιστον εκατομμυρίων ανθρώπων αποτελεί ταυτόχρονα και μια τρομαχτική απειλή για τη σταθερότητα του καθεστώτος, που φαίνεται να έχει χάσει ολοκληρωτικά τον έλεγχο της κατάστασης.

Εκδίκαση της Ιστορίας; Σαράντα χρόνια μετά την ανακήρυξη της χώρας σε Λαϊκή Δημοκρατία, καθώς η χινο-

στιβάδα των μεταρρυθμίσεων αναιρεί τη μια μετά την άλλη τις επαναστατικές αλλαγές της μαοϊκής περιόδου, τα φαντάσματα της παλιάς, αιώνιας Κίνας βγαίνουν ξανά στην επιφάνεια...

Ο «Πέμπτος Εκουγχρονισμός»

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, δεν είναι καθόλου περίεργο που το καθεστώς του Ντενγκ' κάθε άλλο παρά φαίνεται διατεθειμένο να ρισκάρει οποιαδήποτε δόση πολιτικής φιλελευθεροποίησης και μεταθέτει το ζήτημα του εκδημοκρατισμού σε κάποιο απώτερο μέλλον, όταν το εκουγχρονιστικό εγχείρημα θα έχει αποδώσει τους υποσχόμενους καρπούς του. «Οι συνθήκες στην Κίνα είναι διαφορετικές απ' αυτές στη Σοβιετική Ένωση και δεν μπορούμε να αντιγράψουμε μηχανικά τα μέτρα και την πολιτική που υιοθετούνται εκεί» θα δηλώσει δημόσια στις 3 Απριλίου ο Λι Πενγκ. Προς το παρόν, η κινέζικη «περεστρόικα» δεν πρόκειται να συνοδευτεί από κανενός είδους «γκλάσνοστ»...

Εξάλλου, για όσους δε συγχέουν τα μέτρα οικονομικής φιλελευθεροποίησης με τον εκδημοκρατισμό της πολιτικής ζωής, ο αυταρχικός χαρακτήρας του Νέου Καθεστώτος ήταν προφανής απ' την αρχή. Η πολιτική μεταβολή του 1976 συνοδεύτηκε όχι μονάχα από ευρύτατες εκκαθαρίσεις στον κρατικό και κομματικό μηχανισμό, καθώς και στους κόλπους του στρατού, αλλά κι από ένα αρκετά μαζικό κύμα συλλήψεων κι εκτελέσεων υποστηρικτών της λεγόμενης «Συμμορίας των Τεσσάρων» και της Πολιτιστικής Επανάστασης. Αλλεπάλληλες εκστρατείες (ενάντια στον «υπερδημοκρατισμό», τις «αντικομματικές κι αντικοινωνικές δραστηριότητες», την «πνευματική μόλυνση», την «πολιτική και κοινωνική εγκληματικότητα», τον «αστικό φιλελευθερισμό» κ.ο.κ.) έχουν βάλει στο στόχαστρο της καταστολής όχι μόνο τους εναπομείναντες μαοϊκούς, αλλά το σύνολο των πρωτοβουλιών και των κινημάτων που αναπτύχθηκαν μετά το 1976 «από τα κάτω», έξω από κομματικό και κρατικό έλεγχο ή καθοδήγηση. Η τύχη του «Κινήματος για τη Δημοκρατία» του 1978-81 είναι χαρακτηριστική: δέκα χρόνια μετά, οι πρωτεργάτες εκείνης της «Ανοίξης του Πεκίνου» που έφερε το Ντενγκ Σιάο Πινγκ στην εξουσία σπαίζουν στις φυλακές – παρόλο που είχαν ακολουθήσει μια πορεία «κριτικής υποστήριξης» προς τη νέα ηγεσία και το μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα της⁶. Όσο για το δικαίωμα των πολιτών να εκφράζουν και να διαδίδουν ελεύθερα τις απόψεις τους χρησιμοποιώντας εφημερίδες τοίχου (dazibao), η σχετική συνταγματική διάταξη καταργήθηκε το 1980 ως κοινωνικά επιβλαβής⁷.

Η έκρηξη

– «Εάν δεν απατώμαι, πρόκειται περί εξεγέρσεως...»

– «Μεγαλειότατε, πρόκειται περί επαναστάσεως!»⁸

Κοινωνική και οικονομική κρίση, αγροτική έξοδος, ένταση των τοπικών ανταγωνισμών, αυταρχισμός, σκάνδαλα κάθε λογής που υπονομεύουν τα

τελευταία υπολείματα κύρους του καθεστώτος: απ' τις αρχές του 1989, η Κίνα μοιάζει πια με μπαρουτοποθήκη. Αυτό που χρειαζόταν ήταν μονάχα ο σπινθήρας...

Όπως γίνεται συνήθως με τις μεγάλες λαϊκές εξεγέρσεις, όλα ξεκίνησαν αυθόρμητα. Στις 15 Απρίλη πεθαίνει ο Χου Γιάο Μπάνγκ, γενικός γραμματέας του κόμματος απ' το 1980 μέχρι το Γενάρη του 1987, όταν απομακρύνθηκε από τη θέση του σαν αποδιοπομπαίος τράγος για τις φοιτητικές κινητοποιήσεις του προηγούμενου διμήνου. Το πολιτικό του μητρώο κάθε άλλο παρά υπήρξε καθαρό – στο κάτω κάτω της γραφής, ήταν ο αρχιτέκτονας της σταλινικότατης εκστρατείας του 1983 ενάντια στη «μόλυνση της σκέψης». Ωστόσο, η καθαίρεσή του τον μετατρέπει σε σύμβολο του πολυπόθητου εκδημοκρατισμού. Στις 17 μερικές χιλιάδες φοιτητές κατεβαίνουν στους δρόμους ζητώντας τη μεταθανάτια πολιτική αποκατάστασή του. Ο «κινέζικος Μάης» έχει γεννηθεί.

Μέσα σε μια βδομάδα, το κίνημα εξαπλώνεται από το Πεκίνο στην επαρχία. Ταυτόχρονα, χάρη στη βοήθεια πολλών θετεράνων του '86-'87 αλλά και του 1978-79⁹, ο αρχικός αυθορμητισμός παραχωρεί τη θέση του σε μια συμπαγή οργανωτική δομή: ομάδες περιφρούρησης των διαδηλώσεων, ανακλητά συντονιστικά κατά σχολές, γενικές συνελεύσεις που καθορίζουν σε κάθε φάση τους στόχους του αγώνα. Στις 24 Απρίλη, 5.000 εκπρόσωποι από όλες τις σχολές της πρωτεύουσας ιδρύουν την «Αυτόνομη Ένωση των φοιτητών του Πεκίνου».

Η συνθηματολογία του κινήματος ριζοσπαστικοποιείται σταδιακά. Το αίτημα της πολιτικής αποκατάστασης του Χου διαδέχονται σιγά σιγά πολιτικές ρες διεκδικήσεις: ελευθεροτυπία, χτύπημα της διαφθοράς, δημοσίευση του εισοδήματος και των περιουσιακών στοιχείων των ανώτερων στελεχών. Επιπλέον, αύξηση των (απαράδεκτα χαμηλών) δαπανών για την Παιδεία και των αποδοχών των εκπαιδευτικών, που είναι οι πιο κακοπληρωμένοι μισθωτοί του κινέζικου δημοσίου. Πολλά dazibao καταγγέλλουν το ξεπούλημα κινέζικης γης στο ξένο κεφάλαιο¹⁰ ενώ η ακραία τάση του κινήματος εμφανίζεται να απορρίπτει τον καθοδηγητικό ρόλο του κόμματος και να ζητά διαχωρισμό των εξουσιών και αποπομπή του Λι Πένγκ.

Μέχρι τις αρχές Μάη, ωστόσο, το φοιτητικό κίνημα δίνει τη μάχη για την επίσημη αναγνώρισή του – γι' αυτό και διεκδικεί πρώτα απ' όλα την έναρξη συνομιλιών ανάμεσα στις αρχές και το νεοσύστατο ανεξάρτητο συνδικάτο. Στην πορεία του αυτή θα σπάσει τρεις διαδοχικές κυβερνητικές απαγορεύσεις (22/4, 27/4 και 4/5) και, το κυριότερο, προσελκύει αρχικά τη συμπάθεια και στη συνέχεια την ενεργητική υποστήριξη ευρύτερων λαϊκών στρωμάτων. Στις 27 Απρίλη, μισό εκατομμύριο λαού κατεβαίνει στους δρόμους για να χειροκροτήσει την (απαγορευμένη) διαδήλωση 150.000 φοιτητών.

Μπροστά στο νέο και δυναμικό αυτό φαινόμενο, που απειλεί να πυροδοτήσει συσσωρευμένες εντάσεις και να τινάξει στον αέρα ολόκληρο το καθεστώς, η κρατική και κομματική ηγεσία

εμφανίζεται διχασμένη. Από τη μια, οι Ντενγκ Σιάο Πινγκ και Λι Πενγκ, υποστηρικτές της παραδοσιακής «σκληρής γραμμής» επιχειρούν να σταματήσουν το κίνημα, με απαγορεύσεις, απειλές (στις 27/4 η «Λαϊκή Ημερήσια» καταγγέλει τους ηγέτες των φοιτητών για συνωμοσία κατά του καθεστώτος) και προβολή των ταραχών στις επαρχιακές πόλεις Σιάν και Τσανγκτσά (όπου, στις 22/4, μερικές χιλιάδες άνεργοι νέοι συγκρούστηκαν επί ώρες με την αστυνομία, καταστρέφοντας αυτοκίνητα και δημόσια κτίρια). Απ' την άλλη ο γενικός γραμματέας του ΚΚΚ, Ζαο Ζιγιάνγκ, ανήσυχος για το μέλλον του εκουγχρονιστικού εγχειρήματος, υποστηρίζει μια πιο διαλλακτική στάση αποσκοπώντας, με αντάλλαγμα κάποιες μίνιμουμ παραχωρήσεις, στην εξουθένωση του κινήματος και την περιθωριοποίηση της πιο ριζοσπαστικής πτέρυγής του. Μιλώντας στην ετήσια συνόδο της Τράπεζας Ασιατικής Ανάπτυξης, στις 4 Μάη, κι ενώ οι δρόμοι του Πεκίνου κατακλύζονται από 150.000 φοιτητές και νέους εργάτες, ο Ζάο δηλώνει ότι «οι διαδηλώσεις δεν αποτελούν καθόλου ένδειξη πολιτικής αστάθειας» κι ότι «θα κοπάσουν σταδιακά».

Οι αμέσως επόμενες μέρες φαίνεται να επιβεβαιώνουν τις εκτιμήσεις του. Υπακούοντας στη φυσική κόπωση του αλλά και στις έντονες εσωτερικές διαφωνίες του, το φοιτητικό κίνημα προς στιγμήν αναδιπλώνεται. Η αποχή που είχε ξεκινήσει στις 24/4 σταματά στις 5 Μάη, αν και μεγάλο μέρος των φοιτητών εξακολουθεί να μην πηγαίνει στα μαθήματα. Όμως, το φοιτητικό ξέσπασμα έχει ήδη θέσει σε κίνηση ολόκληρη την κοινωνία. Πρώτοι, οι δημοσιογράφοι των (κρατικών) μέσων ενημέρωσης θα διεκδικήσουν δημόσια το δικαίωμά τους να λένε την αλήθεια.

Η επίσκεψη του Γκορμπατσώφ στο Πεκίνο αποτελεί το έναυσμα για την πυροδότηση της έκρηξης. Με «μαγιά» τους 3.000 φοιτητές που στις 13 Μάη αρχίζουν απεργία πείνας στην πλατεία Τιέν Αν Μεν, η φοιτητική αναταραχή μετατρέπεται σε παλλαϊκό ξεσηκωμό. Στις 16 Μάη οι διαδηλωτές είναι 250.000, στις 17 ξεπερνούν το εκατομμύριο, στις 18 δε μετριοούνται πια. Σε όλες τις επαρχιακές πόλεις (εκτός από αυτές του Θιβέτ που τελεί υπό στρατιωτικό νόμο), διαδραματίζονται ανάλογες σκηνές. Οι διαδηλωτές ζητούν πια την παραίτηση του ίδιου του Ντενγκ Σιάο Πινγκ, κραδαίνουν πορτραίτα του Μάο και του Τσου Ενλάι, απειλούν με κήρυξη γενικής απεργίας. Εμβρυακές μορφές μιας δυαδικής εξουσίας ξεπροβάλλουν σε ολόκληρη τη χώρα, ενώ ο κομματικός και κρατικός μηχανισμός βρίσκεται στα πρόθυρα της κατάρρευσης – στην Τιέν Αν Μεν παρελαύνουν, μεταξύ άλλων, ομάδες μεσαιών στελεχών και στρατιωτικών. Σε μια ύστατη προσπάθεια κατευνασμού, ο Ζάο Ζιγιάνγκ κι ο Λι Πενγκ επισκέπτονται τους (απεργούς πείνας) ηγέτες των φοιτητών. Γραφική λεπτομέρεια: έχουν πετάξει τις γραβάτες και τα δυτικά κοστούμια και φορούν τα χαλί μαοϊκά αμπελωνα. Η διαμεσολαθητική απόπειρα αποτυγχάνει κι ο «μετριοπαθής» Ζάο χάνει το παιχνίδι. Τα μεσάνυχτα της 19ης προς την 20η Μάη, στο Πεκίνο επιβάλλεται

στρατιωτικός νόμος. Ο θαυμασμός του Ντενγκ για το στρατηγό Γιαρουζέλσκι, εκφρασμένος ήδη από το 1987, παύει να είναι μόνο θεωρητικός.

Η απάντηση των μαζών στην επίθεση της σκληρής πτέρυγας του καθεστώτος είναι ωστόσο εκπληκτική: αφηφώντας το στρατιωτικό νόμο, εκατοντάδες χιλιάδες κινέζοι κατεβαίνουν στους δρόμους, στήνουν οδοφράγματα, εμποδίζουν με τα σώματά τους την προέλαση των στρατιωτικών οχημάτων προς το κέντρο της πόλης. Ο μηχανισμός καταστολής θραυκυκυλώνεται μέχρι τη στιγμή που γράφονται αυτές οι γραμμές (πρωί της 22/5), η πρωτεύουσα της Κίνας εξακολουθούσε να ανήκει στον εξεγερμένο λαό της. Όσο για το καθεστώς, έχει μπροστά του δύο δρόμους: είτε έφοδο ενάντια στις μάζες, είτε μια όσο το δυνατό πιο συνταγμένη υποχώρηση, με τη δρομολόγηση κάποιας «μεταπολίτευσης». Η πρώτη λύση είναι αδιέξοδη: η τελευταία φορά που κάποια κυβέρνηση άνοιξε πυρ ενάντια σε 1.000.000 λαού ήταν στην Τεχεράνη το '79 – κι οι συνέπειες γνωστές. Η δεύτερη επιλογή επιτρέπει τη θραχυπρόθεσμη εκτόνωση της έντασης, αλλά ανοίγει προοπτικές για ένα μόνιμο πια κίνημα «από τα κάτω», καθόλου αγαπητό στους τεχνοκράτες του Πεκίνου. Έτσι κι αλλιώς, όμως, οι ασκοί του Αιόλου έχουν ανοίξει.

Τάσος ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

1. Απόσπασμα από ποίημα που δημοσιεύτηκε το 1985 στον κινέζικο τύπο για τα 81 χρόνια του Ντενγκ Σιάο Πινγκ (Time 23/9/85).
2. «Η ταξική πάλη δεν αποτελεί πια τη βασική αντίθεση, αφού οι εκμεταλλευτές έχουν εξελιφθεί ως τάξεις (...) Η βασική αντίθεση που έχει να επιλύσει η χώρα μας είναι αυτή ανάμεσα στις αυξανόμενες υλικές και πολιτιστικές ανάγκες του λαού και τον παρωχημένο χαρακτήρα της κοινωνικής παραγωγής» («Resolution on CPC History, 1949-81» Πεκίνο 1981, σελ. 76-78).
3. Libération 21/4/87.
4. Για τις μεταρρυθμίσεις και τα αποτελέσματά τους βλ. το βιβλίο του Michel Chossudovsky «Towards capitalist restoration? Chinese socialism after Mao» MacMillan 1986, καθώς και το αφιέρωμα «La Chine en crise» της Le Monde diplomatique (11/1988).
5. Απ' τα 330 εκατομμύρια καλλιεργητών που καταμετρήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας, υπολογίζεται ότι γύρω στα 180 (το 54,5%!!) έχουν μετατραπεί σε ακτήμονες μισθωτούς (Le Monde 25/4/89).
6. Κύριος στόχος του Κινήματος του '78-'81 ήταν ο εκδημοκρατισμός του πολιτικού συστήματος (ο «Πέμπτος Εκουγχρονισμός»), ενώ όσον αφορά τις κοινωνικές κι οικονομικές μεταρρυθμίσεις το εύρος των απόψεων που εκδηλώθηκαν μέσα στο κίνημα κινούνταν ανάμεσα στην άκριτη επικρότηση μιας «δυτικοποίησης» και τη ντετερμινιστική αποδοχή της αναγκαιότητας ανάπτυξης του κρατικού καπιταλισμού ως πρώτο στάδιο για την οικοδόμηση, στο μέλλον, μιας πραγματικά δημοκρατικής, αταξικής κοινωνίας. Για περισσότερα, βλ. την εισαγωγή του Robin Munro στο βιβλίο του Chen Erjin «China. Crossroads Socialism» Verso 1984.
7. Εύγλωττα σημεία απ' την επίσημη αιτιολόγηση της απαγόρευσης (Beijing Review 28/4/80): (2) Το δικαίωμα στην αριστοκρατία (Si Da) θλάπτει τα δημοκρατικά δικαιώματα των πολιτών (...) (3) Ορισμένοι χρησιμοποιούν το Si Da για φροξονισμό, για να δημιουργήσουν αναταραχή και να σαμποτάρουν τη φυσολογική τάξη στη δουλειά και την παραγωγή. Αυτό προκαλεί ζημιά στην πορεία του εκουγχρονισμού. (4) Ανώτατα κρατικά και κομματικά μυστικά μπορούν εύκολα ν' αποκαλυφθούν μέσω της πρακτικής των εφημερίδων τοίχου».
8. Στιχομυθία ανάμεσα στο Λουδοβίκο ΙΣΤ' και τον δούκα του Λιανκούρ στις 14.7.89, λίγο μετά την πτώση της Βασιλίας.
9. Libération, 22-23/4/89.
10. Guardian Weekly, 14.5.89.

ΖΗΤΩ Ο ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

Υπάρχουν στιγμές στη ζωή μας που θριασκώμαστε ενώπιος ενωπίω. Όλα τα άλλοθι έχουν χαθεί. Ο Κάποιος που μας έφταιγε (κάποια γυναίκα, κάποιο κόμμα, κάποια δουλειά) δεν υπάρχει πια. Αν κάποιος μας φταίει ή θα πρέπει να τον ψάξουμε πολύ γενικά (ιμπεριαλισμός, κοινωνία) ή πολύ ειδικά (στον εαυτό μας). Αλλά επειδή ο ιμπεριαλισμός έχει καταδικασθεί επανειλημμένως χωρίς να βρεθεί μια άκρη, δεν μένει παρά να ψάξουμε να βρούμε την αλήθεια που μας αφορά όσο γίνεται πιο συγκεκριμένα. Και τότε καθίζουμε τον εαυτό μας ή στο σκαμνί ή στο ντιθάνι του ψυχαναλυτή.

Αλλά επειδή η ψυχανάλυση είναι ακριβό σπορ (την θγάζεις δεν την θγάζεις μ' ένα τάλληρο τη συνεδρία) και απαιτεί κάποια εισοδήματα που καταλήγουν στον αναλυτή σου, για τους κοινούς θνητούς, δεν μένει άλλη λύση από το να κάτσουν τον εαυτό τους στο σκαμνί. Και οι εκλογές που πλησιάζουν προσφέρονται για τέτοιου είδους αναπολήσεις. Το δικαίωμα της ψήφου, η Δημοκρατία, η στιγμή της ατομικής ευθύνης, πίσω από το παραθάν, μπροστά από την κάλη, μόνος σου μπροστά στην ιστορία και αλληλέγγυος με τις σκληρές μάχες που έχουν δοθεί για να κερδηθεί, αυτό το ιερό δικαίωμα, σ' οδηγούν στη σωπή και τη μελαγχολία. Ξέρουμε πως αυτό το μακρόστενο κίτρινο χαρτάκι με τα τυπωμένα ονόματα, το ψηφοδέλτιο, από την ημέρα που επινοήθηκε (έστω και αν ήταν όστρακο) μέχρι σήμερα, έχασε πολλά πράγματα στη διαδρομή του. Παλιότερα, μετά τις εκλογές, δεν υπήρχε δημόσια τουαλέτα που να μην είχε ψηφοδέλτια για χαρτί υγείας και δεν υπήρχε διανοούμενος της αριστεράς που να μην τα χρησιμοποιούσε για πρόχειρο χαρτί. Αλλά και άλλα κοινωνικά στρώματα είχαν επωφεληθεί από το δικαίωμα της καθολικής ψήφου. Π.χ. στα είδη κιγκαλερίας για να τυλίξουν τα καρφιά, οι στραγαλάδες που τα έκαναν χωνιά, και οι πιτσιρικάδες θέβαια για σαίτες στους κινηματογράφους. (Το παραλληλόγραμμο σχήμα του ψηφοδελτίου είναι ιδανικό για σαίτες).

Μια άλλη χρήση του ψηφοδελτίου που στην Ελλάδα θρήκε την πλήρη ακμή της, ήταν και είναι πάντα, αυτή του χρεόγραφου. Πλούσιοι και φιλόπρωχοι πολιτευτές, αγόραζαν την ψήφο των πτωχών, και συνέχιζαν μετά το φιλανθρωπικό τους έργο, διορίζοντας στο Δημόσιο, τα τέκνα των αναξιοπαθούντων Ελλήνων. Οι αρχαϊκές όμως δομές της Ελληνικής Κοινωνίας δεν επέτρεψαν τον εκμοντερνισμό αυτής της λειτουργίας και η ψήφος σαν χρεόγραφο δεν μπόρεσε ποτέ στο Χρηματιστήριο, έτσι που να βρει την πραγματική της αξία, μέσα από τους νόμους της προσφοράς και της ζήτησης.

Αλλά και η έννοια της ισότητας πολλαπλασιάστηκε στη χώρα μας. Μερικοί πολίτες ήταν πιο ίσοι από τους άλλους και είχαν διπλή ψήφο, δηλαδή είχε εφαρμοστεί αυθόρμητα το μαρξιστικό ρηθέν (στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του) και το δικαίωμα της ψήφου επεκτάθηκε και στους νεκρούς (σύμφωνα με το πιστεύω του Χριστιανισμού «προσδοκώ ανάστασιν νεκρών») αλλά και στα δέντρα που μόνα τους θ' αποφάσιζαν για το οικολογικό τους μέλλον. (Τα δέντρα μας από τότε που έχασαν το δικαίωμα ψήφου, αυτοπυρπολούνται σ' ένδειξη διαμαρτυρίας, αλλά κανείς δεν συγκινείται).

Αυτά όλα κατά κύριο λόγο επί επαράτου δεξιός πριν τη Χούντα. Και ήρθε το ΠΑΣΟΚ με το Θρίαμβο του 81, για ναβάλει τέρμα στο βασίλειο της δεξιός μ' ένα τρόπο πραγματικά μεγαλοφυή, πρωτότυπο και αντικορφορμιστικό. Στα οκτώ χρόνια διακυβέρνησης ουδείς εκτός από τον υπογράφοντα αυτό άρθρο, δεν κατάλαβε το μεγαλείο και τη σοφία του κ. Ανδρέα Παπανδρέου.

Στο σημείο αυτό πρέπει να κάνω μια δημόσια αυτοκριτική. Μέχρι πρότινος ανήκα και εγώ στη μεγάλη μάζα των πολιτών που ορθά κοφτά πίστευε πως η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ, είναι μια συμμορία γκάγκστερς με ιθύνοντά νου τον Ανδρέα και εκτελεστή τον Μένιο. Τα στοιχεία που είχαν προκύψει δεν άφηναν καμιά αμφιβολία επί του θέματος. Και θα μ' είχε φάει αυτή η επιπολαιότητά μου αν δεν βασανίζομουν κατά διαστήματα από διάφορα ανυπόφορα γιατί. Μόνο η αρπαγή και η λεηλασία του χρήματος δεν ήταν επαρκής δικαιολογία. Τουλάχιστον ο Ανδρέας είχε δείξει κατά καιρούς και άλλα ενδιαφέροντα π.χ. την κυρία Λιάνη,

τον κύριο Βοσκόπουλο, τον κύριο Κουρή.

Και ίσως επειδή ήταν Μεγάλη Εβδομάδα, ίσως γιατί έβαφα το σπίτι μου εν όψει Πάσχα, ίσως γιατί στο ραδιόφωνο είχε εμφανισθεί ο σταθμός της Ιεράς Μητροπόλεως Πειραιώς, έγινε μια περίεργη συσχέτιση. Είδα τον εσταυρωμένο να έχει το πρόσωπο του Ανδρέα Παπανδρέου και εγώ όπως ήμουν πάνω στη σκάλα κρεμασμένος κυριολεκτικά για να βάψω το ταβάνι, έμοιαζα σαν το ληστή που περιέπαιζε τον θεάνθρωπο. Και κείνη τη στιγμή πέφτει η σκάφη με το χρώμα και τα κάνει όλα χάλια. Και αυτό για μένα ήταν σημάδι. Και το θράδυ της ίδιας ημέρας, «εις τόπον ονομαζόμενον μπαρ έως ώρας τετάρτης πρωινής» όλη η αλήθεια είχε αποκαλυφθεί. Ο Χριστός σταυρώθηκε για να σώσει τους ανθρώπους. Και αυτοί οι ίδιοι οι άνθρωποι του έκαναν πλάκα, με τον ίδιο τρόπο που εμείς λέμε ανέκδοτα για τον Αντρέα και τη Μιμή. Και αν ο Αντρέας είχε κάνει το ίδιο; Αν είχε πάρει την απόφαση να δώσει τη ζωή του για την Ελλάδα, όπως ο Τσε Γκουεβέρα για την παγκόσμια επανάσταση, αλλά αντί να πεθάνει σε κάποια βουνοκορφή, πέθαινε κυριολεκτικά μέσα στα σκατά, μόνο και μόνο για να καταπολεμήσει την προσωπολατρεία; Είπα τις σκέψεις μου στον μπάρμαν. «Ναι» μου λέει «έχεις δίκιο, αυτά τα γαμημένα χρώματα έχουν του κόσμου τα χημικά. Καταστρέφουν κύτταρα του εγκέφαλου».

Τον άφησα στην αμάθειά του και έφυγα. Άλλο που δεν ήθελε κι αυτός θέβαια για να κλείσει. Την άλλη μέρα το πρωί (για την ακρίβεια μεσημέρι) είχα και τις αποδείξεις. Οι μεγάλοι μαρξιστές από καταβολής Μαρξισμού, έχουν γράψει και ξαναγράψει τόσα πολλά για να δείξουν τη σαπίλα του αστικού καθεστώτος. Μέχρι να τα διαβάσουν όμως οι φιλομαθείς μαρξιστές, έχει περάσει η περίοδος αυτή του καπιταλισμού και έχει έρθει μια νέα. Μέχρι τώρα να αναλυθεί η νέα περίοδος, να βγούν οι νέοι θεωρητικοί, να γράψουν κι αυτοί τους τόμους τους, έρχεται μια καινούργια. Αποτέλεσμα; Να εξοπλίζεται η εν γένει Αριστερά με κείνα τα θεωρητικά όπλα που της επαρκούν μόνο για να αντιμετωπίσει το παρελθόν. Δηλαδή η θεωρητική της κατάρτιση ισοδυναμεί με την ψυχανάλυσή της. Γι' αυτό και θέλει να θεραπεύσει τα τραύματα του παρελθόντος.

Και εδώ είναι η ιστορική συνεισφορά του Ανδρέα Παπανδρέου. Παλιός τροτσκιστής, μεταφέρει την αρχή του εισοδισμού, όχι στο κόμμα, αλλά στο Κράτος. Καταλαβαίνοντας την αδυναμία της θεωρίας, γίνεται άνθρωπος της πράξης και παίρνει την απόφαση, να δείξει όλη τη σαπίλα και τη διαφθορά του κατεστημένου, ενσαρκωνόμενος τον πρωθυπουργό. Με την αποτελεσματικότητα ενός Λένιν, και τη σοφή διδασκαλία ενός Μάο που υποστήριζε πως το παράδειγμα είναι η καλύτερη διαπαιδαγώγηση, μεταμορφώνεται στον πιο αποκαλυπτικό ηγέτη που γνώρισε η πολιτική μας ιστορία, δείχνοντας με το παράδειγμα του την ανοιχτή κοροϊδία του κράτους απέναντι στους πολίτες του.

Μόνο και μόνο για να τους σωφρονίσει. Και αν το δει κανείς απ' αυτή τη σκοπιά, τότε τα πάντα εξηγούνται. Τα παραδείγματα αφθονούν. Για να δείξει την διαφθορά των γιατρών που αν δεν πάρουν το φακελάκι τους δεν σου δίνουν σημασία δεν πήγε ο άνθρωπος στα μαύρα τα ξένα για να γίνει καλά; Για να δείξει την αχρειότητα των δημοσιογράφων-μπάτσων δεν τους έβαλε στην τηλεόραση με σκοπό να σπάσει τα νεύρα του κόσμου στα δελτία ειδήσεων; Για να δείξει την αναξιοπιστία των Δημοσιογραφικών συγκροτημάτων, δεν τ' αγόρασε με τον Κοσκωτά; Δεν μετέτρεψε την Αθήνα σε πεδίο μάχης Ιράν-Ιράκ με τη χημική μόλυνση; Με μια λέξη. Πότε η Ελλάδα ήταν πιο προβληματική από τώρα; Και σ' αυτό το πλαίσιο, η δεξιά του Μητσοτάκη προσφέρει την λύση της Ελλάδας των Γιούτις, (σαφή εικόνα του προγράμματος θλέπουμε στις διαφημίσεις του ΚΛΙΚ, και η διαφήμιση ύλη είναι) και τη συνασπισμένη αριστερά να χτίζει την παράγκα της με τα υλικά κατεδαφίσεως του ΠΑΣΟΚ.

Βρεθήκαμε ποτέ εμείς που κινούμαστε κάτι ανάμεσα ΚΚΕ εσ. Α.Α. και Πλάκας σ' ευνοϊκότερη θέση; Η πολιτική είναι ένα ατελείωτο κόμικ. Καλύτερος ήρωας από τον Ανδρέα, δεν πρόκειται να βρεθεί.

Π.Κ.

**ΑΠΟΚΛΕΙΕΤΑΙ...
ΔΥΣΚΟΛΟ...
ΠΙΘΑΝΟΝ...**

■ Αφού ο Συνασπισμός ξεκίνησε την προεκλογική του καμπάνια διαμηνύοντας προς όλους τους ενδιαφερόμενους ότι δεν πρόκειται να συνεργαστεί με το ΠΑΣΟΚ, αφού ο Χαρίλαος Φλωράκης εξήγησε ότι δεν είθισται να ρωτούν το πιθανό δεύτερο κόμμα αν θα στηρίξει το τρίτο, αφού ο Λεωνίδας Κύρκας κόντευε να πείσει το εθνικό ακροατήριο ότι ο μόνος ασυμφιλίωτος αντίπαλος της πασοκικής αλλαγής ήταν από το '81 κιόλας η Αριστερά, τελικά φαίνεται πως επικράτησαν ψυχραιμότερες εκτιμήσεις. Τώρα πια, ο Γραμματέας του ΚΚΕ δεν διστάζει να πει ότι «αν το ΠΑΣΟΚ πιάσει ένα ποσοστό γύρω στο 40%, δεν μπορούμε να του ζητήσουμε να διώξει τον αρχηγό του».

Η νεκρανάσταση του αλήστου μνήμης μπλοκ των προοδευτικών δυνάμεων θρίσκει ήδη προ των πυλών. Το ενδεχόμενο μιας μετεκλογικής συνεργασίας ΠΑΣΟΚ-Συνασπισμού δεν απασχολεί πια μόνο όσους καταγγέλλουν τα διαχειριστικά οράματα της επίσημης Αριστεράς, αλλά συζητείται και από την ίδια. Το φάντασμα ενός ΠΑΣΟΚ που συγκρατεί τα ποσοστά του στα όρια της αξιοπρέπειας πλανάται πάνω από τον Περισσό και την Κουμουνδούρου, ταραζώντας τον ύπνο όσων έσπευσαν να περιγελάσουν πριν λίγο καιρό τους δισταγμούς και τις διαφωνίες του Αντώνη Μπριλλάκη. Μόνο λοιπόν η αυτοδυναμία της ΝΔ μπορεί να σώσει την τιμή της Αριστεράς;

Ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά:

1. **Η ΝΔ, αυτοδύναμη.** Οι δυνατότητες του ΚΚΕ ν' αντιμετωπίσει την λαίλαπα του νεο φιλελευθερισμού που θα επακολουθήσει δεν του αφήνουν περιθώρια για αυταπάτες. Στο αποσυντεθειμένο από το ΠΑΣΟΚ συνδικαλιστικό κίνημα σε συνδυασμό με την περίοδο χάρητος που μία αυτοδύναμη νίκη της ΝΔ συνεπάγεται, δεν μπορεί ν' αφήνουν ελπίδες για σοβαρές αντιστάσεις στην εξοντωτική λιτότητα την οποία τόσο απερίφραστα επαγγέλλεται ο Μητσοτάκης από την γραφειοκρατική ΕΣΑΚ. Ας τολμήσουμε μάλιστα να υποθέσουμε ότι η όλο σπουδή αποκατάσταση της ενιαίας ΓΣΕΕ εγγράφεται μάλλον στη λήψη προληπτικών μέτρων απέναντι σ' αυτό το ενδεχόμενο παρά στην παροχή κάποιων ανταλλαγμάτων από το ΠΑΣΟΚ, τα οποία άλλωστε δεν φαίνεται να υπάρχουν.

Η αυτοδυναμία της ΝΔ θα επιταχύνει όμως και τις εξελίξεις στο ΠΑΣΟΚ, οξύνοντας σε σημείο μη επιστροφής της αναπόφευκτη εκρηκτικής φυγόκεντρης τάσης στο εσωτερικό του. Το φλερτ του Συνασπισμού αποτελεί σε μια τέτοια περίπτωση παρακαταθήκη για συνεργασία με το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα που θα προκύψει από τις δυνάμεις του ΠΑΣΟΚ που θα καταφέ-

424
ΩΡΕΣ
ΕΛΛΑΔΑ, ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΣΟΥ

ρουν να αποσπάσουν από το ΠΑΣΟΚ οι προερχόμενοι από το εσωτερικό του πασοκογενείς (Λάζαρης, Μαγκάκης). Συνεργασία στην οποία θέβαια ο Συνασπισμός ελπίζει ότι θα ηγεμονεύσει.

2. **Μη αυτοδυναμία της ΝΔ.** Το ενδεχόμενο μη αυτοδυναμίας της ΝΔ συναρτάται με τις εξαρτημένες μεταβλητές: συγκράτηση του ΠΑΣΟΚ σε ποσοστά που εγγίζουν το 38-40% και συνακόλουθη καθήλωση των ποσοστών του Συνασπισμού.

Μπρος γκρεμός και πίσω ρέμα για την Αριστερά. Η συνεργασία, ή έστω η ανοχή, θα δημιουργήσει αναστάτωση. Η επανάληψη των εκλογών μπορεί να φέρει τη συρρίκνωση. Συνεπώς, το μη χείρον βέλτιστον. Ποιος το λέει; Μα ο ίδιος ο Συνασπισμός, δια στόματος Λάζαρη. Ας παρακολουθήσουμε τη συλλογιστική του. «Όπως ξέρετε», λέει στη συνέντευξη που παρεχώρησε στο «ΑΝΤΙ», «ο Συνασπισμός μιλούσε πάντα για την ανάγκη σχηματισμού συμμαχικών κυβερνήσεων. Φυσικά, συμμαχική κυβέρνηση με τη ΝΔ, δεν μπορεί να γίνει. Μπορεί να γίνει μόνο με το ΠΑΣΟΚ, με όλα τα προβλήματα και τις δυσκολίες που υπάρχουν». Και συνεχίζει: «Δεν μπορείς να λες δεν μ' ενδιαφέρει η συμμαχία, αλλά προτιμώ να ξαναπάω σε εκλογές, ξέροντας πως έτσι, στην καλύτερη περίπτωση, ξαναφτάνεις στο ίδιο πρόβλημα». Και στη χειρότερη; Ο κ. Λάζαρης το διευκρινίζει στην επόμενη γραμμή: «Μπορείς να χειροτερέψεις σημαντικά τη θέση σου (Σ.Σ.: θάλεπε τα ποσοστά σου) λόγω αυτής ακριβώς της πολιτικής, γιατί υπάρχουν και οι αντίπαλοι που θα την εκμεταλλευτούν».

Παρ' όλο όμως που κάποιοι στην Αριστερά θα έβλεπαν μία φόρμουλα στήριξης του ΠΑΣΟΚ, ιδιαίτερα εν όψει μίας θέβαιης ήττας σε ενδεχόμενες νέες εκλογές, μια κυβέρνηση Συνεργασίας ή ανοχής με οποιαδήποτε μορφή σκοντάφτει στο ίδιο το ΠΑΣΟΚ, με τις σημερινές ισορροπίες του, ιδιαίτερα μάλιστα αν καταφέρει να εμποδίσει την αυτοδυναμία της ΝΔ. Είναι ίσως παρακινδυνευμένο να προβλέψει κανείς ποια τάση θα επικρατήσει: οι τεχνοκράτες του Σημίτη, οι παλαιοκομματικοί του Αλευρά, οι «αριστεροί» των Λαλιώτη-Τσουρά ή κάποιος σύγκρασμος με τον Γεννηματά. Αντίθετα φαίνεται σίγουρο ότι το σκάφος του ελληνικού καπιταλισμού δεν μπορεί να πλοηγηθεί προς το '92 με πιξίδα ένα συγκερασμό τάσεων, με την εύθραυστη υποστήριξη της Αριστεράς που θα είναι αναγκασμένη κάθε στιγμή να κοιτάει πίσω από τον ώμο να βλέπει πόσοι συνεχίζουν να την ακολουθούν σε μια τέτοια επιλογή. Όπως φαίνεται εξ ίσου σίγουρο ότι μία πολιτική αυστηρής λιτότητας αποτελεί αδήριτη αναγκαιότητα για την διαχείριση της κρίσης του ελληνικού καπιταλισμού. Κατά συνέπεια η οργάνωση της συναίνεσης για την επιβολή λιγότερο ή περισσότερο σκληρών νεοφιλελεύθερων επιλογών αποτελεί το ιστορικό στοίχημα για την άρχουσα τάξη που σε περίπτωση μη αυτοδυναμίας της ΝΔ θα κληθεί να αντιμετωπίσει όχι δύο διαφορετικές εκδοχές διαχείρισης στο πρόσωπο της

Δεξιάς και του ΠΑΣΟΚ, αλλά την αδυναμία συνύπαρξης του πολιτικού προσωπικού του κάθε κόμματος με την σημερινή μορφή του σε κυβερνητικό επίπεδο.

Γι' αυτό και δεν μας φαίνεται πιθανή η ανοιχτή αμφισβήτηση της ηγεσίας σε περίπτωση που το εκλογικό αποτέλεσμα θγάλει ικανή διαφορά μεταξύ των δύο κομμάτων αλλά όχι αυτοδυναμία της ΝΔ. Το μόνο βέβαια ενδεχόμενο σοβαρών κλυδωνισμών στη Δεξιά υπάρχει στην απίθανη περίπτωση ενός αποτελέσματος στήθους με στήθος με το ΠΑΣΟΚ.

Όλα δείχνουν λοιπόν ότι θα οδηγηθούμε σε μια νέα εκλογική αναμέτρηση εάν δεν μπορέσει η ΝΔ να σχηματίσει αυτοδύναμη κυβέρνηση στις 19 Ιουνίου. Η προοπτική νέων εκλογών θα είναι όμως καταλυτική για τον Συνασπισμό. Η επάνοδος των διλήμματος «ΠΑΣΟΚ ή Δεξιά» με συντριπτικό πια τρόπο θα σημάνει κυριολεκτικά την ώρα της Αριστεράς.

ΣΤΗΝ ΚΟΥΦΗ ΤΟΥ ΕΥΡΑΦΙΟΥ

■ Το ΚΚΕ εσ. Α.-Α., με την επιλογή της αυτόνομης καθόδου του διεκδικεί την ίδια την επιβίωσή του με τη φυσιογνωμία που το γνωρίσαμε μέχρι σήμερα, έστω σαν διάσπαση του ενιαίου εσωτερικού. Οι ανάγκες διατήρησης των ισορροπιών στην ηγετική του ομάδα σε συνδυασμό με τις κρυφές φιλοδοξίες κάποιων στελεχών του να εισπράξουν πιθανές διαφορές από το χώρο του Συνασπισμού το έφεραν στην δύσκολη θέση να εξαρτά το πολιτικό του μέλλον από την εκλογή του ενός βουλευτή. Και το λέμε αυτό γιατί η ύπαρξη βουλευτή φαίνεται να είναι απαραίτητη για ένα κόμμα που η μοίρα του το έχει καταδικάσει στην διατήρηση επικίνδυνων ισορροπιών. Σε κάθε περίπτωση, ο ηγετικός πυρήνας του Εσ. Α.-Α. προτίμησε ν' αφήσει την ομάδα «Πολίτη» και τον Α. Ελεφάντη να τραβήξει το πολιτικό βάρος της αυτόνομης καθόδου. Έτσι προσπαθεί να αφήσει όλες τις πόρτες ανοιχτές: Σε περίπτωση αποτυχίας η ακραία άποψη διατήρησης της φυσιογνωμίας του κόμματος είναι επόμενο να περιωρισθεί, ενώ το φλερτ με το χώρο θα επιτρέπει την συνέχιση του πολιτικού παιχνιδιού μαζί του. Θα είναι εύκολο όμως να συγκρατήσει το Εσ. Α.-Α. τα ριζοσπαστικά στελέχη του στην ίδια κομματική τροχιά;

Από την άλλη μια ενισχυμένη καταγραφή της «ανανέωσης» θα δυναμώσει τις τάσεις που ζητούν να ασκηθεί πίεση στο ΚΚΕ (κάτι που εξαρτάται βέβαια και από το εκλογικό αποτέλεσμα του Συνασπισμού), ενώ ίσως δυσκολέψει τις φωνές εκείνες που κρίνουν απαραίτητη την αναβάθμιση της συνεργασίας με την εξωκοινοβουλευτική αριστερά.

Όσο για την οικολογική διάσταση της προεκλογικής εκστρατείας του Εσ. Α.-Α., που εμφανίζεται δυσανάλογα το νισμένη σε σχέση με τα δεδομένα αυτού του χώρου, δεν νομίζουμε ότι μπο-

ρεί να τους κατηγορήσει κανείς. Όλοι, μικροί, μεγάλοι, στην αριστερά προσπαθούν να ταιμπήσουν κάποιο κουκί από ένα χώρο που δεν έχει καταλήξει ακόμη στην πολιτική του έκφραση.

ΕΠΚΥΡΗ ΨΗΦΟΣ ΕΝΑ ΣΤΟΧΗΜΑ

■ «Προτιμάτε ψήφους ή κινητοποίηση;» Το δίλλημα αυτό μοιάζει να πλανάται πάνω από το χώρο της «Ακρας», «Επαναστατικής» ή απλώς «Άλλης Αριστεράς». Η ΕΑΣ (Εναλλακτική Αντικαπιταλιστική Συσπείρωση), που βγήκε από τα σπλάχνα αυτού του χώρου, χωρίς ωστόσο να διεκδικεί την αποκλειστικότητα της έκφρασής του, μοιάζει από τις μέχρι στιγμής πολιτικές επεξεργασίας και προεκλογικές εμφανίσεις της να υπερβαίνει με επιτυχία το δίλλημα. Στόχος της η επόμενη μέρα, η 19η Ιουνίου:

Το μέλλον του εγχειρήματος, το αν δηλαδή θα αποτελέσει πολιτικό άλμα ή άλμα στο κενό δεν εξαρτάται κατ' αρχήν από τον ακριβή αριθμό ψήφων που θα συγκεντρώσει. Το στοίχημα που παίζεται είναι αν θα κατορθώσει να εμπλέξει ένα ευρύτερο δυναμικό που ήδη υπάρχει κατακερματισμένο σε εργασιακούς χώρους, τοπικά στέκια και πρωτοβουλιακές κινητοποιήσεις για επιμέρους ζητήματα σε μια διαδικασία διασταύρωσης των προβληματισμών του.

Η πολυθρύλητη σύγκλιση, η δημιουργία ενός πολιτικού κέντρου συν-

Μια απάντηση του Ηλία Πετρόπουλου στο Μανιφέστο της Π.Α.Κ.Α.Σ.

Εν Οικισμώ Παπάγου τη 9η Μαΐου 1989

Αγαπητέ Σχολιαστά,

Το προσφάτως δημοσιευθέν άρθρον του γνωστού εκ Κρήτης οδοντιάτρου κ. Εμμανουήλ Κοροβεσάκη(του κρυπτομένου όπισθεν του διαφανούς ψευδωνύμου Περικλή Κοροβέση) μοι υπενθύμισεν το παλαιόν πολιτικόν κόμμα της Ο.Φ.Α., όπερ ουκ ολίγας δάφνας έδρεψεν το πάλαι ποτέ...

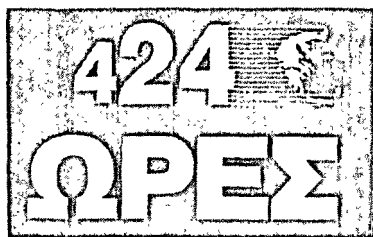
Πέραν τούτου, ήθελον εκφράση την δυσaréσκειάν μου λόγω της εν προαναφερθέντι άρθρω ελλείψεως ωρισμένων Λημμάτων, οίον: ΜΗΤΕΟΤΑΚΗΣ, ΚΑΡΑΜΑΝΑΗΣ, ΤΣΟΝΤΑ κτλ. κτλ. Πάντως, κατά τα φαινόμενα, ο πονηρός κ. Κοροβεσάκης προσεχώρησεν εις την ανανεωτικήν και ελπιδοφόρον παράταξιν του αντιστασιακού κ. Μητισοτάκη, ως ήδη έπραξαν ο κ. Διονύσιος Σαββοπουλάκης (μέλλον Γενικός Διευθυντής απασών των Εθνικών Τηλεοράσεων), ο κ. Μικέλης Θεοδωράκης (προαλειφόμενος τουλάχιστον Πρόεδρος Δημοκρατίας), ο κ. Θανάσης Βαλτινάκης όστις (αν και εμάσησε καλά από την Ε.Ι.Ρ.Τ. κατά την λήγουσαν οκταετίαν) εξύβρισεν εσχάτως από των στηλών της ΑΥΓΗΣ τον κατηραμένον κ. Παπανδρέου, ο σόφρων μαρξιστής κ. Δ. Δημητρακάκης και πολλοί άλλοι, ων τα ονόματα θα αντηχήσουν περί τα τέλη Ιουνίου.

Τοιουτοτρόπως, μετά την ένδοξον περίοδον του Μεγάλου Ελευθερίου Βενιζέλου, διανοίγεται εκ νέου μία ακραιφνώς ΚΡΗΤΙΚΗ περίοδος της Νεοελληνικής Ιστορίας, ένθα απαξάπαντες οι παράγοντες της χώρας θα κατάγονται εκ της Μεγαλονήσου. Ούτω πως τυγχάνει ευνόητος η προχθεσινή δήλωσις (εις το ΒΗΜΑ του Κρητός κ. Χρ. Λαμπράκη) του νομβελίστα μας κ. Οδυσσέως Ελυτάκη, δι' ης αποκρητύττει την Λεσβίαν αυτού καταγωγήν, καθότι γεννηθείς εν Ηρακλείω.

Όσον δι' εμέ, ελπίζων όπι ο κ. Μητισοτάκης περιέλαβεν εις το ευρύ του πρόγραμμα και την ανασύστασιν της Κρητικής Αστυνομίας δηλώ όπι θέλω καταταγή εν αυτή ως απλούς χωροφύλαξ.

Μετά τμής
Μίνως Πετροπουλάκης
(Συνταξιούχος ανθυπασπιστής)

τονισμού των αντιστάσεων, σίγουρα δεν μπορεί να είναι αποτέλεσμα υποκειμενικής θέλησης ούτε εκβιασμού στο όνομα της αναγκαιότητας. Το γεγονός όμως ότι επιχειρείται η σύνδεση του ιστού των λίγων έστω και μειοψηφικών, σε πολλές περιπτώσεις αποτελεσματικών όμως, εμπειριών είναι το σημαντικότερο δεδομένο της μέχρι τώρα δράσης της ΕΑΣ. Ιδιαίτερα μάλιστα όταν κάτι τέτοιο γίνεται από ένα δυναμικό για το οποίο μέχρι πρόσφατα σε ιστορικές ιδεολογικές διαφορές αποτελούσαν εξ ορισμού εμπόδιο για μια ανοιχτή πολιτική συζήτηση. Αυτό το καινούργιο κλίμα συμπεριφοράς θα κριθεί από το αν διευρυνθεί το κοινωνικό πεδίο όπου θα μπορούσε να βρει απήχηση και να εξαπλωθεί.

Η δημιουργία ενός σχήματος όπως η ΕΑΣ προφανώς δεν ξεπερνά αυτόματα την αδυναμία πολιτικής σύνθεσης της εκτός των τειχών Αριστεράς. Οι αντιπαραθέσεις όμως που πυροδότησε με την επιλογή μιας κινηματικής υπόθεσης στην προεκλογική περίοδο και τις εκλογές είναι πιστεύουμε γόνιμες σε αυτή την κατεύθυνση. Η ένταση με το χώρο του άκρου, ένταση όχι υποχρεωτικά ανταγωνιστική, παραπέμπει στην αντιθεσμική λειτουργικότητα θεσμικών παρεμβάσεων όπως η εκλογική διαδικασία, προωθώντας μια ιδιαίτερα επίκαιρη σήμερα συζήτηση.

Βέβαια οι κοινωνικοί αγώνες γίνονται, δεν «ψηφίζονται» ούτε ανατίθενται με σχέσεις εκπροσώπησης, σχέσεις που επιδιώκουν άλλωστε να ανατρέψουν. Η ευπρόσκλητη όμως παρουσία μιας κινηματικής λίστας θα διευρύνει τον χώρο επαφής και αντιπαράθεσης αντιλήψεων και πρακτικών, είτε μέσα είτε έξω από το σχήμα που την υποστηρίζει. Ας το διατυπώσουμε λοιπόν με σαφήνεια: το στοιχείο που παίζεται με την ΕΑΣ είναι το αν θα θρεθούμε την επομένη των εκλογών με μεγαλύτερη όρεξη, πλουσιότερη σε ιδέες και εμπειρίες.

■ Αν τον Μάιο του 1988 τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων ανήκαν στους απεργούς καθηγητές, ένα χρόνο αργότερα έχουν το δίχως άλλο εκχωρηθεί στους αδελφούς Καρατζαφέρη. Το γνωστό δίδυμο της δημοσιογραφικής επιτυχίας, το ένα σκέλος του οποίου στηρίζει πιστά την «αλλαγή», το δε έτερο έχει αναλάβει εργολαβικά την διά του video κάλυψη των προπαγανδιστικών αναγκών της «απαλλαγής». Κοινός τόπος της λαμπρής καριέρας και

ΓΙΑΤΙ ΕΑΣ;

Η Τ. Χριστοδουλοπούλου παρουσιάζει συνοπτικά τους λόγους που βαφτίστηκε «Εναλλακτική Αντικαπιταλιστική Συμπείρωση» το νέο σχήμα στο χώρο της Αριστεράς που πρόκυψε από διαδικασίες συζήτησεων και συγκλίσεων.

ΣΥΣΠΕΙΡΩΣΗ:

* Γιατί ο χώρος της αντίστασης και της διαμαρτυρίας, των ριζοσπαστικών κοινωνικών κινημάτων και της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς, δεν μπορεί να συντονίσει τη δράση του, να εκφράσει τις ευαισθησίες και τις κατακτήσεις του, να αναβαθμίσει την παρέμβασή του στην κοινωνία μέσα από ενόχτες ιστορικών οργανώσεων και «μίνιμουμ πλατφόρμες». Χρειάζεται σχήματα και μορφές που να επιτρέπουν τη σύγκλιση διάφορων ρευμάτων, τη σύνθεση απόψεων, χρειάζεται σχήματα που να λειτουργούν αμεσοδημοκρατικά και να ενισχύουν την πρωτοβουλία και την αυτενέργεια.

* Γιατί όλος ο πέραν της συνασπισμένης αριστεράς χώρος, παρ' όλες τις βαθύτατες ιδεολογικές διαφορές του έχει αποδείξει ότι μπορεί να συναντηθεί – και μάλιστα αποτελεσματικά – σε κοινά πολιτικά και κοινωνικά μέτωπα.

ΑΝΤΙΚΑΠΙΤΑΛΙΣΤΙΚΗ:

* Γιατί μέσα στην κρίση και στη συντηρητικοποίηση διαμορφώνονται και αναπτύσσονται κινήματα και αγώνες-μειοψηφικά αλλά σημαντικά – ανταγωνιστικά με τις βασικές επιλογές του κεφάλαιου και του κράτους. Αγώνες απέναντι στην ανεργία, την ρύπανση, τον αυταρχισμό.

* Γιατί σήμερα όποιος δεν ξεκαθαρίζει ότι τα «εθνικά ιδεώδη» της ανάπτυξης της εθνικής οικονομίας και του 1992 εγκυμονούν μεγάλους κινδύνους για τους μισθωτούς, τη νεολαία, τις γυναίκες, τις μειονότητες, όσες φορές κι αν επικαλείται το «σοσιαλισμό» και τον «κομμουνισμό», ανήκει στο ίδιο στρατόπεδο με τους ποικίλους διαχειριστές του συστήματος.

ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ:

* Γιατί σ' όλο τον κόσμο, από την Αμαζονία ως τη Ρωσία και από τη Γερμανία ως την Ν. Αφρική τα ζητήματα της προστασίας του περιβάλλοντος και των σχέσεων του ανθρώπου με τη φύση αποκτούν πρωταρχική σημασία. Δεν επιδιώκουμε «παράλληλους θίους» με την εξουσία ούτε εφαρμογή των οραμάτων του Σαιν Σιμόν και του Όουεν. Αν όμως επιθυμούμε πραγματικά απελευθερωτικό κοινωνικό κίνημα έχουμε πολλά να διδαχτούμε από την «πράσινη εμπειρία» η σύγκλιση διαφορετικών ρευμάτων είναι αναγκαία για την ανασύνθεση του κινήματος και τη δημιουργία νέων ανατρεπτικών υποκειμένων.

* Γιατί δεν αρκούμαστε στο να διεκδικούμε και να αναμένουμε τις «επερχόμενες εξελίξεις». Επιδιώκουμε από τώρα μέσα από τα αιτήματά μας, τις μορφές πάλης που χρησιμοποιούμε, τα επιχειρήματα που διαλέγουμε και την αισθητική που προβάλλουμε να δείχνουμε το όραμά μας μιας κοινωνίας αυτοδιαχειριζόμενης και αταξικής που δεν έχει τίποτα κοινό με τους εφιάλτες του «σοσιαλιστικού ρεαλισμού», τον κρατικό συγκεντρωτισμό και την «κοινωνικοποίηση της φτώχειας».

Τασία ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ

των δύο: η αποκαλυπτική διείσδυση σε «γαργαλιστικές» λεπτομέρειες από τη (σεξουαλική, ως επί το πλείστον) ζωή των προσώπων που κατά τρόπον τινά οφείλουν να αποτελούν το γενικό «παράδειγμα προς αποφυγήν, τον αποδιοπομπαίο τράγο μίας κατά τα άλλα υγιεινής κοινωνίας.

Εν αρχή, βεβαίως, ήν ο Σπύρος. Που πρόσφερε πολύτιμες υπηρεσίες στο αντιμονοπωλιακό και το ευρύτερο προοδευτικό κίνημα με την κατάδυσή του στα οικογενειακά άδυστα του Νιάρχου και την κρεβατοκάμαρα του Αγίου Πρεβέζης. Για να διεξάγει στη συνέχεια με επιτυχία και τον διμέτωπο αγώνα, βαφτίζοντας «ακροδεξιούς καθοδηγητές της "17 Νοέμβρη"» κάποιους επώνυμους αριστερούς που δεν υποκλίνονταν στα τοτέμ της «αλλαγής» και ζητώντας πάραυτα τη σύλληψή τους.

Εν συνεχεία, περνάμε στο Γιώργο. Που «σπάζοντας το μονοπώλιο της ΕΡΤ στις ειδήσεις», δημιούργησε τη θιντεογραφημένη τηλεφημερίδα της TV-Press – για να μας θυμίζει ότι, παρ' όλα τα χάλια των κρατικών δελτίων, πάντα υπάρχει και κάτι χειρότερο... «Μπλε βαθύ, σχεδόν μαύρο», που θα 'λεγε και γνωστός λογοτέχνης: για να καλυφθούν όλα τα γούστα του εθνικόφρονος κοινού, η TV-Press αναλαμβάνει να μας πείσει, σε επετειακό της αφιέρωμα για το Πολυτεχνείο του '73, ότι δεν υπήρξαν θύματα. Η τεκμηρίωση του επιχειρήματος επιτυγχάνεται με προσφυγή στην πλουσιοπάροχη σχετική ακροδεξιά φυλλαδογραφία.

Τελευταίο κατόρθωμα του «μικρού αδελφού»: το παρολίγον πορνό της Δήμητρας Λιάνη όπου η γνωστότερη ως «Μιμή» φωτογραφίζεται να κάνει μπάνιο όπως ακριβώς κάνει ο μισός πληθυσμός της Ελλάδας (και θα 'πρεπε ελλείψει σεμνοτυφίας, να κάνει κι ο άλλος μισός). Η ηδονοβλεπτική ματιά στην υπηρεσία της πολιτικής...

Αφήσαμε για το τέλος το πιο «ζουμερό»: τη στενή συνεργασία του αδελφικού και συναδελφικού δίδυμου. Πού, όπως αποδείχθηκε κι απ' την υπόθεση της «Μιμής που στηρίζει την αλλαγή», κάνουν πάσα ο ένας στον άλλο τις μεγάλες τους επιτυχίες – συμβάλλοντας έτσι και στην επί το πλουραλιστικότερο αντιμετώπιση των πιο τρανταχτών φαινομένων της δημόσιας ζωής: η επιστολή του κ. Καπόπουλου, πρώην συζύγου της Λιάνη, με την οποία δίνονται διευκρινήσεις για τα ντεσού των φωτογραφιών, δημοσιεύεται στην «Επικαιρότητα» του Σπύρου.

Έχετε φανταστεί πιο χαρακτηριστική ενσάρκωση του δικοματισμού; Στο κάτω κάτω της γραφής, ο ένας υπηρετεί το «μεγάλο» κι ο άλλος το «ψηλό». Μικρή η διαφορά...

ΤΟΛΜΗ ΚΑΙ ΓΟΗΤΕΙΑ ΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ

Το ιερό τέρας των εκλογών είναι πάντα ο αναποφάσιτος. Αφίσεις, μεγάφωνα και πανώ τον συνοδεύουν στο Γολγοθά του μέχρι να αποφασίσει. Στις φετινές εκλογές έχει γίνει ορατός δια γυμνού πλέον οφθαλμού ο ρόλος του μάρκετινγκ. Περιορίζεται όμως ο ρόλος αυτός μόνο στο να βοηθήσει τον ψηφοφόρο αποσπώντας του ό,τι πολυτιμότερο έχει;

Στο έδαφος της ιδιωτέουσας και της ατομικής στάσης δημιουργείται ένα καινούργιο πεδίο αντιθέσεων όπου δε συγκρούονται οι ηγέτες, τα κόμματα, τα προγράμματα, αλλά οι δημόσιες εικόνες τους. Η Αριστερά έχει λόγο στο πεδίο αυτό. Μόνο που δεν είναι δικός της. Το μάρκετινγκ επιβάλλει το δικό του λόγο και κυριαρχεί στον πολιτικό που αγωνιά να γίνει πιο αποτελεσματικός στην εκλογική συγκυρία. Συμβάλλει σε μια νέα εικονική βίωση της κοινωνικής πάλης. Οι κοινωνικές δυνάμεις που βλέπουν τον εαυτό τους να υπάρχει απεικονιζόμενος στο θέαμα και το σύνθημα, περιέρχονται σε μια πιο έντονη παθητικοποίηση.

Η έρευνα αγοράς θέτει νέες προτεραιότητες, διαφημιστικές αλλά και καθαρά πολιτικές, που η πολιτική εμπειρία αδυνατεί να συλλάβει. Η πολιτική σύγκρουση διαμεσολαβείται πλέον από χρώματα, μουσική, λεκτικά ευρήματα και βίντεο-κλιπς. Οι προεκλογικές συγκεντρώσεις που για κάποιους έχουν μια -πλαστικοποιημένη έστω- αυθεντικότητα, ενώ για άλλους είναι οχλοκρατία, δεν ξεφεύγουν από τις επιλογές του μάρκετινγκ. Η πολιτική πάλη αναζητεί την αντανάκλασή της αλλά και την ίδια της την ύπαρξη στο χώρο των εμπορευματικών σχέσεων και των νόμων της αγοράς. Οι κανόνες του μάρκετινγκ δεν διαφέρουν στην πολιτική και στην αγορά αγαθών και υπηρεσιών. Μιλώντας λοιπόν για εισβολή του μάρκετινγκ στην πολιτική και τις εκλογές, δεν μιλάμε για δύο διαφορετικά πράγματα που κάποτε συναντήθηκαν, αλλά για την εξέλιξη του αστικού τρόπου επικοινωνίας.

Η εξατομίκευση του μηνύματος αντανάκλα, προωθεί και επιβάλλει την εξατομίκευση της πολιτικής. Όπως η εμπορική, έτσι και η πολιτική διαφήμιση απευθύνεται στην ατομική συνείδηση με σκοπό να επηρεάσει την ατομική στάση. Ο καταναλωτής-ψηφοφόρος αισθάνεται επί τέλους την αποκλειστική έγκληση του διαφημιζόμενου στο άτομό του. Η χειραγώγηση των κοινωνικών ομάδων είναι πολύ πιο αποτελεσματική όταν διασπάται η ενότητα του δέκτη σ' ένα πλήθος υποενοτήτων αποκομμένων μεταξύ τους. Το «εκλογικό σώμα» μετατρέπεται σε «εκατομμύρια ψηφοφόρους». Οι τάξεις και οι κοινωνικές ομάδες γίνονται σύνολο «απευθύνων πολιτών» που χωρίς δική τους δυναμική οδηγούνται στις κάλπες για την κορυφαία πράξη: Την εξατομικευμένη επιλογή από ένα φάσμα ήδη επιλεγμένων λύσεων.

Η επανάληψη είναι η μήτηρ της μαθήσεως. Ο καταναλωτής του οπτικοακουστικού διαφημιστικού υλικού

γνωρίζει από τις πρώτες στιγμές τη συνέχεια και την κατάντη. Το διαρκές σφυροκόπημα της ίδιας κλισιαρισμένης παράστασης αποτυπώνει στη μνήμη σήματα, αφίσεις, εικόνες. Συχνά η διαφήμιση εισπράττει την αδιαφορία. Καθώς όμως γίνεται γνώριμη και οικεία, δημιουργεί πάντα κλοιό, που η ύπαρξή του μετράει περισσότερο από την απόρριψη ή την αποδοχή. Στη νέα περίοδο θα μείνει εγγραμμμένο το προφίλ που θέλει να εμπεδώσει ο κάθε ηγέτης, ο κάθε πολιτικός χώρος. Ως γνωστόν, η δημόσια εικόνα ενός κόμματος δεν ταυτίζεται με τη συνισταμένη της γνώμης που έχει γι' αυτό ο κάθε ψηφοφόρος του, αποφασισμένος ή όχι.

Αλλά το μήνυμα, εμπορικό ή πολιτικό, δεν εξαντλείται στην προβολή του τελικού στόχου. Έχοντας δική του δυναμική, μιλώντας τη δική του γλώσσα, καλλιεργεί στάσεις ζωής και πρότυπα κάθε είδους. Το προεκλογικό πανηγύρι λοιπόν δε στήνεται μόνο για να αποφασίσουν επί τέλους οι αναποφάσιμοι. Όλα θα ήταν απλούστερα αν αυτοί μοιράζονταν τα 30 δισ. της φετινής καμπάνιας.

Σε ποιο βαθμό όμως το μάρκετινγκ μπορεί να καθορίζει τις πολιτικές και κοινωνικές εξελίξεις; Ακόμη και διαφημιστές εκφράζουν σκεπτικισμό για την αποτελεσματικότητα των μεθόδων «τεχνολογικού επιπέδου» που μεταφύτευονται στην καθυστερημένη Ελλάδα. Η τεράστια ανάπτυξη του μάρκετινγκ στις εκλογές του '89, εκφράζει άραγε μόνο τη φυσιολογική εξέλιξη της τεχνολογίας των μέσων επικοινωνίας;

ΕΚΛΟΓΕΣ '89: Ο πόλεμος των άστρων

Πολλές παράμετροι συνθέτουν τη συγκυρία στο έδαφος της οποίας το πολιτικό μάρκετινγκ γνωρίζει τη μεγαλύτερη μέχρι σήμερα εξαπλώσή του στην Ελλάδα.

Οι εκλογές του '89 είναι εμφανώς πιο «πολιτικές» από το '81 ή το '85. Όσο οι πολιτικές διαφορές μεταξύ των μονομάχων αμβλύνονται στη λαϊκή συνείδηση, τόσο η αναγκαιότητα του μάρκετινγκ γίνεται επιτακτικότερη. Μια ματιά στον πολιτικό χάρτη της υπερλατινικής πατρίδας του μας πείθει εύκολα γι' αυτό.

Η καμπάνια του κ. Έβεριτ το '86 σηματοδοτήθηκε από ένα ζωγραφικό πίνακα (με ελαφρώς μεταποιημένο ντεκολτέ). Σήμερα οι γιγαντοαφίσες προτρέπουν: ΕΚΛΟΓΕΣ ΜΕ ΚΑΘΑΡΗ ΑΘΗΝΑ χωρίς πανώ, μεγάφωνα και αφισορρόπανση, ενώ τα ραδιόφωνα εκπέμπουν ανά-

λογα μηνύματα. Το πολιτικό μήνυμα περνάει μέσα από την ουδέτερη επικοινωνία που γίνεται τόσο πιο άχρωμη, όσο περισσότερο πολύχρωμη είναι. Το πνεύμα της ΝΕΑΣ ΕΠΟΧΗΣ θριαμβεύει: Νηφάλια ενημέρωση, υπεύθυνη πολιτική στάση. Η εξατομίκευση σε όλο της το μεγαλείο, διαλύει και τις τελευταίες ψευδαισθήσεις πολιτικής συμμετοχής, έστω μια φορά στα 4 χρόνια. Το πλήθος και το πάθος οδεύουν σταθερά προς το χρονοτούλαπο. Μια νέα ποιότητα εμπεδώνεται στη σχέση του πολίτη με τα κοινά. «Απράγμονες» εδώ είναι όσοι δεν καταναλώνουν κατ' ιδίαν το οπτικοακουστικό υλικό που μας σερβίρουν σαν πολιτισμένο διάλογο επιπέδου οι ειδικοί του μάρκετινγκ.

Η Ν.Δ. και η ΔΗΑΝΑ αποφεύγουν τις κεντρικές συγκεντρώσεις, για διαμετρικά αντίθετους θεαίως λόγους. Ο ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ, επειγόμενος να κατοχυρωθεί σαν συνιστώσα του πολιτικού προσκήνιου, στρέφεται κυρίως σε άλλες μορφές επικοινωνίας με το κοινό. Τα συγκροτήματα του τύπου καταγγέλλουν το μάρκετινγκ, το οποίο περιέργως ταυτίζουν αποκλειστικά με «το απαράδεκτο όργιο των προεκλογικών συγκεντρώσεων»: «Οι διαστές του εκλογικού φρονήματος των πολιτών», κατά το ΕΘΝΟΣ, μας κρατούν μακριά από την Ευρώπη: «Εκεί επικρατεί η νηφάλια, αξιοπρεπής και σε συνθήκες απόλυτης ηρεμίας και ευπρέπειας σύγχρονη έκθεση και αντιπαράθεση επιχειρημάτων και αρχών, ενώ ο πολίτης ψύχραιμος, μακριά από την επήρεια των τεχνικών μέ-

σαν που χρησιμοποιούν οι καθ' ημάς ειδικοί συγκεν-
τρωσιολόγοι παρακολουθεί όσα λέγονται στη δική του
ηλεκτρονική συσκευή. Ακούει, κρίνει, συγκρίνει και
έχοντας ολοκληρώσει την ανειρηστική και αποκλειστι-
κά δική του γνώμη, ο ίδιος αποφασίζει τι θα ψηφίσει.¹
Όχι στο μάρκετινγκ των συγκεντρώσεων λοιπόν, και
στο μάρκετινγκ της Τ.Υ., του ραδιοφώνου και, φυσικά,
της εφημερίδας. Θα είχε πράγματι ενδιαφέρον η εμβαδο-
μέτρηση του χώρου που καταλαμβάνει η προεκλογική
διαφήμιση στον τύπο. Αν και δευτερεύουσα η οικονομι-
κή πλευρά εν προκειμένω, έχει ωστόσο και αυτή το βά-
ρος της.

Φέτος κοστίζει 100 εκατομμύρια η βουλευτική έδρα,
60-100.000 ο κάθε αναποφάσιτος, 5.000 δρχ. περίπου η
κάθε ψήφος (κάποτε κυριολεκτικά). Στο έδαφος αυτών
των αριθμών ανθεί ο ιδεολογικός λόγος των διαφημι-
στών: «Η διαφήμιση είναι στη βάση της ένας έντιμος
τρόπος επικοινωνίας γιατί τα κόμματα θα υποχρεωθούν
να μιλήσουν απλά και κατανοητά στον πολίτη-ψηφοφό-
ρο, θα υποχρεωθούν επί τέλους να πάρουν ξεκάθαρες
θέσεις». Για όποιον αμφισβητεί το έντιμον της επικοινο-
νίας, αντίλογος υπάρχει: «Το ψέμα στη διαφήμιση είναι
ψέμα στο προϊόν». Προφανώς και οι διαφημιστές χα-
ρκτηρίζουν αναποτελεσματικές και ασύμφορα ακριβές τις
μεγάλες προεκλογικές συγκεντρώσεις. Με τα ίδια λεφτά
οι ίδιοι αναλαμβάνουν να οργανώσουν πολύ αποτελε-
σματικότερες μεθόδους προβολής.

Με την έκρηξη των FM μεγαλώνει το κομμάτι του ρα-
διοφώνου στην πίττα του μάρκετινγκ. Εδώ εντοπίζεται
κυρίως και η ψευδειγγραφή ή «γκρίζα» όπως λέγεται
διαφήμιση, καθώς καλούνται να αναπτύξουν τις από-
ψεις τους για διάφορα θέματα ομιλητές που συμβαίνει
να εκτίθενται στην αντίστοιχη εκλογική περιφέρεια. Η
διάσταση της προσωπικής προβολής των υποψηφίων
δεν είναι αμελητέα. Καθώς έχει γίνει πιο φανερή η δύ-
ναμη της εικόνας, είδαμε για πρώτη φορά στις εφημερί-
δες ολοσέλιδες καταχωρήσεις ειδικευμένων φωτογρά-
φων πολιτικών προσώπων.

Μέσα στο παραπάνω πλαίσιο της «αποπολιτικοποίη-
σης» των εκλογών και της ισοπέδωσης των πολιτικών
διαφορών, έχει φυσικά το βάρος του στην ανάπτυξη του
μάρκετινγκ και ο μεγάλος αριθμός των αναποφάσιτων.

Οι project leaders των εταιριών αναπτύσσουν πρωτο-
ποριακές για τα ελληνικά δεδομένα μορφές έρευνας αγο-
ράς και διαφήμισης. Παράλληλα με τις κατά παραγγελία
δημοσκοπήσεις, τα concept groups και η αντιδιαφήμιση
—α' φάσης κάνουν την εμφάνισή τους, ενώ από άλλες
πλευρές οργανώνονται χαρούμενα χάνενιγκ.

Κατά τους ειδικούς θα παίξει ιδιαίτερο ρόλο το λεγό-
μενο ρεύμα των τελευταίων ημερών, είτε το εννοεί κα-
νείς με την παραδοσιακή-πελαταιακή έννοια, είτε το ερ-
μηνεύει με όρους δύναμης, ισχύος και ψυχολογίας του
νικητή και του χαμένου. Αναμένεται λοιπόν θεαματική
κορύφωση της σύγκρουσης των διαφημιστικών εται-
ρειών.

Άλλη φετινή καινοτομία είναι η τηλεοπτική προβολή
των διαφημιζόμενων, δια της μεθόδου του διαλόγου. Το
λάνσαρε άγαρμπα το Νοέμβρη ο Αντρέας με την Αθηνά
Ραπίτου και το Χατζάρα. Τώρα ο Μητσοτάκης σε πιο
εκλεπτυσμένη μορφή «ανακρίνεται» τηλεοπτικά από
επιλεγμένους δημοσιογράφους όλου του πολιτικού φά-
σματος.

Ομόθυμη είναι τέλος η καταγγελία της ποδοσφαιρο-
ποίησης της πολιτικής ζωής, και μάλιστα από τους
ιδίους τους αυτουργούς του φαινομένου. Πέρα από την
ένσταση ότι στο ποδόσφαιρο, κυρίαρχο είναι το στοιχείο
του θεάματος όπου ενυπάρχει και η απάτη, ενώ εδώ
πρόκειται για το ακριβώς αντίστροφο φαινόμενο, δεν
υποθετούμε την κριτική των πλαστικών σημαιών από
την οπτική γωνία των συγκροτημάτων του τύπου. Η άρ-
νηση των κανόνων της διαφήμισης στην προεκλογική
περίοδο προαπαιτεί την ταυτόχρονη αμφισβήτηση των
ιδίων των κανόνων του πολιτικού παιχνιδιού.

Ας μπούμε όμως για λίγο στο εκλογικό σούπερ-μάρ-
κετ.

Η αυτοκρατορία αντεπιτίθεται

Το μόνιμο επιμύθιο σε όλες τις αφίσες και τις καταχω-
ρήσεις της Ν.Δ. —που μάλιστα προβάλλεται περισσότερο
και από το σήμα με τον τίτλο της— είναι η διαπίστωση
πως ΑΞΙΖΟΥΜΕ ΜΙΑ ΚΑΛΥΤΕΡΗ ΕΛΛΑΔΑ. Η προ-
σωπική έγκληση εξασφαλίζει την κατάφαση και η έμμε-
ση ταύτιση μέσω του α' πληθυντικού δημιουργεί κλίμα
οικειότητας για να περάσει το μήνυμα. Το στερεότυπο

ΤΡΙΤΗ 23 ΜΑΗ 8 μ.μ.
ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ
ΘΑ ΜΙΛΗΣΟΥΝ:
ΓΡΗΓΟΡΗΣ ΦΑΡΑΚΟΣ - ΡΟΥΛΑ ΚΑΚΛΑΜΑΝΑΚΗ

ΟΜΟΝΟΙΑ
ΤΩΡΑ

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΩΔΟΥ
ΕΞΕΚΙΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΕΛΙΚΗ ΕΥΘΕΙΑ!
ΟΛΟΙ ΣΤΗΝ ΟΜΟΝΟΙΑ
ΟΛΟΙ ΜΕ ΤΟΝ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟ
Σ' αυτές τις εκλογές υπάρχουν... οι άλλοι
και ο ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ.

ΕΥΡΩΕΚΛΟΓΕΣ '89

ΤΩΡΑ ΚΑΙ ΣΤΗΝ
ΕΥΡΩΠΗ

ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ
ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΩΔΟΥ

επαναλαμβανόμενο κλισιό συμπυκνώνει το πνεύμα της
καμπάνιας. Η Ν.Δ. ορίζεται αρνητικά σε σχέση με το
ΠΑΣΟΚ. Στην κεντρική καταχώρηση η λέξη ΠΑΣΟΚ
προβάλλεται 8 φορές, συνοδευόμενη από τις λέξεις Αυ-
ριανή, Τόμπρας, Λούθαρης, λαθρεμπόριο όπλων. Η λέξη
Κοσκωτάς βεβαίως δεν αναφέρεται. Δυστυχώς, αυτό εί-
ναι το ΠΑΣΟΚ σήμερα. Το εμπιστεύεστε; Η καμπάνια
δεν παίρνει θέση σε πρώτη φάση, απλά θέτει το ερώτημα
αφήνοντας τον ενημερωμένο πλέον πολίτη να αποφαν-
θεί υπεύθυνα ο ίδιος. Η ενεργοποίηση των ανακλαστι-
κών που καλλιεργήθηκαν επί μήνες, μέσω των κατά-
ληλα επιλεγμένων λέξεων εκκρίνει το ζητούμενο: Να
φύγει το ΠΑΣΟΚ κι ας έρθει όποιος να 'ναι.

Αφού λοιπόν η Ν.Δ. προβάλλεται σε αντιδιαστολή με
το ΠΑΣΟΚ, είναι εύλογο να χρησιμοποιεί τη δοκιμα-
σμένη στις ΗΠΑ μέθοδο της αντιδιαφήμισης: Προβολή
των αδυναμιών και σκανδάλων του αντιπάλου με εκμε-
τάλλευση της δύναμης της εικόνας. Έτσι εκτός απ' το
ναπολεόντειο κόλπο στην προεκλογική σκακιέρα, προέ-
κυψαν και τα πρωτοσέλιδα των εφημερίδων που «τολ-
μούν να προβάλλουν γυμνή την αλήθεια». Αντίστοιχα
ανεβηκε το ειδικό βάρος της οικογένειας στη δημόσια ει-
κόνα του κ. Μητσοτάκη, που έτσι κι αλλιώς επισκεπτό-
ταν οικογενειακάς τα σπίτια των ανύποπτων ψηφοφό-
ρων μέσω των προεκλογικών τρυκ.

Η επικήντρωση της α' φάσης της καμπάνιας στην —
αθέμιτη για τα διαφημιστικά ήθη— αντιδιαφήμιση δεν
πρέπει να είναι άσχετη με το γεγονός ότι ο ηγέτης της
Ν.Δ. «δεν τραβάει». Έτσι, πέρα από το βιογραφικό λί-
φτινγκ που υπέστη, υποχρεώνεται να δηλώνει ότι
ακούει Μάικλ Τζάκσον και περιέρχεται την ύπαιθρο με
μπλουζάκι, καθώς σε μηχανές και φορητά. Με σαφή
αναφορά πάντοτε στον «άλλον», προσπαθεί να δώσει την
εικόνα του ήδη πρωθυπουργού που καλλιεργήσει εκεί-
νος το '81.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η καινοτομία των λεγόμενων

«concept groups» που επιμελείται αμερικανός ψυχο-κοι-
νωνιολόγος. Πρόκειται για αντιπροσωπευτικές ομάδες
πολιτών όπου διερευνώνται οι δυναμικές τάσεις του
εκλογικού σώματος μέσω κατευθυνόμενης από ειδικούς
συζήτησης. Αρχικά διαφαινόταν ότι το μοτίβο των εκλο-
γών του '89 θα είναι η ΚΑΘΑΡΣΗ, όπως το '81 ήταν η
ΑΛΛΑΓΗ. Όμως η Ν.Δ., «δι' ελέου και φόβου περαι-
νούσα την των τοιούτων παθημάτων κάθαρση» ανέ-
κρουσε πρῶτιμαν. Καθώς από τις ως άνω διερευνήσεις
προέκυψε ότι οι αναποφάσιμοι εκλαμβάνουν την κα-
θαρτική πρόθεση του κ. Μητσοτάκη ως εκδίκηση, προ-
κρίθηκε κατά τον πληροφόρημένο ΒΗΜΑΤΟΔΟΤΗ η
έμφαση στην «ανόρθωση της χώρας» και τη «λειτουργία
της δημοκρατίας». Εδώ βέβαια δεν πρόκειται για απλή
διαφημιστική επιλογή. Ήδη ο βιογράφος του μας έχει
πληροφορήσει ότι «Ο Κ.Μ. δεν στερείται μακροθυμίας
προς τον νικημένο αντίπαλο».

Είναι τέλος αξιοσημείωτο ότι φέτος για πρώτη φορά
δεν δίνεται έμφαση στις ογκώδεις συγκεντρώσεις. Πέρα
από το γενικότερο κλίμα της ΝΕΑΣ ΕΠΟΧΗΣ, φαίνεται
ότι προσμετρήθηκε η συμβολή προηγούμενων δυναμι-
κών συγκεντρώσεων της Ν.Δ. στην ενεργοποίηση των
αντιδεξιών ανακλαστικών που πριμοδοτούσε το ΠΑ-
ΣΟΚ. Πρόκειται για την άλλη όψη της αντιδιαφήμισης.

Ράμπο Νο 2

ΤΟ ΠΑΣΟΚ ΕΙΝΑΙ ΕΔΩ. Το κεντρικό σλόγκαν συμπυ-
κνώνει την αμυντική στρατηγική της καμπάνιας. Η
εκτόξευσή του την κατάλληλη στιγμή, σηματοδοτείσε
την αλλαγή της εικόνας επικείμενης κατάρρευσης. Η
λεωφόρος Μάντισον είναι πράγματι εδώ. Αντίθετα με
τον αντίπαλο, το ΠΑΣΟΚ έχει ένα ισχυρό ατού, το πρό-
σωπο του ηγέτη του. Ο Ανδρέας-Μιτερράν της ήρεμης
δύναμης του '81 χτυπάει τώρα δυνατά το χέρι στο πόν-
τιουμ υποδηλώνοντας πως ο Ανδρέας είναι εδώ. Ο κ.
Μπιρσίμ επίσης. Εδώ εντοπίζονται και τα χτυπήματα

τρωμένων. «Θα μ' αφήσετε επί τέλους να μιλήσω;» Η αδυσώπητη προτεραιότητα του μάρκετινγκ επιβάλλει την έγκαιρη ολοκλήρωση της ομιλίας για να μονταριστούν κατάλληλα πριν το δελτίο των 9.00. Η εικόνα που θα περάσει για το ακροατήριο των δύο ηγετών, είναι αυτή της ήρεμης δύναμης, της σιωπηλής πλειοψηφίας πολιτισμένων πολιτών. Η έλλειψη παλμού στις συγκεντρώσεις δεν εκφράζει μόνο την απουσία ενθουσιασμού για το ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟ.

Η Αριστερά αποσιώπησε τα εύσημα των συγκροτημάτων του τύπου καθώς δεν προωθεί τις μεγάλες «οχλοκρατικές» συγκεντρώσεις αλλά δίνει βάρος στον προβληματισμό και το διάλογο χαμηλών τόνων με το κοινό. Εκτός απ' τις ποδηλατοδρομίες και τα βίντεο-κλιπ, νέες πρωτότυπες για την Αριστερά μορφές προβολής πολιτικών απόψεων κάνουν την εμφάνισή τους. Το χαρούμενο χόπενινγκ έξω από την ΕΡΤ, κατά της «φασιστικής τηλεόρασης», όπως μας ενημερώνει πρωτοσελίδα η ΠΡΩΤΗ, είναι χαρακτηριστικό. Μετά το αδιέξοδο στη διακομματική επιτροπή για τις προεκλογικές ρυθμίσεις, ο ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ σατιρίζει με σκετς, πικέτες και χατζάρες την κρατική TV. Ο Γ. Ζουγανέλης, αδικημένος της TV, μουτζώνει μια τηλεοπτική συσκευή. Με γέλια και τραγούδια οι συγκεντρωμένοι σπάνε θεατρικά τις συσκευές τους και αποχωρούν χαρίζοντας συμβολικά μία στον κ. Μαρούδα. Η λεωφόρος Μάντισον είναι, δυστυχώς, και εδώ. Ο Μητσοτάκης τουλάχιστον αντίστοιχα οργάνωσε διαδήλωση.

Η φραστική καταγγελία του μάρκετινγκ, των πλαστικών σημαιών και ιδεών καθώς και του επιπέδου του «Ζουλού», είναι απλά για την Αριστερά ένα επί πλέον διαφημιστικό πλεονέκτημα: Εδώ η μη πλαστική, η υφασμάτινη συγκέντρωση.

Όπως σε κάθε εκλογές, είδαμε πάλι τις καθιερωμένες λίστες των καλλιτεχνών και προσωπικοτήτων. Καταξιωμένοι ηγέτες γνώμης που αντλούν το κύρος τους από άλλους χώρους, υποδεικνύουν στον ψηφοφόρο την πολιτική του στάση. Φέτος πάντως μετατοπίζεται το κέντρο βάρους της καμπάνιας από το συναίσθημα και την ενεργοποίηση της μνήμης στην ορθολογικοποίηση.

Η Αριστερά, κάποτε πανίσχυρη στη «μάχη της αφίσας», αποδεικνύεται σήμερα ο φτωχός συγγενής στο χώρο της διαφήμισης. Κι αυτό όχι επειδή ξεδεύει μόνο 240 εκατομμ. έναντι των δεκάδων δισ. των δύο μονομάχων. Η επιλογή της να παίζει εκτός έδρας, είναι χαρακτηριστική για τον τύπο της σχέσης που οικοδομεί με το «κοινό» της στην πορεία της διεκδίκησης της ισότιμης παρουσίας της στο πολιτικό προσκήνιο.

Όμως η αποτελεσματικότητα του μάρκετινγκ έχει κάποια όρια πολύ συγκεκριμένα. Το γεγονός ότι το ΠΑΣΟΚ ΕΙΝΑΙ ΕΔΩ, ιδιαίτερα στην επαρχία, χρήζει πολιτικής ερμηνείας και πάντως δεν οφείλεται στους διαφημιστές. Οι πρακτικές της έρευνας αγοράς μπορούν να εκφράσουν, να σχηματοποιήσουν και να πριμοδοτήσουν ένα ρεύμα. Δεν μπορούν όμως να προκαλέσουν παρθενόγεννηση. Όσα λεφτά και να ξοδεύει ο κ. Βενιζέλος, δε θ' αποκτήσει ποτέ τη δημόσια εικόνα που για κάποιους ιδιαίτερους λόγους της ιστορικής συγκυρίας δημιούργησε ο κ. Παπανδρέου, και για κάποιους αντίστοιχους προσπαθεί ανάλογα ο κ. Μητσοτάκης. Από την άποψη αυτή, το μάρκετινγκ εδώ είναι το «μέσον», όχι το «μήνυμα». Όσο λοιπόν και αν εντυπωσιάζουν οι πρακτικές του, το μάρκετινγκ δεν περνάει έτσι εύκολα τον Ατλαντικό. Εδώ είναι Βαλκάνια.

Όταν το πολιτικό μήνυμα νοείται απλά σαν ενημέρωση του πολίτη, δεν μπορεί παρά να διαχέεται και να εκφράζεται μέσα από φόρμες που ορίζονται στο πεδίο της κυρίαρχης ιδεολογίας.

Όταν όμως το πολιτικό και κοινωνικό μήνυμα αναδεικνύεται από την απελευθέρωση της δυναμικότητας κοινωνικών ομάδων και τάξεων, όταν αμφισβητεί τη μονοσήμαντη σχέση εξουσίας του κέντρου αποφάσεων προς εκτελεστικά συστήματα βάσης, τότε γίνεται στοιχείο ουσιαστικής επικοινωνίας. Στο κάτω-κάτω οι ειδικευμένοι διαφημιστές στα φάτα των οποίων προσφεύγει η Αριστερά σήμερα, αντιγράφουν ακόμη την ευρηματικότητα του Μάη του '68 στην επαγγελματική τους δραστηριότητα. Όταν ο πολιτικός λόγος έχει απελευθερωτική κοινωνική δυναμική, μπορούμε άνετα να μιλάμε για υπέρβαση του μάρκετινγκ. Η Αριστερά δε χρειάζεται τη διαμεσολάβηση κανενός είδους μάρκετινγκ, όταν έχει κάτι να πει.

Νίκος ΣΗΡΟΥΔΑΚΗΣ

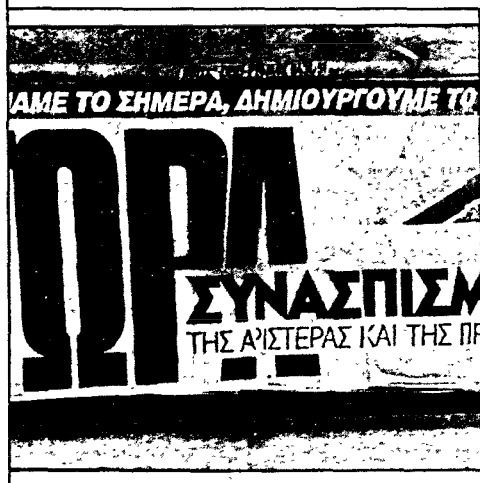
1. ΕΘΝΟΣ, 9.5.89

ΤΟ ΠΑΣΟΚ ΕΧΕΙ ΜΟΝΟ ΦΑΝΕΡΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ

ΕΣΑΣ & ΚΟΣΚΟΤΑ

ΤΟ ΠΑΣΟΚ ΕΙΝΑΙ ΕΔΩ
σγουράκι για το παρόν - ελπίδα για το μέλλον

κάτω από τη ζώνη. Τα συγκροτήματα του τύπου ανακάλυψαν ξαφνικά, ότι ο λαοπροβλητός ηγέτης της αλλαγής είναι άνθρωπος των Αμερικάνων. Φωτογραφίες απείρουν κάλλους με φιλάκια, τζαμένιους και αερόδερμα διανθίζουν την καθημερινή μας ενημέρωση. Αναποτελεσματική φαίνεται όμως ότι αποδεικνύεται η συγκέντρωση των πυρών στο πρόσωπο (και όχι μόνον) της κ. Λιάνη. «Ο κόσμος αποθεώνει την κ. Λιάνη» μας πληροφορεί η Αυριανή. Αντίστοιχα ο κ. Μητσοτάκης δηλώνει πως έχει αλλάξει ο συσχετισμός ανδρών-γυναικών μεταξύ των ψηφοφόρων του.

Η κεντρική γιγαντοαφίσα αντιπαρέρχεται βεβαίως τη σκανδαλολογία στρέφοντας το βλέμμα στα οράματα του '92. Μια χειραψία από δύο χέρια (κοψοχέρηδων;) οπτικοποιεί τη γέφυρα και την πορεία προς το μέλλον και την Ευρώπη. Η ηλεκτρονική γραμμή στο μεταμοντέρνο μανίκι σηματοδοτεί την ανάπτυξη της τεχνολογίας. Το δροσερό κοριτσάκι που βγήκε από τις αφίσες στο μπαλκόνι με όλο το θίασο του '85, δίνει σήμερα τη θέση του στα «χέρια πάνω από την πόλη». Φαίνεται πως έπεται εντυπωσιακή συνέχεια.

Η λέξη-κλειδί ΑΛΛΑΓΗ του '81-'85 δεν προβάλλεται σήμερα. Αντίθετα ποικίλους συνειρμούς προκαλεί η επανεμφάνιση της -ειλικρινούς με κάποια έννοια- καμπάνιας για την οικ. εξόρμηση: **ΤΟ ΠΑΣΟΚ ΕΧΕΙ ΜΟΝΟ ΦΑΝΕΡΟΥΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥΣ ΠΟΡΟΥΣ: ΕΣΑΣ.**

Το τέχνασμα του κ. Μπρισίμ που πρόβαλε το '81 την εικόνα του Ανδρέα από το πλήθος στη βουλή, σήμερα εκσυγχρονίζεται. Ολιγόλεπτα βίντεο-κλιπς με ιστορική αναδρομή από την αρχαιότητα, ξεκινάνε από τα κιονόκρανα για να καταλήξουν στη φάτσα του μεγάλου.

Από το πετυχημένο και εξίσου ξενοφέρτο ΕΔΩ ΚΑΙ ΤΩΡΑ, το ΠΑΣΟΚ κράτησε μόνο το ΕΔΩ. Το ΤΩΡΑ εκχωρήθηκε στο ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟ, που αναζητεί επειγόντως μια θέση στον ήλιο της συνδιαχείρισης.

Αποκάλυψη, ΤΩΡΑ!

Η αιχμή του δόρατος της καμπάνιας του ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ είναι ένα χρονικό επίρρημα: Το αγωνιώδες ΤΩΡΑ που υπογραμμίζει το επιτακτικό του αιτήματος της ψήφου. Ανοιχτό στη νεανικότητα (θέλουμε τον κόσμο - και τον θέλουμε ΤΩΡΑ), βάζει στο στόχαστρο τη νοοτροπία «την άλλη φορά πιο αριστερά» που έχει κοστίζει εκλογικά στο παρελθόν. Η λέξη ΤΩΡΑ έχει χρησιμοποιηθεί επανειλημμένα σε διαφημίσεις κάθε είδους εδώ και στο εξωτερικό. Είναι μία από τις λέξεις-κλειδιά, τις μαγικές ιδιότητες της οποίας κατέχουν οι λεγόμενοι «κλειδαράδες» των σουξέ του λαϊκού μας πενταγράμμου. Η προβολή της σε α' φάση χωρίς το σήμα του ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ υποτιμάται πως δημιουργεί ενδιαφέρον γύρω από το ποιοι είναι οι επερχόμενοι, για να λυθεί το μυστήριο λίγες μέρες αργότερα. Αν' το παλιότερο σύνθημα ΕΜΠΡΟΣ ΛΑΕ, ΤΩΡΑ ΚΚΕ απέμεινε μόνο μία λέξη, η πιο άχρωμη. Η Αριστερά κάνει μάρκετινγκ. Τολμάμε το σήμερα, δημιουργούμε το αύριο. Οι νέοι με το νέο. Ο ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ δεν υπόσχεται - ΕΠΤΥΓΑΤΑΙ (άλλη μαγική λέξη, η ΕΠΤΥΗΣΗ).

«Εμείς είμαστε πάντα εδώ», λέει ο Χ. Φλωράκης στην Καισαριανή, αντιστρέφοντας -απόλυτα εύστοχα, είναι η αλήθεια- το εισαγόμενο σύνθημα του Περιστεριού. «Οι εργαζόμενοι είναι εδώ», «Το νέφος είναι εδώ».

Το φρικαλέα αμφίσχημο ΗΡΘΕ Η ΩΡΑ ΤΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ δεν προωθείται ιδιαίτερα, προφανώς για να προβληθεί το στοιχείο της εν γένει ΠΡΟΟΔΟΥ. Η ευρηματικότητα βεβαίως δεν λείπει. «Τίποτα, τίποτα δε μας σταματά, ετούτο το μιλούνι πάει αριστερά», στη συγκέντρωση του Κύρκου στην Κοζάνη. Ο ταξίτζης των παλαιότερων συγκεντρώσεων της ΣΥΜΜΑΧΙΑΣ, έχει βέβαια τώρα γίνει καπνεργάτης. Πάντα ευαίσθητος με το ακροατήριο ο συμπαθής Λεωνίδα.

Αντίθετα στην Ομόνοια ο Χ. Φλωράκης διακόπτει εκνευρισμένος τα ενθουσιώδη συνθήματα των συγκεν-

Συνεργάστηκαν:
Δημήτρης Χαλαζωνίτης
Γιούλα Παπαδοπούλου
Φαίδρα Μητσοτάκη
Αγγελική Χαλαζωνίτη
Παντελής Στάθης

Φωτογραφία:
Χριστίνα Παπαδοπούλου

ΠΡΟ-ΕΚΛΟΓΕΣ '89

ΣΤΗ

«Η Κρήτη γεννά Ηγέτες» όπως γράφει ένα Μητσοτακικό σύνθημα στο βενετσιάνικο λιμάνι των Χανίων και εμείς «Πάμε θόλτα στα Χανιά στην κάτω γειτονιά» όπως θα τραγουδούσε και ο ντόπιος Μίκης Θεοδωράκης. Ο Σχολιαστής ήρθε στα Χανιά και έκανε ένα προεκλογικό πολιτικό γκάλοπ στα χανιώτικα «μπαράκια» (την Μεγάλη Πέμπτη, 27/4/89), τιμώντας αφενός τους μύστες των φημισμένων χανιώτικων μπαρ που δηλώνουν πολιτικοποιημένοι και αφετέρου, την «ειδική» σχέση που έχουν τα Χανιά με την πολιτική (!) αφού οι κ.κ. Μητσοτάκης και Θεοδωράκης κατ'άγονται από αυτήν την πόλη, αλλά και οι κ.κ. Ανδρουλάκης και Κύρκος από το «ευρύτερο» πολιτικό «κρητικό φάσμα».

Για την ιστορία, ας θυμηθούμε ότι ο Σχολιαστής είχε κάνει προ-εκλογικό γκάλοπ στα μπαρ της Αθήνας στις Ευρωεκλογές του '84. Τότε είχε επικρατήσει το ΚΚΕ εσ! Άλλοι καιροί τότε...

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ Προ-Εκλογών στα BAR* των Χανίων (27/4/89)

Εψήφισαν 418 (μεθυσμένοι και ξεμέθυστοι)

Κόμματα	ΕΘΝΙΚΕΣ εκλογές		ΕΥΡΩεκλογές	
	Αριθμός Ψήφων	Ποσοστό (%)	Αριθμός Ψήφων	Ποσοστό (%)
Ν.Δ.	86	20,6	81	19,4
ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ	67	16,0	70	16,75
ΠΑΣΟΚ	58	13,9	54	12,9
ΟΙΚΟΛΟΓΟΙ	27	6,5	40	9,55
ΕΠΕΝ	16	3,8	13	3,1
ΚΚΕ εσ. Α.Α.	8	1,9	15	3,6
ΤΡΙΤΣΗΣ ¹	5	1,2	6	1,45
Κόμμα Φιλελευθέρων ¹	4	0,95	4	0,95
Άκρα Αριστερά	4	0,95	4	0,95
ΔΗΑΝΑ	1	0,2	4	0,95
ΖΙΓΔΗΣ ¹	1	0,2	4	0,2
Α.Κ.Ε.Π. ¹	1	0,2	1	0,2
17 Νοέμβρη ²	4	0,95	3	0,7
ΑΚΥΡΟ ³	60	14,35	55	13,15
ΛΕΥΚΟ ³	52	12,45	39	9,35
ΑΝΑΠΟΦΑΣΙΣΤΟΙ ³	24	5,75	28	6,7

* Τα bar ήταν: Δύο Λουξ, Berlin, Street, Κρα-Κρα και Κανάλι.

1. Συμπληρώθηκαν πάνω στο ψηφοδέλτιο. Οι εκλογείς έχουν πάντα δίκιο...

2. Υπήρξε και αυτό... Η απελπισία των καιρών;

3. Μεθυσμένοι, σάφρονες ή σκληροί διαπραγματευτές; Πάντως αποτελούν το μίλο της έριδος για τα κόμματα...

κι» πρωθυπουργός (Συνέντευξή του στην ET1, 12/5/89). Όμως ο κ. Μητσοτάκης έτυχε της αγαστής συνδρομής ενός άλλου μεγάλου χανιώτη, του Μίκη Θεοδωράκη, που ένα κοινό σημείο τους με τον «Κωστή» είναι ότι κατηγορήθηκε ως «λιγάκι πολιτικός»...

Τέλος το «καρρέ του κρητικού άσπου» συμπληρώνεται με τους δύο δυναμικούς και λαοφιλείς πολιτικούς της αριστεράς και του Συνασπισμού, τους Μίμη Ανδρουλάκη και Λεωνίδα Κύρκο. Οι δύο άνδρες, όντας αεράτοι και με φουσκάλες τα πολιτικά τους πανιά με μπόλικους «αέρηδες», εμφανίζονται ως οι συνεχιστές μιας κρητικής πολιτικής παράδοσης, που σίγουρα δεν έχει να κάνει μόνο με την... «κουζουλάδα».

Τα Χανιά για όσους δεν ξέρουν την νυχτερινή τους ζωή, είναι μια πόλη όπου τα μπαρ κυριολεκτικά ανθούν, σε αντιδιαστολή με τις γύρω περιοχές οι οποίες περιμένουν τις τουρίστριες του καλοκαιριού και τα μπουζούκια τα οποία μάλλον παρακμάζουν. Είναι αραδιασμένα κατά μήκος του βενετσιάνικου λιμανιού ή σε μικρούς γραφικούς δρόμους που καταλήγουν σ' αυτό. Οι θαμώνες, τις προχωρημένες ώρες, είναι από 17άρηδες-18άρηδες μέχρι και 35άρηδες-40άρηδες. Παλιοί «Πολυτεχνίτες», «Καταληψίες» και φοιτητές της Ιταλίας, που μαζί με τους νεότερους δημιουργούν ένα κοκτέιλ πολιτικοποίησης και βότκας, ικανό να δραστηριοποιηθεί, όπως όταν του ζητήθηκε ν' απαντήσει στο gallop. Μάλιστα η ατμόσφαιρα στα μπαρ έγινε εύθυμη αφού και αυτοί που φωναχτά δήλωναν την πρόθεσή τους για άκυρο, λευκό ή ήταν αναποφάσιστοι, προσπαθούσαν να το διατυπώσουν και γράφτι πάνω στα «ψηφοδέλτια».

Τελικά αυτοί που ψήφισαν ήταν 418 (βλ. ΠΙΝΑΚΑ 1), ένα δείγμα σημαντικό αφού στην πόλη των Χανίων ψήφισαν το 1985, 24.168 ψηφοφόροι (και σ' όλο το νομό, 90.323, βλ. ΠΙΝΑΚΑ 2). Βέβαια αυτό το γκάλοπ δεν ισχυρίζεται ότι είναι μια τεκμηριωμένη επιστημονικά δημοσκοπήση, όμως ο καπνός και το αλκοόλ, με τους ήχους της rock διεκδικούν ίσως το στίγμα αυτών των εκλογών, δηλαδή και ολίγον... «μπαρόδιο»!

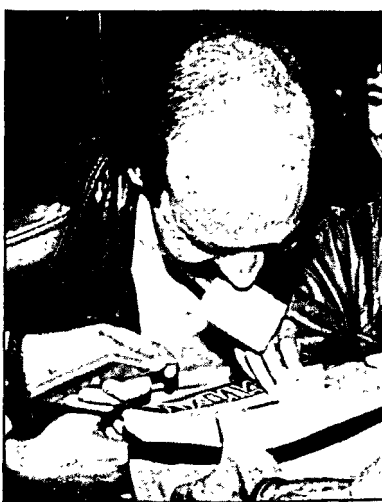
Οι Κυβερνήσεις Πέφτουνε μα... οι Χανιώτες Μένουν!

Με αυτό το κεντρικό σύνθημα (ολίγον τοπικιστικό, Κρήτη γαρ), οι χανιώτες εκλήθησαν να ψηφίσουν (το βράδυ της Μεγάλης Πέμπτης) και μάλιστα ανταποκρίθηκαν άμεσα, αν και ένας φίλος μας έγραψε πάνω στο «ψηφοδέλτιο» του ότι οι πολίτες σε τέτοια γκάλοπ ψηφίζουν για πλάκα ενώ στις πραγματικές εκλογές ψηφίζουν για την «τσίπη». Άλλος ένας μη-ιδεαλιστής; Ή ακόμα ένας που απλά δεν μπορεί να πιστέψει

Η ΙΔΕΑ του γκάλοπ μας ήρθε ως φυσική συνέπεια της άποψης ότι οι επερχόμενες εκλογές σηκώνουν... τοιγάρο! άραγε γιατί να μην σηκώνουν και... αλκοόλ; Έτσι τα μπαρ μπήκαν στο στόχαστρο, ενώ γεωγραφικά διαλέξαμε τα Χανιά για τους λόγους που ήδη αναφέραμε.

Εδώ οι ντόπιοι έχουν να λένε - και όχι μόνο χαριτολογώντας - ότι οι αέρηδες και το νερό του νησιού προσδίδουν στους ανθρώπους του μια «κουζουλάδα» που δεν έχει να κάνει με ταξικούς αγώνες και άλλα παρόμοια, αλλά για ένα ταμπεραμέντο «σχοινοβατικού συνδρόμου» που τους διέπει στη σκέψη τους και στις πράξεις τους. Ίσως αυτό να είναι και μια από τις πολλές εξηγήσεις για το νησί των «κεντρώων» πολιτών...

Έτσι ο κ. Μητσοτάκης βαφτίζεται λαϊκά ως «ο Κωστής» και αυτο-καλυπτόμενος πίσω από αυτή την «ντόπια κουζουλάδα» διαπράττει τις κατά καιρούς «πολιτικές γκάφες», φτάνοντας στο σημείο να δηλώνει, ότι αισθάνεται ήδη και «λιγά-

την πολιτικά απελευθερωτική επενέργεια ενός... «σκρου τράιμ». Ή ίσως δεν είναι από τους μύστες...

Επίσης ένα άλλο ενδιαφέρον στοιχείο ήταν η άποψη που ιατυπώθηκε κυρίως από συμπαθούντες του Συνασπισμού, τι οι αριστεροί χανιώτες εγκατέλειψαν πλέον τα μπαράκια και το ξανάριξαν στις ταβέρνες και τα καπηλιά! Δεν ξέρουμε ν' αποτελέσματα ανατρέπουν τελικά αυτή την άποψη, μως και αν είναι έτσι, πάλι καλά είναι αφού η ταβέρνα «ομα-οποιεί» και από τέτοια η αριστερά έχει να θυμάται...

Τώρα επί των αποτελεσμάτων, οι αριθμοί διαπερνούν τους απνούς και τη μουσική, διέρχονται διαμέσου μεθυσμένων και μη και παρουσιάζονται «ορθολογικά», αφήνοντας τους βασιλιάδες-κόμματα... μάλλον... γυμνούς! Το 32,55%, δηλαδή ένας στους τρεις, των νέων πολιτών ακυρώνει, ή «λευκai-ει», ή δηλώνει αναποφάσιτος για τα τεκταινόμενα από τα ολιτικά κόμματα! Τα συμπεράσματα είναι τόσο εύγλωττα

ΧΑΝΙΩΤΙΚΗ ΝΥΧΤΑ

του τα αφιερώσουμε εξαιρετικά στα δύο μεγάλα κόμματα (κυ-ίως, και όχι μόνον) αφού τα κατάφεραν έτσι ώστε να απογοη-εύσουν, να προκαλέσουν, να αποπροσανατολίσουν και τέλος να εγκλωβίσουν ένα ικανό και μεγάλο κομμάτι της νεολαίας.

Ακριβώς πάνω στο ζήτημα αυτό, τα μηνύματα που έρχονται και από άλλα «σοβαρά» γκάλοπ για τις εκλογικές διαθέσεις των νεολαίων είναι πάνω κάτω τα ίδια. Χαρακτηριστικά μπο-ρούμε ν' αναφέρουμε ένα γκάλοπ της «Ελευθεροτυπίας» (15/5/89) όπου το 27,5% των νέων (ηλικίας 18-25) δηλώνουν ανα-ποφάσιτοι ενώ και στο «ΒΗΜΑ» (14/5/89) το ποσοστό ανε-ζαίνει (!) αφού «οι αναποφάσιτοι νέοι ψηφοφόροι (18-25 ετών) αποτελούν το 1/3 του συνόλου των αναποφάσιτων του εκλογικού σώματος» και επίσης «ένας στους δύο νέους ηλι-κίας 18-25 ετών δηλώνει ότι θα ψηφίσει λευκό»...

Όμως όσον αφορά τα κόμματα το πράγμα αρχίζει να πα-ρουσιάζει ένα άλλο ενδιαφέρον. Φαίνεται ότι η rock, ο καπνός και το αλκοόλ δεν στάθηκαν ικανά να θολώσουν τις σαφείς προτιμήσεις (ως προς τη μαζικότητα), έτσι τελικά δόθηκε το στίγμα της σαφούς πτώσης του ΠΑΣΟΚ (13,90%) και της σχετικά καλής πρώτης θέσης της ΝΔ (20,6%). Αυτή την πτώ-ση του ΠΑΣΟΚ στην «πράσινη» Κρήτη είχε σημειώσει και ένα άλλο γκάλοπ της εταιρείας ΔΗΜΕΛ (Ελευθεροτυπία, 9/5/89).

Και η ΕΚΠΑΗΞΗ ήρθε από την ΣΦΗΝΑ του ΣΥΝΑΣΠΙ-ΣΜΟΥ ανάμεσα στους δύο μεγάλους μονομάχους αφού με πο-σοστό 16% ήρθε δεύτερος. Βέβαια με μια δεύτερη ανάγνωση κάποιος μουρμουρίζοντας ίσως μας υποδεικνύει ότι «αν στη νεο-λαία ο Συνασπισμός έχει 16% τότε στις μεγαλύτερες ηλικίες τι θα γίνει;» Το ερώτημα ζητάει απάντηση...

Τα παραπάνω αποτελέσματα είναι λίγο πολύ κοντά στην οι-κονομικο-κοινωνική σύνθεση της χανιώτικης νεολαίας αφού οι φοιτητές (βρίσκονταν στα Χανιά λόγω Πάσχα) και οι απα-σχολούμενοι στον τομέα των υπηρεσιών (δημόσιο, τουρισμός κλπ.) είναι η μεγάλη πλειοψηφία, η οποία δεν πτοείται από αλκοόλ και τα συναφή αλλά ψηφίζει... «δαγκωτά» (είναι μια ώρα δύσκολη!)

Η περιοχή των Χανίων με τα πολλά οικολογικά προβλήματα (ρύπανση της θάλασσας από τα αστικά λύματα, κυκλοφορια-κό μπλοκάρισμα, βασιλεία των αυθαίρετων και οξύ πρόβλημα διάθεσης των σκουπιδιών) αλλά ταυτόχρονα και η ασυνεν-νοησία και πολεμική ανάμεσα σ' έναν δήμαρχο «σχοινοβάτη» (πρόσκειται στον Συνασπισμό) και έναν «πράσινο» Νομάρχη – πρώην αρχηγό της χωροφυλακής – έδωσαν μια πρώτης τά-ξεως ευκαιρία στους χανιώτες νεολαίους να καταδείξουν την ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ τους ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΑ και συγχρόνως έμμεσα πλήν σαφώς να στείλουν το μήνυμά τους προς πάσα κατεύ-θυνση...

Η ψήφιση της ΕΠΕΝ με ποσοστά (γύρω στο 4%) ιδιαίτερα υψηλά για την Κρήτη ίσως θα μπορούσαμε να την αναζητή-σουμε στην τύχη, το αλκοόλ ή και γιατί όχι στην... πλάκα. Όμως τελικά αυτό υπάρχει και αυτό χρεώνεται... Ο κ. Μπα-νιάς διατηρεί τις συμπάθειές του και... ελπίζει. Πρέπει; Κά-που εκεί κοντά και ο κ. Βενιζέλος αλλά μάλλον αυτός δεν πρέπει να ελπίζει...

Οι παλιοί αριστεριστές χανιώτες (κάποτε ανθούσε στα Χα-νιά το ΚΚΕ(μλ) και το ΕΚΚΕ) έχουν την παρουσία τους, και διατύπωσαν μάλιστα και παράπονα ότι τους χαρακτηρίσαμε γενικά – έτσι στο σακί – ως Άκρα Αριστερά. Ίσως να έχουν και δίκιο, αλλά μέχρι τη διεξαγωγή του γκάλοπ δεν είχαν ορι-στικοποιηθεί οι συνδυασμοί.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

ΕΘΝΙΚΕΣ εκλογές στο Νομό Χανίων

Εψηφισαν: 90.323 (Ξεμέθυστοι:)

έγκυρα: 89.694

άκυρα: 639

Λευκά: αυτά είναι γραμμένα στα μαύρα κατάστιχα

	Δήμος Χανίων*	Νομός Χανίων
ΠΑΣΟΚ	49,13%	54,96%
Ν.Δ.	35,06%	31,16%
ΚΚΕ	11,40%	10,44%
ΚΚΕ εσ.	2,05%	1,29%
Κόμμα Φιλελευθέρων	1,47%	1,44%

* Στον δήμο Χανίων εψηφισαν 24.168, δηλαδή το 27% του συνόλου του νομού Χανίων.

Πηγή: Νομαρχία Χανίων.

Η ΔΗΑΝΑ εμφανίστηκε και αυτή αλλά απλώς εμφανίστη-κε. Το είπαμε, είναι μια ώρα δύσκολη...

Επίσης ο κ. Ζιγδης είχε την προτίμηση ενός (!) Προσωπικός θαυμαστής;

Εκείνο το Α.Κ.Ε.Π. όλο κάτι εξυπνες αφίσες βγάζει όλο και κάποιο ψήφο αρπάζει!

Και η Κεφαλονιά όμως έκανε την παρουσία της στα Χανιά διά μέσου του γραφικού κ. Τρίτση. Άλλωστε ο «Κεφαλονίτης παπάς» με τον «Κρητικό κουμπάρο» έχουν κάτι κοινό...

Τέλος η 17Ν πήρε ψήφους ακόμα και για το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο! Φαντάζεστε εκείνο τον μυστηριώδη ψηλό, ξαν-θό, με μουστάκι και καπαρντίνα κύριο (σύμφωνα με τις περι-γραφές) ως «κυριλέ» ευρωδουλεντή; Καταπληκτικό!

Ας αφήσουμε όμως τα των «μπαροεκλογών» και ας αποδρά-σουμε για λίγο από την γκαλοπομανία βλέποντας τα αποτελέ-σματα των εκλογών του 1985 στην πόλη των Χανίων και στον ευρύτερο νομό (βλ. ΠΙΝΑΚΑΣ 2). Από τους 4 βουλευτές που εκλέγει ο νομός, οι τρεις ήταν του ΠΑΣΟΚ και ο ένας της ΝΔ. Σήμερα ο Συνασπισμός θεωρεί ότι έχει τις δυνάμεις να πάρει στα Χανιά την μία έδρα από την δεύτερη κατανομή (το μέτρο στην πρώτη κατανομή είναι 20%) και νομίζουμε ότι αυτό είναι εφικτό (βλ. σχετικό άρθρο για την αριστερά στην Κρήτη, του Ν. Κιάου στην Ελευθεροτυπία, 11/5/89).

Το ΠΑΣΟΚ έχει σίγουρες τις δύο έδρες και εκτός απροό-πτου η Ν.Δ. και ο Συνασπισμός θα πάρουν από μία. Υποψή-φιους του Συνασπισμού στα Χανιά θα είναι ο κ. Δραγασάκης του ΚΚΕ.

Μια τελευταία παρατήρηση για τις εκλογές του 1985 στα Χανιά είναι και η διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στην πόλη των Χανίων και την ύπαιθρο. Όσους πόντους κερδίζει η αρι-στερά και η Ν.Δ. στην πόλη τις χάνει στην ύπαιθρο και το αντίθετο για το ΠΑΣΟΚ. Αστοί εναντίον αγροτών λοιπόν, ακόμα και στον μικρόκοσμο του νομού Χανίων.

Μετά από ένα σύντομο διάλειμμα ας επιστρέψουμε στους πάγκους των μπαρ για ένα τελευταίο «σφηνάκι». Αυτά που γράφτηκαν πάνω στα άκυρα ψηφοδέλτια αυτού του «μπαρό-βιου» γκάλοπ από τους ζαλισμένους και μη θαμώνες εκτείνε-ται σημειολογικά από τον φίλο που δηλώνει ότι «γ... ο θρύλος και ο Πειραιάς (γνωστός «θαζέλας» αυτός) ως την «Καρο-λάϊν», τη «Λιάνη», τους «U-2 for ever» τον «Mick Jagger» αλ-λά και ως κάποιον απογοητευμένο που υπογράφει ως «Ο εα-ρινός» και δηλώνει: «Συνασπισμός, όχι ευχαριστώ», ίσως ο Συνασπισμός να φαντάζει ως ατομική βόμβα...

Αφού λοιπόν κάναμε ένα «γύρο-σφηνάκι» τους φίλους του άκυρου θα θέλαμε να σημειώσουμε τρία σημεία:

- Την πανηγυρική επιβεβαίωση (έστω μισομεθυσμένη) της πλατιάς μάζας των απαγοητευμένων και αναποφάσιτων νέων.

- Την πτώση του ΠΑΣΟΚ στις προτιμήσεις των νέων αλλά και την μη-πανηγυρική επανάδο της Ν.Δ. Κάποιος μίλησε για τις επόμενες εκλογές τον Σεπτέμβριο...

- Και τέλος την έντονη εμφάνιση των οικολογικών ευαισθη-σιών που ίσως να σηματοδοτούν σημαντικές μελλοντικές εξε-λίξεις στον νεολαιίστικο χώρο. Τα «αγαθά» της γενικόλογης και ενίοτε ειδικότερης βιομηχανικής ανάπτυξης του ΚΚΕ μάλλον απωθούν. Οι εκσυγχρονιστικές ιδέες της ΕΑΡ έχουν πολύ δρόμο ακόμα, για να περάσουν στο «συμπαγές» ΚΚΕ, όμως το στοιχείο ισχύει και οι γενναίοι καλούνται να ποντά-ρουν...

Αδάμης ΜΗΤΣΟΤΑΚΗΣ

του ΓΙΩΡΓΟΥ ΒΟΤΣΗ

ΤΑ ΑΔΙΕΞΟΔΑ ΤΟΥ ΑΡΙΣΤΕΡΟΥ ΨΗΦΟΦΟΡΟΥ

Πολύ λίγη η παραδοσιακή Αριστερά μπροστά στην ιστορική πρόκληση

Ο ΣΟ ΚΙ ΑΝ ΕΙΝΑΙ ΓΝΩΣΤΟ ότι οι ενθουσιασμοί δεν κρατούν πολύ, αυτή η εναλλαγή χαμό και ψυχρολουσίας στο χώρο του «Συνασπισμού» διεκδικεί την πρωτοτυπία. Λίγα 24ωρα μετά το ευχάριστο ξάφνιασμα, για στελέχη και οπαδούς, από την πρόσμενα μεγάλη συγκέντρωση στην Κοζάνη, θγήκε ο Χαρ. Φλωράκης στη Λάρισα και τον Τύρναβο και θόλωσε ακόμη περισσότερο τον ορίζοντα ως προς τη μετεκλογική τακτική του «Συνασπισμού» απέναντι στο ΠΑ.ΣΟ.Κ. Ήμαςία –είπε– δεν έχουν τα πρόσωπα (ούτε του Ανδρέα Παπανδρέου, συνεπώς), αλλά οι εγγυήσεις για μια συμμαχική κυβέρνηση που θα ακολουθήσει «προοδευτική πολιτική». Απαντούσε, έτσι, σ' όλους εκείνους (Λ. Κύρκος, Μ. Ανδρουλάκης, Στ. Γιώτας κ.ά.) με τον κοινό παρανομαστή στα ρητορικά τους σχήματα ότι συνεργασία με τον Ανδρέα Παπανδρέου «και όσους έχουν εκτεθεί με τα σκάνδαλα» αποκλείεται.

Δεν πρόκειται, ασφαλώς, για μια επίδειξη «ρωμεικής λεβεντιάς» του Χαρ. Φλωράκη –να πει έξω από τα δόντια όσα οι άλλοι κρύβουν κάτω από τη γλώσσα. Ό,τι είπε το είπε προμελετημένα, σκόπιμα, συνειδητά και με ποικίλα κίνητρα: Ότι γρέφει ακόμη ένα προσωπικό θαυμασμό στον Ανδρέα Παπανδρέου είναι γνωστό. Ότι ο σημερινός πρωθυπουργός δεν έχει χάσει την εκτίμηση των Σοβιετικών είναι δεδομένο. Άλλα τόσο είναι ακριβές ότι εκείνοι από την ηγεσία του ΚΚΕ, που διάζονται για τη συμμετοχή του στη διαχείριση της εξουσίας εκτιμούν «ρεαλιστικά» ότι ο δρόμος περνάει αναπόφευκτα από τον Ανδρέα Παπανδρέου –όσο η παρουσία του κυριαρχεί στην πολιτική σκηνή.

Αλλά υπάρχει κι ένας πρόσθετος σοβαρός λόγος: Φέρνοντας στην επιφάνεια τις οξύτατες αντιθέσεις στα ηγετικά κλιμάκια του ΚΚΕ, ο Χαρ. Φλωράκης αυτοπροβλήθηκε ως ο μόνος αυθεντικός ερμηνευτής της κομματικής γραμμής, αλλά και της πολιτικής του «Συνασπισμού» – αφού «το κόμμα» είναι ο κορμός του.

Με τη συμβιβαστική της φόρμουλα την περασμένη Δευτέρα η Πολιτική Επιτροπή του Συνασπισμού απέφυγε να ρίξει «λάδι στη φωτιά» –μπας και θγουν κι άλλα «στη φόρα» από τις άγριες εσωκομματικές συγκρούσεις κι αποθαρρυνθούν κι άλλο οι στρεφόμενοι διστακτικά προς το «Συνασπισμό» ψηφοφόροι, που θα φθάσουν έτσι κι αλλιώς με μισή καρδιά στην κάλη, για να ψηφίσουν «το μη χείρον». Δεν θα γίνουν, έτσι, ευρύτερα γνωστές μερικές χαρακτηριστικές πτυχές των εσωκομματικών συγκρούσεων, όπως:

Ότι δεν είναι μόνον η ΚΝΕ, που κάνει «παθητική αντίσταση», αποφεύγοντας να μετάρχει ενεργά στην προεκλογική καμπάνια: Υπάρχουν επώνυμα στελέχη του ΚΚΕ, που θα ήθελαν να βουλιάξει εκλογικά ο «Συνασπισμός» για να ξεκαθαρίσουν μια και καλή τους λογαριασμούς τους με τα «ρεβιζιονιστικά» στοιχεία, που αναρριχήθηκαν στην κομματική ιεραρχία. Ανάμεσά τους θα αναζητηθούν εκείνοι, που θέτουν την κομματική ιδεολογική καθαρότητα σε πρώτο πλάνο μέσα στον «αχταρμά» του «Συνασπισμού» κι έφθασαν να δημοσιεύσουν στο «Ριζοσπάστη» (8-2-89) έναν ανεκδιήγητο ολοσέλιδο τυφλοσούρη, με τίτλο «Πώς πρέπει να κατανοείται το κοινό πόρισμα ΚΚΕ-ΕΑΡ» –και εννέα οδηγίες για τη... σωστή ανάγνωση του κειμένου.

Ότι, ακόμη, ορισμένοι αποδίδουν όχι στην πασοκική ΚΥΠ (ΕΥΠ) αλλά σε σκόπιμη πληροφόρηση από ηγετικά στελέχη του ΚΚΕ, το «σχέδιο», που «απεκάλυψε» πριν δυο εβδομάδες η «Εξόρρηση» –κατά το οποίο Μίμης Ανδρουλάκης και Γρ. Γιάνναρος ετοιμάζουν νέο σχήμα της «ανανεωτικής» Αριστεράς, στα πρότυπα της προδικτατορικής ΕΔΑ. Και

Ότι οι σχέσεις Φαράκου-Ανδρουλάκη έχουν φθάσει στο αποχώρητο. Όταν έλειπε, λέει, ο Χαρ. Φλωράκης (Κίνα και Δυτ. Ευρώπη) σε συνεδρίαση του Πολιτικού Γραφείου λίγο έλειψε να έλθουν στα χέρια. Ο Ανδρουλάκης, λένε, στόλισε τον Φαράκο με κοσμητικά του τύπου «ασήμαντο ανθρωπάκι», «αθεράπευτος σταλινικός» κ.ά. Επιστρέφοντας, ο Φλωράκης κάλεσε σε απολογία τον Ανδρουλάκη, ο οποίος –κατά τις ίδιες πληροφορίες– επετέθη και στον γεν. γραμματέα, λέγον-

τας ότι «κι αυτού του έχει πολλά μαζεμένα» και απείλησε ότι αν συνεχίσουν να τον υπονομεύουν και προσπαθήσουν να τον πετάξουν από το κόμμα «θα θγουν πολλοί ζημιωμένοι από τη γλώσσα του».

Αν όλα αυτά δίνουν τροφή στους κακεντρεχείς, δεν είναι και αναγκαία για να προβληματιστεί ο αριστερός ψηφοφόρος, που θα συνδράμε με την ψήφο του το «Συνασπισμό» όχι, ασφαλώς, για να γίνει «πιο δυνατό» το ΚΚΕ στη Βουλή και για να επανέλθει σ' αυτήν ο Κύρκος συνοδευόμενος από τον Γιάνναρο. Υπάρχουν πιο στέρεα στοιχεία προβληματισμού: Καθελωμένη στην καχεξία της χρόνιας μιζέριας της, η παραδοσιακή Αρι-

στερά φαίνεται πολύ λίγη μπροστά στην ιστορική πρόκληση. Ιδεωδέστερες εκλογικές συνθήκες γι' αυτήν δεν θα μπορούσε να περιμένει: Ευνοϊκός εκλογικός νόμος, ραγδαία αποσύνθεση του ΠΑ.ΣΟ.Κ., αυξανόμενη μαζική δυσαρέσκεια, διευρυνόμενη αμφισβήτηση ηγετών και σχημάτων. Ψόφιος κορίος, ουρά σηκωμένη, που λέει κι η παροιμία. Από τη ριζοσπαστική αντιπολίτευση επέλεξε τη συνδιαχείριση στην εξουσία: Βιάζεται να συνδράμει την «αναπτυξιακή» προσπάθεια και να μπει με ισότιμους όρους στο συναινετικό παιχνίδι. Αξεπέρασες οι δογματικές αγκυλώσεις την εμπόδισαν ν' ανοίξει πόρτες και παράθυρα σε όλες τις αριστερές δυνάμεις, να δημιουργήσει ένα κίνημα με στόχο τον επαναπροσδιορισμό της Αριστεράς, να μην αυτοπαγιδευτεί στη δεξιόστροφη εκλογική τακτική.

Τα καρώματα της παραδοσιακής Αριστεράς άρχισε να μαϊμουδιίζει από την πλευρά της και η εξωκοινοβουλευτική της έκφραση, που φθάνει στις εκλογές με ένα κοινορτό δέκα περίπου σχημάτων –με παντελή έλλειψη αυτογνωσίας σε κάθε ομάδα, κίνηση, οργάνωση, κόμμα ή συσείρωση.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες τα αδιέξοδα του αριστερού ψηφοφόρου είναι πραγματικά. Και ορθώνονται ανάγλυφα όταν αποκλείεται ακόμη και η λύση του «άι σιχτίρ» –με το λευκό, το άκυρο και την αποχή. Αποκλείονται όχι γιατί πρόλαβαν να τα υιοθετήσουν, με μια περίεργη έγνοια για τις κάλπες, οι ένοπλοι αγκιτάτορες της «17 Νοέμβρη» και του ΕΛΑ. Αλλά αφού δεν προσμετρώνται στα έγκυρα ψηφοδέλτια έστω τα λευκά, η αποχή το άκυρο και το λευκό είναι ουσιαστικά μισή ψήφος υπέρ των μεγαλύτερων εκλογικών σχημάτων –δεδομένου ότι με μικρότερο αριθμό ψήφων πετυχαίνουν μεγαλύτερο ποσοστό.

Μία ενδιαφέρουσα ιδέα είχε ο καθηγητής Δημήτρης Ρόκκος –απ' αυτούς που δεν χρειάστηκαν το σκάνδαλο Κοσκωτά για να συνειδητοποιήσουν ότι δεν τους εκφράζει το ΠΑ.ΣΟ.Κ.: Να συμμετείχε στις εκλογές «Λευκό» ψηφοδέλτιο σε όλη την επικράτεια –με δημόσια αυτοδέσμευση, όσων το απαρτίζουν, ότι και σε περίπτωση εκλογής θα παραιτηθούν από το βουλευτικό αξίωμα. Έτσι, από τη μια μεριά θα δινόταν η ευκαιρία να προπαγανδιστεί μια άλλη αντίληψη για την Αριστερά και από την άλλη θα δημιουργούνταν, ενδεχομένως, με τις παραιτήσεις και τα κενά στη Βουλή, ενδιαφέροντα πολιτικά και συνταγματικά προβλήματα –ενώ, παράλληλα, θα υπήρχε κάποια διέξοδος σε όσους οδεύουν στις κάλπες με κρύα καρδιά. Με καθυστερημένη την έκφρασή τους, η ιδέα αυτή είναι πια και για τεχνικούς λόγους ανεφάρμοστη.

Κάτι που παραμένει εφαρμόσιμο είναι οι αριστεροί ψηφοφόροι, ανεξάρτητα από τι θα επιλέξουν τελικά να ψηφίσουν, να ζητούν σε κάθε εκλογικό τμήμα και λευκό ψηφοδέλτιο. Κι επειδή δεν θα υπάρχει, να υποβάλουν ένσταση ακυρότητας των εκλογών. Ο συνολικός αριθμός των ενστάσεων στις σημερινές συνθήκες (με τις σφυγμομετρήσεις να ανεβάζουν σε ποσοστά πάνω από 50% του εκλογικού σώματος όσους είναι απογοητευμένοι από την πολιτική ηγεσία και τα συγκεκριμένα εκλογικά σχήματα) θα μπορούσε να εκπλήξει.

Αυτά για όσους έχουν πλήρη επίγνωση της αδυναμίας για καθοριστικές παρεμβάσεις στο εκλογικό παιχνίδι και για όσους δεν βλέπουν την Αριστερά, όπως τη θέλουν, να εκφράζεται στις κάλπες –ευτυχώς...

Γ.Β.

ΟΛΜΕ 1992

Συνέδριο μετά την απεργία

Στην κατεύθυνση της «ανάθιμης» και του κυνηγιού του «τραίνου του '92», πραγματοποιείται το 4ο Συνέδριο της ΟΛΜΕ ένα χρόνο μετά τη μεγάλη απεργία. Η κατεύθυνση αυτή χαρακτήριζε από το προηγούμενο Συνέδριο την εποχή της συναινεσης των δύο μεγάλων παρατάξεων της ΠΑΣΚ και της ΔΕΕ (παρατάξη του ΚΚΕ), με την κυβερνητική πολιτική.

Σήμερα, μετά από την περίοδο-σταθμό της απεργίας των εξετάσεων, ενώ η ΔΑΚΕ (παρατάξη της Ν.Δ.) ονειρεύεται να αποκτήσει πλειοψηφία που θα χρησιμοποιήσει μετά τις εκλογές, η ΠΑΣΚ με επικεφαλής τους απεργοσπάστες κυβερνητικούς εκπροσώπους της, αγωνίζεται απεγνωσμένα να κρατήσει όποιες δυνάμεις της έχουν απομείνει. Από την άλλη ενώ η κομματική ΔΕΕ αποφασίζει να περικυκλώσει η επαρχία το κέντρο (απόφαση στελεχών της πριν το Πάσχα) προσπαθώντας να επιτύχει κοινή κάθοδο στις εκλογές με τον «Γληνό» (παρατάξη ΕΑΡ-ΚΚΕ εσ. - Α.Α.), ο τελευταίος μετά από θρασυαντικόν συζητήσεις ξεκινά διμέτωπο αγώνα αρνούμενος τόσο τη συνεργασία με το ΚΚΕ όσο και με όσες αυτόνομες ομάδες ή κινήσεις δεν θεωρεί διευρυνσή του. Έτσι η κίνηση του «Γληνού» διακηρύσσει κεντρικά την αυτόνομη κάθοδο, οι τοπικές κινήσεις στην Θεσ/κη αλλά και σε άλλες επαρχίες έχουν αποφασίσει να κατέβουν με την ΔΕΕ.

Μέσα σ' ένα τέτοιο κλίμα, ο χώρος των καθηγητών που άρχισε να μπαίνει στο προσκήνιο με το σύνθημα «απεργία στις εξετάσεις», που πρωτοστάτησε σε πολλές φάσεις της περυσινής απεργίας, μπόρεσε επιτέλους να συντονιστεί, να συγκροτηθεί. Στην κοινή διακήρυξη που υπογράφουν όλες οι αυτόνομες ομάδες του λεκανοπεδίου Αττικής, αλλά και πολλές από την επαρχία, φαίνεται ότι είναι η μόνη φωνή που:

- αντιστέκεται στην συνωμοσία σιωπής για τις αναδιανομές και τα σχέδια εν όψει του 1992.
- αρνείται το στρίμωγμα στην γωνία του πληθειακού πλέον δημοσίου σχολείου με την καθιέρωση κολλεγιακού τύπου λειτουργίας ιδιωτικών σχολείων και την ίδρυση των «κοινωνικών σχολείων».
- είναι αντίθετη στον ολοένα και περισσότερο έλεγχο του σχολείου με τη σύνδεση μισθού-αποδοτικότητας, το ιδεολόγημα της αξιολογίας κ.λπ.

Στο 4ο Συνέδριο της ΟΛΜΕ λοιπόν θα συγκρουστούν οι πιο πάνω λογικές, αλλά και οι κομματικές γραμμές για τις εκλογικές συνεργασίες. Και οι τελευταίες δεν βρίσκουν αντιστάσεις μόνο στις αυτόνομες ομάδες...

Μ.Π.

ΚΑΤΑΣΤΟΛΗ «POLIZIA EUROPA»

■ Στις 20, 21 και 22 Απρίλη πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα «υπό την σκιά της Ακρόπολης» (Hotel Herodium) το πρώτο προσυνέδριο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Συνδικάτων της Αστυνομίας (CESP). Την πρωτοβουλία ανέλαβαν τα συνδικάτα Αστυνομικών της Ιταλίας (SAP), της Ισπανίας (SPP), της Πορτογαλίας (ASFIC) και της Ελλάδας (Ε.Κ.Α.).

Στο προσυνέδριο που πραγματοποιήθηκε, έλαβαν μέρος λαμπροί αστυνομικοί συνδικαλιστές του Ευρωπαϊκού στερεώματος. Ανάμεσα στα άλλα συζητήθηκαν ζητήματα όπως η «Ευρωπαϊκή ασφάλεια των πολιτών», η αναγνώριση των Αστυνομικών σωματείων της Ελλάδας και της Πορτογαλίας καθώς και η «έκφραση αλληλεγγύης και συμπαράστασης στους Ισπανούς συναδέλφους, θύματα της τρομοκρατίας στην χώρα τους». Δεν παρέλειψαν να αναφερθούν στην αποτε-

λεματικότητα της συνεργασίας των Ευρωπαίων πολιτών με τα συνδικάτα Αστυνομικών Ευρώπης, «για μια καλύτερη Ευρωπαϊκή αστυνόμευση και ασφάλεια».

Αξιοσημείωτη ήταν η τοποθέτηση του Ιταλού εκπροσώπου που φρόντισε να προσφέρει τις εξειδικευμένες υπηρεσίες του, προτείνοντας την ίδρυση μιας πανευρωπαϊκής οργάνωσης για την αντιμετώπιση της εγκληματικότητας και της τρομοκρατίας (θέλεπε και την πρόταση του καγκελάρου Χ. Κόλ για την ίδρυση Ευρωπαϊκής Ομοσπονδιακής Αστυνομίας - ΝΕΑ 9/11/88) που «θα βοηθήσει ευρύτερα την οργάνωση της Ενωμένης Ευρώπης».

Από τα παραπάνω μπορούμε εύκολα να συμπεράνουμε ότι το ευρωπαϊκό συμβούλιο των Συνδικάτων Αστυνομίας είναι ένας ακόμη εξουσιαστικός μηχανισμός, αποτέλεσμα των διεθνών συμβάσεων και της περαιτέρω οργάνωσης της κατασταλτικής πολιτικής της Ε.Ο.Κ. Την εικόνα του Ευρωπαίου αστυνομικού που «περιφρουρεί» (με τον τρόπο του...) τις «δημοκρατικές ελευθερίες» μας δίνει γλαφυρά η διαφημιστική καταχώρηση στο

σχετικό φυλλάδιο του CESP (POLIZIA EUROPA) γνωστής εταιρείας πώλησης όπλων, όπου μοστράρονται τα τελευταία υπερσύγχρονα μοντέλα περιστρόφων και οπλοπολυβόλων. Δεν είναι τυχαία άλλωστε η δήλωση του προέδρου του νεοσύστατου σωματείου Ανωτέρων Αξιωματικών Αστυνομίας, Κωνσταντίνου Μπαλάση, (ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ 28/4/89) ότι «δεν υπάρχει στην Ελλάδα σωστή εκπαίδευση στη χρήση των όπλων». Polizia Europa λοιπόν!

Νάνα ΚΩΣΤΙΔΑΚΗ

NATO 40 χρόνια, είναι αρκετά...

■ Μπορεί η νέα «κρίση των πυραύλων» να αποτελεί το σοβαρότερο εσωτερικό κλυδωνισμό που γνωρίζει το ΝΑΤΟ στα 40 χρόνια της ύπαρξής του, έχει όμως και τις «θετικές» πλευρές του για τη μακροπρόθεσμη συνοχή της Συμμαχίας, καθώς επιτρέπει στον κατ' εξοχήν στρατιωτικοπολιτικό συνασπισμό της Δύσης να εμφανιστεί (χάρη και στο κατάλληλο ρετινισμό από τα mass media...) περίπου σαν ο πρώτος ειρηνιστής της Ευρώπης - χαρακτηριστικότατη η φιλοξενία απ' τον «Κυριακάτικο Ριζοσπάστη» (7/5) διεξόδους συνέντευξης του γενικού γραμματέα του Οργανισμού Μάνφρεντ Βέρνερ...

Ευτυχώς, όμως, υπάρχουν και κάποιοι που έχουν διαφορετική γνώμη απ' αυτή που υπαγορεύει η διατεταγμένη σχολιογραφία των «έγκυρων» δυτικοευρωπαϊκών μέσων ενημέρωσης. Που αρνούνται να χειροκροτήσουν την απόφαση του βρετανικού Εργατικού Κόμματος να αφαιρέσει απ' το πρόγραμμά του το μονομερή πυρηνικό αφοπλισμό, που παλεύουν για την άμεση διάλυση των δύο συνασπισμών και την επανενοποίηση της Ευρώπης ανεξάρτητα απ' την εκάστοτε

ΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟ

Η πολιτική του μικρότερου κακού

Η προεκλογική μάχη της αφίσας, των πρωτοσέλιδων και των φιλιππικών λόγων επικεντρώνεται, όπως άλλωστε ήταν αναμενόμενο, στο αίτημα της «Κάθαρσης». Η σύγκρουση των συμφερόντων που οδήγησε στο «σκάνδαλο Κοσκωτά» έχει πια εμπλέξει για τα καλά τις λαϊκές δυνάμεις στο παιχνίδι των μεγάλων κομμάτων.

Η αποκάλυψη του σκανδάλου Κοσκωτά αποτέλεσε τον καθοριστικό παράγοντα ανατροπής των συσχετισμών σε όφελος της Ν.Δ. την περασμένη περίοδο. Ήταν μια μάχη που έπρεπε αναγκαστικά να δοθεί στο έδαφος της ηθικής τάξης, αντιπαράθετοντας το ήθος στην απάτη, τους έντιμους στους απατεώνες.

Αυτό το έδαφος είναι αρκετά ολισθηρό πρώτον για την ΝΔ, μια και είναι προφανές η δυσκολία της να αρχίσει να μιλάει για κάτι που πάντα προτιμούσε να αποφεύγει. Μόνον το βάρος των αμαρτιών του ΠΑΣΟΚ ισορροπεί την πλάστιγγα σ' ένα θέμα για το οποίο το όργανο που κουβαλά το πολιτικό προσωπικό της Δεξιάς δεν της επέτρεπε «να δικαιούται δια να ομιλεί».

Δεύτερον, ο πρώην συμπολιτευόμενος τύπος έχοντας ανοίξει τους ασκούς του Αϊδου καλείται τώρα να διαμορφώσει ένα καινούργιο κλίμα για το ακροατήριό του στο πολιτικό επίπεδο. Ο χειρισμός της «Κάθαρσης» μετεκλογικά θα εξαρτηθεί από τις νέες σχέσεις εκπροσώπησης που οι εκδότες θα επισυνάψουν ή καλύτερα που ήδη επισυνάπτουν. Μαρτυρούν γι' αυτό οι γαλζίδι τίτλοι του «Έθνους», τα αθαναδόρικα στον Μητσοτάκη σχόλια της «Ελευθεροτυπίας» και οι υπαινιγμοί περί συνεργασίας με την Δεξιά της «Πρώτης». Η εμπέδωση και εντέλει νομιμοποίηση του ότι οι πολιτικοί τρώνε και «όλοι τα ίδια κάνουν» χωνεύει όλους και τα πάντα.

Οι κατά περίπτωση τίμιοι και με ήθος αναδεικνύονται στην κοινή γνώμη σαν οι λαμπρές εξαιρέσεις στο αναγκαίο κακό που είναι η διαχείριση της εξουσίας ανεξαρτήτως πολιτικής απόχρωσης.

Διαμορφώνει ένα κλίμα όπου οι πολιτικές επιλογές συντείνουν σ' έναν αδιαφοροποίητο μέσο όρο διαφθοράς, από τον οποίο προκρίνεται το κάθε φορά μικρότερο κακό.

Η Συνασπισμένη Αριστερά, βρίσκει την ευκαιρία να διεκδικήσει την εγκυρότερη παρουσία της σαν η μόνη δύναμη που δεν μπορεί να κατηγορηθεί για απάτες. Οι πραγματικές αιτίες που βρίσκονται πέρα από τις προσωπικές ευθύνες του πολιτικού κόσμου, στην ουσία της πολιτικής της λιτότητας και του εκσυγχρονισμού, ακόμα μια φορά δεν κατονομάζονται για να αποτελέσουν την επόμενη μέρα των εκλογών, όποιο κι αν είναι το αποτέλεσμα, όσοι κι αν πάνε ή δεν πάνε φυλακή για την υπόθεση Κοσκωτά; το έδαφος της διαμόρφωσης των νέων συσχετισμών εις βάρος των εργαζόμενων.

Δημήτρης ΚΑΡΥΔΑΣ

Από διαφημιστική καταχώρηση στο φυλλάδιο των ευρωπαϊκών αστυνομικών συνδικάτων.

πορεία των σχέσεων ανάμεσα στη Μόσχα, τη Βόννη και την Ουάσιγκτον.

Με πρωτοβουλία της ιταλικής «Προλεταριακής Δημοκρατίας» και της ομάδας GRAEL του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και σύνθημα «40 χρόνια ΝΑΤΟ είναι αρκετά», συγκεντρώνονται στις 29 και 30 Ιουνίου στις Βρυξέλλες εκπρόσωποι από 50-60 «κόκκινα» και «πράσινα» ευρωπαϊκά κόμματα και οργανώσεις από την Ελλάδα, δηλώνσαν συμμετοχή η Εναλλακτική Αντικαπιταλιστική Συσπείρωση, το ΚΚΕ Εσωτερικού-Αναγνωτική Αριστερά και οι Εναλλακτικοί-Οικολόγοι. Η σημαντικότερη, ωστόσο, παρουσία στη διήμερη αντινατοϊκή συνάντηση αναμένεται να είναι αυτή των αντικαθεστωτικών δυνάμεων της «άλλης» πλευράς: «Χάρτα '77» και, κατά πάσα πιθανότητα, ορισμένες οργανώσεις από τις χώρες της Βαλτικής. Κυριολεκτικά, απ' τον Ατλαντικό ως τα Ουράλια...

Τάσος ΚΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΚΟΡΑΚΑΣ ΚΟΡΑΚΟΥ... I

Ο Μητσοτάκης και η Καρδάρ

Μα είναι επιτέλους τόσο γκαφατζής αυτός ο κ. Μητσοτάκης; Διακατέχεται από το σύνδρομο της καρδάρ και εκεί που πάει να τη γεμίσει δίνει μια να την αδειάσει; Εκεί που όλοι τον φέρνουν πρώτο (με μικρότερη ή μεγαλύτερη διαφορά), αυτός ζητάει το κλείσιμο της Βουλής, διαλύει ουσιαστικά την εξεταστική επιτροπή, χαρίζει «εκλογικούς ομήρους» στο ΠΑΣΟΚ 40.000 υπό μονιμοποίηση δημόσιους υπάλληλους. Γιατί;

Το εκλογικό αποτέλεσμα είναι εκείνο που θα δείξει κατά πόσον η εκδοχή της καρδάρ έχει βάση, ή αν αντίθετα είναι κάπως πρόχειρη και αφελής. Πολύ φοβάμαι ωστόσο, ότι ο Μητσοτάκης βρίσκεται σε τέτοια θέση ισχύος ώστε, βέβαιος για την εκλογική του νίκη, έχει αρχίσει ήδη να σκέφτεται τα καλά του... μονοκομματισμού: Το ενδεχόμενο δηλαδή να υποστεί το ΠΑΣΟΚ μια τόσο συντριπτική ήττα ώστε διαλυόμενο να αφήσει τη Ν.Δ. χωρίς «ανάχωμα» προς τα αριστερά. Χωρίς δηλαδή κάποιο κόμμα ή κάποιο πρόσωπο που να ευνοχεί την αναπόφευκτη λαϊκή δυσανεμία με την αυταπάτη της «εναλλακτικής λύσης». Χωρίς ακόμα, έναν ισχυρό αντίπαλο που να δικαιολογεί τη συνοχή της Ν.Δ. υπό την ηγεσία του, χωρίς έναν «κακό λύκο», όπως έλεγε ο κ. Αβέρωφ, που να επιβάλλει την παραμονή των προβάτων στο μαντρί. Προχωρεί έτσι ο κ. Μητσοτάκης πιο πέρα και απ' τους «φίλους της Αρκούδας» και σαν πραγματικός «φίλος του κακού λύκου» συμβάλλει το κατά δύναμιν στη διατήρησή του υπό εξαφάνισιν είδους;

— Παραγνωρίζει σκόπιμα την προεκλογική αποτελεσματικότητα της «πράξης Νομοθετικού Περιεχομένου» που προωθεί το ΠΑΣΟΚ για τις μονιμοποιήσεις.

— Αφήνει το ΠΑΣΟΚ να οργανώσει απερίσπαστο και με τον καλύτερο δυνατό τρόπο την απάτη της εσωκομματικής του καθαρής μακριά από τα φώτα της δημοσιότητας και τα ενοχλητικά πορίσματα.

— Αποδέχεται σιωπηλά, αν δεν προωθεί παρασκηνιακά, την αποφυλάκιση των διοικητών ΔΕΚΟ, ορισμένοι από τους οποίους προτίθενται να πολιτευτούν με το φωτισμένο του ήρωα στις εκλογικές τους περιφέρειες.

Εδώ πια δεν ισχύει το «κακό σκυλί ψόφο δεν έχει» που επικαλείται η 17 Νοέμβρη. Εδώ ταιριάζει το παλιό-καλό αριστεριστικό του 1974: «Κόρακας κοράκου — μάτι δε θγάξει».

K.B.

ΚΟΡΑΚΑΣ - ΚΟΡΑΚΟΥ II

Η διαχείριση των σκανδάλων

■ Μέχρι την έκρηξη του σκανδάλου Κοσκωτά η αποκάλυψη των σκανδάλων αποτέλεσε τον σημαντικότερο ίσως τρόπο ρύθμισης των κυβερνητικών και κοινοματικών ισορροπιών του ΠΑΣΟΚ. Σωτηρήλης, Μαυράκης, Καραχάλιος — ΔΕΗ, Διυλιστήρια, ΕΤΒΑ, ΑΓΡΕΞ αποκάλυπταν και ελέγχονταν από τον τύπο — θεματοφύλακα της χρηστής διαχείρισης. Επενδυτικές επιλογές, σοβαρές αποφάσεις της οικονομικής πολιτικής αναπροσαρμόζονταν ή ανατρέπονταν με μοχλό την καταγγελία, από τις συμπολιτευόμενες κύρια εφημερίδες. Στη συνέχεια βέβαια, και αφού αποκατασταθούν νέες ισορροπίες, τα στελέχη που σήκωναν το βάρος των κατηγοριών της σήψης, της διαφθοράς και της απάτης αναλαμβάνουν κάποιο άλλο κομματικό πόστο ή προωθούνται σε κάποιους οικονομικούς κύκλους που διατηρούν άμεσες σχέσεις με το πολιτικό προσωπικό του ΠΑΣΟΚ.

Το σκάνδαλο Κοσκωτά αποτε-

λεί τομή σε αυτή την πορεία, όχι μόνον λόγω της έκτασής του. Τα συμφέροντα που συγκρούονται δεν μπορούν να ελεγχθούν πια από το ΠΑΣΟΚ, ωστόσο οι ισορροπίες στο εσωτερικό του δεν ανατρέπονται σύντομα. Η σύγκρουση κοινοματικών-τιμίων θα διαρκέσει και θα τροφοδοτήσει τη φιλολογία της καθαρής. Ο μηχανισμός και το πλέγμα συμφερόντων που έχει δημιουργήσει το ΠΑΣΟΚ, μεγάλων και μικρών, ανθίστανται στην αναδιανομή των ρόλων σε όλα τα επίπεδα που επιβάλλει η μετακοσμητική περίοδος. Παράλληλα η από όλους αναμενόμενη κατάρρευση του ΠΑΣΟΚ και η πολυδιάσπαση του δεν συμβαίνουν από τη στιγμή που γίνεται φανερό ότι οι «τίμιοι» ή όσοι πρόλαβαν να καταχωρηθούν σαν μια παραπλήσια εκδοχή θα αποτελέσουν τον πυρήνα του μεταανδρείκου πολιτικού πούλου. Όλοι άλλωστε τους θέλουν: ο Μητσοτάκης σαν αντίπαλους η Αριστερά σαν συνωμλητές.

Δ.Κ.

Η σύζυγος ασπάζεται την ερωμένη του Χέλμουτ Κολ. Αυτά συμβαίνουν στην πολιτισμένη Εσπερία.

ΣΚΑΝΔΑΛΑΚΙΑ;

Διακριτική γοητεία

■ Δεν έχασαν την ευκαιρία οι δεοντολόγοι Έλληνες δημοσιογράφοι και έσπευσαν να ρωτήσουν τον γερμανό συνάδελφό τους Ντ. Σλέγκερ που βρέθηκε στην Ελλάδα για μια διάλεξη τι θα έκαναν στη Γερμανία αν υπήρχε ανάλογη ιστορία του Κολ, όπως αυτή του Ανδρέα με την Δ. Λιάνη. Μαθαίνουμε από την *Ελευθεροτυπία* (9.5) την απάντηση: «Μεταξύ μας, κι ο κ. Κολ έχει μια φιλένδα, τη γραμματέα του — είναι πασίγνωστο στη Βόνη — κι αυτή τον συνοδεύει παντού, όπως και η κ. Λιάνη τον δικό της Πρωθυπουργό. Ο κ. Κολ, όμως, είναι πολύ πιο διακριτικός, αν θέλετε και πιο επιδέξιος από τον κ. Παπανδρέου, έτσι, δεν έγραψε ποτέ κανείς στη Γερμανία, γι' αυτό το θέμα».

Στη φωτογραφία εικονίζεται το αποτέλεσμα αυτής της επιδεξιότητας: Η «γκόμενα» του καγκελάρου Γιουλιάνα Βέμπερ (δεξιά) ασπάζεται τη σύζυγό του Χανελόρε Κολ. Αυτή χρησιμοποιείται από τους διαφημιστές του Κολ μόνο για να παριστάνει στην τηλεόραση μαζί με τα παιδιά τους την Αγία Οικογένεια. Ο Κολ διόρισε αμέσως την αγαπημένη του στη θέση της Κοκόλα (ιδιαίτερη γραμματέα). Οι άλλοι συνεργάτες του τον εμπόδισαν πάντως να τη μονιμοποιήσει. Όταν ήρθε στο φως ο κατάλογος με τους πολιτικούς που λαδώνονταν απ' τον Φλίκ αποκαλύφθηκε ότι ο Χέλμουτ Κολ (που έλαβε συνολικά πάνω από 1/2 εκ. μάρκα σε φακελάκια) έστειλε τουλάχιστον 3 φορές την Γιουλιάνα του να κάνει την εισπραχία...

Λεπτομέρειες για το σκάνδαλο Φλίκ μπορείτε να βρείτε στο ANTI v. 321-325 (4.7-29.8.86). Εδώ ας προσθέσουμε μόνο ότι είναι περίπου 100 φορές μεγαλύτερο απ' το σκάνδαλο Κοσκωτά και ότι ξεχάστηκε πολύ γρήγορα όταν αποκαλύφθηκε ότι όλα τα μεγάλα (και αμερικάνικα) τραστ, λαδώνανε παράνομα και αντισυναγματικά όλα τα κόμματα στη Δυτική Γερμανία, έτσι ώστε οι εκλογές και η «δημοκρατία» καταντούσαν καθαρή φάρσα. Ο Κολ, ο Γκένσερ και ο Μπραντ που, όπως και ο ίδιος ο Φλίκ, ούτε καν κατηγορήθηκαν ποτέ, προσπάθησαν να αυτοαμνηστευτούν με έναν νόμο του 1981, αλλά προσέκρουσαν κυρίως στην αντίσταση της βάσης των σοσιαλδημοκρατών. Γι' αυτό χρειάστηκε η νέα κυβέρνηση Κολ-Γκένσερ που διαδέχτηκε τον Σμιτ και ένας νόμος που νομιμοποίησε αναδρομικά τις αντισυναγματικές χρηματοδοτήσεις των κομμάτων: αρκεί να γίνεται το λάδωμα σε δόσεις κάτω των 100.000 μάρκων, για να μείνει ανώνυμος ο χρηματοδότης.

Οι μόνοι που κατηγορήθηκαν για λάδωμα ήταν τρεις, και όλοι τους απαλλάχθηκαν και συνέχισαν τη λαμπρή καριέρα τους. Από τα σκάνδαλα μένουν, λοιπόν, μόνο οι «γυναικοδουλειές», όπως μορτυρά και η περίπτωση του Βίλι Μπραντ (βλ. *Σχολιαστής* 71). Τώρα, για ποιο λόγο έγινε σκάνδαλο η ιστορία του Μπραντ ή και άλλων, ενώ δεν έγινε ντόρος με την «περιπέτεια» του Στράους στην Αμερική όταν του έκλεψαν το πορτοφόλι δυο πόρνες, ή και με την ιστορία του Κολ και της Γιουλιάνα, αυτό το ξερουν μόνο αυτοί που σκηνοθετούν τα διεθνή σκάνδαλα για να μας κρύβουν το πραγματικό σκάνδαλο:

Το σύστημα δεν έχει λάθος.

Το σύστημα είναι λάθος.

P.P.

ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ

Στην οικολογία λένε ναι...

■ Το μόνο παιχνίδι που έχει την ενεργητική μαζική συμμετοχή, από τα παιχνίδια που παίζονται στην προεκλογική περίοδο, είναι το παιχνίδι των προβλέψεων. Όμως σ' αυτό το παιχνίδι είναι και μερικά πράγματα που δεν παίζονται. Η Ν.Δ., για παράδειγμα, είναι στάνταρ άσος, εί-

ναι σίγουρο πως θα έλθει πρώτο κόμμα, ανεξάρτητα αν θα κατακτήσει και την αυτοδυναμία. Το άλλο σίγουρο αυτών των εκλογών είναι ότι ο Α. Κύρκος διάλεξε πάλι λάθος κόμμα. Αν ήθελε να επιτευχθεί η πανεθνική ενότητα που τόσο χρόνια ονειρεύεται για να προχωρήσει το έθνος στους στόχους του, θα έπρεπε να ήταν *οικολόγος*. Δεν είναι κρυφό μυστικό, ότι όλα τα κόμματα — και όχι μόνο αυτά — προβάλλουν την οικολογική διάστασή τους μέσα από προγράμματα, διακηρύξεις και υποψηφιότητες. Η Ν.Δ. έχει το σουβάνιο τόξο στις αφίσες της και τον κ. Λεβέντη στις λίστες της. Η Αριστερά του Συνασπισμού ερωτοτροπεί συ-

στολα με εκείνες τις εκδοχές της οικολογίας που, κυρίως μέσα από τον «σοβαρό επιστημονικό λόγο», μπορούν να συμβάλουν τόσο με θετικές προτάσεις στα αδιέξοδα της κοινωνίας μας, όσο και με την ψήφο τους στα δικά της εκλογικά αδιέξοδα. Δεν έχει αναστολές αν η κοινωνική τους πρακτική συνήθως δεν συμβιβάζεται με τα οράματά της. Εκείνο που την ενδιαφέρει είναι να συνδιαλέγεται και να προβληματίζεται... Η ανανεωτική πτέρυγα, πιο εκλεκτική, προσεγγίζει περισσότερο εναλλακτικές μορφές, ενώ η εξωκοινοβουλευτική αριστερά αναζητά εναγώνια την ανατρεπτική οικολογία...

Η οικολογία αποτελεί ένα νέο τόπο πανεθνικής συνεύρεσης, που παρά τις επιμέρους αποχρώσεις του, χαρακτηρίζεται από ευρύτατα κοινά αποδεκτά πλαίσια. Κάποιοι μάλιστα που δηλώνουν αποκλειστικά οικολόγοι είναι αναγκασμένοι να καταφεύγουν σε αρκετά συζητήσιμες αναστροφές για να διαχωριστούν από τους άλλους. Έτσι προσπαθούν να καταγράψουν σαν πεμπουσία της οικολογίας την διάσωση της αρκούδας και άλλα παρόμοια. Όμως πάνω σε πιο ουσιαστικά και σύνθετα προβλήματα, όπως το νέφος για παράδειγμα, οι προβληματικές ελάχιστες διαφορές που ενδιαφέρουν...

Ένα, λοιπόν, εύλογο ερώτημα είναι πού οφείλεται η διάδοση της οικολογικής ιδεολογίας. Και δεν μπορεί να εξηγηθεί απλά σαν η προσπάθεια να ριζώσει και στον τόπο μας ένα ξενόφερτο προϊόν. Τέτοιες ερμηνείες προσεγγίζουν τα περί εισαγωγής του αμερικανικού τρόπου ζωής που έλεγε κάποτε το ΚΚΕ. Τα πράγματα είναι πολύ πιο σοβαρά από ένα επαρχιώτικο μιμητισμό. Η εξάπλωση της στηρίζεται σε ένα μεγάλο σύνολο κοινωνικών και πολιτικών συμφερόντων που πολύ λίγα κοινά σημεία έχουν μεταξύ τους. Αλλά σ' αυτό θα επανέλθουμε.

Γιώργος ΚΑΛΑΝΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

■ Η αποφυλάκιση του Οτέλο ντε Καρβάλιο και των συντρόφων του και η απόφαση για επανάληψη της δίχης τους είναι μια πρώτη νίκη του κινήματος συμπαράστασης και μια πρώτη αναντίρρηση του άδικου και συκοφαντικού χαρακτήρα των κατηγοριών. Η «επανάσταση των γαρυφάλων» μπορεί να νικήθηκε, έχει αφήσει όμως το δράμα των επαγγελματιών της στη μνήμη των λαών της Πορτογαλίας και της Ευρώπης. Αυτή η μνήμη θα στηρίξει την οριστική δικαίωση του Οτέλο. Τον περιμένουμε και στην Ελλάδα.

■ Το ρόλο του Πόντιου Πιλάτου διάλεξε ο Γιάννης Σκουλαρίκης μπροστά στο θέμα της έκδοσης του παλαιστίνιου αγωνιστή Χαμντάν. Μεταθέτοντας το πρόβλημα στη μετεκλογική κυβέρνηση ουσιαστικά υποσχεθεί στις ΗΠΑ τη σίγουρη παράδοση του Χαμντάν. Όσο για το χρονικό διάστημα που απαιτείται για να «καθαρογραφεί» η απόφαση, πρόκειται για ένα χονδροειδές ψέμα. Θυμίζουμε ότι ο Ρολφ Πάλε οδηγήθηκε *κατευθείαν* από τον Άρειο Πάγο στο αεροδρόμιο για να προλάβει να σταλεί προεκλογικό δώρο του Καραμανλή στον Σμιτ. Η απόφαση «καθαρογράφεται» ακόμα...

19

Ο ΜΥΝΧΑΟΥΖΕΝ ΣΤΑ ΑΣΤΡΑ

Ο ΡΗΓΚΑΝ ΣΤΑ ΓΗΠΕΔΑ

Δεν είναι τόσο γνωστό ότι ο Ρήγκαν ξεκίνησε την καριέρα του ως αθλητικός ρεπόρτερ στο ραδιόφωνο. Με ικανοποίηση διηγείται συχνά ο Ρήγκαν πως από την αρχή: «Ψέματά ήτανε, ό,τι κι αν σου 'λεγα». Όταν χρειάστηκε ο Ρήγκαν να κάνει τα δοκιμαστικά του ρεπορτάζ, διάλεξε ένα παιχνίδι από την εποχή που πήγαινε στο κολλέγιο, και κατά το οποίο δεν κατόρθωνε, παίζοντας άμυνα, να αποκρούει τους αντιπάλους του. Όπως λέει ο ίδιος ο Ρήγκαν: «Στην αναφορά μου κατόρθωνα φυσικά να αποκρούσω τις επιθέσεις των αντιπάλων μου. Ήμουν ο καλύτερος αμυντικός όλου του κόσμου». Και στην ερώτηση αν επιθύμησε ποτέ να μεταδώσει έναν αγώνα ζωντανό από το στάδιο αντί για τα γραμμένα ρεπορτάζ, ο Ρήγκαν απάντησε: «Ποτέ. Βλέπετε, αυτό που με παρακινούσε ήταν ότι μπορούσα να παρουσιάζω την εξέλιξη του παιχνιδιού με τον δικό μου δημιουργικό τρόπο». Αυτή η παρατήρηση είναι χαρακτηριστική. Όχι μόνο επιβεβαιώνει την ευκολία του Ρήγκαν να αναφέρεται ως νέος Μυνχάουζεν στη Νικαράγουα, τη Ρωσία, ή τον πόλεμο των άστρων, αλλά πιστοποιεί επίσης το γεγονός ότι διαρκώς αλλοιώνει τα γεγονότα.

Πάντως δεν είναι μόνο ο Ρήγκαν που ξεκίνησε την πολιτική του καριέρα ως αθλητικός ρεπόρτερ. Ο «κόκκινος Ντάνυ» (Κον-Μπέντιτ), που κατά τη γνώμη μου είναι ένα λάθος σύμβολο της παγκόσμιας πολιτιστικής επανάστασης της δεκαετίας του 60 (βλ. σχετικά «Αύριο η επανάσταση», Σχολιαστής τ. 68, Μάιος 1988), κάποια στιγμή εξαντλήθηκε σ' αυτό το ρόλο στα μάτια των μαζικών μέσων ενημέρωσης. Τότε κι αυτός έγινε αθλητικός ρεπόρτερ και κάνει καριέρα ως «πράσινος» πολιτικός. Σήμερα είναι σχεδόν υπουργός στη Φρανκφούρτη, και αν συνεχίσει αυτή η πορεία, τον βλέπω πριν από το έτος 2000 Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης των μονοπωλίων.

ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΣΑΝ ΣΛΟΥ

Οι εφημερίδες, το ραδιόφωνο, τα επίκαιρα και οι ταινίες ήταν τα μέσα που είχε στη διάθεσή του ο υπουργός προπαγάνδας Γκέμπελς, και μ' αυτά τα μέσα κατασκευάστηκε ο αυστριακός πράκτορας Χίτλερ ώστε να παρουσιαστεί διεθνώς ως «φύρερ». Για τον Ρήγκαν το σημαντικότερο μέσο ήταν η τηλεόραση. Σαν πρότυπο είχε την προεδρία Νίξον, ανεξάρτητα από το Γουότεργκέιτ. Άλλωστε, οι περισσότεροι διαφημιστές του Νίξον δούλεψαν στη συνέχεια για τον Ρήγκαν.

Ο Γκέργκεν που έγραφε τους λόγους του Νίξον είχε ζήσει από κοντά

το Βατερλό στο Συνέδριο των Δημοκρατικών το 1968. Είχαν κατορθώσει τότε οι διαδηλωτές να ανακηρύξουν μπροστά στην τηλεόραση ως υποψήφιο ένα πραγματικό ζωντανό γουρούνι στη θέση του υποψηφίου Χιούμπερτ Χάμφρεϊ. Ακολούθησε ένα όργιο θίας από τους μπάτσους (που στα αμερικανικά έχουν το ίδιο όνομα με το γουρούνι, δηλαδή Pigs) και αυτό εξανέμισε και τις τελευταίες ελπίδες των Δημοκρατικών να πάρουν τις εκλογές!

Το 1972, ο υποψήφιος των Δημοκρατικών Μαγκόβερν απήγγειλε την ομιλία του μετά τα μεσάνυχτα, και έτσι δεν ακούστηκε καθόλου από το κοινό της τηλεόρασης.

Η συνταγή του Γκέργκεν για τη σκηνοθεσία του Συνεδρίου των Ρεπουμπλικάνων το 1972 ήταν η ακόλουθη: «Είχαμε ένα σενάριο, όπου είχαν όλες οι λεπτομέρειες ρυθμιστεί με απόλυτη ακρίβεια. Το σημαντικότερο στοιχείο του Συνεδρίου ήταν κατά τη γνώμη μου το Σώο. Είχαμε μια σειρά πρωταγωνιστές, για τους οποίους πιστεύαμε ότι θα είναι καλοί στην τηλεόραση, ή έστω θα έχουν κάποιο οπτικό ενδιαφέρον». Όταν παρουσιαζόταν κάποιος ομιλητής που οι διαφημιστές του Νίξον τον θεωρούσαν λιγότερο ενδιαφέροντα, και φοβόντουσαν ότι οι υπεύθυνοι της τηλεόρασης θα περιέκοπταν το λόγο του από 15 σε 3 λεπτά για να χωρέσουν ενδιάμεσα τα δικά τους σχόλια, τότε τραβούσαν την προσοχή της τηλεόρασης σε άλλα θέματα, έξω από την αίθουσα του συνεδρίου: όπως π.χ. στον ίδιο τον Νίξον που καθόλου τυχαία θρискόταν εκείνη ακριβώς τη στιγμή έξω. Και όταν αυτός χαιρετούσε τότε τον Sammy Davis jr., το μόνο που φαινόταν στην οθόνη ήταν το αγκάλιασμα του Νίξον.

Μ' άλλα λόγια, η τηλεόραση όφειλε να ακολουθεί το σενάριο, και να μην έχει καν την ευκαιρία να κάνει τους δικούς της συλλογισμούς. Για τα εκατομμύρια τηλεθεατές η πραγματικότητα δεν ήταν τα αληθινά συμβαίνοντα στην αίθουσα συνεδρίων, αλλά αυτά που τους έδειχνε η οθόνη της τηλεόρασης.

Αυτά που δεν έδειξε η τηλεόραση, ακόμα και όσα γράφθηκαν εκ των υστέρων στις εφημερίδες, έμειναν ουσιαστικά άγνωστα. Οι διαφημιστές του Ρήγκαν είχαν ένα καθημερινό σενάριο που περιέγραφε «τα γεγονότα της ημέρας». Για κάθε μέρα επέλεγαν ένα κεντρικό διαφημιστικό σύνθημα και επεξεργάζονταν τους τρόπους μετάδοσής του, στα τηλεοπτικά δελτία, στα πρωτοσέλιδα του τύπου και τα τηλεγραφήματα των πρακτορείων.

Κατά τον Γκέργκεν, ο τύπος δεν έπρεπε να επιλέγει τις ειδήσεις, ή, πολύ περισσότερο, να ασκεί κριτική στον Πρόεδρο. Ο Λευκός Οίκος έπρεπε να καθορίζει όχι μόνο την ημερήσια διάταξη του Κογκρέσου, αλλά και τα θέματα που θα απασχολήσουν την τη-

Συνάντηση κορυφής μπροστά στο τζάκι.

Ο Ρήγκαν σε πολεμική σκηνοθεσία στην Κορέα.

λεόραση: «Θέλαμε τον πιο πλατύ έλεγχο πάνω σ' αυτά που έβλεπε ο κόσμος».

Για να φροντίσουν να κάνει η τηλεόραση τη σωστή επιλογή, έπρεπε να οργανώνουν απόλυτα το δημόσιο τμήμα της προεδρικής ημέρας, και να σκηνοθετούν όλες τις επίσημες αναγγελίες. Τίποτε δεν έμενε στην τύχη. Ο θεατής θέλει να πιστεύει ότι βλέπει μια αυθόρμητη δήλωση, ή μια αυθόρμητη κίνηση. Στην πραγματικότητα, ακόμα και οι δόθεν αυθόρμητες παρατηρήσεις του Ρήγκαν, είχαν καθοριστεί γραπτά εκ των προτέρων.

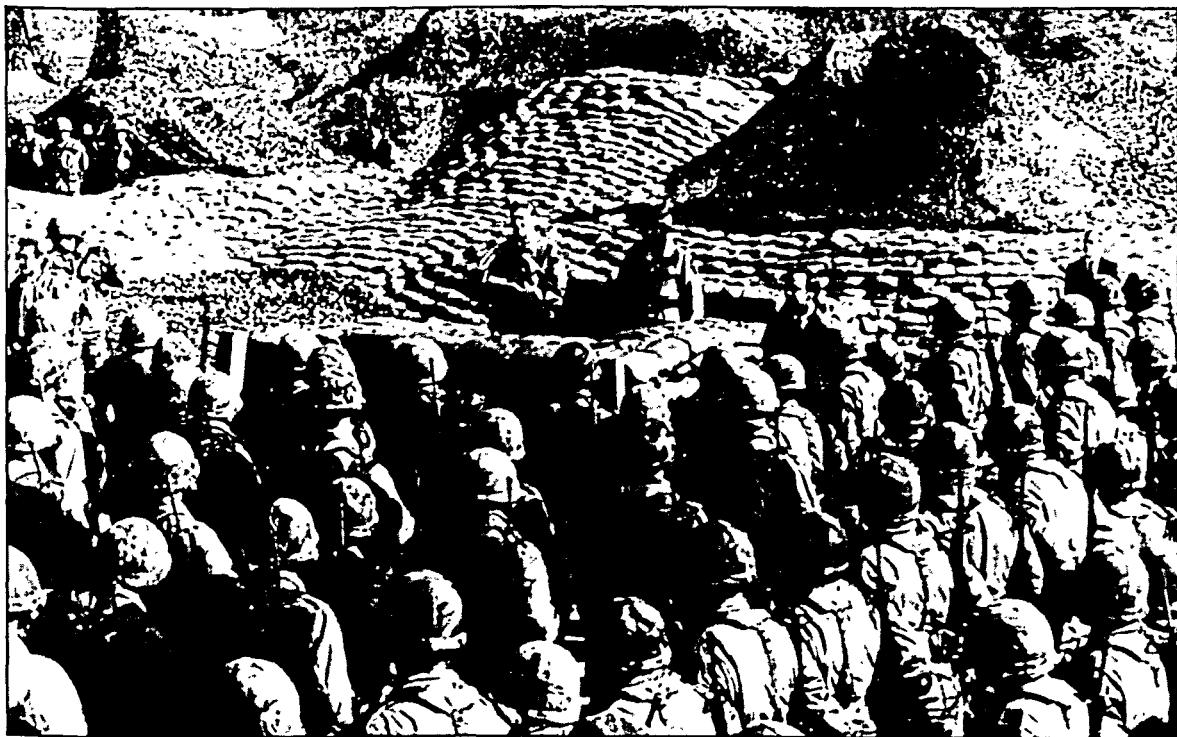
Ένα παράδειγμα γι' αυτόν τον «ενορχηστρωμένο αυθορμητισμό». Ο αντιπαλός υποψήφιος Μοντέιλ έκλεψε την παράσταση από τον Ρήγκαν στον προεκλογικό αγώνα του 1984, με την ανακοίνωση ότι πρόκειται να συναντηθεί με τον υπουργό εξωτερικών της ΕΣΣΔ Γκρομίκι, τον οποίο ο Ρήγκαν δεν είχε ακόμα δει σ' όλη την τετραετή προεδρική του θητεία. Μετά από μακρές διαβουλεύσεις των ιθυνόντων της στρατηγικής του Ρήγκαν, απάντησε ο εκπρόσωπος τύπου σε σχετική ερώτησή: «Δεν βλέπουμε κανένα πρόβλημα σ' αυτή τη συνάντηση». Και λίγο αργότερα, ίδιος ο Ρήγκαν, εξίσου «εν παρόδω» δήλωσε: «Δεν αποτελεί για μένα κανένα πρόβλημα». Αυτή η προσεκτικά υπολογισμένη διατύπωση

στόχευε να παρουσιάσει τον Ρήγκαν σαν ένα υποψήφιο που αίρεται υπεράνω κομματικών ανταγωνισμών. Εξάλλου, με τη λέξη «πρόβλημα» ήθελε να σπείρουν αμφιβολίες για την ορθότητα της πράξης του Μοντέιλ.

Το γεγονός ότι παρόμοια χειραγώγηση των μέσων ενημέρωσης είναι από καιρό παγκόσμιο φαινόμενο το επιβεβαιώνει ο Χορστ Χέρολντ, ο δικτάτορας του «θερμού φθινόπωρου» στη Δυτική Γερμανία (απαγωγή του Σλάιερ, Μογκαντίσου και Σταμχάιμ) και αρχηγός της μυστικής αστυνομίας. Με υπερηφάνεια ανέφερε σε μια μυστική του έκθεση (που έγινε αργότερα γνωστή) προς 30 αστυνομικούς προέδρους το 1978, ότι οι μυστικές υπηρεσίες με τα νέα τους ηλεκτρονικά μέσα παρακολούθησης και φυσικά τα κομπιούτερ, έχουν ένα «προβάδισμα πληροφοριών» απέναντι σ' όλα τα μέσα ενημέρωσης. Χρησιμοποιώντας αυτό το προβάδισμα θα μπορούσαν να καθορίζουν τις «ειδήσεις» μέχρι την τελευταία λεπτομέρεια σ' όλα τα μέσα ενημέρωσης. Οι δημοσιογράφοι, οι άνθρωποι του ραδιοφώνου και της τηλεόρασης δεν θα μπορούσαν να αντιληφθούν ότι απλώς τους χρησιμοποιούν, γιατί οι «πληροφορίες» θα τους υποβάλλονταν με επιδέξιο ψυχολογικό τρόπο από τις μυστικές υπηρεσίες. Φυσικά, στις περισσότερες περιπτώσεις δεν είναι

Γελοιογραφία από το San Francisco Examiner.

ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ;

Ο (διεθνής) μηχανισμός κυριαρχίας και τα απίστευτα σχέδια και πράξεις του είναι η μια σκοπιά απ' την οποία μπορούμε να παρατηρούμε την ιστορία. Η άλλη σκοπιά είναι η ανθρωπότητα και η αντίστασή της. Αν λοιπόν επιμένω και επανέρχομαι σε πολλά άρθρα, όπως και στο σημερινό, πάνω στο γεγονός ότι η πραγματικότητα της χειραγώγησης των ανθρώπων και των αισθημάτων τους είναι πολύ χειρότερη από αυτήν που μπορεί να φανταστεί η πλέον καχύποπτη αριστερά, από την άλλη πλευρά πρέπει να πούμε ότι η αντίσταση έχει μέχρι σήμερα εμποδίσει τους κυρίαρχους ακόμα και στην Αμερική να εξαπολύσουν ατομικές βόμβες στο Βιετνάμ, σε χώρες του τρίτου κόσμου και άλλα πολλά.

Ένα σημάδι για την ισχύ της αντίστασης μέσα στην Αμερική είναι το γεγονός ότι υπάρχει απαγόρευση πληροφοριών γι' αυτό το θέμα σ' όλο τον κόσμο. Σήμερα δε βρίσκω ούτε μια εικόνα, ούτε μια λέξη, ακόμα και στις «ακροαριστερές εφημερίδες» στη Δυτική Γερμανία και εδώ, πράγμα που δεν συνέβαινε τη δεκαετία του '60 με τις διαδηλώσεις για το Βιετνάμ. Και όσον αφορά την δυτικογερμανική αντίσταση, μοστράρονται σήμερα ως «αντιστασιακοί» οι Πράσινοι, που έχουν από καιρό γίνει στήριγμα του κράτους, και πρόσφατα μαζί με τον Γκένσερ και τον Κολ. Τον Κολ, ο οποίος για πρώτη φορά μετά τον Γκέμπελς διαθέτει για τον ρόλο του ως «καγκελάριου της ειρήνης» τον δικό του υπουργό προπαγάνδας. Αυτός ονομάζεται θέβαια «υπουργός πληροφοριών» και μόλις υπεράσπισε τα SS: Κατά τη γνώμη του, τα SS επιδίωκαν το καλύτερο για το λαό. Θα αναφέρω εδώ, σαν ένα μικρό δείγμα ότι η χειραγώγηση των εκλογικών διαδικασιών από τους κυρίαρχους μηχανισμούς δεν είναι πάντα τόσο πετυχημένη, κάτι που μου έγραψε ένας γερμανός φίλος μου που δίδασκε μουσική στην Αμερική για πολλά χρόνια. Είχα απορήσει που από την αρχή της περασμένης χρονιάς πόνταρε στον Μπους ως Πρόεδρο, ενώ όλα τα διεθνή μέσα ενημέρωσης θεωρούσαν σίγουρο τον Δουκάκη: «Ποντάριζα από την αρχή στον Μπους, γιατί γνωρίζω πια τους Αμερικανούς». «Πολιτική» είναι μόνο η εκλογή των γερουσιαστών και των μελών του Κογκρέσου (όπου οι Δημοκρατικοί πήγαν πολύ καλύτερα), πάντως με την έννοια της «πολιτικής των σκανδάλων»: εδώ το θέμα είναι ποιος έχει κάνει τις λιγότερες βρομιές, ή έστω, ποιος μπορεί να τις καλύψει καλύτερα. Η μορφή του Προέδρου είναι μια ιερή αγελάδα, όπως και το ίδιο το «Σύνταγμα». Αυτό σημαίνει ότι η κριτική εναντίον τους στρέφεται πάνω σ' αυτόν που την αποτολμά. Ο Τζον Κένεντι ήταν ένα σημαντικό θήμα προς αυτή την κατεύθυνση, που τώρα τείνει να επεκταθεί και στον Αντιπρόεδρο κτλ. Η Θάτσερ και ο Κολ είναι ακόμα υπερβολικά πολιτικοί: οι διάδοχοί τους πρέπει να μιμηθούν την απρόσωπη παρουσία του Μπους (και την ανύπαρκτη ιστορία του). Αυτός ο Πρόεδρος θα είναι σίγουρα πολύ πετυχημένος, αν δεν χάσει την ψυχραιμία του. Ίσως δε χρειαστεί καν μια απόπειρα σαν τον Κένεντι και τον Ρήγκαν: στην περίπτωση του Ρήγκαν αποδείχτηκε ότι ο πληθυσμός του παρείχε ούτως ή άλλως τη συμπάθεια και τον όγκο του, επειδή είναι τόσο γέρος».

καν αναγκαία η «ψυχολογική επιδείξιότητα». Γιατί δεν υπάρχει μέρος στον κόσμο που να μην εργάζονται για τις μυστικές υπηρεσίες οι αστυνομικοί συντάκτες και οι ανταποκριτές εξωτερικού...

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΩΝ ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΩΝ ΣΤΙΓΜΙΟΤΥΠΩΝ

Οι διαφημιστές του Ρήγκαν κατασκεύασαν έναν Πρόεδρο εικονογραφημένου βιβλίου. Με λαμπρό τελετουργικό και συναρπαστικά σκηνοθετημένο οπτικό θέαμα, ήθελαν να εδραιώσουν στη συνείδηση της κοινής γνώμης τον Ρήγκαν ως ενσάρκωση του έθνους. «Πρόεδρος των φωτογραφικών στιγμιότυπων» σημαίνει: «headline, photo, story», δηλ. τίτλος, φωτογραφία και κείμενο με τη μία. Όπως εξηγεί ο Ντίβερ: «Αναζητούμε πάντα την εικόνα που μιλά μόνη της. Η εικόνα διηγείται τη δική της ιστορία, ανεξάρτητα απ' αυτά που λέει ο Ρόναλντ Ρήγκαν».

Σε ανάμνηση της παράστασης του Τζον Φ. Κένεντι στο τείχος του Βερολίνου τον Ιούνιο του 1963, σχεδιάστηκε πριν από τις εκλογές του 1984 μια παράσταση του Ρήγκαν στο πιο απομακρυσμένο χαράκωμα των Αμερικανών στη Νότια Κορέα, με το βλέμμα προς τη Βόρεια Κορέα. Για το φόβο, φαίνεται, των βορειοκορεατών σκοπευτών και πρακτόρων καμουφλάρισαν τους στύλους του τηλεφώνου που έστησαν επί τούτου με πλέγμα μήκους 30 χιλιομέτρων. Για τους φωτογράφους και οπερατέρ στήθηκε μια ειδική χαμηλή βάση μπροστά σ' έναν λόφο που βρί-

σκεται δίπλα στο καταφύγιο, ώστε να προκαλείται δραματική εντύπωση. Από εκεί φωτογράφιζαν τον Πρόεδρο πίσω από έναν τοίχο σακκίων με άμμο.

Μια άλλη κάμερα πίσω από τον Ρήγκαν θα αποθανάτιζε την κορωνίδα: έπρεπε να παρακολουθεί τον Πρόεδρο πάνω απ' τον ώμο τη στιγμή που έστρεφε το τηλεσκόπιο προς τη Βόρεια Κορέα. Ο Ρήγκαν στο μέτωπο, αυτό ήταν το σύνθημα. Ο στρατηγός του πολέμου της Κορέας, ο Μακάρθουρ ξαναζούσε.

Όπως συμβαίνει και στο θέατρο, είχαν σημαδέψει με κόκκινη ταινία τα σημεία που έπρεπε να σταθεί ο Ρήγκαν, έτσι ώστε εκτός από τα σακκία με την άμμο να διακρίνεται και το στρατιωτικό του αμπέχωνο και το αλεξίσφαιρο γιλέκο. Έβγαίνει έτσι η εικόνα του «Ανώτατου Διοικητή στην πρώτη γραμμή του μετώπου κατά του κομμουνισμού». Βέβαια, σε περίπτωση πραγματικού πολέμου, είναι ένας από τους πρώτους που θα τρέξει να κρυφτεί, και πρώτ' απ' όλα θα ρίξει ατομικές βόμβες εναντίον των λαών του τρίτου κόσμου και εναντίον των ευρωπαϊκών κρατών (συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας) που δεν μπορούν να απαντήσουν με ατομικά όπλα. Το γνωρίζουμε αυτό από τις νατοϊκές ασκήσεις Wintex-Cimex των τελευταίων ετών (το γνωρίζουμε, αν διαβάσουμε Σχολιαστή, γιατί η υπόλοιπη Ελλάδα έχει σημαντικότερα προβλήματα να αντιμετωπίσει από το ατομικό ολοκαύτωμα της Ευρώπης υπό τη διεύθυνση του NATO).

ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ ΑΝΤΙ ΓΙΑ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Στη συνάντηση κορυφής Ρήγκαν-Γκορμπατόφ στη Γενεύη επιβλήθηκε απαγόρευση πληροφοριών. Επί μήνες έψαχναν οι διαφημιστές μια κατάλληλη τηλεοπτική σκηνή που θα υποκαθιστούσε τις πληροφορίες: ένας πύργος με διάδρομο στον κήπο που οδηγεί σ' ένα μικρό σπίτι δίπλα στη δεξαμενή νερού. Το σπίτι είχε ένα μεγάλο τζάκι, σύμβολο μιας φιλικής συνομιλίας: «Συνομιλία κορυφής δίπλα στο τζάκι».

Η έλλειψη πραγματικών πληροφοριών ενίσχυε τη σημασία συμβολικών λεπτομερειών, όπως το ζωηρό χρώμα στο πρόσωπο του Ρήγκαν και το γεγονός ότι υποδέχτηκε ασκεπής και με σακκάκι τον Γκορμπατόφ που ήταν ντυμένος με παλτό και καπέλο. Ήταν μ' άλλα λόγια ο οικοδεσπότης, και ίσως τον είχε ζεστάνει προηγουμένως η Νάνσι. Εντούτοις, θυμάμαι παρόμοιες εικόνες και «πληροφορίες» εκείνες τις μέρες ακόμα και σε «αριστερά» δυτικογερμανικά και ελληνικά περιοδικά και εφημερίδες.

Μετά τη συνάντηση ο Ρήγκαν έκανε ένα σύντομο ενδιάμεσο σταθμό στις Βρυξέλλες. Τα μέσα ενημέρωσης ανέφεραν τότε σ' όλο τον κόσμο ότι ο Ρήγκαν ενημέρωσε τους ηγέτες του NATO για τη συνάντηση. Στην πραγματικότητα έπρεπε να μεταθέσουν λίγο την επιστροφή του Ρήγκαν, έτσι ώστε να μεταδοθεί live στις βραδυνές ειδήσεις των ΗΠΑ. Με ελικόπτερα μεταφέρθηκε στη συνέχεια ο Ρήγκαν και η ακολουθία του στον τελευταίο σταθμό του ταξιδιού τους, το Καπιτώλιο, όπου επρόκειτο να ενημερώσει το Κογκρέσο και το έθνος.

Ρολφ ΠΟΛΕ

1. Σχετικές λεπτομέρειες βρίσκονται στο βιβλίο του Jerry Rubin «DO IT!», εκδόσεις «ΔΙΕΘΝΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ», Αθήνα 1980

Η ΔΙΠΛΗ ΦΥΛΑΚΗ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΓΟΥΛΑΚΟΥ

«Να τον αφήσουμε έξω, να κολλήσει όλο τον κόσμο;» Φράση δικαστικού λειτουργού στην πρωτοβάθμια δίκη του κατηγορουμένου για κλοπές ευτελούς αξίας, 23χρονου (τότε) Χρήστου Γουλάκου... φορέα AIDS.

Και ο Χρήστος, σχεδόν 1 χρόνο προφυλακισμένος μέχρι τότε (με 8 μήνες απομόνωση λόγω της ασθένειας), έμεινε «μέσα». Προς δόξα της «σκληρύνσεως κατά πλάκας» των «πρωθυπουργικών φίλων».

Πώς να μιλήσει κανείς για ρατσισμό σε μια κοινωνία που ανάγει σε κυρίαρχο θέμα των εκλογών τις φωτογραφίες της «αυριανής πρωθυπουργίνας», ενώ θάβει χωρίς τύψεις στο 2ο όροφο του Νοσοκομείου των φυλακών Κορυδαλλού, όσους δυστυχείς είναι φορείς του AIDS και φυλακισμένοι;

Πώς να στηρίξει τη συνεχή επικαιρότητα του θέματος όταν, για να κερδηθεί ένα μονόστηλο σε εφημερίδα, χρειάζεται να χαρακτηριστεί «στάση» κάθε διεκδίκηση των στοιχειωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσα στις φυλακές; Την ίδια στιγμή τα κάθε λογής «ντέρμπυ» εξασφαλίζουν χωρίς κόπο τετράφυλλα επί εβδομάδες...

Η συγκλονιστική 19μηνη εμπειρία του Χρήστου Γουλάκου στις φυλακές Κορυδαλλού, τις πιο «σύγχρονες» της χώρας, θυμίζει ίσως, στη συνέντευξη που ακολουθεί, «ΕΞΠΡΕΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΝΥΚΤΙΟΥ». Κυρίως όμως δίνει μια καθαρή εικόνα της ποιότητας μιας κοινωνίας που, όντας η ίδια «φυλακή», φτιάχνει τις φυλακές της δέκα φορές χειρότερες. Και κάνει την κάθε είδους νομική επιστήμη να φαντάζει γελοία, όταν αναφέρεται στο «σωφρονισμό» και την «επανένταξη» των κρατουμένων σαν κυρίαρχη λειτουργία της φυλακής.

— Λέγομαι Χρήστος Γουλάκος. Είμαι φορέας AIDS. Προφυλακίστηκα στις 17 Ιουνίου 1987 (22 χρονών), κατηγορούμενος για κλοπές ευτελούς αξίας. Παρέμεινα προφυλακισμένος μέχρι τον Μάιο του 1988, όταν και έγινε η πρώτη δίκη.

■ Ποια ήταν η πρώτη σου επαφή με την πραγματικότητα της φυλακής;

— Ήδη, πριν περάσει κανείς το κατώφλι της φυλακής, είναι ψυχικά ράκος. Η διαδικασία που ακολουθείται εκεί τον εξουθενώνει κυριολεκτικά. Ακόμη και οι ιατρικές εξετάσεις που γίνονται (παθολόγος, ψυχίατρος) συμβάλλουν σ' αυτό. Εμένα, επειδή αρνήθηκα να εξεταστώ από τον ψυχίατρο, με κατέβασαν στο υπόγειο του ψυχιατρείου και με έδεσαν σε ένα κρεβάτι με αλυσίδες για 2 1/2 ημέρες, χωρίς καν να προβάλλω αντίσταση. Το ψυχιατρείο, άλλωστε είναι ο «μπαμπούλας» των φυλακισμένων. Οι πιο «ζωηροί» (που το μόνο που κάνουν είναι να διεκδικούν στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα) μεταφέρονται εκεί και «σωφρονίζονται» είτε με ενέσεις «κοκτέηλ» (με άγνωστη σύνθεση) που τους κάνουν «φυτά», είτε με το «σταυρό» (δένονται σε δυο κρίκους από τους καρπούς και κρέμονται έτσι πάνω από το έδαφος για μέρες). Κι εγώ, αν αντιστεκόμουν, ακόμη εκεί θα ήμουν.

■ Ήξερες πριν φυλακισθείς ότι είσαι φορέας του AIDS;

— Όχι. Το ανακάλυψα «μέσα», μετά από εξετάσεις αίματος που μου έκαναν. Κάποια μέρα, με κάλεσε ο γιατρός και, αφού έβγαλε τους υπαλλήλους έξω από το ιατρείο, μου ανακοίνωσε ότι έχω AIDS, σαν να μιλούσε για κρυολόγημα. Το μόνο που τον ενδιέφερε

ήταν να με απομακρύνει από εκεί. Έτσι, φώναξε αμέσως μετά τους φύλακες, οι οποίοι, κυριολεκτικά με «τσουβαλιάσανε» (χωρίς βέβαια να με αγγίξουν, από φόβο μην τυχόν «κολλήσουν») και με μετέφεραν στην απομόνωση του νοσοκομείου. Ούτε καν τα πράγματά μου δεν πρόφτασα να μαζέψω. Αργότερα έμαθα πως, ό,τι έμεινε πίσω, μαζί με το στρώμα που κοιμόμουν, τα έκαψαν οι φύλακες.

Τότε δεν ήξερα ούτε καν τι είναι το AIDS. Κανένας δεν μίληκε στον κόπο να με ενημερώσει. Κάποιοι γιατροί, λίγο μετά τη μεταφορά μου στην απομόνωση, μου συνέστησε να μην «αυνανίζομαι» και να κάνω «καλή ζωή». Ό,τι έμαθα, το ανακάλυψα σε περιοδικά ή από κουβέντες με τους υπόλοιπους φορείς. Οι γιατροί ποτέ δεν μίληκαν στον κόπο, όχι να μας εξηγήσουν, αλλά ούτε καν να μας προσέξουν λιγάκι. Σαν να μην υπήρχαμε.

■ Σε πήγαν στην απομόνωση. Πώς είναι αυτός ο χώρος; Πώς είναι οι συνθήκες ζωής εκεί;

— Η απομόνωση είναι ένα τμήμα του 2ου ορόφου του νοσοκομείου των φυλακών, χωρισμένο με κάγκελα από τον υπόλοιπο χώρο. Αυτά καλύπτονται από λαμαρίνα εξωτερικά. Το μοναδικό σημείο επαφής με τον έξω κόσμο είναι ένα παραθυράκι πολύ μικρό, από το οποίο ο φύλακας κάθε 7 ώρες κοιτάζει να δει αν δραπέτευσε κανείς. Μοιάζει με τα κλουβιά των ζωολογικών κήπων. Στη δεξιά πλευρά του υπάρχουν 5 μικροί θάλαμοι και αριστερά οι τουαλέτες.

Δεν μπορεί να μιλήσει κανείς για συνθήκες ζωής. Καμιά επικοινωνία με

τον έξω κόσμο. Ακόμη και το φαγητό το άφηναν έξω, ή, αργότερα μας το έχυναν από ψηλά στα πιάτα. Αγνωώντας το γεγονός ότι θρωμούσε και ήταν απαίσιο. Πετούσαμε τα ψάρια στις πεινασμένες γάτες και δεν τα έτρωγαν. Για να κατεβούμε στο προαύλιο (ένα κλουβί 20-25 μ., περιφραγμένο με συρματοπλέγμα), χρησιμοποιούσαμε μόνο τις σκάλες. Απαγορευόταν να πιάσουμε το τηλέφωνο, το ασανσέρ, τα πάντα. 23 ώρες το 24ωρο είμαστε κλεισμένοι μέσα. Μόνο μια ώρα μας επέτρεπαν να κατεβούμε κάτω. Κι όταν αρρωσταίναμε (που γινόταν συχνά λόγω των συνθηκών) έπρεπε να κάνουμε «στάση» για να μας δώσουν κάποια σημασία. Αυτό το κλίμα, το ψυχολογικό πρεσβόρισμα, σε κάνει να περιμένεις το θάνατό σου, να σκέφτεσαι μόνο την αρρώστια σου. Και όταν θλέψεις 4-5 άτομα, κάθε μέρα, κάθε ώρα, με δυσκολία τα ανέχεσαι κι αυτά. Παρόλα αυτά, προσπαθούσαμε να διαμορφώσουμε τον χώρο, τον καθαρίζαμε, βοηθούσαμε ο ένας τον άλλον. Για να μην αποκτηνωθούμε τελείως.

■ Με τέτοια κατάσταση να επικρατεί, πώς επιζήσατε;

— Κάποια στιγμή έφθασε ο κόμπος στο χτένι. Μια ημέρα οι φύλακες «σάπισαν» στο ξύλο ένα τοξικομανή φορέα που ζήτησε αγχολυτικά χάπια, επειδή τον θεώρησαν πρωταίτιο. Η γνωστή τακτική για να σου τσακίζουν το ηθικό. Εμείς ασφαλίσαμε από μέσα την πόρτα και βάλαμε φωτιά στα στρώματα. Ζητούσαμε αποφυλάκιση (μέχρι να δικαστούν οι προφυλακισμένοι, με τις ευεργετικές διατάξεις οι υπόλοιποι), μεταφορά σε άλλο χώρο, φαγητό που να τρώγεται, τηλέφωνο για να μην

εξαρτιόμαστε από τη διάθεση του κάθε φύλακα, όταν θέλαμε να επικοινωνήσουμε με τους δικούς μας, και κάποια αθλητικά όργανα για να περνάμε τις ατέλειωτες μέρες.

Μας επισκέφθηκε εισαγγελέας, πήρε τα αιτήματα και... αυτό ήταν. Τίποτα δεν άλλαξε. Καταλάβαμε όμως ότι είμαστε λιγάκι δυνατοί. Και με τις συνεχείς «στάσεις», αλλάξαμε τελικά κάπως τις συνθήκες. Από το Νοέμβρη του '88 είχαμε τηλέφωνο, ένα τραπέζι πικ-πογκ (που αγοράστηκε με έξοδα κάποιας χριστιανικής οργάνωσης) και λίγο καλύτερη μεταχείριση από τους φύλακες. Ακόμη και οι γιατροί από 40 ημέρες που έκαναν να μας δουν, κατέβηκαν στις 4-5 ημέρες. Όχι βέβαια για τακτικές εξετάσεις, αλλά για έκτακτες περιπτώσεις ασθενειών (που ήταν πολύ συχνές, λόγω και της ψυχολογικής καταπίεσης).

Σε κάθε στάση, οι εισαγγελείς πηγαινοερχόντουσαν, μας έδιναν υποσχέσεις και όλοι (εκτός από μια εξαίρεση)... εξαφανίζονταν μετά. Ο πρώτος μάλιστα έφθασε σε σημείο να απειλήσει έμμεσα, τον δικηγόρο μας, όταν του ζητήσαμε να μεταφέρει ένα γράμμα στις εφημερίδες, θυμίζοντάς του το «μέλλον του στο επάγγελμα».

■ Οι σχέσεις με το προσωπικό πώς ήταν;

— Εμείς είμασταν «τυχεροί» μέσα στην ατυχία μας. Μας φοβόντουσαν κατά κάποιο τρόπο και δεν μας πειράζουν. Με τους άλλους κρατούμενους όμως ήταν απάνθρωποι. Τι να πρωτοθυμηθώ; Τον Κάσση που τον έσερναν από τα μαλλιά και τον έδεραν, ενώ από το πολύ ξύλο δεν μπορούσε να περπατήσει; Τις φωνές που ακούγαμε συνεχώς

από το ψυχιατρείο; Τον Βαγγέλη, που ενώ δούλευε στο προαύλιο του ψυχιατρείου, τον έβριζε ο φύλακας και μετά, όταν αντέδρασε, τον έφεραν με φορείο στο νοσοκομείο με σπασμένο κεφάλι; Ή τον Τάσο, ένα άλλο φορέα, που, ενώ ήλθε από Θεσσαλονίκη με βεβαίωση για την ασθένεια, τον βρίζανε, τον έκλεισαν 25 ημέρες στην απομόνωση, σ' ένα κελί που χωράει μόνο ένα κρεβάτι και μια τουαλέτα και τον απειλούσαν συνεχώς. Ή μήπως τη συμπεριφορά των ψυχιάτρων στους τοξικομανείς, και το χαφιεδισμό των φυλάκων και των υπόλοιπων υπαλλήλων;

Εμάς μας «τσακίζουν» με την έλλειψη επικοινωνίας. Χρειάστηκαν οι «στάσεις» και η δραπετεύση του Τούρκου συγκρατούμενου μας για να σπάσουμε για λίγο αυτό τον αποκλεισμό. Τότε, με τη δημοσιότητα που δόθηκε στο θέμα από τις εφημερίδες, μας επισκέφθηκε ο ΙΣΑ και ο ΠΙΣ, που κυριολεκτικά σοκαρίστηκαν με τις συνθήκες ζωής. Ο ΙΣΑ έκανε και κάποια διαδήματα στους αρμόδιους. Ο ΠΙΣ έκλεισε το θέμα με την επίσκεψη.

■ Μέχρι να δικαστείς πέρασε περίπου 1 χρόνος. Ήδη είχε γίνει γνωστό ότι είσαι «φορέας». Πώς σε αντιμετώπισαν στο δικαστήριο;

— Στο πρώτο δικαστήριο, ενώ οι μάρτυρες κατηγορίας προσπάθησαν λίγο να με βοηθήσουν, η έδρα ήταν εχθρική. Ο πρόεδρος φέρθηκε άσχημα σε μια μάρτυρα, ενώ ένας δικαστής είπε: «Πού να τον αφήσουμε αυτόν έξω; Θα κολλήσει όλο τον κόσμο».

Στο Εφετείο η έδρα ήταν καλύτερη. Με είχαν όμως θάλει να κάθονται χωριστά από τους υπόλοιπους κατηγορούμενους, μόνο μου. Ένιωθα σαν μίσημα, σαν λεπρός, ήθελα να πεθάνω εκείνη τη στιγμή. Ο κόσμος πρέπει να μάθει να φοβάται τον «ιδ», όχι τους φορείς. Ο εξοστρακισμός των «προβληματικών», μεγαλώνει το πρόβλημα, είναι στρουθοκαμηλισμός.

■ Τι σου έχει μείνει, μετά από 19 μήνες φυλάκιση;

— Κατ' αρχάς η αίσθηση ότι η φυλακή είναι η εκδίκηση της κοινωνίας, σ' όποιον τολμήσει να κάνει το λάθος να την αμφισβητήσει. Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό του συστήματος είναι η βία, είτε ψυχολογική είτε άμεση, ωμή. Κάθε αντίδραση αντιμετωπίζεται με το σκληρότερο τρόπο. Λες και οι φύλακες δεν είναι άνθρωποι. Οι μαζικοί, ξυλοδαρμοί είναι στην ημερήσια διάταξη. Και οι πιο «ατίθαστοι» οδηγούνται στο ψυχιατρείο, όπου γίνονται «φυτά». Γνώρισα κάποιον που κυκλοφορούσε συνεχώς με σορτσάκι και παντόφλες, δεν μιλούσε, δεν αντιστάθηκε καθόλου. Πριν πάει στο ψυχιατρείο ήταν κανονικός σε όλα του. Κι αν δεν ενδιαφέρεται κανείς απέξω ο κίνδυνος να γίνεις «φυτό» είναι μεγαλύτερος. Ένας Ισπανός φορέας μου διηγήθηκε την ιστορία του Ζεράρ Μονζώ που πέθανε στην απομόνωση του ψυχιατρείου. Επίσημα λέχθηκε ότι ο θάνατος προκλήθηκε από πνευμονικό έδημα ίσως από χρήση τοξικών ουσιών. Πριν οδηγηθεί κάποιος στην απομόνωση, περνάει από εξονυχιστική έρευνα. Άρα αποκλείεται να είχε αυτός ναρκωτικά μαζί του.

■ Τι γίνεται με τα ναρκωτικά; Ακού-

γονται πολλά για την κυκλοφορία τους στη φυλακή.

— Είναι κοινό μυστικό, ότι πιο εύκολα βρίσκεις στη φυλακή ναρκωτικά, παρά έξω. Τα περισσότερα τα θάζουν οι φύλακες, που πληρώνονται χοντρά. Οι Διευθυντές των φυλακών, για ευνοήτους λόγους, υποστηρίζουν ότι τα θάζουν οι συγγενείς των κρατουμένων. Το 95% όμως της ηρωίνης κυκλοφορεί από τους φύλακες.

■ Ακούγονται πολλά, για «κλίκες» των κρατουμένων, για διασμούς κλπ.

— Κλίκες υπάρχουν, όχι όμως σε πολύ μεγάλο βαθμό. Γενικά οι κρατούμενοι αλληλοβοηθούνται, για να προστατευθούν λίγο από την αυθαιρεσία των φυλάκων. Όσο για διασμούς... Σίγουρα συμβαίνουν. Δεν υπήρξα αυτόπτης μάρτυς, αλλά γνώρισα κάποιον, που αφού τον «μαστούρωσαν» με κάτι 5 κρατούμενοι, τον βίασαν διαδοχικά και μετά του έκαναν τατουάζ στην πλάτη ένα ανδρικό γεννητικό όργανο και τη φράση «είμαι πούστης». Ο καθένας εκεί μέσα, προσπαθεί να αρπάξει κάποιο κομμάτι εξουσίας με οποιονδήποτε τρόπο. Και η βία περνάει και στις σχέσεις των φυλακισμένων. Εμάς, σαν φορείς, μας συμπαράσταναν πολύ. Έστειλαν γράμμα στις εφημερίδες κλπ. Από την άλλη εμείς, όταν δέρνανε κάποιον στο προαύλιο, βρίζαμε, πετούσαμε μπουκαλία από τα κελιά, αντιδρούσαμε με κάθε τρόπο. Σε τέτοιο βαθμό που οι φύλακες σταμάτησαν να δέρνουν έξω, κουμπώθηκαν λίγο. Κάπου πρέπει στη βία να αντισταθείς βία εκεί μέσα.

Με τη βία κατεβάσαμε στο γιατρό κάποτε τον Μωχάμετ Γκομπέλα — ένα Τανζανό φορέα που έπασχε από ελονοσία και ψηνόταν στον πυρετό, ενώ ο γιατρός αρνιόταν να ανεβεί στην απομόνωση να τον εξετάσει.

■ Αποφυλακίστηκες τον Ιανουάριο. Πώς σε αντιμετωπίζουν οι «έξω»;

— Είμαι αρκετά τυχερός γιατί το οικογενειακό περιβάλλον μου με στήριξε αρκετά. Βέβαια, κάποιοι φίλοι εξαφανίστηκαν χωρίς να μου πουν τίποτε. Και στο χωριό του πατέρα μου η στάση ήταν τελείως αρνητική.

Για δουλειά ας μην το συζητάμε. Ποιος παίρνει στη δουλειά ένα «φορέα»; Ακόμη και κάποιοι «επίσημοι», που υποσχέθηκαν να μου θρουν δουλειά, με έκαναν μπαλάκι του πικ-πογκ στέλνοντάς με ο ένας στον άλλο. Από την άλλη εγώ θα 'θελα, όποιος μου δώσει δουλειά να ξέρει ποιος είμαι.

Δεν συμβαίνει το ίδιο με τον φίλο μου τον Τάσο. Αυτόν, μόλις αποφυλακίστηκε, τον έδιωξαν από το διαμέρισμά του στη Θεσσαλονίκη, και, στο χωριό του πατέρα του, στη Δράμα, μάζεψαν υπογραφές να τον διώξουν. Αναγκάστηκε να φύγει στη Σουηδία, για να επιβιώσει.

Οι άνθρωποι μας φοβούνται, ακόμα και να μας κοιτάζουν. Νομίζουν ότι θα «κολλήσουν» με τα μάτια. Κανένας δεν ενδιαφέρεται να μάθει πώς αντιμετωπίζεται το AIDS. Αρκεί να μην έχουν φορείς και ασθενείς δίπλα τους. Αυτή η ψυχολογική βία, που σου δίνει την αίσθηση ότι δεν υπάρχεις, είναι το χειρότερο που μπορεί να συμβεί. Καλύτερα να σου δώσουν δυο γροθιές, παρά αυτό.

Γιώργος ΚΑΡΑΤΖΟΓΛΟΥ

Ο Χρήστος Γουλάκας, θέλοντας να σπάσει αυτή την απομόνωση που επιβάλλει η κοινωνία, καλεί φορείς AIDS να επικοινωνήσουν μαζί του. Για παρέα, αλληλοβοήθεια, ψυχική υποστήριξη και ό,τι άλλο χρειάζεται. Η διεύθυνσή του είναι Ευριπίδου 30, Αθήνα, ή στο περιοδικό.

enki bilal — patrick cauvin

ΕΚΤΟΣ ΠΑΙΔΙΑΣ

© Autrement, Paris 1987

7^Η ΕΙΚΟΝΑ

ΠΟτέ δεν πήρα μέρος σ' αυτό το ηλίθιο παιχνίδι που επαναλαμβάνεται σταθερά εδώ και σαράντα χρόνια για να επλεγούν οι δέκα καλύτεροι ποδοσφαιριστές του κόσμου.

Πολλές φορές μου ζήτησαν να συμμετάσχω στην κριτική επιτροπή, αλλά εγώ πάντοτε αρνιόμουν. Ωστόσο, σήμερα που όλα αυτά έχουν χαθεί, μπορώ να το ομολογήσω: κατά το έτος 023, και ίσως το 024, θα έδινα χωρίς δισταγμό την ψήφο μου στην Σαντρέλα Λονγκαρέλι. Κατά τη γνώμη μου ήταν η καλύτερη τερματοφύλακας που γνώρισε ποτέ το ποδόσφαιρο. Όταν κατέρρευσε το φράγμα που διαχωρίζει το ποδόσφαιρο ανδρών και γυναικών, αρκετοί προπονητές άρχισαν να ψάχνουν στο νέο χώρο που ανοίχτηκε. Ελάχιστες αθλήτριες έκαναν διεθνή καριέρα, και αυτές κυρίως στη θέση του τερματοφύλακα. Ορισμένες διέπρεψαν στη θέση αυτή, αλλά ανάμεσα σ' αυτές τις αμαζόνες girl-keepers που σύχναζαν μια εποχή στα στάδια, η Σαντρέλα υπήρξε με διαφορά η καλύτερη.

Είχε γεννηθεί στο βορρά της αμερικανικής ηπείρου, κοντά στον 60ό παράλληλο, στο Fort-Chipeywan, στις ακτές της λίμνης Athabasca. Μόλις στα δεκαπέντε της χρόνια είχε ύψος 1.83 και υπεράσπιζε την εστία της ομάδας του Yellokurpe. Αυτός που την έφερε στην Ευρώπη ήταν ο Σπούαρτ Λέον. Πολύ γρήγορα η δόξα στεφάνωσε την Σαντρέλα. Υπεράσπιζε την εστία της FCE, της περίφημης ευρωπαϊκής ομάδας Football Club de l' Europe. Ακόμα θυμόμαστε τον αγώνα αυτής της ομάδας κατά της Nuclear Consortium Company, όπου η Σαντρέλα, μετά από ένα ευθύβολο σουτ από το σημείο του πέναλτυ, κατάρφερε να δώσει την μπάλα σε κόρνερ με ένα πλονζόν προς τα πλάγια, μήκους 4.78 μέτρων.

Η Σαντρέλα ήταν εκπληκτική γυμνάστρια και πρωταθλήτρια στο άλμα. Ένα πραγματικό είδωλο των φιλάθλων. Έχει υποστηριχτεί ότι η Σαντρέλα ήταν παρθένα, γεγονός που το πιστοποιεί και η σαφής μαρτυρία του γιατρού που την παρακολουθούσε όλα τα χρόνια της ένδοξης πορείας της. Αυτό το γεγονός της προσέδωσε ακόμα μεγαλύτερη φήμη: με λυγρόκορμο παρουσιαστικό και ένα θαυμαστό βάδισμα («πάνθηρα» την ονόμαζαν τα μέσα ενημέρωσης) έμπαινε στο στάδιο στολισμένη σα να πήγαινε σε χορό: ήταν η Ζαν ντ' Αρκ των γηπέδων, αγνή και μεγαλοπρεπής, μια τέρεια αφοσιωμένη στη λατρεία του θεού του ποδοσφαίρου.

Παρά την ειδική προστασία που της παρείχαν, οι επιθέσεις εναντίον της πολλαπλασιάζονταν μέχρι εκείνη τη μέρα του Ιουνίου του 025 που κανείς δεν μπορεί να λησμονήσει.

Τη στιγμή που επέστρεφε στο κατάλυμά της, τέσσερα αυτοκίνητα την στρίμωξαν σε μια παρακαμπτήρια του αυτοκινητόδρομου. Πολ-

Ένα-ένα τα μαζικά φαινόμενα εξαφανίζονται: ο κινηματογράφος, η μουσική, το ποδόσφαιρο. Ο τελευταίος επιζών αθλητικός σχολιαστής Σταν Σκάβελιτς, θυμάται το τέλος του ποδοσφαίρου ανασύροντας φωτογραφικά ντοκουμέντα από το αρχείο του. Η εικονογράφιση είναι του Ε. Bilal και το κείμενο του Patrick Cauvin.

B I A Σ M O Σ

ΛΟΝΓΚΑΡΕΛΙ ΣΑΝΤΡΕΛΑ

Λοί άνδρες κατέβηκαν από τ' αυτοκίνητα. Η έρευνα απέδειξε ότι ήταν δώδεκα. Οι περισσότεροι ήταν υποστηρικτές της ομάδας που είχε νικηθεί από την ομάδα της Σαντρέλα πριν τρεις μέρες. Οι υπόλοιποι ανήκαν σε διάφορες οργανώσεις για την υπεράσπιση των ανδρικών προνομίων. Επί δεκαπέντε ώρες διάζανε την Σαντρέλα Λονγκαρέλι και της έκαναν ενέσεις με μεγάλες δόσεις διάφορων ουσιών, που δεν έγινε κατορθωτό να ανιχνευτούν όλες ούτε στην αυτοψία. Η Σαντρέλα υπέκυψε μάλλον στην τελευταία ουσία, που περιείχε νιτρική σκόνη διαλυμένη σε καθαρό ούισκι.

Αυτή η αθλήτρια είναι το πιο όμορφο ενθύμιο της συλλογής μου.

Τεράστια και αστραφτερή μπροστά στην εστία της, με τα μάτια τεντωμένα από το μακιγιάζ. Ήταν για μένα η τελευταία Βαλκυρία... Όμως πάνω απ' όλα η θύμησή μου συναντά την απέραντη θλίψη στο βλέμμα της. Πιο πολύ από το ταλέντο της, από το βάδισμά της και τις τοποθετήσεις της που την έκαναν διάσημη, εγώ νοσταλγώ τις καθαρές κόρες των ματιών της που φαινόταν μερικές φορές ότι γέμιζαν με το ψυχρό φως που λούζει το χειμώνα τις μεγάλες παγωμένες λίμνες της πατρίδας της... Κι αν έχει μείνει ακόμα κάποιο δάκρυ να αναβλύσει από την ξεραμένη γέρικη καρδικά μου, θα 'ναι για σένα.

συνεχίζεται

Ν'ΑΣΤΡΑΦΤΕΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΜΕ ΒΡΟΝΤΕΣ ΚΑΙ ΝΑ
ΤΑΡΑΚΟΥΝΙΕΤΑΙ, Η ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΛΑΓΟΣ ΔΙΧΩΣ
ΑΦΡΟΥΣ ΝΑ ΣΕΙΕΤΑΙ. ♪

ΚΑΛΗΝΥΧΤΑ
ΜΑΣΤΟΡΑ.

ΚΑΛΗΝΥΧΤΑ.

ΒΡΕ ΚΑΛΟ ΣΤΑ ΠΑΙΔΙΑΑΑ!..
ΘΕΛΕΤΕ ΤΙΠΟΤ' ΑΛΛΟ ΝΑ
ΜΕ ΡΩΤΗΣΕΤΕ;

ΟΧΙ... ΟΧΙ!
ΔΕΝ
ΘΕΛΟΥΜΕ!

ΟΧΙ!
ΧΙΧΙΧΙ
ΟΧΙ!

ΘΕΛΕΤΕ.. ΘΕΛΕΤΕ!
ΘΕΛΕΤΕ ΝΑ ΜΑΘΕΤΕ ΠΟΥ ΕΙΝΑΙ
ΤΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ

ΚΑΙ ΠΟΥ ΘΑ ΔΙΑΛΛΗΞΕΤΕ
ΤΗΝ ΠΡΑΜΑΤΕΙΑ ΣΑΣ; ΚΑΙ
ΜΑΛΙΣΤΑ ΤΕΤΟΙΑ ΠΡΑΜΑΤΕΙΑ!

ΕΜΕΙΣ;

ΚΑΙ ΓΙΑΤΙ;

ΠΟΥ ΞΕΡΕΙΣ ΠΩΣ ΕΧΟΥΜΕ ΠΡΑΜΑΤΑ
ΓΙΑ ΠΟΥΛΗΜΑ;

ΕΧΕΤΕ ΚΑΙ ΔΕΝ
ΕΧΕΤΕ;

ΕΙΣΑΣΤΕ ΞΕΝΟΙ, ΠΕΙΡΑ-
ΤΕΣ ΔΕΝ ΕΙΣΑΣΤΕ. ΤΟΥΡ-
ΚΟΙ ΔΕΝ ΦΕΝΟΣΑΣΤΕ,
ΑΡΑ: ΕΙΣΑΣΤΕ ΠΡΑΜΑ-
ΤΕΥΤΑΔΕΣ ΠΟΥ ΔΕΝ
ΞΕΡΕΤΕ ΤΗΝ ΔΟΥΛΕΙΑ
ΤΟΥ ΠΡΑΜΑΤΕΥΤΗ.

ΓΙΑΤΙ ΕΝΩ ΠΡΕΠΕΙ
ΝΑ ΠΑΤΕ ΣΤΟ
ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ.
ΡΩΤΑΤΕ ΓΙΑ ΤΟ
ΚΑΣΤΡΟ.

ΤΙ ΝΑ ΠΑ'ΝΑ ΚΑΝΟΥΜΕ
ΜΑΣΤΟΡΑ ΣΤΟ ΝΕΚΡΟΤΑ-
ΦΕΙΟ; ΓΙΑ ΖΩΝΤΑΝΟΥΣ
ΨΑΧΝΟΥΜΕ, ΟΧΙ ΓΙΑ
ΠΕΘΑΜΕΝΟΥΣ!

ΟΙ ΠΕΘΑΜΕΝΟΙ ΨΑΧΝΟΥΝ ΤΟΥΣ ΖΩΝΤΑΝΟΥΣ ΚΑΙ
ΟΙ ΖΩΝΤΑΝΟΙ ΤΟΥΣ ΠΕΘΑΜΕΝΟΥΣ, ΕΠΕΙΔΗ ΟΛΟΣ Ο
ΚΟΣΜΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΠΗΓΕ ΣΤΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ.
ΝΑ ΞΟΡΚΙΣΕΙ ΤΟΥΣ ΠΕΘΑΜΕΝΟΥΣ, ΠΟΥ ΞΗΚΩΘΗΚΑΝΕ
ΚΑΙ ΚΥΝΗΓΑΝΕ ΤΟΥΣ ΖΩΝΤΑΝΟΥΣ.

ΓΙΑΤΟ ΣΑΣ ΛΕΩ: ΟΤΙ ΓΙΝΕΤΑΙ
ΞΑΝΑΓΙΝΕΤΑΙ!

ΔΕ, ΦΟΒΑΣΑΙ ΤΟΥΣ ΠΕΘΑΜΕΝΟΥΣ
ΕΣΥ... ΠΩΣ ΣΕ ΕΙΠΑΜΕ;

ΑΙΣΙΩΤΗ!

... ΑΝ ΤΟΥΣ ΦΟΒΑΜΑΙ
ΛΕΕΙ... ΑΜ' ΠΛΑΥΤΟ
ΜΕ ΤΡΥΓΑΕΙ ΤΟ
ΑΜΠΕΛΙ ΜΕΡΑ.

ΜΑ ΔΕ ΣΚΑΣ ΤΗΝ ΚΑΡΔΙΑ ΜΟΥ
ΝΑ ΤΗΝ Η ΠΑΡΗΓΟΡΙΑ ΜΟΥ.

Ή ΤΡΕΛΟΣ ΕΙΝΑΙ
Ή ΠΙΩΜΕΝΟΣ

ΟΥΤΕ ΤΟΝΑ
ΟΥΤΕ Τ'ΑΛΛΟ
Ή ΚΑΙ ΤΑ ΔΥΟ
ΜΑΖΙ . ΧΕΧΕ.

ΡΕ ΚΑΡΑΜΠΑΜΠΑ... ΑΠΟ ΠΟΥ ΤΑΚΟΒΕ Ο ΜΟΥΡΛΑΡΑΣ
ΤΑ ΣΤΑΦΥΛΙΑ; ΠΑΝΩ ΣΤΑ ΚΛΗΜΑΤΑ ΔΕΝ ΚΡΕΜΟΤΑΝ
ΟΥΤΕ ΡΟΓΑ ΚΙ ΟΜΩΣ ... ΚΑΘΕ ΦΟΡΑ ΠΟΥ ΑΠΛΩΝΕ ΤΟ
ΧΕΡΙ ΤΟΥ, ΞΕΤΡΥΠΩΝΕ ΚΙ ΕΝΑ ΤΣΑΜΠΙ, ΛΕΣ ΚΙ ΕΚΑΝΕ ΜΑΓΙΑ.

ΒΛΕΠΕΙΣ ΚΑΡΠΟ
ΣΤ' ΑΜΠΕΛΙ ΕΚΕΙ-
ΝΟ ΕΚΕΙ;

ΤΑΧΟΥΝΕ
ΤΡΥΓΗΣΕΙ.

ΕΤΣΙ ΛΕΣ Ε;
ΚΟΙΤΑ ΤΩΡΑ
ΠΟΥ ΘΑ
ΚΑΝΩ ΜΑΓΙΑ.

ΕΙΝΑΙ ΘΑΜΜΕΝΑ
ΑΦΕΝΤΙΚΟ.

ΟΙ ΣΑΝΤΟΡΙΝΙΟΙ ΤΡΥΓΑΝΕ Τ' ΑΜΠΕΛΙΑ ΤΟΥΣ
ΝΥΧΤΑ, ΤΡΕΧΑ ΓΥΡΕΥΕ ΓΙΑΤΙ, ΚΑΙ ΤΟ ΚΡΑΣΙ
ΤΟΥΣ ΘΑ ΤΟΧΕΙΣ ΑΚΟΥΣΕΙ-ΤΟΛΕΝΕ
"ΝΥΧΤΕΡΙ".

ΟΤΑΝ ΔΕΣΕΙ Ο ΚΑΡΠΟΣ, ΑΝΟΙΓΟΥΝΕ ΜΙΑ ΓΟΥΒΑ ΣΤΟ ΧΕΜΑ
ΚΑΙ ΘΑΒΟΥΝΕ ΜΕΣΑ ΤΟ ΤΣΑΜΠΙ. Η ΓΗΣ ΤΟΥ ΗΦΑΙΣΤΕΙΟΥ
ΤΟ ΨΗΝΕΙ, ΤΟ ΜΕΣΤΩΝΕΙ ΚΑΙ ΤΟ ΦΥΛΑΕΙ ΑΠΟ ΤΑ ΑΓΡΙ-
ΜΙΑ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΥΛΙΑ.

ΚΙ ΕΤΣΙ, ΟΤΑΝ ΦΤΑΣΕΙ Ο ΚΑΙΡΟΣ ΤΟΥ
ΤΡΥΓΟΥ, ΤΑ ΣΤΑΦΥΛΙΑ ΒΓΑΙΝΟΥΝ ΑΠΣ
ΤΟ ΛΑΚΚΟ ΤΟΥΣ ΜΕΣΑΝΥΧΤΑ, ΣΑΝ
ΤΟΥΣ ΒΡΥΚΟΛΑΚΕΣ!

ΙΑΡΓΚΑ

ΕΣΥ ΤΑ ΠΙΣΤΕΥΕΙΣ
ΑΥΤΑ ΠΟΥ ΛΕΝΕ ΓΙΑ ΤΟΥΣ
ΒΡΥΚΟΛΑΚΕΣ;

ΕΓΩ ΠΙΣΤΕΥΩ
ΟΤΙ ΠΕΙΣ ΕΣΥ
ΑΦΕΝΤΙΚΟ.

ΑΛΟΙΜΟΝΟ ΣΤΟ ΣΚΛΑΒΟ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΔΙΑ-
ΦΟΡΕΤΙΚΗ ΓΝΩΜΗ ΑΠ' Τ' ΑΦΕΝΤΙΚΟ ΤΟΥ.
ΑΥΤΟΣ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΣΚΛΑΒΟΣ, ΕΙΝΑΙ
ΧΑΜΕΝΟ ΚΟΡΜΙ.

ΠΑΡΑΤΑ ΡΕ ΤΙΣ ΕΞΥΠΝΑΔΕΣ ΚΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕ
ΑΜΕΣΩΣ Σ' ΑΥΤΟ ΠΟΥ ΣΕ ΡΩΤΗΣΑ.

ΓΙΑ ΝΑ ΣΟΥ ΠΩ ΤΗΝ ΑΛΗΘΕΙΑ, ΔΕΝ ΕΧΩ ΔΕΙ
ΠΟΤΕ ΜΟΥ ΒΡΥΚΟΛΑΚΑ ΑΦΕΝΤΙΚΟ. ΛΕΝΕ ΟΜΩΣ,
ΠΩΣ ΕΔΩ ΣΤΟ ΝΗΣΙ ΠΡΙΝ ΑΠΟ ΧΡΟΝΙΑ ΕΝΑ ΚΟΡ-
ΡΙΤΣΙ 40 ΜΕΡΕΣ ΘΑΜΕΝΟ ΣΗΚΩΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΥ
ΤΑΦΟΥ ΤΟΥ, ΖΩΗΡΟ-ΖΩΗΡΟ.

ΤΟ ΠΙΑΣΑΝΕ ΚΑΙ ΤΟ ΠΗΓΑΝΕ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ, ΓΙΑ ΝΑ
ΤΟ ΞΕΡΚΙΣΕΙ Ο ΠΑΠΑΣ. ΜΟΛΙΣ ΕΙΠΕ ΤΟ 'ΕΥΛΟΓΗΤΟΣ
Ο ΘΕΟΣ ΗΜΩΝ,, Η ΠΕΘΑΜΕΝΗ ΑΡΧΙΣΕ ΝΑ ΣΑΓΙ-
ΖΕΙ ΚΑΙ ΝΑ ΒΓΑΖΕΙ ΤΕΤΟΙΑ ΜΠΟΧΑ, ΠΟΥ 'ΤΑΝ
ΑΔΥΝΑΤΟ Ν' ΑΝΑΣΤΑΝΕΙΣ! ΑΚΟΥΣ, ΑΚΟΥΣ ΝΑ ΛΕΣ!

ΤΗΝ ΚΑΦΑΝΕ ΣΤΟ ΤΕΛΟΣ
ΚΑΙ ΔΕΝ ΞΑΝΑΦΑΝΗΚΕ Η
ΒΡΥΚΟΛΑΚΙΑΣΜΕΝΗ.

ΜΟΝΟ ΤΟ ΣΑΒΑΝΟ ΤΟΥ ΥΠΑΡΧΕΙ
ΜΕΣΑ ΣΤΟ ΜΝΗΜΑ ΠΑΠΑ.

ΒΓΑΛΤΕ ΤΟ ΕΞΩ ΝΑ ΤΟ ΔΙΑ-
ΒΑΣΩ ΚΙ ΑΥΤΟ. ΠΟΙΟΣ ΛΕΒΕ-
ΝΤΗΣ ΘΑ ΠΗΔΗΣΕΙ ΜΕΣΑ;

ΠΡΙΝ ΔΥΟ ΧΡΟΝΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΔΙΟ
ΛΟΓΟ ΚΑΦΑΝΕ ΤΡΕΙΣ ΠΕΘΑΜΕ-
ΝΟΥΣ ΣΤΗ ΣΙΦΝΟ. ΤΕΡΑ ΠΟΥ ΠΗ-
ΓΑ ΣΤΗΝ ΑΣΤΥΠΑΛΛΙΑ, ΚΑΦΑΝΕ
ΠΕΝΤΕ ΚΟΥΦΑΡΙΑ.

ΔΕΝ ΠΕΡΝΑΕΙ
ΧΡΟΝΟΣ ΠΟΥ ΝΑ
ΜΗ ΓΙΝΕΙ ΛΟΓΟΣ
ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΒΡΥ-
ΚΟΛΑΚΕΣ. ΣΤΗ
ΝΙΟ ΕΝΑΣ ΠΕΘ-
ΑΜΕΝΟΣ...

ΣΑΒΑΝΟ ΣΟΥ ΕΙΠΑΝΕ ΠΑΠΟΥΛΗ;
ΑΥΤΟ ΕΙΝΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΙΟ ΣΩΒΡΑΚΟ!

Η ΕΠΟΜΕΝΗ ΜΕΡΑ

Η «ΑΛΛΗ» ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΣΥΖΗΤΑ

Το μετακλογικό πολιτικό σκηνικό δεν αφορά μόνο τους διακδικητές της αυτοδυναμίας και όσους προετοιμάζονται να δώσουν το δικό τους χρώμα σε κυβερνήσεις συνεργασίας. Η πέραν του Συνασπισμού Αριστερά θα αναγκασθεί να προσαρμόσει τις παρεμβάσεις της στη νέα πραγματικότητα που θα προκύψει την επαύριο των εκλογών και θα κληθεί να αναζητήσει νέες συγκλίσεις. Γι' αυτά ακριβώς τα ζητήματα, ο ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ οργάνωσε μια συζήτηση ανάμεσα σε κόμματα και οργανώσεις που, αν και έχουν επιλέξει διαφορετική εκλογική στάση, απευθύνονται στον ίδιο πολιτικοκοινωνικό χώρο. Στη συζήτηση πήραν μέρος ο Νίκος Μπίστης από το ΚΚΕ Εσ-Α/Α, ο Πάνος Γκαργγκάνας από την ΟΣΕ, ο Χρήστος Καραμάνος από την «Α/συνέχεια» και ο Νίκος Χρυσόγελος από τους «Οικολόγους-αναλλακτικούς». Τις απόψεις της ΕΑΣ εξέφρασε ο Πάνος Κοσμάς.

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ: Στις ερχόμενες εκλογές τα πιθανά σενάρια είναι δύο: ή η Νέα Δημοκρατία συγκεντρώνει ένα ποσοστό που της δίνει την δυνατότητα σχηματισμού αυτοδύναμης κυβέρνησης ή δεν το συγκεντρώνει και αναζητούνται κυβερνήσεις συνεργασίας. Πώς βλέπετε τις μετακλογικές εξελίξεις και πώς σκοπεύετε να τις αντιμετωπίσετε;

Ν. ΜΠΙΣΤΗΣ: Αυτές οι εκλογές είναι πάρα πολύ δύσκολες για όλη την Αριστερά. Ζούμε την παλίρροια του νεοφιλελευθερισμού και την αμπώτιδα των ιδεών και της δυναμικής του σοσιαλισμού. Δυστυχώς, η δεξιά ΠΑΣΟΚ βιώθηκε σαν σοσιαλιστικό πείραμα. Τις συνέπειες αυτής της αποτυχίας πρώτ' απ' όλα θα τις διώσει η Αριστερά και δευτερευόντως το ΠΑΣΟΚ, που έχει διαμορφώσει καινούργιες πελατειακές σχέσεις και ένα νέο κοινό.

Η Αριστερά έχοντας χάσει τα βασικά σημεία αναφοράς της βρίσκεται σε μια μεταβατική περίοδο, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Ελλάδα. Το ζητούμενο επομένως είναι, προς τα πού πρέπει να κινηθούν οι αναπόφευκτες αλλαγές που θα υπάρξουν στο σύνολο της Αριστεράς. Τόσο το πείραμα της ΕΑΡ όσο και τα πρόσφατα ανοίγματα του ΚΚΕ, αποδεικνύουν ότι δεν αρκεί να διαπιστώνεις ότι χρειάζονται κάποιες αλλαγές. Οφείλεις, παράλληλα, να μην υποκύπτεις στη γοητεία της σοσιαλδημοκρατίας που οδηγεί σε άλλα αδιέξοδα.

Ερχόμενος στο θέμα που θέσατε, τα σενάρια είναι

πράγματι δύο, αν και την αυτοδυναμία της Ν.Δ. δεν την βλέπουμε ιδιαίτερα πιθανή. Σε ό,τι μας αφορά: Απορρίπτουμε τελείως τη λογική του να μπει η Αριστερά μέσα στη συναίνεση σ' αυτή εδώ τη φάση. Μια κυβέρνηση συνεργασίας ΠΑΣΟΚ-Αριστεράς πιστεύουμε ότι θα είναι καταστρεπτική για τις προοπτικές συνολικά του αριστερού κινήματος.

Χ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ: Λες σ' αυτή εδώ τη φάση. Θα μπορούσες να πεις σε ποια άλλη φάση και κάτω από ποιες προϋποθέσεις θα ήταν διαφορετικά τα πράγματα;

Ν.ΜΠ.: Το κόμμα μας πιστεύει ότι η Αριστερά σ' αυτή τη συγκυρία πρέπει να παίξει μέσα στους θεσμούς το ρόλο μιας ριζοσπαστικής, μαχητικής, δομικής αντιπολίτευσης. Και λέμε σ' αυτή εδώ τη φάση, επειδή δεν πιστεύουμε ότι η Αριστερά πρέπει να παίζει μονίμως αυτό το ρόλο, αλλά γιατί σήμερα δεν υπάρχουν οι προϋποθέσεις ούτε οι συσχετισμοί. Δεν υπάρχει η αντίστοιχη προγραμματική ανανέωση και κυρίως δεν υπάρχει ένα ισχυρό μαζικό κίνημα, που θα μπορούσε να στηρίξει μια κυβέρνηση προς τ' αριστερά.

Αυτό θέβαια διευκολύνεται στο σενάριο της αυτοδυναμίας της Ν.Δ. Χωρίς να υιοθετώ τη λογική ότι όσο χειρότερα τόσο καλύτερα, λέω απλά ότι αυτό θα διευκολύνει, ως προς τον Συνασπισμό τουλάχιστον, να μη μπουν αριστερές δυνάμεις στο δίλημμα. Αλλά επειδή δεν είναι πιθανό αυτό το σενάριο, δυστυχώς θα υπάρξει το δίλημμα.

Παρ' όλα αυτά μετά τις εκλογές θα μπει επί τάπητος το θέμα της ανασύνθεσης της Αριστεράς. Βρισκόμαστε στο τέλος μιας φάσης. Ένα τέλος που μπορεί να σημάνει και το τέλος ορισμένων κομμάτων, δεν σημαίνει όμως σε καμιά περίπτωση και τέλος των ιδεολογιών, όπως έσπευσαν να προδικάσουν ορισμένοι. Θέλουμε να παραμείνουμε κομμουνιστές αλλάζοντας.

Π. ΓΚΑΡΓΚΑΝΑΣ: Θα 'λεγα πως το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε, ιδιαίτερα οξυμένο από το '85 και μετά, είναι η αδυναμία αυτής της Αριστεράς που υπάρχει να στηρίξει μια αριστερή αντιπρόταση. Αδυναμία της επίσημης Αριστεράς, όχι μόνο να στηρίξει τους κοινωνικούς αγώνες που αναπτύχθηκαν και που γνώρισαν την ήττα, αλλά ακόμα και στο επίπεδο των εκλογών. Όλα τα γκάλοπ δείχνουν ότι ο Συνασπισμός προσπαθεί να πετύχει το άθροισμα των δυνάμεών του. Οι ελπίδες για μια νέα δυναμική μοιάζουν περιορισμένες. Οι εκλογές δεν φαίνεται ότι θα καταγράψουν μια αριστερή στροφή. Έτσι, λοιπόν, η διαχωριστική γραμμή δεν μπορεί να τίθεται απλά ανάμεσα στην ηγεσία και τη βάση ενός κόμματος, αλλά ανάμεσα σε μια ρεφορμιστική και επαναστατική Αριστερά. Αυτή η διαχωριστική γραμμή υπάρχει και, δυστυχώς, εμφανίζει όλο αυτό το διάστημα μια μετάπτωση προς τα δεξιά. Το ΚΚΕ βρίσκεται σε μια πορεία σοσιαλδημοκρατικοποίησης. Αλλά και στο χώρο της παλιάς επαναστατικής Αριστεράς αρκεί να συγκρίνουμε τι υπήρχε πριν το 81 για να καταλάβουμε τι γίνεται σημε-

ρα. Οι μεταπολίσεις είναι πάρα πολύ ορατές· έχει υπάρξει μια διαδικασία αποϊδεολογικοποίησης, μια υποχώρηση... Η διέξοδος απ' αυτή την κατάσταση είναι ν' αντιστρέψουμε την πορεία. Να επιχειρήσουμε από τώρα και μετά τις εκλογές να συγκροτήσουμε μια Αριστερά επαναστατική. Να επιστρέψουμε στην καθαρότητα.

Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, ο «χώρος» προσπαθεί να χτίσει κίνημα, να χτίσει συσπειρώσεις. Δεν έχει όμως προσπαθήσει να χτίσει μια ιδεολογικά καθαρή, επαναστατική οργάνωση. Σ' αυτή την κατεύθυνση πρέπει να προσανατολιστούν διάφορα κομμάτια της Αριστεράς, που ουσιαστικά περιπαλήθηκαν σε διάφορα μήκη κύματος. Εκεί πρέπει να αναζητήσουμε τη διέξοδο.

Σ.: Πιστεύεις ότι αυτή η ιδεολογική καθαρότητα, η οποία θα συνοδεύεται από μια αναγκαστική εσωστρέφεια, είναι ανταγωνιστική με τις διαδικασίες σύγκλισης;

Π.ΓΚ.: Πρέπει να ξεκαθαρίσουμε τι θέλουμε. Δεν εννοώ η Αριστερά να εντρυφήσει στις γραφές. Χρειάζεται ένα πρόσωπο συγκεκριμένο πολιτικά, ιδεολογικά, οργανωτικά και μ' αυτή την αφετηρία χτίζεις τις κοινές μορφές μέσα στο κίνημα, τα κοινά μέτωπα δράσης. Πολύ περισσότερο μάλιστα, μια και θα βρεθούμε μετά τις εκλογές μπροστά σε εξελίξεις που θα δίνουν τη δυνατότητα για μια αριστερή αντιπώθηση. Βλέπουμε, ας πούμε, και τον Παπανδρέου και τον Μητσοτάκη να κάνουν συνεχώς ανοίγματα προς τον Συνασπισμό για να εξασφαλίσουν τη μετεκλογική του συναίνεση.

Όσον αφορά τώρα τα δύο σενάρια, πιστεύω ότι είναι καλύτερο το σενάριο της συνεργασίας ΠΑΣΟΚ-Συνασπισμού. Μια τέτοια εξέλιξη θα δώσει περισσότερες ευκαιρίες στην πέραν του Συνασπισμού Αριστερά μια και η ΕΑΡ με το ΚΚΕ θα πληρώσουν το κόστος της επιλογής του. Έτσι εξηγείται και η ψήφιση του Συνασπισμού από την οργάνωσή μας χωρίς συμμετοχή σ' αυτόν.

Ν.ΜΠ.: Να τους ενισχύσουμε δηλαδή για να τους ξεσκεπάσουμε. Αυτό δεν είναι; Με άλλα λόγια, είναι καλύτερα να ενισχυθεί ο Συνασπισμός, να αποτύχει εκ των πραγμάτων γιατί θα διαχειριστεί την κρίση σ' αυτή τη φάση και έτσι θα δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις, για όσους θέλουν να ονομάζονται επαναστατική Αριστερά...

Π.ΓΚ.: Δεν είναι έτσι. Δεν είναι καλύτερα μόνο για την επαναστατική Αριστερά. Είναι καλύτερα και για την εργατική τάξη, η οποία θα δώσει πλέον αγώνες από καλύτερες θέσεις. Δεν ισχύει η λογική του όσο χειρότερα τόσο καλύτερα.

Χ. ΚΑΡΑΜΑΝΟΣ: Στις προηγούμενες τοποθετήσεις έγινε μια αφαίρεση. Απ' τη μια έχουμε την υποτίμηση όλων των διεργασιών που σχετίζονται με τη δυσάρεσκεια πλατύτατων στρωμάτων κόσμου και της χαλάρωσης της σχέσης τους με τα κόμματα. Από την άλλη γίνεται αφαίρεση όλης της μέχρι τώρα πορείας αυτού που ονομάστηκε επίσημη Αριστερά· αναφέρονται πρώτα και κύρια στην μη καθαρή στάση που τήρησαν διάφοροι απέναντι στο ΠΑΣΟΚ.

Θα 'θελα να θέσω ένα γενικότερο ζήτημα στη συζήτηση. Μπαίνουμε με γρήγορους ρυθμούς, και εν μέσω μιας βαθύτατης πολιτικής κρίσης, σε μια περίοδο που χαρακτηρίζεται: πρώτον, από την προσπάθεια να συναφθεί ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο ανάμεσα σ' όλο τον επίσημο πολιτικό κόσμο, αντίστοιχο με εκείνο του '74 που έχει φθάσει στα όριά του· δεύτερο, από τη συμφωνία όλων αυτών των δυνάμεων σε μια συντεταγμένη πορεία προς το 1992 και, τρίτον, από τη δυσάρεσκεια του κόσμου, που ακόμα και σ' αυτή την προεκλογική περίοδο δεν τοιμπαίνει στο τεχνητό έντονο κλίμα.

Στη βάση των τριών αυτών χαρακτηριστικών πρέπει να υπάρξει μια σαφής γενική κατεύθυνση. Να γίνει προσπάθεια σύνδεσης μ' όλο αυτό τον κόσμο της δυσάρεσκειας, να μπολιαστεί με προγραμματικά στοιχεία μιας αριστερής, ανεξάρτητης κατεύθυνσης και να ενο-

ποιηθούν όλες οι αντιστάσεις και ο αγώνας σ' ένα αντιρεύμα ενάντια στην αναδιάρθρωση και όσα το ορόσημο του 1992 συμπυκνώνει. Μπροστά σε οποιαδήποτε μετεκλογική εξέλιξη θα πρέπει να επιδιωχθεί: πρώτον ανάγκη για ιδεολογική, οργανωτική και πολιτική προετοιμασία ενός ολόκληρου δυναμικού, δεύτερο, αγώνας για τον απεγκλωβισμό από την αστική επιρροή, αποκάλυψη των μύθων που σπέρνει η Δεξιά, αγώνας ενάντια στην κηδεμονία των αριστερών από την δημοκρατική λεγόμενη πτέρυγα της αστικής τάξης, που μέχρι τώρα εκφραζόταν πολιτικά με το ΠΑΣΟΚ. Αγώνας, βέβαια, και κατά του ρεφορμιστικού προγράμματος του Συνασπισμού ή γενικότερα της περεστρόικα όπως εκφράζεται παγκόσμια.

Στην περίπτωση μη αυτοδυναμίας κανενός, αυτό σημαίνει για μας ίσα χτυπήματα προς όλες τις πτέρυγες, εξήγηση του γιατί η συνεργασία της δημοκρατικής λεγόμενης παράταξης και της επίσημης, ημιεπίσημης Αριστεράς δεν μπορεί να φράξει το δρόμο στη Δεξιά, καταγγελία της συνασπισμένης ή μη Αριστεράς που με τις συμμαχίες της και την πολιτική της ανοίγει το δρόμο για την καπιταλιστική αναδιάρθρωση. Τέλος, κι αυτό αφορά όσα είπε ο Π. Γκαργκάνας, δεν θεωρώ μια συμμαχία ΠΑΣΟΚ-Συνασπισμού το καλύτερο ενδεχόμενο για την εργατική τάξη.

Στην περίπτωση αυτοδυναμίας της Δεξιάς τότε τα κύρια χτυπήματα πρέπει να στραφούν εναντίον της. Παράλληλα οφείλουμε να επιδιώκουμε να μη στηθεί η λεγόμενη δημοκρατική αντιπολίτευση, μια νέα δηλαδή εκδοχή του παλαιού λεγόμενου «μυλόκ της αλλαγής». Αναγκαστικά θα ανοίξει μια κουβέντα γύρω απ' το θέμα της «Αλλαγής». Θα συζητηθεί τι έκανε η Αριστερά και ποιος τέλος πάντων φταίει για την άνοδο της Δεξιάς. Και τότε θα χρειάζεται μια καθαρή θέση.

Ν. ΧΡΥΣΟΓΕΛΟΣ: Το κυριότερο χαρακτηριστικό της περιόδου είναι η κρίση που υπάρχει στις σχέσεις των πολιτών με τα κόμματα. Αυτό προδικάζει και το τι θα γίνει μετά τις εκλογές, ανεξάρτητα απ' τα αποτελέσματα και τα σενάρια. Ο κόσμος αμφισβητεί τα κόμματα και την πολιτική όπως εκφράζεται απ' αυτά. Μπαίνει σε κρίση το μοντέλο που λέει ότι η πολιτική ασκείται απ' τα κόμματα. Απ' την άλλη πλευρά, μέσα στην κοινωνία αναπτύσσονται ορισμένες διεργασίες, μη ορατές ακόμα, που προωθούν την αυτενέργεια των πολιτών. Σχηματικά, το φαινόμενο αυτό έχει ονομαστεί απ' τη μια κρίση της πολιτικής των πολιτικών και, απ' την άλλη, άνθιση της κοινωνίας των πολιτών.

Νομίζω ότι αυτό είναι το κυρίαρχο στοιχείο. Σήμερα, οι τάσεις αυτές ίσως εκφράζονται με την παθητικότητα και την απογοήτευση, αλλά ταυτόχρονα υπάρχει διάθεση για κάτι καινούργιο. Θα βρεθούν μπροστά σε νέες πραγματικότητες: απ' τη μια θα αναπτυχθούν πρωτοβουλίες πολιτών πάνω σε θέματα που σήμερα η κυρίαρχη πολιτική υποτιμά και απ' την άλλη κινήματα που θα προσπαθούν ν' αποσπάσουν ένα μέρος της εξουσίας ή του ρόλου που έχουν τα κόμματα και η κυβέρνηση προς όφελος της κοινωνίας των πολιτών. Μια σκέψη είναι τα δημοψηφίσματα. Μ' αυτά οι πολίτες θα μπορούν όχι μόνο να εκφράσουν γνώμη, αλλά κυρίως θα μπορούν να προτείνουν νόμους, θα ακυρώνουν νόμους κ.λπ., χωρίς την διαμεσολάβηση των κομμάτων. Προσπάθεια δηλαδή ν' αποσπασθούν αρμοδιότητες και δυνατότητες λήψης αποφάσεων από το κεντρικό επίπεδο για λογαριασμό περιφερειακών -όχι με την έννοια την τοπική- κινήματων. Και αυτό έχει σημασία, ανεξάρτητα του ποιος θα είναι κυβερνήτης.

Όσον αφορά την ανασύνθεση και τη σύγκλιση, αυτή πρέπει ν' αφορά κοινωνικούς και πολιτικούς χώρους και όχι απλά την Αριστερά. Δεν ενδιαφέρει τον κόσμο τα κομμάτια της Αριστεράς ν' ανασυνθέσουν μια καινούργια Αριστερά, αλλά κυρίως ν' αναζητηθούν οι κοινωνι-

κοί και πολιτικοί χώροι που, παίρνοντας υπ' όψη τους την εμπειρία της Αριστεράς θα προχωρήσουν πέρα απ' αυτήν.

Π. ΚΟΣΜΑΣ: Κατά τη γνώμη μου το κρίσιμο ζήτημα που αφορά τις μετεκλογικές εξελίξεις, δεν είναι ποια σενάρια θα επιβεβαιωθούν από τα εκλογικά αποτελέσματα. Κι αυτό γιατί βρισκόμαστε μπροστά σε μια συνολική αναδιάρθρωση των κοινωνικών και πολιτικών ισορροπιών, που παρασύρει σε μια ανοιχτή κρίση όλες τις παλιές πολιτικές μορφές και ισορροπίες.

Η αναδόμηση του πολιτικού σκηνικού και η συγκρότηση ενός νέου πλαισίου εθνικής συναίνεσης είναι το βασικό μέλημα των καθεστωτικών δυνάμεων. Ποιο είναι λοιπόν το σημαντικό; Μα, ακριβώς, εκείνες οι τάσεις που ωριμάζουν σε σχέση μ' αυτό το βασικό πρόβλημα. Πρέπει κανείς να παρατηρήσει, ότι παρά τα «έκρυθμα» και παρακμιακά χαρακτηριστικά που συνοδεύουν την πολιτική κρίση, υπόγεια ωριμάζουν οι τάσεις για μια ευρύτετη συναίνεση. Το θέμα είναι να εντοπίσουμε τα σημεία-κλειδιά αυτών των διεργασιών και να τα αντιμετωπίσουμε αποτελεσματικά. Συνοπτικά μόνο, θα μπορούσα να πω ότι χρειάζεται η οικοδόμηση, η ανασύνθεση ενός κοινωνικού και πολιτικού ιστού, με κοινωνική αναφορά αλλά και πολιτικό κορμό, που να μπορεί να οργανώσει την πολιτική και κοινωνική αντιπολίτευση ενάντια:

- σ' ό,τι σημαίνει το '92 όχι σαν μυθοποιημένο ορόσημο, αλλά σαν σύμβολο της αντεργατικής και αντιεολαϊστικής διαχείρισης

- σ' ό,τι σημαίνει η ΕΟΚική καπιταλιστική ολοκλήρωση και η επιβολή των κριτηρίων της «επιχειρηματικότητας», της «ανταγωνιστικότητας» και της «παραγωγικότητας» για τη ζωή και τα δικαιώματα των εργαζομένων, των νέων, των άνεργων, των γυναικών

- σ' ό,τι σημαίνει για τα ριζοσπαστικά κινήματα, για τους «εκτός ελέγχου» κοινωνικούς αγώνες, για τις ριζοσπαστικές και ανατρεπτικές ιδέες και για όλους όσους συνειδητά και ασυνειδητά βρίσκονται -ή θα βρεθούν- έξω από τις προδιαγραφές της νέας «εθνικής συναίνεσης» η επιβολή μιας τέτοιας συναίνεσης.

Προφανώς, το βάρος μιας τέτοιας αντιπολίτευσης δεν μπορεί να το σηκώσουμε ομφαλοσκοπώντας και λειτουργώντας σαν θυζαντινολογικοί όμιλοι - συλλογικοί παραγανδιστές προκατακλυσμιαίων αρχών. Ούτε με αόριστες κοινωνιολογικές αναφορές σε αντιρρεύματα και δυσάρεσκες. Ούτε βέβαια η απάντηση μπορεί να είναι ένας «κοινοβουλευτισμός με όρους κινήματος». Ένα κοινωνικό κίνημα αντίστασης στις αστικές επιλογές και μια άλλη -στην ουσία η όχι στις διακηρύξεις- αντικαπιταλιστική αριστερά πρέπει να βασίζονται σε τρεις τουλάχιστον βασικές επιλογές:

Πρώτον, σε ένα εξωθεσμικό προσανατολισμό που να δημιουργεί πραγματικές δόσεις κινήματος και να ακυρώνει τις κοινοβουλευτικές αυταπάτες και τη θεσμική ενσωμάτωση όχι απλά «ιδεολογικά» αλλά μαζικά μέσα στο κίνημα και μέσα από εμπειρίες κινήματος.

Δεύτερο, σ' έναν αναπτυξιακό προσανατολισμό που να αντιστέκεται στη λογική της «ανάπτυξης».

Τρίτον σ' έναν αντι-συνδιαχειριστικό προσανατολισμό που να αντισταθεί αποτελεσματικά στην αποϊδεολογικοποίηση και την πολιτική εξαθλίωση που φέρνει η σοσιαλδημοκρατικοποίηση της Συνασπισμένης Αριστεράς και η αναζήτηση απ' τη μεριά της πιο ενεργού ρόλου στη διαχείριση του συστήματος.

Η ΕΑΣ μ' αυτή την τοποθέτηση και μ' αυτές τις επιλογές κατεβαίνει στις εκλογές και θεωρεί ότι αυτή η καθοδος είναι μια σημαντική μάχη, αλλά ταυτόχρονα και μια στιγμή μόνο σ' ένα εγχείρημα που θα δοκιμασθεί κύρια μετά τις εκλογές.

Σ.: Μιλήσατε όλοι για την αναγκαιότητα της ανασύνθεσης και τη σύγκλιση κάποιων δυνάμεων. Για ποιες δυ-

νάμεις όμως μιλάτε; Υπάρχουν προτάσεις για το πώς μπορεί να κινηθεί αυτή η διαδικασία;

Ν.Μ.Π.: Το ΚΚΕ Εσ.-Α.Α. δεν πρόκειται να βάλει περιορισμούς. Όσο όμως πιο ενισχυμένες πάνε οι δυνάμεις της κομμουνιστικής ανανέωσης σ' αυτή τη διαδικασία τόσο καλύτερο θα 'ναι για την υπόθεση της ανασύνθεσης. Οι ανακατατάξεις που θα προκύψουν μετεκλογικά σε όλα τα κομμάτια της Αριστεράς, και βεβαίως σ' αυτά που βρίσκονται στον Συνασπισμό, θα δώσουν οπωσδήποτε ένα νέο τοπίο που δεν μπορεί να περιγραφεί σήμερα. Είναι βέβαια φανερό, ότι για μας η ανασύνθεση δεν περιορίζεται σ' αυτό που ονομάζεται επαναστατική αριστερά.

Θέλω να επισημάνω ότι η εμμονή στα του αντιρρεύματος και η επικέντρωση των πάντων στο 92, καλλιεργεί αυταπάτες και περιθωριοποιεί αντικειμενικά τον κόσμο της Αριστεράς που θα αποδεχόταν κάτι τέτοιο. Θα 'λεγα επιγραμματικά ότι η ζωή είναι αλλού και ότι οι δυνάμεις της εργασίας και της κουλτούρας πρέπει να οργανώσουν τις αντιστάσεις τους και την πάλη τους μέσα σε μια πραγματικότητα που έχει δημιουργηθεί. Το αντιρρέυμα προφανώς μπορεί να φυλάει θερμότητες, αλλά η λεωφόρος περνάει απ' αλλού!

Με τα όσα είπε ο Νίκος ο Χρυσόγελος εγώ πιάνω μία επαφή. Πράγματι, υπάρχει μία καθυστέρηση στην Αριστερά σε σχέση με τις νέες αντιθέσεις που προκύπτουν απ' την ανάπτυξη του καπιταλισμού, αλλά και μέσα απ' την ανάπτυξη του υπαρκτού σοσιαλισμού. Με δυο λόγια, η οποιαδήποτε ανασύνθεση της αριστεράς δεν μπορεί ν' αφήσει έξω από την οπτική της τη συνάντηση του κόκκινου με το παράσινο. Τη συνάντηση, δηλαδή, της Αριστεράς με την οικολογία.

Π.Γ.Κ.: Για να μιλήσει κανείς για προοπτικές της Αριστεράς πρέπει να μιλήσει για στρατηγικούς προσανατολισμούς. Κι αυτό μπήκε στη συζήτηση. Μας ενδιαφέρει άραγε η άνθιση της κοινωνίας των πολιτών; Είναι διέξοδος; Είναι κάτι πράγματι νέο; Η δική μας απάντηση είναι όχι. Είναι αστειό να πιστεύουμε ότι με τα δημοψηφίσματα που προτείνονται θα καταργήσουμε τον καπιταλισμό...

Γι' αυτό ακριβώς λέω να μιλήσουμε για στρατηγική κι όχι για μέσα. Κι αυτό αφορά βεβαίως και το ΚΚΕ Εσ.-Α/Α, το οποίο είναι φορέας τέτοιων αντιλήψεων, επειδή δεν μπορεί ν' απαρνηθεί τον Κύρκο που βγήκε από τα σπλάχνα του.

Ν.Μ.Π.: Μη μας χρεώνεις πολιτικές άδικα. Εμείς δεν είμαστε παρθενόγεννη. Προερχόμαστε από μια διάσπαση που έγινε για συγκεκριμένους πολιτικούς λόγους κι όχι για καρέκλες. Πιστεύουμε προφανώς στο δημοκρατικό δρόμο στο σοσιαλισμό και κει διαφωνούμε μαζί σας. Μη μας χρεώνεις όμως την πολιτική του Συνασπισμού σαν απότοκο της πολιτικής του ενιαίου ΚΚΕ Εσ.

Π.Γ.Κ.: Σύμφωνα. Δεν εννοώ ότι εσείς δημιουργήσατε την πολιτική του Συνασπισμού. Σε στρατηγικό επίπεδο όμως εκφράζετε μια εκδοχή στον ίδιο προσανατολισμό. Κι αν εσείς είσατε η αριστερή εκδοχή και ο Κύρκος η δεξιά, μια άλλη πτέρυγα—πόσο πιο δεξιά, πόσο πιο αριστερή πρέπει να βάλουμε ένα κριτήριο—είναι το ΚΚΕ.

Για να επανέλθω. Το επίδικο ζήτημα είναι η αναζήτηση της στρατηγικής. Και επειδή σ' αυτό το εγχείρημα συμμετέχει και η Α/συνέχεια, θα πρέπει να τονίσουμε ότι δεν μπορεί να γυρίσουμε στη λύση του σταλινισμού, στο παλιό καλό ΚΚΕ.

Χ.Κ.: Εδώ υπάρχει ένα ζήτημα σχετικά με τη χρήση πλέον κάποιων λέξεων. Μιλάμε για ανασύνθεση της Αριστεράς και εντάσσουμε σ' αυτήν και το ΚΚΕ Εσ.-Α/Α. Εκείνο που θα ήθελα να θέσω είναι ότι σε καμιά περίπτωση δεν μπορούμε να μιλάμε για ανασύνθεση απα-

λείφοντας το θέμα του ρεφορμισμού. Και το λέω αυτό γιατί από την πλευρά του ΚΚΕ Εσ.-Α/Α η μόνη σαφής γραμμή που προβάλλεται είναι αυτή του «δημοκρατικού δρόμου», δηλαδή μια καθαρά ρεφορμιστική γραμμή. Από 'κει και πέρα υπάρχει μια σκόπιμη ασάφεια για να παίξουμε σε όλα τα ταμπλό: και αντι-ΠΑΣΟΚ και καμιά αυτοκριτική για το παρελθόν και μάλιστα επικροτούμε τη στάση που επί δεκαετίες κράτησε και προφανώς θα κρατήσει η επίσημη Αριστερά απέναντι στη θεωρούμενη δημοκρατική πτέρυγα της αστικής τάξης. Και «αντικαπιταλιστές», αλλά ταυτόχρονα βαθύτατα φιλοΕΟΚικοί, πράγμα που σημαίνει ανοχή ή και υποστήριξη στα μέτρα εκείνα που θα προωθηθούν στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης (σχέδιο «δυσδικής κοινωνίας», εκσυγχρονισμένος μεταπρατισμός) και θα οδηγήσουν στη εξαθλίωση της ζωντανής εργασίας. Το μόνο που κατά τη γνώμη μου εξυπηρετεί αυτή η σκόπιμη ασάφεια είναι η δημιουργία καλύτερων προϋποθέσεων για τη διαπραγμάτευση με το Συνασπισμό. Έτσι αντιλαμβάνομαι τα όσα περί ανασύνθεσης έλεγε ο Ν. Μπίστης.

Για μας, βασικό θέμα είναι η δημιουργία ενός αντιρρεύματος με στόχο την καπιταλιστική αναδιάρθρωση εν όψει του 1992. Η ακύρωση αυτής της αναδιάρθρωσης δεν ταυτίζεται ούτε με τον σοσιαλισμό με την ούτε εργατική εξουσία. Σημαίνει, απλούστατα, τροποποίηση του συσχετισμού δύναμης υπέρ της εργατικής τάξης. Γι' αυτούς που βλέπουν μόνο σοσιαλισμό και εργατική εξουσία χωρίς κανένα ενδιάμεσο βήμα είναι κατανοητό να επιλέγουν στη συγκεκριμένη περίοδο τη στήριξη μιας ρεφορμιστικής πτέρυγας, την επιλογή του λιγότερου κακού κ.λπ., την ψήφο στον Συνασπισμό. Όσο για την ΕΑΣ, εδώ μιλάμε για την προσαρμογή και ενσωμάτωση μέσα στο σημερινό πολιτικό παιχνίδι. Κάνοντας αυτοί που την συγκροτούν αποσπασματική πολιτική όλα αυτά τα χρόνια, και κυρίως μετά το '85, έδιωξαν και απογοήτευσαν ένα ολόκληρο διαθέσιμο δυναμικό και δεν άφησαν κανένα στίγμα ούτε στο πολιτικό, ούτε στο οργανωτικό, ούτε στο θεωρητικό επίπεδο. Προσπάθησαν να κάνουν πολιτική χωρίς να προβάλουν καμιά θέση, σνομπάροντας την ανάγκη ενός γενικού προσανατολισμού, αδιαφορώντας για τη δυσάρεσκεια, προνομοποιώντας την μειοψηφική απεύθυνση και την θεαματική ενέργεια. Έτσι, μετά την περιπλάνηση με τα διάφορα σχήματα του Κ. Μπακιρτζή, πριν ο τελευταίος καταλήξει στην Άμεση Δημοκρατία, κατέληξαν σήμερα μέσω ΕΑΣ στις αγκάλες του πνευματικού πατέρα πασών των ριζοσαστικών κινήσεων στην Ελλάδα και ανά την υφήλιο Πάμπλο, υποστηρικτική του ΠΑΣΟΚ το '85 με συγκεκριμένες διασυνδέσεις με εκδοτικά κυκλώματα. Έχω τη γνώμη ότι έτσι επιχειρείται μια αποπεριθωριοποίηση του περιθωρίου, και ενσωμάτωση ενός ολόκληρου κόσμου.

Το αντιρρέυμα λοιπόν που θα προκύψει δεν θα 'χει καμία σχέση με το χρεωκοπημένο «χωρικό» μοντέλο. Το αντιρρέυμα θα δημιουργηθεί στη βάση συγκεκριμένων πολιτικής γραμμής ενάντια στην καπιταλιστική αναδιάρθρωση, ενάντια στο 1992, για την απόσχιση από την ΕΟΚ.

Ν.Χ.: Όταν μιλάμε για ανασύνθεση πρέπει να μιλάμε κυρίως για ανασύνθεση σε κοινωνικούς χώρους, ακριβώς για τη μεταφορά αρμοδιοτήτων από την κεντρική πολιτική σκηνή σε κοινωνικά κινήματα. Δεν μπορεί να γίνει ανασύνθεση σε βάση αντί, δηλαδή αντιΕΟΚ, αντικεσυγχρονισμός κ.λπ. Πρέπει να ξαναδούμε πολλά πράγματα απ' την αρχή. Μπορεί να φαίνεται ρεφορμιστικό να δώσουμε το νέφος, αλλά τελικά είναι ζήτημα ζωής. Είναι πολύ πιο επαναστατικό να ζεις σ' ένα ανθρώπινο περιβάλλον απ' το να περιμένεις να γίνει επανάσταση και να πεθάνεις ασφυκτικά μέσα στο νέφος. Μ' αυτή την έννοια σήμερα ρεφορμισμός και επανάσταση

παίρνουν άλλο περιεχόμενο. Σήμερα επαναστατικό είναι να ξαναδούμε τη σχέση ανθρώπου-φύσης, να ξαναδούμε δηλαδή πώς ξεκινάει και πού καταλήγει η πορεία που έχουμε πάρει είτε στον καπιταλισμό είτε στις ανατολικές χώρες. Η σημερινή αντίθεση ανθρώπου-φύσης εμπεριέχει και πάρα πολλές άλλες αντιθέσεις, όπως η μέχρι τώρα κεφαλαίου-εργασίας αλλά και άλλες που δεν ήταν μέχρι τώρα προφανείς και δεν ενδιαφέραν πάρα μόνο σαν κάποια μεταβατικά στάδια. Μιλάω για τις αντιθέσεις οικονομίας-οικολογίας, άνδρα-γυναίκα, διευθυνόντων-διευθυνόμενων κ.λπ.

Π.Κ.: Μιλάμε για σύγκλιση. Εδώ και μήνες την επιδώσαμε μαζί με άλλους συντρόφους συστηματικά. Η εμμονή μας δεν στηρίζεται στη διάθεση ευκαιρικής εκμετάλλευσης μιας έκτακτης περιόδου ρευστότητας και ανακατατάξεων. Η πολιτική της σύγκλισης-ανασύνθεσης των πολιτικών χώρων και ρευμάτων της πέραν της Συμπράταξης Αριστεράς είναι για μας ένα ιστορικό εγχείρημα που ανταποκρίνεται στον νέο κύκλο που ανοίγει με το τέλος της μεταπολίτευσης και που το διεκδικούμε με ενωτικό αλλά ταυτόχρονα πολιτικό και επιθετικό τρόπο. Ποιο είναι το «υλικό» μιας τέτοιας σύγκλισης; Είναι οι κοινωνικές πρωτοπορίες που αναδειχτήκαν μέσα απ' τους μεγάλους—και εκτός ελέγχου—κοινωνικούς αγώνες των τελευταίων χρόνων στους νεολαϊστικούς-εργασιακούς-σπουδαστικούς χώρους. Είναι ομάδες-στέκια-συσπειρώσεις που συγκροτούνται μέσα απ' αυτούς τους χώρους αλλά και σε γειτονίες, επαρχίες κλπ. Είναι κινήσεις και κινήματα (αντιαυταρχικό-οικολογικό, γυναικείο, για το στρατό κλπ.). Είναι περιοδικά, πολιτικές τάσεις και οργανώσεις από το χώρο της πέραν της Συμπράταξης Αριστεράς. Είναι οι ριζοσαστικές αντιπολιτεύσεις που αναπτύσσονται ενάντια στη σοσιαλδημοκρατικοποίηση της Αριστεράς μέσα στο ΚΚΕ και κύρια μέσα στην ΚΝΕ. Η σύγκλιση-ανασύνθεση αφορά όχι βέβαια το σύνολο, αλλά σημαντικά κομμάτια απ' όλες αυτές τις συνιστώσες.

Εμείς έχουμε εμπιστοσύνη στις μεγάλες πολιτικές πιέσεις, ανακατατάξεις και αναγκαιότητες που αναδεικνύει ο νέος κύκλος που ανοίγει ήδη μπροστά στα μάτια μας. Έχουμε ακόμα εμπιστοσύνη στις κινηματικές δεσμεύσεις που όλες αυτές οι συνιστώσες έχουν εμπλακεί μέσα απ' τα μεγάλα κινήματα της τελευταίας τριετίας, αλλά και σ' αυτές που πρόκειται να υπάρξουν μετεκλογικά.

Δεν αγνοούμε επίσης τις τεράστιες ανακατατάξεις που συμβαίνουν στην Αριστερά παγκόσμια. Όλα αυτά αποτελούν διεργασίες που τείνουν να επιβάλουν μια νέα διαχωριστική γραμμή: ποιοι είναι με το μπλοκ της αστικής διαχείρισης, της επιχειρηματικότητας, της ανταγωνιστικότητας και της ΕΟΚικής ολοκλήρωσης και ποιοι ενάντια του. Η σύγκλιση των δυνάμεων που περιγράψαμε μπορεί να επιτευχθεί με μια κοινή στα βασικά θεμέλια της—απάντηση σ' αυτό το δίλημμα και μ' έναν βασικό προσανατολισμό που περιέγραφα στην προηγούμενη απάντησή μου.

Και κάτι τελευταίο που αφορά την ΕΑΣ. Δεν ιχυρίζομαστε βέβαια ότι αποτελούμε το τελικό παράγωγο της σύγκλισης. Ούτε θέλουμε να «εκπροσωπήσουμε» κινήματα και χώρους. Όμως η ΕΑΣ πρόκυψε μέσα από πολύμηνες βασανιστικές διαδικασίες και πέτυχε μια πρώτη σημαντική συσπείρωση δυνάμεων, ικανή να αποτελέσει τον στοιχειώδη πολιτικό κορμό που είναι απαραίτητος για τη συνέχιση του εγχειρήματος της σύγκλισης-ανασύνθεσης μετεκλογικά.

ΓΡΑΜΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ

Η Ματωμένη Πρωτομαγιά

Αγαπητέ Σχολιαστή, πάνε αρκετοί μήνες από τότε που τα 'παμε για τελευταία φορά... Υπάρχει κίνηση εδώ. Βιάζομαι ν' αρχίσω γιατί έχω πολλά να σου πω: 600 χιλιάδες εργάτες που δουλεύουν στα κρατικά εργοστάσια με σχέση ιδιωτικού δικαίου ζητούν αυξήσεις 170-200%. Φαίνονται μεγάλα αυτά τα ποσοστά αλλά μόλις καλύπτουν τις απώλειες των τελευταίων 8 ετών. Η κυβέρνηση δεν το συζητάει και οι εργάτες άρχισαν αυθόρμητα κινητοποιήσεις λίγο πριν από την έναρξη των διαπραγματεύσεων για την υπογραφή των διετών συλλογικών τους συμβάσεων. Οι τούρκοι εργάτες ανέπτυξαν πρωτότυπους τρόπους αντίστασης - μια και είναι πολύ δύσκολο θάσει των νόμων να κατεθούν σε απεργία: πηγαίνουν συλλογικά το πρωί να πιάνουν δουλειά και στην επιστροφή αρνούνται να μπουν στα υπηρεσιακά λεωφορεία δημιουργώντας έτσι μεγάλες πορείες (που φυσικά απαγορεύονται), αρνούνται να φάνε, μειώνουν το ρυθμό δουλειάς, ζητούν παραπεμπτικό γιατρού - κατά χιλιάδες και μαζεύονται μπροστά στα ιατρεία και τα νοσοκομεία για να εξεταστούν, αρνούνται να κάνουν υπερώριες και οτιδήποτε δεν είναι μέσα στα πλαίσια της δουλειάς τους...

Κύριο σύνθημα των κινητοποιήσεων ήταν «πεινάμε», χωρίς πολιτικές διαστάσεις, ως την Πρωτομαγιά που οι εργάτες - σαν συνέχεια των κινητοποιήσεων τους για καλύτερη αμοιβή - έδειξαν πως καταλαβαίνουν ότι το ψωμί τους είναι άμεσα συνδεδεμένο με τη δημοκρατία.

Οκτώ μεγάλα συνδικάτα αποφάσισαν να κατεθούν σε πορεία προς την πλατεία του Ταξίμ τη μέρα της «γιορτής των λουλουδιών» (σου θυμίζει δικές σας άλλες εποχές αυτό;) Την απόφασή τους αυτή την ανακάλεσαν στις εννιά η ώρα το πρωί της Πρωτομαγιάς - γιατί, όπως δικαιολογήθηκαν αργότερα, είχαν πληροφορίες ότι η αστυνομία επρόκειτο να χτυπήσει. Νωρίς το πρωί πάντως 4 χιλιάδες περίπου εργάτες και φοιτητές είμασαν στο Σιαλί για να ξεκινήσουμε στις 9 η ώρα την πορεία προς το Ταξίμ, την κεντρική πλατεία της Πόλης. Τόσο μεγάλη αστυνομική δύναμη μαζεμένη σε μια ευθεία γραμμή τριών χιλιομέτρων εσύ ίσως να μην έχεις ξαναδεί: 14 χιλιάδες αστυνομικοί (ανακοινώθηκε από την αστυνομία) βρισκόταν στο χώρο από το Σιαλί ως το Ταξίμ και 5 χιλιάδες σε διάφορα άλλα «ευαίσθητα» σημεία... Περάσαμε το πρώτο αστυνομικό φράγμα άνετα, το δεύτερο χωρίς μεγάλη δυσκολία και πλησιάζαμε στο Ταξίμ όταν έπρεπε να περάσουμε κι ένα τρίτο

φράγμα, που θεωρούσαμε πια αυτονόητο ότι θα το ξεπεράσουμε... Όταν άρχισαν οι πυροβολισμοί, στ' αλήθεια δεν μπορούσαμε να καταλάβουμε τι έγινε. Πυροβολούσαν στο ψαχνό. Αρχίσαμε να τους πετάμε πέτρες που θρίσκαμε γύρω. Μας επιτέθηκαν. Τσαλαπατηθήκαμε. Αίματα και παπούτσια παντού. 46 τραυματίες, 550 συλλήψεις, ένας νεκρός από σφαίρα, ο 20χρονος εργάτης Μεχμέτ Νταλτζί.

Ο υπουργός εσωτερικών και ο αρχηγός της ασφάλειας προσπάθησαν να απολογηθούν για την απρόκλητη επίθεση. Ο Οζάλ κατηγορήσε τον Τύπο. Η αστυνομία δεν είχε εκτονωθεί, και στις 4 Μαΐου, στην κηδεία του Μεχμέτ Νταλτζί με δική της βεβαιωμένη προβοκάτσια - αστυνομικοί με πολιτικά κρατούσαν μέχρι και πανώ στα κουρδικά - δημιουργήθηκαν επεισόδια όπου τραυματίστηκαν δεκάδες άτομα, συνελήφθησαν 46. Ανάμεσα στους τραυματισμένους και 9 δημοσιογράφοι.

Προσπαθούν βλέπεις με λύσσα να διατηρήσουν τα προνόμια και την εξουσία με την οποία τους έχει επενδύσει η χούντα και η συνέχεια της η κυβέρνηση του Οζάλ.

Οι κινητοποιήσεις των εργατών - με εξαίρεση την Πρωτομαγιά - δεν θρήκαν τη θέση τους στον διεθνή τύπο (δεν είχαν αρκετό σασπένς) φαντάζομαι ούτε και στον ελληνικό. Το ίδιο και ο αγώνας των φοιτητών.

Οι φοιτητές έχουν αρχίσει να οργανώνονται τα τελευταία τρία χρόνια. Είναι θαυμαστό να βλέπεις αυτούς τους νέους ανθρώπους που ξεκινούν από το μηδέν, ψάχνοντας, ψηλαφώντας το δρόμο και φυσικά αντιμετωπίζοντας κάθε στιγμή - χωρίς προσχήματα - τη σύλληψη στο σπίτι, στο δρόμο, στο πανεπιστήμιο, την κράτηση στην ασφάλεια, την αγωνιώδη αναζητήσή τους από τους συναδέλφους τους και τα βασανιστήρια.

Κύριος στόχος του αγώνα είναι ο εκδημοκρατισμός του πεντιστημίου, η εκκένωσή του από το στρατό και την αστυνομία, η κατοχύρωση του ασύλου...

Η συνδιάσκεψη που οργάνωσαν (14-15 Απρίλη) οι φοιτητικοί σύλλογοι από κοινού στην Άγκυρα για να συζητήσουν τα προβλήματά τους και να βρουν λύσεις ματαιώθηκε προς το παρόν γιατί δεν τους δόθηκε άδεια. «Αφού πριν από 6 μήνες διοργανώθηκε συνέδριο» είπαν αθώα τάχαμου οι αρχές, εννοώντας το συνέδριο που είχε οργάνωσε το υπουργείο παιδείας.

Μουράτ ΑΪΝΤΙΝ

ΑΛΓΕΡΙΑ

Και οι απελάσεις των βάσκων συνεχίζονται...

Μετά τη Γαλλία, και η Αλγερία φαίνεται να υποκύπτει στη «διπλωματική γοητεία» (διάβαζε πολιτικές και οικονομικές πιέσεις) της Μαδρίτης. Τη διακοπή των συνομιλιών της ισπανικής κυβέρνησης με τους βάσκους αυτονομιστές της ΕΤΑ ακολούθησε ένα ταξίδι-αστραπή του υφυπουργού ασφαλείας της Ισπανίας στο Αλγέρι, όπου έλαβε τη διαβεβαίωση της αλγερινής ηγεσίας ότι έξι βάσκοι θα απελαθούν από τη χώρα.

Στις 18 Μαρτίου, οι έξι, συμπεριλαμβανομένων των τριών βάσκων αυτονομιστών που είχαν λάβει μέρος στις διαπραγματεύσεις, επιβιβάζονταν πράγματι σε αεροπλάνο για τον Άγιο Δομίνικο, ακόμα μακρύτερα από οποιαδήποτε δυνατότητα επικοινωνίας με τους συντρόφους τους...

Έτσι, η σημερινή κατανομή των βάσκων ανταρτών που έχουν εξοριστεί από τη χώρα τους είναι, σύμφωνα με την εφημερίδα «Ελ Παίς»: 40 στην Αλγερία, 6 στο Πράσινο Ακρωτήριο, ένας στα αφρικανικά νησάκια Σάο Τομέ, 3 στο Τόγκο, 6 στη Βενεζουέλα, 6 στον Παναμά, 6 στον Άγιο Δομίνικο και 6 στην Κούβα.

Άλλοι 500 κρατούνται στις φυλακές της Ισπανίας, όπου η κυβέρνηση προσπαθεί τώρα να χωρίσει τους «σκληρούς» από εκείνους για τους οποίους υπάρχει ελπίδα να «μετανοήσουν» και να ενταχθούν σε πρόγραμμα επιστροφής τους στην κοινωνία. Σε κάθε περίπτωση, η κρίση δεν φαίνεται να πλησιάζει στο τέλος της, όπως και οι εκτελέσεις πολιτοφυλάκων και οι βομβιστικές ενέργειες...

M.M.

ΤΥΦΛΙΔΑ

Τα δακρυγόνα σκοτώνουν

Χρησιμοποίησε ή όχι χημικά όπλα ο σοβιετικός στρατός κατά την κατάσχεση των εθνικιστικών διαδηλώσεων της Τυφλίδας, στις 9 Απριλίου; Το ερώτημα είχε τεθεί τις πρώτες μέρες μετά τη σφαγή, ύστερα από σχετικές περιγραφές αυτοπτών μαρτύρων, κι επανήλθε στη δημοσιότητα με άρθρο του Μιχαήλ Βασακίτζε, επικεφαλής του τοξικολογικού τμήματος του Υπουργείου Υγείας της Γεωργίας.

Σύμφωνα με το άρθρο του Βασακίτζε, που δημοσιεύτηκε στις 27/4 στη γεωργιανή κομματική εφημερίδα «Ζάβρα Βαστόκα», «ο στρατός χρησιμοποίησε αέρια που περιέχουν χλωρακετοφενόνη, μια συνθετική χημική ουσία που μπορεί να προκαλέσει σοβαρή ζημιά σε εσωτερικούς ιστούς, καθώς και ερεθισμό των ματιών και πονοκεφάλους». Παρεταμένη έκθεση σε πυκνές

ποσότητες αυτού του αερίου μπορεί να αποβεί μοιραία, προσθέτει ο σοβιετικός ειδικός. Αναφέροντας ότι το εν λόγω όπλο είχε χρησιμοποιηθεί απ' τους Γερμανούς στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο «με τρομερές συνέπειες».

Μια βδομάδα αργότερα, στις 4 Μάη, το σοβιετικό υπουργείο Εξωτερικών δίνει στη δημοσιότητα το πόρισμα ειδικής επιτροπής για τα γεγονότα της Τυφλίδας, σύμφωνα με το οποίο για την κατάσχεση των διαδηλώσεων έγινε χρήση δακρυγόνων παρόμοιων με το CS, τα οποία «δεν προκαλούν θάνατο όταν χρησιμοποιηθούν σε ανοικτούς χώρους».

Ποια απ' τις δυο εκδοχές ισχύει; Κατά τη γνώμη μας, και οι δύο, μια κι επί της ουσίας επιβεβαιώνουν το ίδιο πράγμα: τις θανατηφόρες δυνατότητες των «δακρυγόνων» αερίων που οι αστυνομίες Ανατολής και Δύσης χρησιμοποιούν απλόχερα ενάντια στον «εσωτερικό εχθρό».

Η χλωρακετοφονία, που όπως αναφέρει ο Βασακίτζε χρησιμοποιήθηκε στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν είναι άλλη απ' το γνωστό CN που, σε αραιωμένη μορφή, χρησιμοποιείται αθρόα για την καταστολή απλών «οχλοκρατικών εκδηλώσεων».

Εμείς πάντως το 'χουμε πει, σε σχετικό αφιέρωμά μας στον «εμφύλιο χημικό πόλεμο», εδώ κι αρκετούς μήνες (βλ. τεύχος 73): τα δακρυγόνα και οι συγγενείς ουσίες είναι χημικά όπλα. Καιρός είναι το μαζικό κίνημα (ή ό,τι έχει απομείνει απ' αυτό) να διεκδικήσει την απαγόρευση τους! Τ.Κ.

TREVI

Ίδρυση «αντιτρομοκρατικού γραφείου»

Ως γνωστόν, τα τεκταινόμενα στο χώρο των διεθνοποιημένων κατασταλτικών μηχανισμών δε γνωρίζουν συνήθως ιδιαίτερη δημοσιότητα – σε αντίθεση με τα ποικιλόμορφα «σενάρια» που αυτοί οι μηχανισμοί παράγουν και τα οποία συχνά μονοπωλούν την ειδησεογραφία των «έγκυρων» μέσων μαζικής ενημέρωσης. Ακόμα γνωστότερη είναι η μυστικοπάθεια που περιβάλλει τις δραστηριότητες της TREVI, αυτού του προπλάσματος της ενοποιημένης ευρω-αστυνομίας του μέλλοντος. Οι λόγοι, επίσης γνωστοί...

Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, αποτελεί οπωσδήποτε είδηση το μονόστηλο που «ψαρέψαμε» στην ισπανική El Pais (12/5/89) για την ίδρυση, στα πλαίσια της TREVI, «ενός κεντρικού αντιτρομοκρατικού γραφείου» και «μονάδες πληροφοριών για την πάλη κατά των ναρκωτικών». Το γεγονός ανακοίνωσε ο ισπανός Υπουργός Ασφαλείας, Ραφαέλ Βέρα, αμέσως μετά την τελευταία σύνοδο της καθοδηγητικής

«τρίοκας» της εν λόγω υπηρεσίας στη Μαδρίτη. Λεπτομέρειες για τα νέα όργανα της TREVI δε δόθηκαν στη δημοσιότητα (αυτό έλειπε...) όσον αφορά όμως την ελληνική συμμετοχή στην «τρίοκα», η El Pais μας ενημερώνει ότι τον απόντα Άκη Τσοχατζόπουλο αντικατέστησε επάξια ο πρεσβευτής της χώρας μας στη Μαδρίτη, Παναγιώτης Οικονόμου. Αυτά, για την Ιστορία...

ΤΟΥΠΑΜΑΡΟΣ

Ραούλ Σεντίκ, 1925-1989

Φοιτητικά χρόνια στη Νομική του Μοντεβιδέο. Ένταξη στη Σοσιαλιστική Νεολαία, ύστερα οργανωτής των εργατών γης στις φυτείες της Ενδοχώρας. Τουπαμάρρος, Αντάρτικο των Πόλεων. Κατάσταση Πολιορκίας. Σύλληψη. Δεκατρία χρόνια κρατούμενος, νεκροζώντανος, θαμμένος σ'

ένα λάκκο σε κάποιο στρατόπεδο. Μεταπολίτευση. Αμνηστεία. Τέσσερα χρόνια αργότερα, ο θάνατος σ' ένα νοσοκομείο του Παρισιού.

Ο Ντανιέλ Κον-Μπεντίτ δεν του πήρε συνέντευξη για τη σειρά «χθες η επανάσταση». Ίσως επειδή, αντίθετα με άλλους, συνέχισε να πιστεύει σε όσα έκανε και ν' αγωνίζεται, σε συνθήκες νομιμότητας πια, μέχρι το τέλος. Ο θάνατός του, στις 27 Απρίλη, πέρασε στα «ψιλά» των εφημερίδων. Δεν πειράζει...

Μας απομένει η κινηματογραφική μορφή του, στην «Κατάσταση Πολιορκίας» – κι εκείνη η υπέροχη απάντηση που ο Σεντίκ/«Ούνγκο» δίνει στο ερώτημα του αιχμάλωτου πράκτορα της CIA (κι εκπαιδευτή της ουρουγουανικής αστυνομίας) για τους στόχους του αγώνα: «Για μια κοινωνία, που η ύπαρξη ανθρώπων σαν κι εσάς δε θα είχε κανένα νόημα...»

ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ

Η Ευρώπη κρατά τις αποστάσεις της

Τελικά απ' όλες τις χώρες που επισκεφθηκε ο Ντανιέλ Ορτέγκα στα πλαίσια της ευρωπαϊκής περιοδείας του, μόνο η Ελλάδα φαίνεται πως του έδειξε το αληθινό νόημα της ζωής. «Ποτέ δεν τον είχαμε ξαναδεί να διασκεδάει έτσι», φέρονται να είπαν οι αξιωματούχοι που τον συνόδευαν. Πράγματι: εκδρομή μακράν του κλεινού άστεως (στην Κω, όπου «κατέθεσε όλους τους τίτλους του εις την μινιφούστα της ερωμένης του αμφιτρυόνος του», κατά πώς γράφει σε απίθανο πρωτοσέλιδο άρθρο της η ΕΣΤΙΑ), υποδοχή από αλαλάζοντα πλήθη με χιλιάδες πράσινα σημαίακια, έπειτα συνομιλίες στην Αθήνα με διαφόρους επαίοντες περί τα λατινοαμερικάνικα, όπως ο κ. Τσαλιδάρης, συνέντευξη τύπου με συντονιστή τον ανεκδιήγητο κ. Κωστόπουλο και κορυφή με μαθήματα ελληνικών χωρών από το Γιωργάκη και τον κ. Τσοχατζόπουλο!

Αυτό που δεν είναι σαφές είναι αν όλο αυτό το πανηγύρι στο οποίο παρέδωκαν τον πρόεδρο της επαναστατικής Νικαράγουας (ως και αυτόγραφο τον έβαλαν να μοιράζει στο Ζάππειο...) ωφέλησε τελικά την πολύπαθη χώρα του. Ο κ. Παπανδρέου, παρά τις τριτοκοσμικές εξάρσεις του, υπελείφθη κατά πολύ των συγκεκριμένων δεσμεύσεων άλλων ηγετών που υποδέχθηκαν τον κ. Ορτέγκα (όπως ο Φελίπε Γκονθάλεθ της Ισπανίας και ο Τσαρλς Χόχι της Ιρλανδίας), ενώ μετά την αποχώρηση του εκλεκτού ξένου του έφτασε να κατηγορηθεί από βουλευτή της Νέας Δημοκρατίας ότι έστειλε όπλα και στους «κόντρας»! Η επερώτηση του κ. Σταθόπουλου στη Βουλή δεν θα συζητηθεί ποτέ, αλλά έτσι κι αλλιώς δεν θα έβγαζε τίποτα: τα 140 κιβώτια για τα οποία μιλάει, έφτασαν πράγματι στην εταιρεία Σπρίνγκφιλντ, στη Νέα Υόρκη, αλλά το τι έγιναν στη συνέχεια είναι δύσκολο να μαθευτεί. Άλλωστε οι διακηρύξεις του έλληνα πρωθυπουργού στο Βόλο, περί της ανάγκης επιβίωσης της βιομηχανίας όπλων, ήταν σαφέστατες.

Αυτό που έχει μεγαλύτερη σημασία πάντως, όπως τόνισε ο Μιχάλη Ράπτης προς τον υπεύθυνο των δημοσίων σχέσεων του FSLN που είχε έρθει για να προετοιμάσει την επίσκεψη του Ορτέγκα, είναι η άμεση επαφή του ηγέτη μιας χώρας-συμβόλου των επαναστατικών λαϊκών αγώνων, με τον κόσμο. Και αυτή η επαφή, στο μέτρο που την επέτρεψαν βέβαια οι μέχρι την τελευταία στιγμή επιδιώκοντες την αποκλειστικότητα κυβερνητικοί αξιωματούχοι, ήταν πράγματι συγκλονιστική: αναφερόμαστε στη στιγμή που ο Ντανιέλ Ορτέγκα έφτασε στο Ζάππειο και, αδιαφορώντας για το πρωτόκολλο, έπευσε να σφίξει τα χέρια των λιγοστών, αλλά ενθουσιωδών ανθρώπων όλων των ηλικιών που τον περίμεναν, και, βέβαια, στην ανοιχτή εκδήλωση που παρά τα εμπόδια και τους χρονικούς περιορισμούς πραγματοποιήθηκε τελικά μετά τη συνέντευξη τύπου.

Τα ευτράπελα όμως κατά την παραμονή του ηγέτη των Σαντινίστας στην Ελλάδα δεν προήλθαν μόνο από τον κυβερνητικό χώρο. Μπροστά στη δηλωμένη πρόθεση του Ορτέγκα να «ψηφίσει ΠΑΣΟΚ» και την αδυναμία των πέραν του κυβερνητικού χώρου δημοσιογράφων να του πάρουν συνέντευξη (η μοναδική που έδωσε ήταν στην ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ), ο συνασπιστικός ραδιοσταθμός 902 προέβη σε μια πρωτοφανή σε

σύλληψη και σχεδιασμό ενέργεια: αφού διαφήμιζε επί ένα πρωί «αποκλειστική συνέντευξη» του προέδρου της Νικαράγουας, παρουσίασε τελικά συρραφή της ομιλίας του στην ανοιχτή λαϊκή εκδήλωση, αφού αφάιρεσε βέβαια τα λόγια του μεταφραστή και έβαλε να τα διαβάσει δημοσιογράφος του σταθμού! Για να μη μείνει δε η παραμικρή αμφιβολία, την ελληνική μετάφραση (ακριβή απομαγνητοφώνηση από την εκδήλωση) δημοσίευσε την άλλη μέρα και ο ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, ως «αποκλειστικές δηλώσεις» του Ορτέγκα προς τον 902 αριστερά...

Για να φύγουμε όμως από τα δικά μας (αλλού, ασφαλώς, δεν θα μπορούσαν να συμβαίνουν), η περιοδεία του Ντανιέλ Ορτέγκα κορυφώθηκε με τη διήμερη διάσκεψη που πραγματοποιήθηκε στη Στοκχόλμη, στις 11 και 12 Μαΐου, και όπου οι 8 από τις 16 χώρες που έλαβαν μέρος αποφάσισαν να συγκεντρώσουν 50 εκατομμύρια δολάρια ως έκτακτη βοήθεια προς τη Νικαράγουα. Ο ίδιος ο Ορτέγκα είχε δηλώσει στην εφημερίδα EL PAIS ότι η χώρα του χρειάζεται φέτος τουλάχιστον 250 εκατομμύρια δολάρια για την ανόρθωση της οικονομίας της. Η Ευρώπη αποδεικνύεται έτσι όχι ιδιαίτερα γενναιοδωρή: ίσως επιχαίρει άλλωστε για τα «μέτρα λιτότητας» που αναγκάστηκε να πάρει φέτος η Μανάνγκουα, για να φτάσει να μειώσει τον πληθωρισμό, από 36.000% που ήταν στα τέλη του 1988, σε 13% για το μήνα Μάρτιο...

Αν όμως οι οικονομικοί στόχοι της περιοδείας του Ορτέγκα πέτυχαν κατά ένα μικρό μόνο μέρος, είχαν άραγε καλύτερη τύχη οι πολιτικοί του στόχοι; Μπόρεσε δηλαδή να πείσει τους ευρωπαίους ηγέτες, και κυρίως εκείνους που βρίσκονται ιδεολογικά πλησιέστερα στην Ουάσιγκτον, να παίξουν κάποιο μεσολαβητικό ρόλο μεταξύ ΗΠΑ και Νικαράγουας, ώστε να πάρει τέλος το εμπορικό εμπάργκο, η χρηματοδότηση των «κόντρας» και ο ίδιος ο πόλεμος;

Το μόνο σημείο όπου συμφώνησαν σίγουρα όλοι οι συνομιλητές του ήταν η αποστολή παρατηρητών στη Νικαράγουα για να «επιβλέψουν» τους όρους διεξαγωγής της προεκλογικής εκστρατείας μέχρι το Φεβρουάριο του '90. Κατά τα άλλα, ο Ορτέγκα θα πρέπει να είναι ευχαριστημένος και μόνο από το γεγονός ότι συναντήθηκε (για πρώτη φορά) με τη Μάργκαρετ Θάτσερ και τον Χέλμουτ Κολ, οι οποίοι δεν ακολούθησαν το παράδειγμα του έλληνα ομογάλακτού τους, και από τις υποσχέσεις που τους απέσπασε ότι εύχονται την επιτυχία των μεταρρυθμίσεων στη Νικαράγουα και ότι θα προσπαθήσουν να κρίνουν τις μελλοντικές εξελίξεις «αντικειμενικά και με βάση τα γεγονότα».

Όσο για μας, λιγότερο ή περισσότερο ενθουσιώδεις για την πορεία της επανάστασης των Σαντινίστας και με τις μικρές ή μεγαλύτερες επιφυλάξεις μας, μπορούμε, τώρα που έπεσε η αυλαία για χαμηλώσαν τα φώτα, να σχεδιάσουμε το ταξίδι μας στη Μανάνγκουα για τις 19 Ιουλίου και να παραστούμε στους γιορτασμούς για τη δέκατη επέτειο της επανάστασης. Αν μάλιστα, ένα μήνα νωρίτερα, έχει αναδειχθεί πρωθυπουργός της χώρας ο κ. Μητσστάκης, είναι σίγουρα ο καλύτερος τρόπος για να ξεχάσουμε...

Μιχάλης ΜΗΤΣΟΣ

ΕΥΤΥΧΗΣ ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ

Η ΑΡΙΣΤΕΡΑ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΛΟΙΜΟΚΑΘΑΡΤΗΡΙΟ

Ρήξη ή ενσωμάτωση της Αριστεράς; Ρήξη απαντά ο καθηγητής της φιλοσοφίας Ευτύχης Μπιτσάκης, μέλος του ΚΚΕ από το 1945, στο τελευταίο βιβλίο του που κυκλοφόρησε πρόσφατα. Τη ρήξη όμως εντοπίζουν και αρκετοί ακόμα, που θεωρούν ότι τόσο η έκδοση του βιβλίου όσο και οι θέσεις του συγγραφέα βρίσκονται σε προφανή αντίθεση με την επίσημη πολιτική γραμμή του ΚΚΕ και του Συνασπισμού. Στη συζήτηση που ακολουθεί, ο Ευτύχης Μπιτσάκης διευκρινίζει τις απόψεις και τις προθέσεις του, μιλάει για το «Ρήξη ή ενσωμάτωση», τον Συνασπισμό, την περεστρόικα και εξηγεί πως αντιλαμβάνεται την ανανέωση του ΚΚΕ.

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ: Κύριε Μπιτσάκη, το βιβλίο σας βρίσκεται ήδη στα βιβλιοπωλεία. Σύμφωνα όμως με ορισμένα δημοσιεύματα, για να φτάσει εκεί χρειάστηκε να περάσει από αρκετούς εσωκομματικούς σκοπέλους.

ΕΥΤ. ΜΠΙΤΣΑΚΗΣ: Όχι, δεν είναι αλήθεια. Το βιβλίο εκδόθηκε με απόφαση της διεύθυνσης της «Σύγχρονης Εποχής». Δεν παρανέδη κανένας άλλος.

Σ.: Το «Ρήξη ή ενσωμάτωση» θεωρήθηκε από πολλούς σα μια αιρετική απόπειρα. Εσείς πώς θα το χαρακτηρίζατε;

Ε.ΜΠ.: Θα έλεγα ότι είναι ένα βιβλίο που προσπαθεί να αντιμετωπίσει, με βάση τη μεθοδολογία και τα ταξικά κριτήρια του μαρξισμού, τη σημερινή ελληνική πραγματικότητα. Αν λοιπόν το «Ρήξη ή ενσωμάτωση» θεωρείται αιρετικό ως προς κάτι άλλο, τότε αυτό το άλλο δεν πρέπει να είναι ορθό από μαρξιστική άποψη. Πέρα απ' αυτό, ο τίτλος του βιβλίου συμπυκνώνει, κατά τη γνώμη μου το κύριο δίλημμα της ελληνικής Αριστεράς στη σημερινή φάση της ιστορίας της.

Σ.: Γιατί επιλέξατε να το εκδώσετε λίγες μέρες πριν τις εκλογές;

Ε.ΜΠ.: Είναι συμπωματικό. Τα παλιά και τα νεότερα κείμενα που περιέχει το βιβλίο ήταν έτοιμα στο τέλος της περασμένης χρονιάς. Μια σειρά από πρακτικά προβλήματα δεν επέτρεψαν να κυκλοφορήσει το βιβλίο νωρίτερα.

Σ.: Ας αφήσουμε λοιπόν τα διαδικαστικά και ας συζητήσουμε για το ίδιο το βιβλίο. Μία από τις κεντρικές επισήμανσεις του «Ρήξη ή ενσωμάτωση», ή αν θέλετε μια από τις βασικότερες διαφωνίες σας, είναι ότι η ελληνική Αριστερά, από τον εμφύλιο μέχρι σήμερα, υπέταξε τον στρατηγικό της στόχο

στις τακτικές της επιλογές.

Ε.ΜΠ.: Θα έλεγα ότι η Αριστερά δεν είχε ποτέ επεξεργασμένη στρατηγική του ελληνικού δρόμου προς τον σοσιαλισμό, με αποτέλεσμα να ταλαντεύεται ανάμεσα σε δεξιές και αριστερίστικες θέσεις. Για παράδειγμα, στρατηγικός στόχος του Δημοκρατικού Στρατού ήταν η σοσιαλιστική επανάσταση. Όπως λέω όμως και στο βιβλίο δεν ήξεραν τι ήθελαν. Άλλοτε ζητούσαν ειρήνευση κι άλλοτε οι τότε ηγέτες του ΚΚΕ υπόσχονταν ότι δεν πρόκειται να καταλάβουν την εξουσία. Ήδη από την κατοχή η τότε ηγεσία ακολουθούσε μια αλλοπρόσωπη πολιτική, η οποία την οδήγησε τελικά να παραδώσει το κίνημα με τις συμφωνίες του Λιβάνου και της Καζέρτας. Η καθοδήγηση ήταν ανίκανη να προσδιορίσει μια συνεπή γραμμή. Την ίδια ώρα που το Δεκέμβριο του 1944 αποδεχόταν την πρόκληση του Παπανδρέου και του Τσόρτσιλ, έστελνε τον Άρη να κυνηγάει σπουργίτια στην Ήπειρο...

Σ.: Τα ίδια συμπτώματα εντοπίζετε και στην περίοδο της δικτατορίας. Ο αντιδικτατορικός αγώνας, γράφετε, όφειλε να είναι και αντικαπιταλιστικός.

Ε.ΜΠ.: Πράγματι, υποστήριζα από τότε ότι η έννοια του Πατριωτικού Μετώπου ήταν λάθος. Ο αγώνας έπρεπε να είναι αντιδικτατορικός, αλλά ταυτόχρονα αντιιμπεριαλιστικός και αντικαπιταλιστικός. Η καθοδήγηση όμως επέμενε στον αντιδικτατορικό χαρακτήρα της αντίστασης. Νομίζω ότι ένας από τους λόγους που η Αριστερά έχασε την πρωτοβουλία των κινήσεων αμέσως μετά την μεταπολίτευση ήταν κι αυτός. Στην πραγματικότητα, αν και υπήρχε η αυταπάτη για το αντίθετο, ακολουθήθηκε μια στενή πολιτική. Πλατιά είναι μόνο η ταξική πολιτική. Μόνο μ' αυτή μπορείς να συσπειρώ-

σεις την εργατική τάξη και στη συνέχεια τα υπόλοιπα στρώματα της κοινωνίας και ιδιαίτερα τη νεολαία. Οι τότε αυταπάτες για ενότητα με τη Δεξιά, ακόμα και με τον τώως βασιλιά ενώ παρέμειναν όνειρα καλοκαιριάτικης νύχτας, έπαιξαν αρνητικό ρόλο στην ανάπτυξη ενός πλατιού αντιδικτατορικού αντικαπιταλιστικού και αντιιμπεριαλιστικού κινήματος στην περίοδο της δικτατορίας.

Δυστυχώς, η ίδια κατεύθυνση ακολουθήθηκε και στη μεταπολίτευση. Η γνώμη μου είναι ότι η γραμμή της «πραγματικής αλλαγής» ετεροκαθόρισε την πολιτική του ΚΚΕ. Το περιεχόμενο που της δόθηκε καθοριζόταν βασικά από το περιεχόμενο της λαϊκίστικης και αλλοπρόσωπης πολιτικής του ΠΑΣΟΚ. Αντίθετα με ότι έγινε, η Αριστερά όφειλε να επεξεργαστεί μια συγκεκριμένη στρατηγική για το σοσιαλισμό και να μην αρκεστεί στις γενικόλογες που περιέχουν συνήθως τα αριστερά προγράμματα. Το ΚΚΕ ουδέποτε εγκατέλειψε τον στρατηγικό στόχο του σοσιαλισμού. Δεν τον επεξεργάστηκε όμως, αν και οι έννοιες της «ενιαίας επαναστατικής διαδικασίας» και της «αλλαγής με κατεύθυνση το σοσιαλισμό» εισάγουν κάποια νέα στοιχεία. Αν το είχε κάνει, θα μπορούσε να είχε συγκροτήσει στρατηγικές συγκλίσεις με κόμματα και ομάδες που αυτοπροσδιορίζονταν σαν κομμουνιστικά ή μαρξιστικά και θα είχε συμβάλει στη δημιουργία ενός πλατιού αριστερού-λαϊκού κινήματος με προοπτική τον σοσιαλισμό.

Σ.: Η σημερινή πολιτική γραμμή, η γραμμή που υποδεικνύει ο Συνασπισμός της Αριστεράς, αναπαράγει την ίδια παθολογία ή όχι;

Ε.ΜΠ.: Κατά τη γνώμη μου, το πρόβλημα δεν τίθεται έτσι. Όπως

γράφω και στο βιβλίο, το βασικό πρόβλημα της Αριστεράς δεν είναι η σύγκλιση, η συμπαράταξη, η ενότητα ή ότι άλλο κατεβάσει η γλώσσα του διαλόγου. Το κρίσιμο ζήτημα είναι η ύπαρξη ενός κομμουνιστικού κόμματος που θα μπορέσει να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις της κοινωνίας του τέλους του 20ου αιώνα, που θα μπορέσει να αναγεννήσει την ελπίδα του σοσιαλισμού και θα καθοδηγήσει τις πρωτοπόρες δυνάμεις της κοινωνίας στις δύσκολες μάχες για την υπέρβαση του καπιταλισμού και των αδιεξόδων του.

Ο Συνασπισμός καλύπτει κάποια άλλη ανάγκη. Η σύγκλιση των δυνάμεων της Αριστεράς σ' ένα γενικό θεωρητικό επίπεδο είναι ιστορική αναγκαιότητα. Οι κομμουνιστές, από θέση αρχής, και όχι για λόγους ευκαιριακούς, οφείλουν να συνεργάζονται με άλλες προοδευτικές δυνάμεις. Όπως λέει κι ο Λένιν, μόνη της η εργατική τάξη δεν μπορεί να πραγματοποιήσει τον σοσιαλισμό. Συνεπώς, θεωρώ κατ' αρχήν τον Συνασπισμό, θεωρητικά, μια ιστορική ανάγκη και, θεθαίως, τον υποστηρίζω. Θα πρέπει όμως να σημειώσω ότι έλειψε η προηγούμενη και αναγκαία διαδικασία των στρατηγικών συγκλίσεων που περιέγραφα. Έτσι, λοιπόν ο Συνασπισμός είναι για μένα μια πρώτη μορφή σύγκλισης, προϊόν μιας συγκεκριμένης πολιτικής συγκυρίας, η οποία θέλω να ελπίζω ότι θα διευρυνθεί μετεκλογικά και προς τα αριστερά, ή προς τα αριστερά με στόχο τη δημιουργία στρατηγικών συμμαχιών που θα αποτελέσουν στο μέλλον τον πόλο έλξης ευρύτερων λαϊκών δυνάμεων, αλλά και απλά αριστερών και προοδευτικών σχηματισμών.

Σ.: Ναι, αλλά στο βιβλίο σας υπάρχει ένα εκτενέστατο κεφάλαιο που ασκεί δριμύτατη κριτική στην εκσυγχρονιστική λογική της ΕΑΡ και στα ιδεολογήματά, όπως λέτε, της ανάπτυξης, της ανταγωνιστικότητας και της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης που τη χαρακτηρίζουν. Δεν σας προβληματίζει η συνεργασία μαζί της;

Ε.ΜΠ.: Στο κεφάλαιο που αναφέρεστε υπάρχει ένα κείμενο που είχα γράψει πριν πολλά χρόνια για την ανάπτυξη του ελληνικού αναθεωρητισμού και μερικές κριτικές παρατηρήσεις που συμπλήρωσα αργότερα. Πρόκειται ίσως για το μοναδικό μη υβριστικό κείμενο που γράφτηκε εκείνη την περίοδο. Αν το ξαναέγραφα, η γλώσσα του θα ήταν σίγουρα πιο προσεκτική, αλλά η επιχειρηματολογία του θα ήταν το ίδιο σκληρή. Μπορεί και σκληρότερη. Επί της ουσίας δεν αναιρώ τίποτα απ' αυτά που έχω γράψει. Πιστεύω και σήμερα ότι το ΚΚΕ εσωτερικού – συνεπώς και η μετεξέλιξή του προς τα δεξιά, η ΕΑΡ – ήταν ένα ρεύμα που είχε απομακρυνθεί από τις αρχές του μαρξισμού. Για να επανέλθω όμως στο ερώτημά σας, δεν νομίζω ότι αυτός είναι λόγος για να μη συνεργαστεί το ΚΚΕ με την ΕΑΡ. Γιατί να μην ελπίζουμε ότι μέσα από αυτή τη σύγκλιση θα διαφοροποιηθούν οι θέσεις της ΕΑΡ προς τ' αριστερά; Ως προς το άλλο σκέλος τ' ερωτήματός σας: Για το μαρξισμό δεν υπάρχει ανάπτυξη γενικά και αόριστα.

Η ανάπτυξη είναι είτε καπιταλιστική είτε έχει σοσιαλιστική κατεύθυνση. Η αναπτυξιακή αντίληψη της ΕΑΡ δεν ξεφεύγει από τα όρια της αστικής αντίληψης. Αλλά τίποτα στον κόσμο μας δεν είναι αιώνιο.

Σ.: Αρκετοί, πάντως, τόσο εντός όσο και εκτός του ΚΚΕ, ανησυχούν μήπως συμβεί το αντίθετο.

Ε.ΜΠ.: Μπορεί να συμβεί κι αυτό. Άλλωστε ο τίτλος του βιβλίου είναι ενδεικτικός: *Ρήξη ή ενσωμάτωση; Αν μέσα από την ενότητα και τη σύγκρουση με την ΕΑΡ κυριαρχήσουν οι δεξιές τάσεις, τότε μπορεί η Αριστερά να οδηγηθεί προς καταστάσεις που δεν θα διαγράφουν μια προοπτική εξέδου από το καπιταλιστικό τέλμα. Γιατί όμως να μην σκεφτούμε ότι θα συμβεί το αντίθετο; Γι' αυτό λέω ότι ο Συνασπισμός δεν έχει ακόμα κριθεί. Είναι ένα πρώτο μόρφωμα και το μέλλον θα δείξει αν θα πάει, για να το πω σχηματικά, προς τ' αριστερά ή προς τα δεξιά.*

Σ.: Αν κοιτάσουμε όμως το πρόγραμμα του Συνασπισμού και το συγκρίνουμε με τις αποφάσεις του τελευταίου συνεδρίου του ΚΚΕ, μάλλον θα διαπιστώσουμε ότι είναι δύσκολο να επιβεβαιωθούν οι ελπίδες σας.

Ε.ΜΠ.: Είναι προφανές ότι το πρόγραμμα του Συνασπισμού δεν ταυτίζεται μ' αυτό του ΚΚΕ. Δεν θα το δεχόταν άλλωστε η ΕΑΡ. Είναι αλήθεια ότι τόσο για το ζήτημα της ανάπτυξης όσο και για τα μερικά άλλα κεφαλαιώδη προβλήματα δεν τίθεται θέμα ρήξης με τον καπιταλισμό. Πρόκειται για ένα φιλολαϊκό πρόγραμμα που προτείνει λύσεις στα πλαίσια του κεφαλαιοκρατικού συστήματος και που εκφράζει τη σύγκλιση ΚΚΕ-ΕΑΡ. Εγώ θα ήθελα ένα εγχείρημα με μεγαλύτερη δυναμική που θα συμπεριλάμβανε και το ΚΚΕσ. - Α.Α., καθώς και πολλές ακόμα δυνάμεις της Αριστεράς, οι οποίες, αν και διαφωνώ συχνά μαζί τους, μπορούν να συμβάλουν στην υπόθεση της ανασυγκρότησης του αριστερού κινήματος στην Ελλάδα. Δεν ξέρω γιατί δεν επιτεύχθηκε κάτι τέτοιο, αλλά εύχομαι και ελπίζω να συμβεί στο μέλλον.

Σ.: Ποια είναι η γνώμη σας για τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει ο Συνασπισμός το ζήτημα της «κάθαρσης»;

Ε.ΜΠ.: Ας πάρουμε τα πράγματα με τη σειρά. Κάθαρση επαγγέλλεται και η Δεξιά. Αυτό όμως είναι απάτη, γιατί κάθαρση δεν μπορεί και δεν θέλει να κάνει. Λέει ότι θα εξαλείψει τα σκάνδαλα. Μα, το μεγαλύτερο σκάνδα-

λο είναι ο ίδιος ο καπιταλισμός: η θεοποιημένη και κατοχυρωμένη εκμετάλλευση του ανθρώπου από άνθρωπο. Λέτε να θέλει να την καταργήσει; Το μόνο που μπορεί κανείς να περιμένει από αστικά κόμματα είναι να μην κάνουν επιπλέον κλεψιές από τις θεοποιημένες. Αλλά ούτε από το σοσιαλδημοκρατικό ΠΑΣΟΚ μπορούμε να περιμένουμε τίποτα περισσότερο από την τιμωρία, ίσως, κάποιων ιδιαίτερα αρπακτικών και αδέξιων. Συνοπτικά: Το κεφαλαιοκρατικό καθεστώς δεν είναι δυνατόν να «καθαρθεί». Συνεπώς, δουλειά της Αριστεράς δεν είναι να κάνει την «κάθαρση» γιατί κάθαρση στον καπιταλισμό δεν μπορεί να υπάρξει. Θα έθρυσκα πιο σωστό το σύνθημα «να τιμωρηθούν οι υπεύθυνοι των σκανδάλων». Τα αριστερά κόμματα δεν θα γίνουν ούτε βοθοκαθαριστές ούτε λοιμοκαθαρτήρια. Ο Ηρακλής καθάρισε την κόπρο των αδώνων του Αυγείου, αλλά τα άλογα επέστρεψαν. Η ιστορία δεν μας λέει θέβαια τι έγινε από 'κει και πέρα. Μπορούμε όμως να το φανταστούμε...

Σ.: Κύριε Μπιτσάκης, πώς αντιμετωπίζετε τη σπουδή του Συνασπισμού να προσελκύσει όσο το δυνατόν περισσότερα πασοκογενή στελέχη;

Ε.ΜΠ.: Κατ' αρχήν πρέπει να πω ότι δεν θεωρώ αρνητική την προσπάθεια της Αριστεράς να προσελκύσει στελέχη που προέρχονται από το ΠΑΣΟΚ. Αυτή τη στιγμή, εφόσον αποδέχονται το πρόγραμμα του Συνασπισμού, η συνεργασία μαζί τους δεν μπορεί παρά να είναι θετική. Από 'κει και πέρα, το αν αυτοί οι άνθρωποι, φορείς οι περισσότεροι κεντρώων και σοσιαλδημοκρατικών ιδεολογιών, λειτουργήσουν σαν γέφυρα για μια ενδεχόμενη μετεκλογική συνεργασία ΠΑΣΟΚ - με ή χωρίς Ανδρέα - και Αριστεράς, είναι ένα άλλο θέμα. Πιστεύω, πάντως, ότι αν ο Συνασπισμός δεχτεί να στηρίξει οποιαδήποτε πασοκική κυβέρνηση θα είναι τεράστιο λάθος. Σήμερα, η Αριστερά πρέπει να διεκδικήσει την ψήφο των εργαζόμενων, των διανοούμενων και των νεολαίων, όχι για να εμπλακεί σε μια κυβερνητική περιπέτεια, αλλά για να συγκροτήσει μια ισχυρή αντιπολίτευση. Μου φαίνεται ότι διαζόμεσθε να γίνουμε κόμμα εξουσίας. Τη Μεγάλη Αριστερά θα την οικοδομήσουμε μόνο αν ξεκαθαρίσουμε τους στρατηγικούς μας στόχους και αν συγκροτήσουμε στρατηγικές συμμαχίες που θα υπηρετούν αυτή την προοπτική.

Σ.: Ας περάσουμε σε κάτι άλλο. Μια

επισημάνση που διατρέχει αρκετά κεφάλαια του βιβλίου σας είναι ότι διάφορες πλευρές της κρίσης και των καθυστερήσεων της Αριστεράς οφείλονται στην έλλειψη εσωτερικής δημοκρατίας. Μπορούμε να πούμε ότι σήμερα μπαίνουν οι βάσεις μιας νέας αντίληψης ως προς αυτό το θέμα;

Ε.ΜΠ.: Κι αυτό το ζήτημα θα πρέπει να το δούμε ιστορικά. Σε περιόδους διωγμών και εξοριών, θα ήταν ουτοπία να περιμένουμε ότι θα λειτουργήσει η εσωτερική δημοκρατία ή, καλύτερα, ο δημοκρατικός συγκεντρωτισμός. Αυτή η εποχή έχει περάσει. Σήμερα, τα πράγματα έχουν αλλάξει σε μεγάλο βαθμό. Οι φορείς διαφορετικών απόψεων δεν θεωρούνται πια παράξενοι ή ύποπτοι. Άλλωστε, μια απόδειξη είναι και η έκδοση του βιβλίου μου, το οποίο είναι έντονα κριτικό, τουλάχιστον ως προς εκείνες τις πλευρές όπου κατά τη γνώμη μου εντοπίζονται οι αδυναμίες της Αριστεράς. Χρειάζονται όμως ακόμα πολλά θήματα για να εναρμονιστούμε μ' αυτό που λέμε λενινιστική λειτουργία του κόμματος: για να πετύχουμε την «ενότητα μέσα στη διαφορά».

Σ.: Προφανώς η φιλελευθεροποίηση της εσωτερικής ζωής των κομμουνιστικών κομμάτων υποβοηθείται και από τις εξελίξεις που συμβαίνουν στη Σοβιετική Ένωση. Ποια είναι η γνώμη σας για την περεστρόικα;

Ε.ΜΠ.: Με την περεστρόικα ασχολούμαι στο τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου μου. Νομίζω ότι εκεί τα λέω καλύτερα απ' όσο θα μπορούσα να τα πω εδώ. Πιστεύω, πάντως, ότι όπως ο Συνασπισμός δεν είναι τελειωμένη υπόθεση και τώρα διαμορφώνεται, έτσι συμβαίνει και με την περεστρόικα. Η αναδόμηση δεν έχει ακόμα τελειώσει, ούτε έχει κριθεί οριστικά. Ένα αδύνατο σημείο είναι ότι ξεκίνησε από τα πάνω, από το πιο φωτισμένο τμήμα της σοβιετικής ηγεσίας. Στο βαθμό όμως που οι μάζες θα μπαίνουν στη μάχη, η αναδόμηση μπορεί να ξεπεράσει τους στόχους που έθεσε η σημερινή ηγεσία και να κατακτήσει την εργατική δημοκρατία. Μπορεί όμως να πάει και προς άλλη κατεύθυνση. Να πάει προς μια κατεύθυνση ανάπτυξης της ατομικής ιδιοκτησίας, εισροής ξένων κεφαλαίων, δημιουργίας μεικτών επιχειρήσεων - άρα ανισοτήτων και καινούργιων κοινωνικών εντάσεων. Θέλω όμως να ελπίζω ότι τουλάχιστον στη Σοβιετική Ένωση θα επικρατήσουν οι επαναστατικές δυνάμεις. Το σοσιαλιστικό

στράτοπεδο αυτή τη στιγμή δεν είναι ομοιόμορφο. Οι αρνητικές πλευρές που περιέγραψα είναι πολύ πιο ισχυρές σήμερα στην Ουγγαρία και στην Πολωνία. Στη δεύτερη, μάλιστα, φοβάμαι ότι διακυβεύεται η ίδια η ύπαρξη του σοσιαλιστικού καθεστώτος. Είναι πολύ πιθανό ο επόμενος πρόεδρος να είναι ο Βαλέσα.

Σ.: Δεν φοβάστε μήπως χαρακτηρίσετε σταλινικός; Γιατί, δικαίως ή αδικίως, αυτή η μομφή αποδίδεται τον τελευταίο καιρό σε όσους αντιμετωπίζουν κριτικά την περεστρόικα.

Ε.ΜΠ.: Οι χαρακτηρισμοί δεν με ενδιαφέρουν. Τώρα, επί της ουσίας: Υπάρχουν και οι νοσταλγοί του «σταλινισμού» και της «καθαρότητας» της «σταλινικής» περιόδου. Αλλά δεν χρειάζεται να είσαι σπουδαίος μαρξιστής για να δεις ότι οι ρίζες της σημερινής κρίσης βρίσκονται ακριβώς στη «σταλινική» περίοδο: στην κατάπιξη της εσωκομματικής δημοκρατίας και της εργατικής δημοκρατίας, στον αυταρχισμό και βαθμιαία στη διαφθορά και στα προνόμια του ηγετικού στρώματος. Η κριτική μου στάση αφορά το ερώτημα αν η σημερινή αναδόμηση θα οδηγήσει στην αποκατάσταση της εργατικής δημοκρατίας στη Σοβιετική Ένωση και στις άλλες σοσιαλιστικές χώρες.

Σ.: Ο Συνασπισμός λοιπόν, αλλά και η περεστρόικα, είναι κατά τη γνώμη σας ένα σπείρισμα για την Αριστερά. Δηλώνετε αθεράπευτα μαρξιστής. Ας κάνουμε όμως μια μικρή παραχώρηση κι ας μελλοντολογήσουμε, υποθέτοντας ότι τα πράγματα κρίνονται τελικά με διαφορετικό τρόπο απ' αυτόν που εύχεστε. Τι θα γίνει τότε κύριε Μπιτσάκη; Θα βρεθείτε σε μια κατεύθυνση ρήξης ή ενσωμάτωσης;

Ε.ΜΠ.: Κατ' αρχήν, είμαι αθεράπευτα μαρξιστής, υπό την έννοια ότι, όσο περνούν τα χρόνια, πείθομαι όλο και περισσότερο όχι μόνο για το ότι ο μαρξισμός είναι η μόνη φιλοσοφία που ανταποκρίνεται στις ανάγκες της εποχής μας, αλλά και για το ότι μια μαρξιστική - δηλαδή κομμουνιστική - πολιτική είναι η μοναδική που μπορεί να μας βγάλει από την καπιταλιστική βαρβαρότητα. Ως προς το ερώτημά σας τώρα. Αυτό που λέτε είναι υποθετικός λόγος, όπως λέγαμε στο Γυμνάσιο. Και πολλές φορές ένας τέτοιος λόγος μπορεί να είναι το μη πραγματικό. Ελπίζω και εύχομαι να μην επικρατήσει μια κατολίσθηση της Αριστεράς προς τη σοσιαλδημοκρατία. Από το '61 συγκροσθήκα με τέτοιες τάσεις και από τότε δεν έπαψα να αγωνίζομαι εναντίον τους. Θα συνεχίσω να αγωνίζομαι και τώρα. Νομίζω όμως ότι στο ΚΚΕ υπάρχουν αρκετές δυνάμεις, κυρίως στη νέα γενιά, που μας επιτρέπουν να ελπίζουμε ότι η επαναστατική ανανέωση θα γίνει πραγματικότητα. Όπως γράφω και στο «Ρήξη ή Ενσωμάτωση», σήμερα το ΚΚΕ αντιμετωπίζει το ιστορικό δίλημμα: Περιθωριοποίηση ή επαναστατική ανανέωση. Για όσους γνωρίζουν τις εσωτερικές δυνάμεις της Αριστεράς και τις αντινομίες της κοινωνίας μας, η δεύτερη προοπτική δεν είναι ουτοπική.

Χρήστος ΜΑΧΑΙΡΑΣ

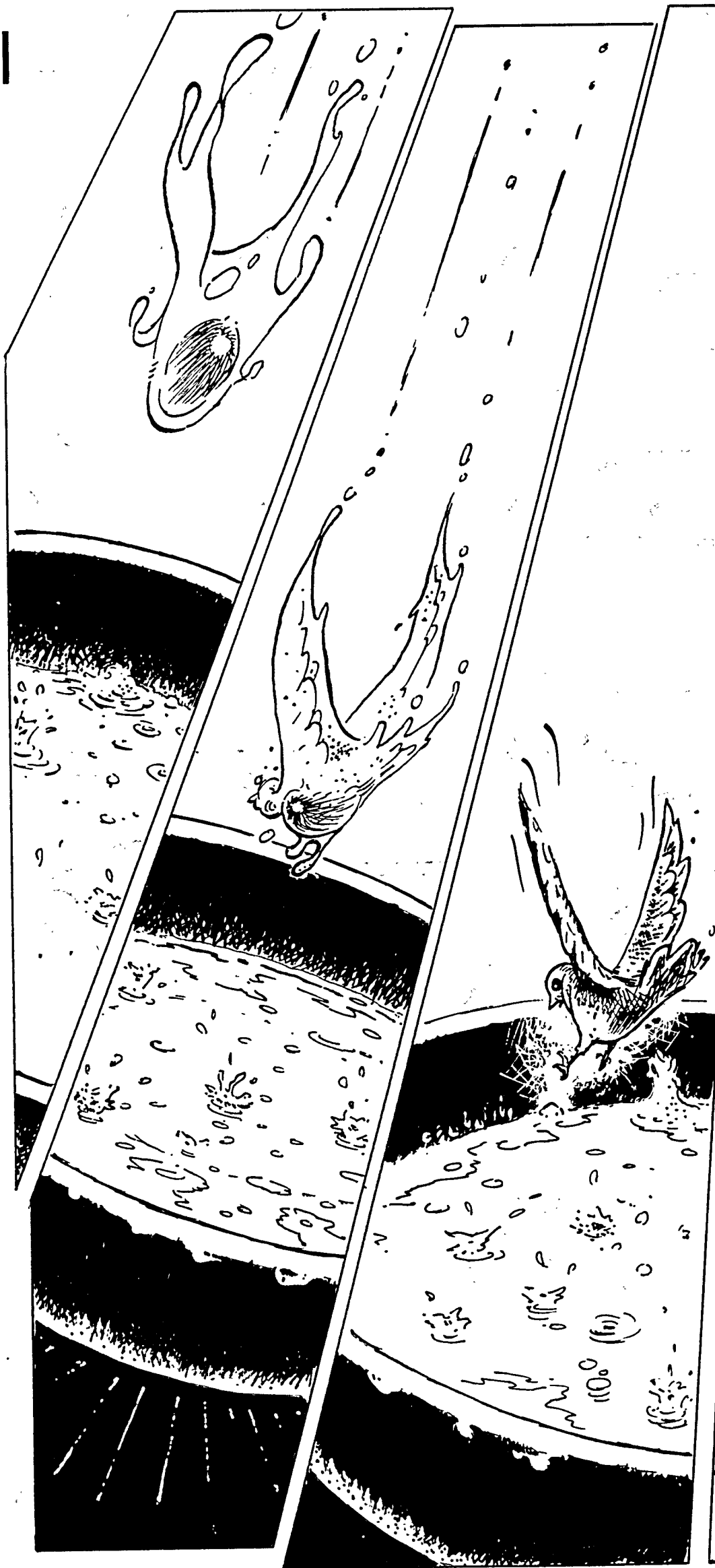
Ο Ευτύχης Μπιτσάκης γεννήθηκε το 1927 στην Κρήτη. Εντάχθηκε στην ΕΠΟΝ το 1943 και στο ΚΚΕ το 1945. Το 1948, φοιτητής της φυσικομαθηματικής, συνελήφθη γι' «αντεθνική δράση» και παρέμεινε κρατούμενος μέχρι το 1955. Μετά την αποφυλάκισή του πήρε το δίπλωμα του χημικού και διετέλεσε γραμματέας της Σπουδάζουσας της ΕΔΑ στην περίοδο των αγώνων για το Κυπριακό. Ιδρυτής και διευθυντής του περιοδικού «Σύγχρονα Θέματα» και για πολλά χρόνια μέλος της Κ.Ε. του ΚΚΕ.

Το 1965 ο Ευτύχης Μπιτσάκης μπόρεσε να πάρει για πρώτη φορά διαβατήριο και σπούδασε Θεωρητική Φυσική και Φιλοσοφία στη Γαλλία. Δίδαξε επί χρόνια μαθηματικά και φιλοσοφία στο πανεπιστήμιο του Παρισιού. Σήμερα, ζει στην Αθήνα και διδάσκει φιλοσοφία στα πανεπιστήμια Ιωαννίνων και Αθηνών και συνεχίζει να είναι ενταγμένος στο ΚΚΕ.

Το «Ρήξη ή ενσωμάτωση» είναι το 14ο βιβλίο του.

ΤΣΟΝΤΕΣ

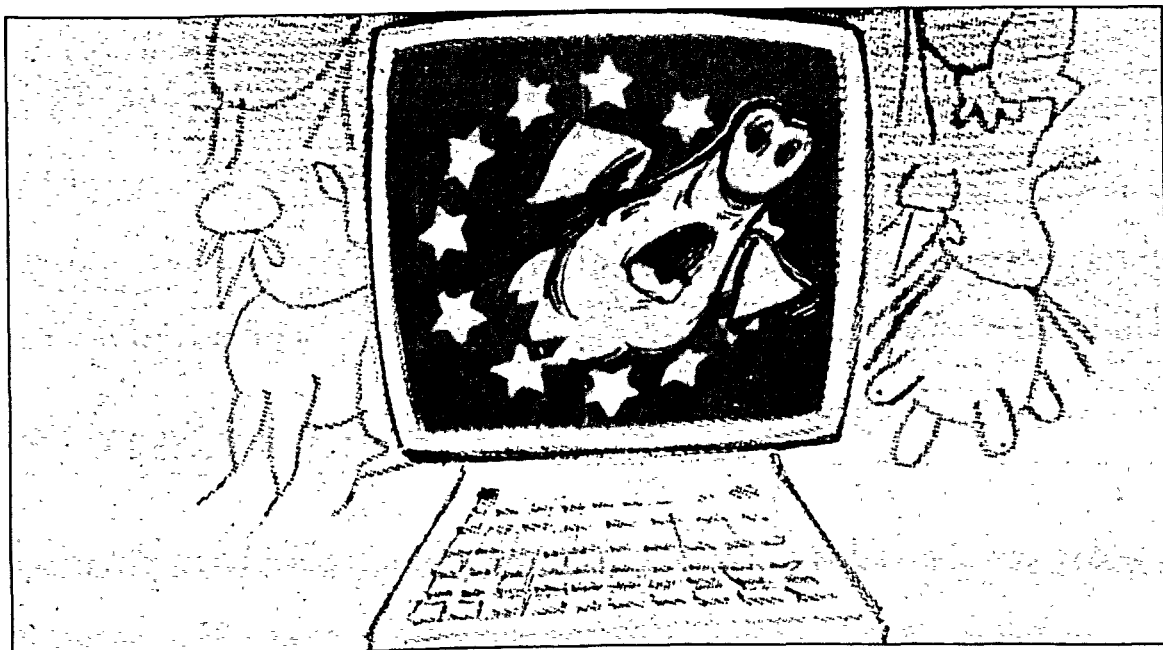

Γ.ΥΑΤΖΑΚΟΣ

ΙΔΕΑ: ΘΑΝΑΣΗΣ ΔΡΑΤΖΙΔΗΣ.

ΣΥΓΚΛΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΩΝ ΠΡΑΣΙΝΩΝ

Τον Απρίλιο πραγματοποιήθηκε το 5ο Συνέδριο των Ευρωπαίων Πρασίνων, στο Παρίσι, και είναι η νοτιότερη ευρωπαϊκή πόλη όπου έχουν συναντηθεί μέχρι τώρα οι ευρωπαίοι οικολόγοι, από παράδοση ισχυρότεροι στη Βόρεια Ευρώπη. Το συνέδριο, που δεν είχε καμία αρμοδιότητα για λήψη αποφάσεων, επέτρεψε στους οικολόγους να ανταλλάξουν τις απόψεις τους ως προς τις βασικές προσεγγίσεις των θεμάτων που τους απασχολούν και της στρατηγικής τους ενόψει των προσεχών ευρωπαϊκών εκλογών.

Στο τριήμερο συνέδριο πήραν μέρος μερικά από τα «μεγάλα ονόματα» του οικολογικού κινήματος, δεκαεπτά οικολογικά κόμματα από δεκαπέντε ευρωπαϊκές χώρες (με μία ελάχιστη ελληνική συμμετοχή), και από τις ΗΠΑ, τον Καναδά και τη Βραζιλία. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προκάλεσαν οι αντιπρόσωποι από τις Βαλτικές χώρες καθώς και από τη Βραζιλία, όπου διαμορφώνεται μία συμμαχία των πράσινων με το σοσιαλιστικό, το κομμουνιστικό και το κόμμα των εργαζομένων, ενόψει των προεδρικών εκλογών της 15ης Νοεμβρίου.

Ωστόσο, η προοπτική των επικείμενων ευρωεκλογών σημάδεψε τις συζητήσεις και έτσι οι μεγάλοι θεματικοί άξονες του συνεδρίου αφορούσαν, πέρα από τα αυστηρά οικολογικά θέματα (πυρηνική ενέργεια, βιομηχανικά απόβλητα, οικολογικά ατυχήματα...), την ενιαία αγορά του 1993 (οικολογικές συνέπειες, κοινή αγροτική πολιτική, ερήμωση της υπαίθρου...), την Ευρώπη των πολιτών (θεσμοί, περιφερειακή διάστα-

ση, άμεση δημοκρατία, γυναίκες...) και την Ευρώπη στον κόσμο (σχέσεις με την Ανατολική Ευρώπη, ευθύνες απέναντι στις χώρες του Νότου, εναλλακτική άμυνα...)

Το συνέδριο αυτό κατέληξε σε μία αρκετά γενικόλογη, χωρίς ιδιαίτερη επεξεργασία και συχνά με ανακρίβειες, «κοινή δήλωση ενόψει των ευρωεκλογών», όπου οι ευρωπαίοι πράσινοι διακηρύσσουν την κεντρική επιλογή τους για «μία Ευρώπη των αυτόνομων περιοχών και χωρίς σύνορα». Επισημαίνουν την «απειλή των στρατιωτικών συνασπισμών» και εκφράζουν την αντίθεσή τους για τον «καθόλου οικολογικό χαρακτήρα» της Ενιαίας Αγοράς και για το στόχο του 1992 ο οποίος επιδιώκει τη «δημιουργία μιας νέας οικονομικής και στρατιωτικής υπερδύναμης στη Δυτική Ευρώπη». Αναφέρονται τέλος με έμφαση στην έννοια (γκορμποτιστικής και παλιότερα γκωλλικής έμπνευσης) του «κοινού ευρωπαϊκού σπιτιού», και στη συνεργασία όλων των χωρών της Ευρώπης, ΕΟΚικών, ανατολικών, αδέσμευτων...

ΓΑΛΛΟΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΠΡΑΣΙΝΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Η παρισινή αυτή συνάντηση των πράσινων δε μπόρεσε (και ίσως δεν ήταν καν στις επιδιώξεις της) να δώσει απαντήσεις σε δύο κεντρικά, αν και διαφορετικού χαρακτήρα και περιπλοκότητας, προβλήματα του οικολογικού κινήματος: στη γενική σύνδεση των θεμάτων οικολογικής ευαισθησίας με τη σημερινή κοινωνιολογική ανάλυση των δυτικοευρωπαϊκών χωρών και στο γεγονός ότι

τώρα πολιτικά κόμματα από όλο σχεδόν το πολιτικό φάσμα υιοθετούν (και όχι απαραίτητα με υποκρισία), κάποια οικολογικά θέματα.

Το τελευταίο αυτό σημείο φέρνει στο επίκεντρο των ενδο-οικολογικών συζητήσεων το θέμα την τακτικής και των συμμαχιών των πράσινων στις διάφορες ευρωπαϊκές χώρες, ένα από τα θέματα διαφωνίας που συνθέτουν τον διαρκώς αυξανόμενο ανταγωνισμό ανάμεσα στους γερμανούς και τους γάλλους πράσινους.

Στη Γαλλία η δύναμη των πράσινων βρίσκεται σε άνοδο, με αποκρύφωμα τις επιτυχίες τους στις τελευταίες γαλλικές δημοτικές εκλογές (όπου βέβαια τους βοήθησε ιδιαίτερα η φετινή συγκυρία που ευαισθητοποίησε μεγάλο τμήμα της γαλλικής κοινής γνώμης γύρω από ζητήματα όπως η καταστροφή του στρώματος του όζοντος, τα χημικά όπλα, οι οικολογικές καταστροφές των τελευταίων μηνών...). Οι γάλλοι πράσινοι, υπό την ηγεσία του αλαστού Αντουάν Βεστέρ, διάλεξαν τη γραμμή «ούτε δεξιά ούτε αριστερά» και κρατούν επιφυλακτική στάση ακόμη και απέναντι στη Νέα Αριστερά του Πιέρ Ζυκέν, που έχει αποδεχθεί, όπως φαίνεται, την ηγεμονία των πράσινων σ' αυτό το πολιτικό χώρο και φλερτάρει μαζί τους. Αυτή η γραμμή της αυτονομίας των γάλλων πράσινων έχει ήδη αποφέρει καρπούς (οι δημοσκοπήσεις για τις ευρωεκλογές τους δίνουν πάνω από 15%) και αυτό τους κάνει όλο και πιο αλαζονικούς στη στάση τους απέναντι σε άλλες μικρότερους πολιτικούς σχηματισμούς που επιδιώκουν

μεγαλύτερη σχέση μαζί τους.

Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, οι πράσινοι της Γαλλίας επιδιώκουν να αποκαταστήσουν τις ισορροπίες στο Κοινοβούλιο του Στρασβούργου όπου οι γερμανοί οικολόγοι κυριαρχούσαν πλήρως μέχρι τώρα. Ασφαλώς οι γάλλοι δύσκολα ανέχονταν την περιφρόνηση των γερμανών «συντρόφων» τους για τη μικρή απήχησή τους στη Γαλλία (κάτι που είναι ήδη παρελθόν) και για τον κάπως «προσκοπικό» οικολογισμό τους. Ετοιμάζονται τώρα να πάρουν την εκδίκησή τους και αν μπορούν (με αρκετή δόση εθνικισμού) ακόμη και τα σκήπτρα του ευρωπαϊκού οικολογικού κινήματος από τους Γερμανούς.

Στην προσπάθειά τους αυτή οι γάλλοι οικολόγοι έχουν συμμάχους τους τους πράσινους των άλλων νότιων χωρών της Κοινότητας που επίσης θεωρούν σε κάποιο βαθμό ότι δυναστεύονται από μία πολύ γερμανική αντίληψη των πραγμάτων. Για άλλη μια φορά ο χαρακτήρας της χώρας ευνοεί τους γάλλους πράσινους: «η Γαλλία κατέχει κεντρική θέση στην Ευρώπη, εξαιτίας της εκβιομηχάνισής της, που είναι ανάλογη με των βορείων χωρών, και της αγροτικής πλευράς της, που τη φέρνει πιο κοντά στο Νότο», λέει ο Μπρυνό Μπουασιέρ, ένας από τους γραμματείς της ευρωπαϊκής συντονιστικής επιτροπής των πράσινων.

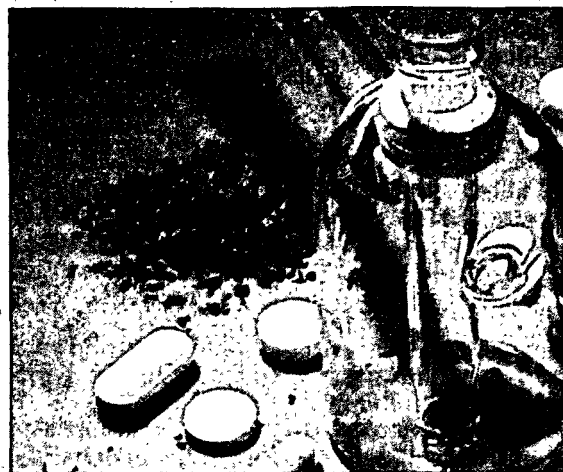
Από την άλλη πλευρά, οι γερμανοί πράσινοι αντιδρούν στην ενδεχόμενη μετατόπιση του κέντρου βάρους προς τη Γαλλία γιατί, όχι μόνο θεωρούν πως λόγω παράδοσης τους ανήκει η πρωτοκαθεδρία, αλλά επίσης επειδή κάτι τέτοιο θα απομάκρυνε το ευρωπαϊκό οικολογικό κίνημα από κάποιους βασικούς πολιτικούς προσανατολισμούς και από κάποιες τακτικές επιλογές που έχουν υιοθετήσει οι γερμανοί οικολόγοι. Άλλωστε αυτοί οι τελευταίοι και έχουν εντελώς διαφορετική πολιτικο-ιδεολογική καταγωγή από τους Γάλλους «ομοϊδεάτες» τους, και τείνουν σήμερα σε μία προσέγγιση με τους γερμανούς σοσιαλδημοκράτες. Επιπλέον, για τους πράσινους της Δυτικής Γερμανίας θα ήταν τουλάχιστο παράδοξο να θεθούν οι γάλλοι στην πρωτοπορεία της ευρωπαϊκής οικολογίας τη στιγμή που η χώρα τους είναι ιδιαίτερα καθυστερημένη στην προστασία του περιβάλλοντος και επίσης πολύ προωθημένη στον τομέα της πυρηνικής βιομηχανίας.

Η Πέτρα Κέλλυ επέμενε, στο συνέδριο του Παρισιού, ότι «οι διαφορές είναι πολύ μεγάλες μεταξύ μας». Ασφαλώς μία πρώτη λύση θα δώσουν τα αποτελέσματα της 18ης Ιουνίου και έπειτα, ίσως, οι πράσινοι ευρωβουλευτές θα καταφέρουν να έρθουν πιο κοντά, στο Στρασβούργο, και να κατανοήσουν καλύτερα οι μεν τους δε.

Στέργιος ΒΑΡΒΑΡΟΥΣΗΣ

ναρκωτικά

Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΤΩΝ ΒΡΥΚΟΛΑΚΩΝ

Τους τελευταίους μήνες πα-
ρατηρείται ένα φαινόμενο,
τόσο στο εξωτερικό όσο και –
ιδιαίτερα – στην Ελλάδα, που θα μπο-
ρούσε να χαρακτηριστεί εντυπωσιακό:
ενώ καθημερινά μεγαλώνουν οι απο-
δείξεις ότι η απαγορευτική πολιτική
για τα «Ναρκωτικά» είναι ο βασικότε-
ρος παράγοντας για την εγκληματικό-
τητα, τους θανάτους και την αυξανό-
μενη χρήση¹, οι περισσότερες κυβερ-
νήσεις όχι μόνο εξακολουθούν να την
διατηρούν, αλλά εμφανίζονται και τά-
σεις σκλήρυνσης – μεγαλύτερης αστυ-
νόμευσης και ποινικοποίησης. Αυτό
φυσικά δεν είναι άσχετο με την επα-
νάκαμψη του συντηρητισμού, αλλά αν-
τίθετα είναι το αποτέλεσμα των οργα-
νισμένων προσπάθειών της DEA (Drug
Enforcement Administration) για τον
έλεγχο περιοχών με αντάρτικο (π.χ.
Λατινική Αμερική), καθώς και των μυ-
στικών υπηρεσιών των περισσότερων
χωρών – με πρόφαση τα «Ναρκωτικά».

Πρόσφατο παράδειγμα η προσπά-
θεια του Craxi στην Ιταλία για την ποι-
νικοποίηση της απλής χρήσης που είχε
καταργηθεί τα τελευταία χρόνια, κα-
θώς και η αναζωπυρωμένη υστερία κα-
τά των «εμπόρων» που προκαλείται
από τη δημοσίευση ψεύτικων στοι-
χείων². Στα πλαίσια μάλιστα της στε-
νότερης συνεργασίας CIA-KGB, ο
Γκορμπατσόφ στις συνομιλίες του με
τον Κάστρο, εξέφρασε την υποστήριξη
της Μόσχας κατά της εμπορίας «Ναρ-
κωτικών» και ειδικά στη Λατινική Αμε-
ρική³.

Ας δούμε όμως μερικά γεγονότα των
τελευταίων μηνών στην Ελλάδα για τα
«Ναρκωτικά» και τι αποκαλύπτουν: Για
πρώτη φορά εμφανίζονται φόντοι «ξε-
καθαρίσματος» λογαριασμών σε σχέση
με κυκλώματα λεσχών και μπαρ όπου
υπάρχει ή παρουσιάζεται να υπάρχει
διακίνηση «ναρκωτικών». Ο γνωστός

λεσχιάρχης Α.Τ. δολοφονείται αρχές
Μαρτίου στη Θεσσαλονίκη και ο ιδιο-
κτήτης καφετέριας Π.Β. μετά από μια
εβδομάδα στη Λάρισα. Στην τελευταία
περίπτωση τη δολοφονία ανέλαβε
«οργάνωση» που με προκήρυξη απο-
κάλεσε τον Π.Β. «έμπορο ναρκωτικών»
και κάλεσε τους Λαρισαίους «να οργα-
νωθούν σε συλλόγους με επικεφαλής
τον Δήμαρχο και τον Νομάρχη για να
αντιμετωπίσουν τον κίνδυνο των ναρ-
κωτικών»⁴. Στις φυλακές, που σε θα-
λάμους για 20 άτομα σιτθάζονται 70 και
μάλιστα όλων των κατηγοριών, νέες
καταγγελίες για διακίνηση ηρωίνης
έγιναν από βιοτέχνη που φυλακίστηκε
για χρέη στο Δημόσιο⁵. Τέσσερις σύ-
ριγγες με υπολείμματα ναρκωτικών
στα κρατητήρια Ηρακλείου⁶. Κάθειρξη
15 χρόνων στο δεσμοφύλακα Ε.Ε. για
εισαγωγή ναρκωτικών στις φυλακές
Κορυδαλλού· στη δίκη αυτή, ενδιαφέ-
ρον παρουσίασε η απολογία του Β. Ρω-
χάμη που μεταξύ άλλων είπε: «πρώτα
το ίδιο κράτος μοιράζει χάπια που πε-
ριέχουν τοξικές ουσίες. Στους τοξικο-
μανείς δίνουν χάπια για να μπορούν να
σταθούν στα πόδια τους. Αντί όμως να
καλύτερευουν χειροτερεύουν... τα
ναρκωτικά χρησιμοποιούνται σαν τρό-
πος φυγής, όπως και οι αυτοκτονίες.
Οι ποινές που επιβάλλονται είναι εξον-
τωτικές. Ο δρόμος της λύσης εκεί, εί-
ναι τα ναρκωτικά»⁷.

Κι ενώ στις φυλακές, συνεχίζονται οι
απελπισμένες απεργίες πείνας των
φαρμακοεξαρτημένων, που ζητούν κα-
λύτερες συνθήκες διαβίωσης⁸, στους
δρόμους η ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ δίνει τ' απο-
τελέσματά της... την στέρηση, που
οδηγεί στην εγκληματικότητα: Επίθε-
ση σε περαστικούς για να θρουν χάπια
στην Ομόνοια⁹. Φαρμακοποιός που-
λούσε παράνομο φάρμακο¹⁰... την
αστυνόμευση, που μαζί με τον χαφιεδι-

σμό, μας γυρίζουν σε σκοτεινές εποχές: Συλλήψεις για μισό γραμμάριο χαλός 5 μήνες στον τραγουδιστή Θ.Α. για 1/4 gr χαλός κι ενώ ο εισαγγελέας πρότεινε απαλλαγή¹¹. Πληροφοριοδότης 5 υπηρεσιών της Ασφάλειας συνελήφθη για εμπορία 200 gr. ηρωίνης...¹² τα βασανιστήρια, το καλύτερο μέσο πειθούς: Διαμαρτύρεσαι γιατί αστυνομικοί χτυπάνε αναισθητό εξαρτημένο άτομο στο δρόμο; Θα σε τσακίσουν!¹³ Έχεις φυτέψει δυο κανναβουριές στον κήπο σου; Το ειδικό βασανιστήριο της φάλαγγας!¹⁴

Και στα πλαίσια της υποκρισίας που επικρατεί, το επίσημο κράτος διακηρύσσει τον ανθρωπισμό του: Γ.Γ. Νέας Γενιάς, Γ. Σεφερτζής: «τα ναρκωτικά δεν αντιμετωπίζονται με νόμους και νομοθετικά πλαίσια»¹⁵. Υφυπουργός Νέας Γενιάς Μ. Χατζηνάκης: «Το πρόβλημα των ναρκωτικών δεν αντιμετωπίζεται με φοροιστικές λογικές, με κατασταλτικούς μηχανισμούς και αστυνομικά μέτρα»¹⁶. Γι' αυτό και οι αστυ-

νομικοί παίρνουν εκπαιδευτικό ρόλο και πληροφορούν τους εξαρτημένους ότι κυκλοφορεί ηρωίνη και να προσέχουν! Ο ρυθμός των θανάτων με την νοθεία – που οφείλεται στην απαγόρευση – αυξάνει απρόβλεπτα και οι δυο τάσεις που διαμορφώνονται στους πολίτες για την αντιμετώπιση του προβλήματος, γίνονται πιο ξεκάθαρες: Η συντηρητική της ισχύουσας νομοθεσίας, η τρομοκρατική και κατασταλτική, η προάγουσα το κέρδος, τους θανάτους και την εγκληματικότητα και η ριζοσπαστική του αντιπαγορευτισμού, που στόχος της είναι το σταμάτημα της αγριότητας και εγκληματικότητας, που προκαλούνται από την εσκεμμένη παρανομία κάποιων ουσιών. Η πρώτη τάση, κύριους εκπροσώπους έχει τις συντηρητικές πολιτικές παρατάξεις και τους γονείς, ιδιαίτερα εκείνους που όντας τα παιδιά τους εξαρτημένα με το θάνατο, υμνούν τον θάνατο στους εμπόρους! Η άλλη τάση, εκφράζεται από προοδευτικά στρώματα επιστημόνων και πολιτών

και ριζοσπαστικοποιημένα τμήματα της κοινωνίας και ειδικά της νεολαίας που καταλαβαίνουν ότι ο έλεγχος και η θαρβαρότητα αυξάνουν τις τάσεις φυγής.

Εν όψει μάλιστα των εκλογών, το φαινόμενο είναι αρκετά αποκαλυπτικό: Το ΠΑΣΟΚ, με τους ξυλοδαρμούς που κρύβονται πίσω από «ανθρωπιστικές» διακηρύξεις^{15,16} μια που απέτυχε στην πρόληψη, ρίχνει το βάρος του στη θεραπεία. Η «Στροφή», ανοιχτή θεραπ. κοινότητα για εφήβους προσπαθεί να ισορροπήσει την ουσιαστική αποτυχία της κλειστής «Ιθάκης» για νεαρούς ενήλικες. Η Ν.Δ. ζητάει πιο αυστηρή αστυνόμευση και διαφωνεί με την «ξηρή» θεραπεία. Ο Νεοφιλελευθερισμός της δεν της επιτρέπει να υποφέρουν με «στερητικά σύνδρομα» οι εξαρτημένοι και να χάνουν οι φαρμακευτικές εταιρείες υποκατάστατων και οι γιατροί με την δια νόμου επιβαλλόμενη «ξηρή» θεραπευτική αντιμετώπιση. Γι' αυτό προτείνει υποκατάστατα και μεθαδόνες αλλά η παρανομία να

Μαρτίου έως 1 Απριλίου του 1989 ιδρύθηκε η Παγκόσμια Ένωση ενάντια στην Απαγόρευση (των ναρκωτικών) με σημαντική συμμετοχή ιδρυτών από 17 χώρες οι περισσότεροι από τους οποίους ασχολούνται χρόνια με το θέμα. Καθηγητές εγκληματολογίας, ψυχιατρικής, κοινωνιολογίας, γιατροί, δημοσιογράφοι και πολιτικοί διακήρυξαν την αντίθεσή τους στην καταστροφή της υγείας, ελευθερίας και ασφάλειας των πολιτών που προκαλείται με την απαγόρευση. Δημοσιεύουμε την πολιτική απόφαση του Συνεδρίου της Αντι-απαγορευτικής Ένωσης με την ελπίδα ότι θα συντελέσει στην ενδυνάμωση των πρωτοβουλιών κινήσεων και στην Ελλάδα.

Γιώργης ΟΙΚΟΝΟΜΟΠΟΥΛΟΣ

1. Γ. Οικονομόπουλου: Η «Ιδεολογία» της Ιθάκης: Σχολιαστής, τ. 76, Μάιος 1989.

2. Από τους 1200(!) εμπόρους «ναρκωτικών» που υποτίθεται ότι βγήκαν από τις ελληνικές φυλακές με εγγύηση τα τελευταία χρόνια οι μισοί περίπου ήσαν απλοί χρήστες και οι κατηγορίες αποδείχτηκαν ψεύτικες και σκόπιμες.

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΠΟΦΑΣΗ

ΙΔΡΥΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΕΝΩΣΗΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ

1. Τα απαγορευμένα ψυχοτρόπα («Ναρκοτικά») είναι πλατεία διαθέσιμα όσο ποτέ άλλοτε, σ' έναν διαρκώς διευρυνόμενο κύκλο εγκλήματος.
2. Η απαγόρευση απέτυχε. Η αποτυχία δεν ομολογείται από τα Εθνικά Νομοθετικά Σώματα και τους Διεθνείς οργανισμούς – ειδικά τα Ενωμένα Έθνη – που κατευθύνουν την πολιτική για τα Ναρκωτικά.
3. Η απαγόρευση έχει δημιουργήσει το παράνομο εμπόριο Ναρκωτικών και τις ομάδες που κερδίζουν απ' αυτό.
4. Το εγκληματικό εμπόριο Ναρκωτικών είναι πολυεθνικό, εκτεινόμενο από τη Βόρεια Αμερική στην Ευρώπη, στη Μ. Ανατολή, στην Ασία, στην Β. Αφρική και ειδικά στην Λατινική Αμερική.
5. Οι κυρίαρχες οργανώσεις – καρτέλ (οικονομικοί συνασπισμοί), Συνδικάτα, Μαφίες, Οικογένειες, απειλούν την προσωπική ειρήνη και την πολιτική σταθερότητα παντού στον κόσμο. Κατασταλτικές πράξεις από κρατικές υπηρεσίες κάνουν τους κινδύνους χειρότερους.
6. Η αποτυχία της απαγόρευσης έχει μετατρέψει ένα ζήτημα προσωπικής επιλογής και προσωπικής υγείας σ' ένα παγκόσμιο δράμα: Την εγκληματικότητα που έχει συνέπειες και σε ακίνδυνους φιλήσυχους πολίτες, στην ασφάλειά τους και τις πολιτικές τους ελευθερίες.
7. Ποτέ δεν υπήρξαν τόσο κακοί νόμοι, ακόμα κι αν έγιναν με καλές προθέσεις, που να έχουν τόσο θλιβερά αποτελέσματα, απ' ότου οι Ενωμένες Πολιτείες (USA) εγκαινιάσαν την απαγορευτική τους πολιτική στο Αλκοόλ το 1919.
8. Η σημερινή μορφή της απαγόρευσης έχει μετατρέψει μεγάλες πόλεις σε πεδία μαχών, χωρίς να προστατεύει εκείνους τους οποίους φτιάχτηκε για να προστατεύσει. Αυτοί που είναι εξαρτημένοι από τα σκληρά ναρκωτικά σπρώχνονται στην εγκληματικότητα και την αρρώστια και το χειρότερο, το AIDS. Οι περισσότεροι χρήστες μπαίνουν στον κίνδυνο της φυλάκισης, οι τακτικοί χρήστες οδηγούνται στην παρανομία για να καλύψουν οικονομικά τη συνήθειά τους· φιλήσυχτοι πολίτες μπαίνουν σε κίνδυνο.
9. Το κόστος της αποτυχημένης προσπάθειας να απαγορευτούν μερικά ψυχοτρόπα, ενώ επιτρέπεται η διαφήμιση και η πώληση άλλων, όπως του αλκοόλ και του καπνού, είναι παγκόσμιο και τεράστιο.
10. Η ελευθερία ή ίδια υπονομεύεται ταχύτατα από την εφαρμογή του αντιναρκωτικού νόμου χωρίς όφελος για τα άτομα ή την κοινωνία.
11. Εμείς που υπογράφουμε στο Ιδρυτικό Συνέδριο της Διεθνούς Ένωσης ενάντια στην Απαγόρευση δεσμευόμαστε στους παρακάτω σκοπούς:
 - α. Να συντονίζουμε πρόσωπα και οργανισμούς στο κοινωνικό, επιστημονικό και πολιτικό πεδίο, που υποστηρίζουν τους σκοπούς της Ένωσης ενάντια στην Απαγόρευση.
 - β. Να διαδίδουμε πληροφορίες και κατανόηση πάνω στην πολιτική των Ναρκωτικών και πάνω στη θλιβή που προκαλείται από το ισχύον σύστημα της απαγόρευσης και των συνεπειών της στην εγκληματικότητα.
 - γ. Να αμφισβητούμε τα επιχειρήματα και την πολιτική που διατηρούν τον Απαγορευτισμό, που υλοποιείται σήμερα από τα Ενωμένα Έθνη και τους πράκτορές τους με τις παρούσες συμβάσεις.
 - δ. Να επιχειρούμε και να υποστηρίξουμε πράξεις σε Διεθνές και Εθνικό Επίπεδο που θα καταστρέφουν το σύστημα της Απαγόρευσης.

Ρώμη,
Απριλίου 1989

μείνει παρανομία. Ο Συνασπισμός, έχοντας σ' αυτό το θέμα δυο εκ διαμέτρου αντίθετες απόψεις – καταστολή και αποποινικοποίηση – σε ΚΚΕ και ΕΑΡ αντίστοιχα, προτιμάει τη σιωπή, ισχυριζόμενος ότι το πρόγραμμά του είναι ο τρόπος της πρόληψης! Οι μικρότερες έως ασήμαντες πολιτικές δυνάμεις ΚΚΕ εσ. ΑΑ, ΕΑΣ, οικολόγοι κ.ά. ενώ τάσσονται υπέρ της αποποινικοποίησης και του διαχωρισμού, άτολμα παραμένουν σιωπηλοί. Και το πρώτο θέμα ενδιαφέροντος στους Αθηναίους, σύμφωνα με δημοσκόπηση της «Ευρωδμή»¹⁸ ή το δεύτερο για τη νεολαία σε πανελλήνια κλίμακα σύμφωνα με την ΔΗΜΕΛ¹⁹, που είναι τα «ναρκωτικά» εναποτίθεται στα χέρια πολιτικών παραγόντων που χαρακτηρίζονται από ανευθυνότητα, άγνοια και φόβο.

Στο εξωτερικό, τα πράγματα επιβεβαιώνουν το αδιέξοδο και την υποκρισία των υποστηρικτών της καταστολής. Έκθεση της Γερουσίας των ΗΠΑ για την εξωτερική πολιτική του Ρήγκαν, ομολογεί ότι για βοήθεια των «κόντρας» της Νικαράγουα ευνοήθηκε το λαθρεμπόριο ναρκωτικών στην περιοχή²⁰. Το Ιταλικό ΚΚ υπέρ της αποποινικοποίησης της χρήσης «κατεβάζει» 50.000 νέους σε διαδήλωση στη Ρώμη²¹, ενώ στην ίδια πόλη στις 30

3. Κάστρο-Γκορπατσόφ: Η διακίνηση των ναρκωτικών και το εξωτερικό χρέος. *Ελευθεροτυπία*, 5.4.89.

4. Με στυλό η Προκήρυξη. *Ελευθεροτυπία*, 18.3.89.

5. Καταγγέλλει διακίνηση ναρκωτικών σε φυλακή. *Ελευθεροτυπία*, 30.3.89.

6. Σύνεργα ηρωίνης σε κρατητήρια. *Ελευθεροτυπία*, 15.4.89.

7. Γεμάτες ναρκωτικά όλες οι φυλακές. *Πρώτη*, 25.4.89.

8. Συνεχίζουν την απεργία πείνας στο Γεντί Κουλέ. *Πρώτη*, 24.4.89.

9. Επίθεση γιατί δεν τους έδιναν χάπια. *Ελευθεροτυπία*, 2.5.89.

10. Αντί για φάρμακα πουλούσε θάνατο. *Ελεύθερος Τύπος*, 6.5.89.

11. *Ελευθεροτυπία*, 9.5.89.

12. *Ελευθεροτυπία*, 12.5.89.

13. Με χτυπούσαν άγρια 6-7 αστυνομικοί. *Ελευθεροτυπία*, 10.5.89.

14. Στο Κακουρυγοδείο 45 αστυνομικοί για βασανιστήρια. *Ελευθεροτυπία*, 17.4.89.

15. Άμεση απειλή και για μας η Ηρωίνη. *Ελευθεροτυπία*, 23.6.88.

16. Ναρκωτικά Γ.Β. *Ελευθεροτυπία*, 13.5.89.

17. Κι άλλος νεκρός από ναρκωτικά – Νοθευμένη. *Ελευθεροτυπία*, 20.4.89.

18. Τα ναρκωτικά απασχολούν περισσότερο. *Πρώτη*, 26.4.89.

19. Οι νέοι ψηφίζουν λευκό. *Βήμα*, 15.4.89. Και νέοι: Πολιτική μια υπόθεση μάλλον... *Βρώμικη*. *Ελευθεροτυπία*, 15.5.89.

20. Γερουσία: Κάνανε τα «στραβά μάτια» στους εμπόρους ναρκωτικών. *Ελευθεροτυπία*, 14.4.89.

21. Νεανική διαδήλωση του ΟΚΕΤΟ. *Ελευθεροτυπία*, 8.5.89.

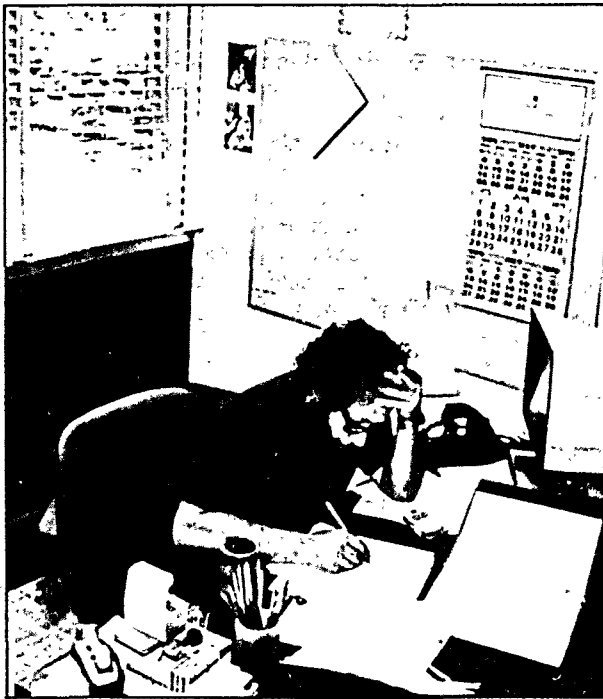
□ Νέες εκδόσεις

• SAINT-JOHN PERSE:
Ανάβαση (Ποίημα) Εκδόσεις
ΣΥΝΕΧΕΙΑ, ΑΘΗΝΑ 1989.

Πρώτο βιβλίο των εκδόσεων ΣΥΝΕΧΕΙΑ. Πρόκειται για το ποίημα Ανάβαση του Perse. Ο Perse, που το πραγματικό του όνομα είναι Alexis Léger, γεννήθηκε στις Μικρές Αντίλλες το 1889 και μετά την καταστροφή της Μαρτίνικας εγκαταστάθηκε στο Παρίσι. Το έργο του, αποκλειστικά ποιητικό, αποτελείται από τέσσερις σύντομες συλλογές. Το 1960 ο Perse τιμήθηκε με το βραβείο Nobel λογοτεχνίας. Πέθανε το 1975.

Η Ανάβαση, μεταφράστηκε και κυκλοφόρησε σε πολλές χώρες του κόσμου, αποσπώντας πάντα τα ευμενέστερα σχόλια από κριτικούς, συγγραφείς και κοινό.

Πρόκειται για ένα επικό, πεζό ποίημα. Ο τίτλος του παρα-

Η ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΩΝ 97

Η συνείδηση των Ελλήνων

■ Ένα νέο είδος πολιτικής πρακτικής για διανοούμενους εγκαινιάστηκε σιωπηλά ενόψει των εκλογών του '89. Ίσαμε σήμερα είχαμε την υπογραφή κειμένων στήριξης ενός κόμματος από τους επώνυμους -ή περίπου- οπαδούς του. Διαδικασία άκρως ενοχλητική, καθώς υπονοούσε την παραδειγματική βαρύτητα της ψήφου μερικώς σε σύγκριση με την ελαφρότητα της ψήφου των πολλών. Αλλά και γελοία, καθώς η ποσότητα των επώνυμων υπογραφών δεν κατόρθωσε ποτέ να αντιστοιχήσει στα εκλογικά ποσοστά του ενδιαφερόμενου κόμματος (ποιος ξεχνά τη Συμμαχία).

Οι πολιτικές ωστόσο ανακατατάξεις που έχουν σημειωθεί τους τελευταίους μήνες καθιστούν φαινοτάι ανεπαρκή τη συσπείρωση «επώνυμων» με σκοπό την παραδοσιακή τους αυτοδέσμευση κάτω από το προεκλογικό κείμενο ενός κόμματος, κατά προτίμηση της Αριστεράς. Οι καιροί απαιτούν ευρύτερες συσσωματώσεις και ψήφο αποτρεπτική. Ζητούν άμβλυνση των διαφορών, απόκρυψη των διαφορετικότητων. Κυρίως όμως επιτρέπουν την συλλογική διατύπωση επιστημονικοφανών αφορισμών στη θέση πολιτικών θέσεων και αλλίμονο σε όποιον τολμήσει να σχολιάσει πρωτοβουλίες αυτού του τύπου σαν προεκλογικές κινήσεις με συγκεκριμένη πολιτική στόχευση. Η *Αυριανή* (η πραγματική αλλά και η άλλη, το σκάχτρο της) μοιάζει έτοιμη να καταβροχθίσει κάθε άμυαλο εξωμότη.

Πανεπιστημιακοί λοιπόν δηλώνουν καθ' ύλην αρμόδιοι για την εξυγίανση του πολιτικού λόγου. Επιστήμονες του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών υποδύονται μετεκλογική κατάργηση του

λαϊκισμού και ιστορικές μελέτες αποκαθαμένες από το ιδεολόγημα περί εξάρτησης των νεοελληνικών δεινών από τον ξένο παράγοντα στην περίπτωση που ο Συνασπισμός τα πάει καλά στις επικείμενες εκλογές (πραγματικά, ποια σχέση μπορεί να έχει η Αριστερά με το λαϊκισμό και την ιδεολογική χρήση της ιστορίας). Και, κορωνίδα των σχετικών κινήσεων, 97 διανοούμενοι «από τον κόσμο των Γραμμάτων και των Τεχνών» εκφράζουν την οργή τους για «τη βαριά ατμόσφαιρα των σκανδάλων και της σήψης», για «τον εκτραχηλισμό του πολιτικού λόγου» και για «τον αυταρχισμό της υπόλογης εξουσίας».

Θα ήταν πιστεύω εύκολο να σχολιάσει κανείς το περιεχόμενο της «Διακήρυξης των 97». Κυρίως γιατί το κείμενο αυτό, σίγουρο για την υποδοχή που θα του επιφυλασσόταν (και του επιφυλάχθηκε), δεν φρόντισε να προφυλαχθεί από στάσεις ομοειδείς προς αυτές που έρχεται να κατακεραυνώσει. Γιατί ποια εγγύηση έναντι του «αυταρχισμού της εξουσίας» αποτελεί η αυταρέσκεια διανοούμενων που δηλώνουν ότι «εκφράζουν την πολιτιστική συνείδηση των Ελλήνων» και όχι την προσωπική τους άποψη; Και ποια είναι η ενιαία αυτή πολιτιστική συνείδηση (η «συνείδηση του έθνους», έσπευσε να υπερθεματίσει ο Λεωνίδας Κύρκος) που μοιάζει ικανή να αναδύεται μέσα από τις πιο διαφορετικές επιλογές ζωής, μέσα από τις ποικίλες στάσεις απέναντι στο καταγγελλόμενο αλλά μη κατονομαζόμενο σκάνδαλο Κοσκωτά;

Το κύριο ωστόσο πρόβλημα των κειμένων αυτού του είδους δεν αφορά το περιεχόμενό τους. Αφορά τον τύπο της πολιτικής

παρέμβασης που προτείνουν, τον ιδιότυπο καταμερισμό της πολιτικής πρακτικής που αναπαράγουν, την διαιώνιση της δυνατότητας κάποιων ομάδων με δύσκολα ανιχνεύσιμα κοινά χαρακτηριστικά να αυτοανακηρύσσονται σε κοινωνικές κατηγορίες με ειδικά πολιτικά προνόμια. Παρά τον υπαινικτικό της χαρακτήρα, η «Διακήρυξη των 97», καθώς και εκείνες που προηγήθηκαν και όσες θα ακολουθήσουν, αποτελούν συγκεκριμένες προεκλογικές κινήσεις και όχι διατυπώσεις αρχών ικανές να διεκδικούν θαρύνοντα κοινωνικό ρόλο. Ως προεκλογική κίνηση κατέλαβε εξάλλου η διακήρυξη τα πρωτοσέλιδα της *Απογευματινής* και της *Πρώτης*. Και ως προεκλογική κίνηση -με ελάχιστη δηλαδή ψυχραιμία - υποστηρίχθηκε εντέλει από εκείνους που ανέλαβαν την υπεράσπιση της. Πώς αλλιώς να διαβάσουμε τη δήλωση του εκ των 97 διαμαρτυρομένων για το ήθος της εξουσίας Θανάση Βαλτινού που, απαντώντας στη Μελίνα Μερκούρη, καταφεύγει σε πολιτική επιχειρηματολογία ισάξια των αυριανικών παραινήσεων προς την Μαργαρίτα Παπανδρέου; Από τους 97 θα είχε κανείς την απαίτηση να αντιπαρατεθούν στην κυβερνητική πολιτιστική πολιτική κάπως πιο τεκμηριωμένα από το να χαρακτηρίσουν την υπουργό «αδιάντροπη» και τις δηλώσεις της «καμώματα» και «πουτανιές». Πρόκειται για «χυμώδεις εκφράσεις του λαού μας», δικαιολογείται ο Θανάσης Βαλτινός. Μόνο που από αντίστοιχες «απλές αλήθειες» έχει υφανθεί και ο αυριανός λαϊκισμός που οι 97 επιχειρήσαν να καταγγείλουν...

Αγγέλικα ΨΑΡΡΡΑ

Κλείστε τ' αυτιά σας

■ Πέρασαν κιόλας δυο χρόνια από τότε που η μοναδική εμπειρία της ελεύθερης ραδιοφωνίας έκανε την εμφάνισή της στην Ελλάδα. Πολλά είδαν τα μάτια μας κι ακόμα περισσότερα άκουσαν τ' αυτιά μας σ' αυτό το διάστημα. Η περίφημη μπάντα των FM γέμισε με λογίων-λογίων σταθμούς και το καινούργιο φαινόμενο μπήκε στη ζωή μας σαν φάρμακο στη μονοφωνία της κρατικής ραδιοφωνίας προκαλώντας όμως και τις ανάλογες παρενέργειες.

Προσωπικά ποτέ δεν πίστευα τότε που μαθητής ακόμα εκπέμπουμε μαζί με άλλους πειρατικά από κάποια ταράτσα στα μεσαία, για τα γλυκά μάτια μιας κοπελιάς, πως τα πράγματα θα έφταναν εδώ. Ανωριμότητα ίσως ή άγνοια;

Τέλος πάντων, με την καινούργια κατάσταση δεν βλέπουμε συχνά πια τα ραδιογωνιόμετρα του Υπουργείου, τουλάχιστον έως ότου ανάψει για τα καλά ο τζόγος των εκλογών.

Ας δούμε όμως τα σημεία και τέρατα που γέννησε ο θεσμός της ελεύθερης ραδιοφωνίας.

Πρώτα απ' όλα να σημειώσουμε την αιφνίδια εισβολή στην κοινωνία μας της ελεύθερης ραδιοφωνίας, θεσμού που τουλάχιστον στην Αμερική και σε πολλές χώρες της Ευρώπης κλείνει πια δεκαετίες, πράγμα που σημαίνει πως η αυθαιρεσία και ο τσαμπουκάς του χρήματος άρχιζαν να καθορίζουν τις εξελίξεις.

Η παντελής έλλειψη νομικού πλαισίου και κανόνων κοινά παραδεκτών έφερε την παραφροσύνη και την αταξία στην μπάντα! των FM.

Η εκ των υστέρων δημιουργία επιτροπών και κρατικών παρεμβάσεων μας έβαλε την πρώτη υποψία για την εξελικτική πορεία των σταθμών.

Γνωστά φαινόμενα όπως του κομματισμού και της επιφανειακής ισοτήτας και παροχής ευκαιριών σε όλους επιβεβαιώνει τα προηγούμενα. Όπως και να 'ναι όμως δεκάδες σταθμοί τοπικοί, δημοτικοί, διαδημοτικοί, ιδιωτικοί, συνεταιριστικοί, μητροπολιτικοί, νεανικοί, εναλλακτικοί και «νομιμοποιημένοι» πειρατικοί άνοιξαν και έφεραν την πολυφωνία και την παραφωνία στα ραδιοφώνια μας.

Χαράς ευαγγέλια, λοιπόν.

Αμερική γίναμε!! Κάθε μοντέρνος Έλληνας απέκτησε το ραδιοφώνάκι του και άρχισε να συμμετέχει σ' αυτό το παιχνίδι. Τα πράγματα μετά πήραν τον

δρόμο τους. Μυρίστηκε το πράγμα η διαφήμιση και έπεσε με τα μούτρα. Σπόνσορες ξεφύτρωσαν, καινούργιοι ραδιοφωνικοί αστέρες ξεπήδησαν, διαγωνισμοί με δώρα ελκυστικά έγιναν, η επικοινωνία πήρε άλλους δρόμους, ηθοποιοί έγιναν δημοσιογράφοι, δημοσιογράφοι έγιναν επιχειρηματίες, γέμισε ψώνια ο τόπος, έγιναν μεταγραφές με μπροστά τους αυτές του ποδοσφαίρου είναι φτηνιάρικες απομιμήσεις, άρχισαν τα ταπώματα και οι διαπραγματεύσεις με την εξουσία για την μεγάλη ώρα. Την μεγάλη ώρα που οι μάσκες θα πέσουν και κάθε κατεργάτης θα πάει στον πάγκο του. Την ώρα που τους αστέρες του μικροφώνου και τους τρυφερούς εκφωνητές των εφηβικών ανησυχιών θα αντικαταστήσουν επιλεγμένα κομματικά στελέχη ικανά να σταθούν στην άγρια μάχη της εκλογικής ραδιοφωνικής συναλλαγής. Τίποτα το ρομαντικό δεν θα ταράξει την μπάντα και αν υπάρχουν φωνές με διαφορετική απόχρωση λόγου τότε ίσως να δούμε πάλι τα ραδιογωνιόμετρα και τα περιπολικά να παίρνουν τους δρόμους. Εύκολο αφού όλα είναι κατ' επιφάνειαν νόμιμα, κατ' ουσίαν όμως παράνομα.

Τότε θα γελάσουμε με τις επιτροπές δεοντολογίας, με τα μικρά μουσικά διαλείμματα για να παίρνουν ανάσες οι μονομάχοι και θα μας πιάσει θλίψη για την αγωνία και την ταλαιπωρία των φίλων που θα διαβάσουν για τις εξετάσεις χωρίς να έχουν το ραδιοφώνιο σύντροφο στην δοκιμασία.

Έτσι κι αλλιώς οι μέρες αυτές θα 'ναι σκληρές και δεν θα χωρέσουν συναισθηματισμοί στην μπάντα.

Τις ώρες που γράφονται αυτές οι γραμμές δεν ξέρουμε ποιοι σταθμοί θα υποστηρίξουν ποιους. Διάφορες εκτιμήσεις που έχουν κάνει μερικές εφημερίδες δεν νομίζουμε πως ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα, γιατί το παζάρι θα είναι σκληρό και ακόμα δεν έχει αρχίσει.

Ετοιμαστείτε, λοιπόν, φίλοι ακροατές του ραδιοφώνου, να ακούσετε πρωτόγνωρα πράγματα και αποφασίστε, ποιο τελικά είναι το καλύτερο κομμάτι του ραδιοφώνου σας.

Εμείς, επιστρέψαμε ήδη στην ξεχασμένη μπάντα των μεσαίων κυμάτων μέχρις ότου, βέβαια, το κλείσουμε τελειώς διατηρώντας έτσι την ψυχική μας ηρεμία!!

Γιάννης ΝΑΟΥΜΗΣ

πέμπει νοερά στην Ανάβαση του Μ. Αλεξάνδρου και άμεσα στους μύθους της κατάκτησης της Ανατολής. Μια σειρά σκληρών εικόνων οδηγεί στο ένα και μοναδικό χρέος του ταξιδευτή. Την «κατάκτηση» νέων τόπων. Την ενσωμάτωση στην Ιστορία ξεχασμένων πολιτισμών. Την τελική νίκη του Λό-

γου. Ο Perse σκόπημα αφήνει το ποίημα ασύνδετο. Θέλει ο αναγνώστης να φτιάξει τις δικές του γέφυρες στους μύθους και στις εικόνες. Αυτό που αριστουργηματικά κάνει ο Perse είναι το ξεδίπλωμα του χώρου. Κινούμενος στην Μεγάλη Ασία, δίνει άπλετο χώρο στις λέξεις, πράγμα απαραίτητο για

την συγκρότηση του μύθου. «Δε θα κατοικούμε πάντοτε τούτα τα κίτρινα χρώματα...» γράφει ο Perse ξεσηκώνοντας τις ανήσυχες ψυχές των ταξιδευτών. Το ποίημα αφήνει μετά την πρώτη ανάγνωση την υποψία μιας μικρής, περιληπτικής Οδύσσειας. Πουθενά δεν αναφέρεται τίποτα με τ' όνομά του, όλα όμως κατονομάζονται με σαφήνεια.

Η ευελιξία του λόγου του Perse κάνει πάλι το θαύμα της. Εκτός όμως από το ποίημα θα πρέπει να σημειώσουμε την καλή δουλειά στην μετάφραση και στα σχόλια του Τ. Παπαζώνη σιου οποίου την μνήμη αφιερώνεται και το βιβλίο. Και δυο λόγια για το βιβλίο.

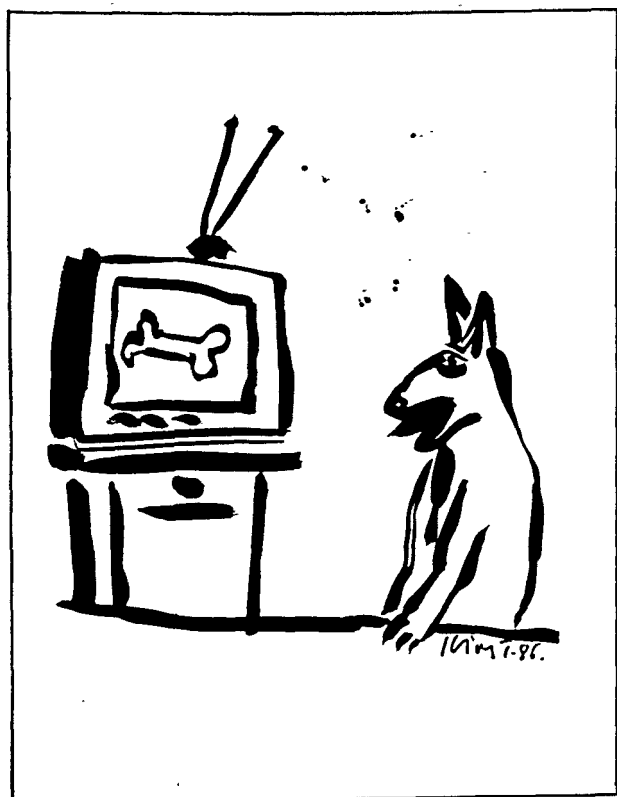
Πρόκειται για μια καλαίσθητη έκδοση, που στοιχειοθετήθηκε με μεράκι στο χέρι, με στοιχεία κάσας και τυπώθηκε σε πολυτελές χαρτί. Αξιόλογη προσπάθεια στην τυποποιημέ-

νη σύγχρονη κατασκευή βιβλίων.

• DAVID LEAVITT: Η χαμένη γλώσσα των γερανών. (Μυθιστόρημα) Εκδόσεις AQUARIUS, ΑΘΗΝΑ 1988.

Ο Λίβιτ στο μυθιστόρημα αυτό κινείται στο χώρο των μειονοτήτων μιας σύγχρονης μεγαλούπολης. Νέα Υόρκη, μια πόλη απειλή για τους κατοίκους της. Μια πόλη που το περιβάριο το μετατρέπει σε αναζητηση. Μόλις 24 χρονών ο συγγραφέας καταπάνεται με ανατριχιαστική σιγουριά με την ομοφυλοφική ζωή στη Νέα Υόρκη, που η επίθεση του AIDS τείνει να την αφανίσει. Ο Λίβιτ περιγράφει τη μιζέρια του έρωτα που ξεθωριάζει μα πάνω απ' όλα τις ίδιες τις οικογένειες των gay, που σε μια τέτοια μεγαλούπολη είναι τόσο τρωτές και ανίσχυρες.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΝΑΟΥΜΗΣ

Τηλεοπτικά

«Πάντοτε όποθεν των τοξικομανιών υπάρχουν πολιτικοοικονομικά συμφέροντα που κινούν τις τοξικές ουσίες και αναζητούν λύματα».

Μ.Γ. Σιργιγάρης

Το πρόβλημα των ναρκωτικών τον τελευταίο καιρό κατέχει την πρώτη θέση στον προεκλογικό αγώνα των περισσότερων πολιτικών φορέων. Οι Δήμοι, οι νεολαίες των πολιτικών κομμάτων, τα ίδια τα κυβερνητικά επιτελεία και πάσης φύσεως ανταναρκοτικοί φορείς προσπαθούν να πάρουν τη μερίδα του λέοντος στον αγώνα κατά των ναρκωτικών, με εξαγγελίες σούπερ προγραμμάτων, ημερίδες, βιβλία σοκ, αφίσες, ρεπορτάζ και σταυροφόρους.

Το θέμα ναρκωτικά πουλάει και χρησιμοποιείται με όλες τις μεθόδους του σύγχρονου μαρ-

κετινγκ. Είναι ένας εύκολος και δυναμικός τρόπος προπαγάνδας με σκοπό την προσέγγιση του μέσου πολίτη, που κατακραυγώνεται απ' όλη αυτή την προπαγάνδα βλέπει σύριγγες ακόμη και στον ύπνο του, ή στη χειρότερη περίπτωση φαντάζεται το ίδιο του το παιδί σαν υποψήφιο θύμα.

Έτσι, είδαμε στη βιτρίνα του προγράμματος του τηλεοπτικού δεκάλεπτου του «Συνασπισμού» (ΕΤ.1 13/5/89) να εμφανίζεται ένας ακόμη πρώην τοξικομανής και να διακηρύσσει ότι ο μόνος δρόμος για τη «σωτηρία» είναι η πολιτικοποίηση. Και όχι βέβαια η οποιαδήποτε πολιτικοποίηση αλλά η πολιτικοποίηση μέσα από το «Συνασπισμό». Σύμφωνα με τα λεγόμενα του ερωτώμενου απελαττημένου νέου από τότε που πολιτικοποιήθηκε και έβαλε δικαδικητικούς στόχους στη ζωή του ξεφυγε από τον βόρβορο των ναρκωτικών.

Είναι τουλάχιστον χυδαίο, πρώην τοξικομανείς να χρησιμοποιούνται είτε από τον «Συ-

Οι κύκλοι του αμοραλισμού

Η διαμάχη 6 «πνευματικών ανθρώπων» με τον εκδοτικό οίκο «ΚΑΛΒΟΣ» έχει συνέχεια. Δημοσιεύουμε παρακάτω ανοιχτή επιστολή του εκδότη:

«Έχω προ πολλού καταλάβει ότι και στο χώρο του πνεύματος, υπάρχουν αρκετοί που για ποιητικούς λόγους, ιδίως προσωπικούς, προσπαθούν να επηρεάσουν τον συγγραφέα, να τον βάλουν να μιλήσει για τα θέματά τους, με τα λόγια τους, κι αυτό για να κάνουν αυτοί τη δουλειά τους, να θρουν αντιστηρίγματα στις μειονεξίες ή στις αποτυχίες τους αυτοί».

Γιώργος ΙΩΑΝΝΟΥ

ΠΡΟΣ

τα Μέλη, τα Ελεγκτικά Όργανα και τη Διοίκηση της «Εταιρίας Συγγραφέων»

ΑΝΟΙΧΤΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ της Εκδοτικής Εταιρίας ΚΑΛΒΟΣ (Κοινοποίηση: σε όλες τις οργανώσεις καλλιτεχνών και διανοομένων)

Πέντε μέλη (οι κ. Π. Ζάννας, Γ. Χειμωνάς, Μ. Κουμανταράς, Δ. Νόλας και Π. Τατσόπουλος) της «Εταιρίας Συγγραφέων» — με την έκτακτη σύμπραξη του κ. Μάνου Χατζιδάκι — εξαπέλυσαν απρόκλητα στις 17/3/1989 δημόσια συκοφαντική επίθεση κατά των εκδόσεων ΚΑΛΒΟΣ. Στόχος της ενέργειας αυτής ήταν να δικαιολογηθεί η παράνομη, άδικη και αγάριστη συμπεριφορά του συγγραφέα Β. Ραπτόπουλου και να ικανοποιηθούν τα θελήματά του «νέου του εκδότη» (ΚΕΔΡΟΣ). Επικεφαλής της ομάδας κρούσης τέθηκε ο ίδιος ο πρόεδρος (!) της «Εταιρίας Συγγραφέων» κ. Π. Ζάννας, παρότι η «πρωτοβουλία» αυτή ΔΕΝ ΕΚΦΡΑΖΕΙ παρόμοια διάθεση ή θούληση της εταιρίας, ως συλλογικού οργάνου. Η σύνθεση των ονομάτων της «δέσμης» φαίνεται να έγινε με βάση *ιδιαιτέρως* και εξωκαλλιτεχνικές σχέσεις, αλλά κι επειδή τα κίνητρα της πράξης αυτής ήταν τέτοια, ώστε κανένα συλλογικό όργανο δε θα δεχόταν να εκτεθεί τόσο. Πρόσχημα των αυτοκλήτων «σταυροφόρων» υπήρξε η «αποδόξηση» του τάχα «αλύτρωτου» συγγραφέα Β.Ρ. και άλλα ηχηρά. Ας σημειωθεί ότι τα «ονόματα» ενεργοποιήθηκαν μετά τη δημοσίευση δύο δικαστικών αποφάσεων (των αρ. 15741 και 14386 του 1988) και ύστερα από την κατάσταση της προαγόμενης έκδοσης του ΚΕΔΡΟΥ (ο τελευταίος είχε προχωρήσει σε αυθαίρετη και αθέμιτα ανταγωνιστική έκδοση του έργου ΔΙΟΔΙΑ τον Μάιο του 1988, για να επωφεληθεί ευκαιριακά από την προβολή του έργου στην τηλεόραση, σε σειρά επει-

σοδίων). Τέλος, είναι δηλωτικό της αγνότητας των προθέσεων και της καθαρότητας των μεθοδεύσεων, ότι οι «6» επώνυμοι, ούτε για τα προσχήματα, ΔΕΝ ΘΕΛΗΣΑΝ ΝΑ ΑΚΟΥΣΟΥΝ ΤΗΝ ΑΛΛΗ ΠΛΕΥΡΑ, πριν εξαπολύσουν τους μύδρους τους.

Τέτοια ενεργήματα γυμνού κυνισμού προκαλούν, βέβαια, σοβαρό δημοσιογραφικό και ποιητικό ενδιαφέρον. Όμως είναι αυτονόητο ότι *πρωτίστως* πρέπει να απασχολήσουν το ιδιαίτερο περιβάλλον, τον ειδικότερο κοινωνικό χώρο από τον οποίο προέρχονται οι πρωταγωνιστές τους. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, και οι «6» επικαλούνται και προβάλλουν την *ιδιότητά* τους (ως πνευματικοί δημιουργοί), ενώ ο ένας ενδυναμώνει το όνομά του υπογραμμίζοντας το *αξίωμα* του (ως πρόεδρος της «Εταιρίας Συγγραφέων»). Είναι γνωστό ότι, *κατ' αρχήν*, οι «αναγνωρίσεις» και οι «τίτλοι» αυξάνουν το βάρος και πολλαπλασιάζουν τα αποτελέσματα των πράξεων, εξαιτίας του «τεκμηρίου» δημόσιας εμπιστοσύνης που υποδηλώνουν. Όμως εδώ, αντί για την προεπιλεγμένη περίσκεψη και σωφροσύνη στη χρήση μιας τέτοιας δυνατότητας, γίνεται *κατάχρηση ιδιότητας και καπηλεία* δημόσια εμπιστευμένης θέσης, για την προαγωγή σκοπιμοτήτων με αρνητικό και ταπεινό υπόβαθρο. Γιατί δεν μπορεί να νοηθεί λογικά ούτε να αναγνωριστεί κοινωνικά δραστηριότητα — μάλιστα *ομαδική* — διανοομένων ή καλλιτεχνών, που αντιστρατεύεται το γενικό συμφέρον, που δεν διευρύνει την κοινή ελευθερία, που υπονομεύει τη δημιουργικότητα των ανθρώπων. Τα αγαθά αυτά βάλονται από μοχθηρές, οργανωμένες επιθέσεις προς καταστροφή των άλλων, με επιδεικτική κακοποίηση της αλήθειας και αναιδή περιφρόνηση του δικαίου. Και κανένας «επώνυμος» δε μπορεί να προκαλεί τόσο θάνατο το κοινό αίσθημα και να *εκθέτει ανενόχλητα* τους *ομότεχνους και όσους αγαθούς και αξίους* βρίσκονται σε σχέσεις συνάφειας μαζί του ή τον εμπιστεύτηκαν κάποια στιγμή. Γιατί δεν μπορεί καμιά επίκληση «ταλέντου», «ευαισθησίας», «ιδιορρυθμίας» ή «οφισίου» να καταντά πρόσχημα για τη διεκδίκηση του προβλήματος, η παραπληροφόρηση από τα Μ.Μ.Ε., οι όλο και αυξανόμενοι θάνατοι από ηρωίνη και η εντονότε-

ραδή ομαδοποιήσεων, που υποβιάζουν τους δεσμούς των μελών τους για την εξυπηρέτηση περιέργων παρορμήσεων και την προαγωγή ιδιοτελών συναλλαγών.

Η πρωτοφανής ενέργεια των «6» αποτελεί κορυφαία εκδήλωση μακροχρόνιων, αφανών αλλοιώσεων και σχηματοποιημένων καταστάσεων, που σημαδεύουν ορισμένους χώρους της πνευματικής ζωής του τόπου. Ο χοντροκομμένος, απροσημάτιστος, ωμός και σκανδαλώδης τρόπος και το όλο «ήθος» της πρωτοβουλίας οφείλεται στην «αυτοπεποίθηση», που αντλούν οι πρωταγωνιστές της από τη δομή, τη διάρκεια και από το «κλίμα» των σχέσεών τους. Οι σχέσεις τους παράγουν κάποια *ιδιότυπη επιθετικότητα* προς κάθε τι που δεν υποκλίνεται στην αυταρχική βιαιότητα του υποκειμενισμού τους. Οι σχέσεις αυτές θεμελιώνονται και αναπαράγονται μέσα σε *κύκλους*, που περιλαμβάνουν συμπεριφέροντα κάθε λογής, ερεβώδη ανταγωνιστικά πάθη και ανάπηρες ιδεολογίες *κρατικού αμοραλισμού*. Με τα υλικά αυτά και με τις αθάντες διαφόρων, ομότροπων — κρατικών και μη — προστατών, οικοδομούνται οι *πατρωνείες* και εξαπολύεται ο *πατρισμός*. Τα αποτελέσματα είναι γνωστά: *εξάρτηση* από τα πραγματικά ή νομιζόμενα στήριγματά τους· περιορισμός, μονοδρόμηση και υποβάθμιση του ταλέντου· σταδιακό κλείσιμο στο άνετο κουκούλι του μικρόκοσμου· αχαλίνωτος βενετισμός· διαμόρφωση κυνικής *νοοτροπίας εκλεκτού*, που *μπάνει ΠΑΝΩ* από τους άλλους και κρίνεται *ΞΕΧΩΡΙΣΤΑ* και πολλά άλλα, ακόμα χειρότερα.

Το δικαίωμα της αυτοδύναμης, βέβαια, είναι, για τον κάθε πολίτη, προσωπικό και αναφαίρετο. Όμως τα μεγέθη, που πληττει η πρωτοβουλία των «6», είναι κοινά και αδιαίρετα. Η αποτροπή παρόμοιων κρουσμάτων, που προκαλούν σοβαρή φθορά και εις βάρος του Πνευματικού Κόσμου, είναι μέριμνα και χρέος όλων διατηρούν το ήθος και διαθέτουν το σθένος να παρέμβουν αποτελεσματικά. Γιατί από πού θα προκύψει η έξωθεν καλή μαρτυρία, που τόσο χρειάζεται σήμερα και ο Πνευματικός Κόσμος στη χώρα μας, αν όχι από την *εσωτερική* δραστηριότητα του ίδιου;...

Με εκτίμηση
Εκδοτική Εταιρία ΚΑΛΒΟΣ
Α. Χατζόπουλος

νασπομό, είτε από την βιτρίνα της Ιθάκης, ή από οποιοδήποτε άλλο φορέα για να αποδείξουν τα αντίθετα σαν μεταβιωματά και ξανανωμένα υποκείμενα.

Στον αγώνα κατά των ναρ-

κωτικών, το μόνο αποτέλεσμα που μπορεί να διαπιστώσει κανείς είναι η εμπορευματοποίηση του προβλήματος, η παραπληροφόρηση από τα Μ.Μ.Ε., οι όλο και αυξανόμενοι θάνατοι από ηρωίνη και η εντονότε-

ρη κατασταλτική πολιτική εις βάρος όλων αυτών των ατόμων που μπορεί να επιζητούν κάποια λύση στο πρόβλημά τους. Η μήπως η αλήθεια θα λάμψει μετά τις εκλογές;

Νάνα ΚΩΣΤΙΔΑΚΗ

Ο Αντρέι Κοντσαλόφσκι μιλάει στον «Σχολιαστή».

ΑΝΤΡΕΪ ΚΟΝΤΣΑΛΟΦΣΚΙ ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ «ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ» ΚΟΥΛΤΟΥΡΑ

Ο Αντρέι Κοντσαλόφσκι γεννήθηκε το 1937, από καλλιτέχνες γονείς. Πατέρας του ο συγγραφέας-δραματουργός Σεργκέι Μιχάλκοφ, μητέρα του η ποιήτρια Νατάλια Κοντσαλόφσκαγια, αδερφός του ο σκηνοθέτης Νικίτα Μιχάλκοφ. Ο Αντρέι Κοντσαλόφσκι σπουδάζει πιάνο δώδεκα χρόνια. Όταν όμως βλέπει την ταινία «Όταν περνούν οι γερανοί» εγκαταλείπει τις μουσικές σπουδές του και αφιερώνεται στον κινηματογράφο. Γίνεται δεκτός στη Σχολή Σκηνοθετών που διευθύνεται από τον Μικαήλ Ρομ. Στη σχολή γνωρίζεται με τον Αντρέι Ταρκόφσκι του οποίου θα είναι βοηθός στην ταινία του «Τα παιδικά χρόνια του Ιβάν». Μαζί γράφουν το σενάριο του «Αντρέι Ρουμπλιόφ».

Έγραψε περίπου δεκαπέντε σενάρια. Σκηνοθέτησε τις ταινίες «Ο πρώτος δάσκαλος» (1966), «Η ευτυχία της Άσια» (1966), «Οι Αριστοκράτες» (1969), «Ο Θεός Βάνιας» (1972), «Το ρομάντσο των ερωτευμένων» (1974), «Σιβεριάδα» (1978), «Οι εραστές της Μαρίας», (1983), «Το τραίνο της φυγής» (1985) και άλλες. Το 1979 με ειδική άδεια από τις Αρχές της χώρας του ο Αντρέι Κοντσαλόφσκι «πέρασε» στη Δύση. Η ταινία του «Η ευτυχία του Άσια», γυρισμένη το 1966, που διαπραγματεύεται τη ζωή του Κολχόζ, απαγορεύεται. Το 1988, ύστερα από είκοσι δύο χρόνια, η ταινία παίρνει άδεια προβολής. Την άνοιξη του 1989 η ταινία παίζεται στις οθόνες της Δύσης.

Ο Αντρέι Κοντσαλόφσκι σκηνοθετεί για το θέατρο πρώτη φορά το 1988. Στο «Θέατρο της Ευρώπης» στο Παρίσι, ανεβάζει τον «Γλάρο» του Άντον Τσέχωφ. Στην αρχική διανομή πρωταγωνιστούν ο Αντρέ Ντισολιέ και η Ζακελίν Μπινός. Μετά την πρώτη επιτυχία οι παραστάσεις συνεχίζονται τον Μάρτιο του 1989. Τους βασικούς ρόλους αυτή τη φορά ερμηνεύουν η Κλοτίλντ ντε Μπεζέ, «Νίνα» και ο Νιλς Αρεστρουπ, «Τριγκόριν». Στην παράσταση που έστησε ο Αντρέι Κοντσαλόφσκι είναι ολοφάνερη η κινηματογραφική καταγωγή του. Διαφάνειες προβάλλονται κάθε τόσο στην αυλαία για να δηλώσουν την αλλαγή των πράξεων. Οι διαφάνειες αυτές είναι φωτογραφίες της Ρωσίας του Τσέχωφ ή φωτογραφίες των ηθοποιών της παράστασης που έστησε ειδικά ο ίδιος ο Κοντσαλόφσκι. Το ντεκόρ δηλώνεται από διαφάνειες πάνω σε μια οθόνη που χωρίζει κάθετα τη σκηνή. Αυτή η οθόνη γίνεται διαφανής, ανάλογα με τους φωτισμούς, δηλώνοντας άλλους χώρους, σύμφωνα με τη δράση.

ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ: Είσαθε ένας σκηνοθέτης διεθνώς γνωστός, έχετε δουλέψει σε διαφορετικές χώρες. Πώς βρίσκετε τις συνθήκες δουλειάς στη Γαλλία;

Α. ΚΟΝΤΣΑΛΟΦΣΚΙ: Δεν έχω εργασθεί στον κινηματογράφο στη Γαλλία. Η πρώτη μου δουλειά είναι στο θέατρο. Είναι εντελώς διαφορετικό. Το θέατρο δεν είναι η «παραγωγή», δεν είναι μια οργάνωση λεπτή και αρκετά ευαίσθητη, όπως ο κινηματογράφος.

Εξάλλου το «Θέατρο της Ευρώπης» είναι κάτι ολότελα ξεχωριστό. Αρχικά επειδή είναι ένας οργανισμός που βασίζεται στην Ευρωπαϊκή Ιδέα. Δεν έχει ιδιωτικά κεφάλαια, πράγμα που του παρέχει μια μεγάλη πολυτέλεια, όχι πολλά χρήματα, αλλά μια μεγάλη πολυτέλεια.

Πιστεύω πως, να εργάζεται κανείς στο «Θέατρο της Ευρώπης», να συνεργάζεται με τον Τζόρτζιο Στέλερ, είναι μια μεγάλη ευχαρίστηση.

Σ.: Γιατί αυτή η επανάληψη του «Γλάρου»; Η αλλαγή της διανομής ήταν ηθελμένη ή οι ηθοποιοί με τους οποίους είχατε συνεργασθεί δεν ήταν πλέον ελεύθεροι;

Α.Κ.: Η διεύθυνση του θεάτρου ήθελε να συνεχίσει τις παραστάσεις, μετά την περυσινή επιτυχία.

Λοιπόν για μένα δεν ήταν ενδιαφέρον να εργασθώ αν δεν έπρεπε να αλλάξω ηθοποιούς. Ο Αντρέ Ντισολιέ και η Ζακελίν Μπινός εργάζονται στον κινηματογράφο αυτόν τον καιρό. Ήμουν, λοιπόν, αναγκασμένος να συνεργασθώ με άλλους ηθοποιούς. Ο Νιλς Αρεστρουπ και η Κλοτίλντ ντε Μπεζέ δίνουν μια άλλη, μια διαφορετική ποιότητα και διάσταση στους ρόλους που ερμηνεύουν. Είναι μια διαφορετική παράσταση.

Σ.: Το 1972 ασχοληθήκατε ήδη με τον Τσέχωφ, γυρίζοντας για τον κινηματογράφο το «Θείο Βάνια». Ποιοι είναι οι λόγοι που καθόρισαν αυτή

την επιλογή, η νοσταλγία του παρελθόντος, η επικαιρότητα του Τσέχωφ;...

Α.Κ.: Μ' αρέσει ο Τσέχωφ και είμαι πάντα έτοιμος να ασχοληθώ με το έργο του. Ήθελα να κάνω στο θέατρο κάτι διαφορετικό από αυτό που έκανα στον κινηματογράφο.

Δεν υπάρχουν ιδιαίτεροι λόγοι. Ο Τσέχωφ είναι εντελώς επίκαιρος όπως όλες οι ιδιοφυίες του παρελθόντος. Όπως ο Σαίξπηρ ή ο Πλάτων, ο Σωκράτης και ο Ευρυπίδης.

Η επικαιρότητα εξαρτάται από την πυκνότητα των συναισθημάτων και όχι από το χρόνο συγγραφής ενός έργου.

Σ.: Ο Τσέχωφ στο «Γλάρο» θίγει το θέμα σχέσης καλλιτέχνη-γυναίκας. Για σας, ποιος είναι ο ρόλος της γυναίκας στη ζωή του καλλιτέχνη;

Α.Κ.: Ο καλλιτέχνης έχει ανάγκη από μια γυναίκα που ζει αποκλειστικά γι' αυτόν. Ο Ραχμάνινωφ έλεγε πως: «γυναίκα ενός καλλιτέχνη είναι επάγγελμα». Η γυναίκα του καλλιτέχνη οφείλει να του λέει τρία πράγματα: «Είσαι μια μεγαλοφυΐα. Είσαι μια μεγαλοφυΐα. Είσαι μια μεγαλοφυΐα».

Όλοι οι καλλιτέχνες είναι εγωκεντρικοί. Θέλουν να βρίσκονται στο κέντρο του κόσμου, η γυναίκα οφείλει να καταλάβει πως βρίσκεται στην περιφέρεια. Η Τέχνη για έναν καλλιτέχνη αντικαθιστά τη ζωή. Ένας καλλιτέχνης κυριαρχείται από τις εικόνες του και όχι από τη ζωή. Τα πάντα πρέπει να εξυπηρετούν αυτό. Η ιδανική γυναίκα για έναν καλλιτέχνη είναι εκείνη που του παρέχει τις δυνατότητες να δημιουργεί.

Ίσως μοιάζουν φαλλοκρατικά αυτά που λέω και ίσως πράγματα του προηγούμενου αιώνα, αλλά έτσι τα αντιλαμβάνομαι.

Το ίδιο δύσκολο είναι και για έναν άντρα που ζει με μια καλλιτέχνη. Δεν μπορώ να φανταστώ δύο καλλι-

τέχνες να ζουν μαζί.

Σ.: Υπάρχει κάποιος δημιουργός που επηρέασε την πορεία σας;

Α.Κ.: Μπέργκμαν, Κουροσάβα, Τσέχωφ.

Σ.: Όταν «περάσατε» στη Δύση η υποδοχή που σας έγινε σας ικανοποίησε;

Α.Κ.: Στην αρχή ναι, κατόπιν τα πράγματα για μένα ήταν πολύ δύσκολα. Την εποχή που εγκατέλειψα τη Σοβιετική Ένωση οι πόρτες ήταν ακόμη πολύ στενές. Όταν ήρθα, πίστευα πως θα μπορούσα να εργασθώ στη Γαλλία, αλλά ήταν δύσκολο, πολύ δύσκολο. Έγραφα μερικά σενάρια με τον Ζεράρ Μπρας αλλά δεν ήταν δυνατό να τα γυρίσω. Δεν βρήκα χρήματα. Γι' αυτό εγκατέλειψα τη Γαλλία και πήγα στις Ηνωμένες Πολιτείες, κι ακόμη κι εκεί έμεινα δυόμισι χρόνια άνεργος.

Σ.: Βρίσκετε πως υπάρχει μια μεγάλη διαφορά νοοτροπίας ανάμεσα στους κατοίκους της Σοβιετικής Ένωσης και εκείνους της Δύσης;

Α.Κ.: Δεν υπάρχουν κάτοικοι της Σοβιετικής Ένωσης. Υπάρχουν οι κάτοικοι της Ρωσίας, της Γεωργίας, της Λιθουανίας, του Ουζμπεκιστάν, της Αρμενίας.

Ο «Homo Sovieticus» είναι κάτι φτιαχτό από το σύστημα. Όσον αφορά τη νοοτροπία οι Λιθουανοί βρίσκονται πιο κοντά στους καθολικούς της Πολωνίας, οι Εσθνοί στους διαρπυρόμενους της Φινλανδίας. Δεν υπάρχει μια νοοτροπία την οποία θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «σοβιετική νοοτροπία». Αυτό που είναι κοινό είναι ο φόβος. Ο φόβος, αποτέλεσμα ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος. Αλλά αν μιλήσουμε για διαφορές, ανάμεσα στους Ρώσους και στις άλλες εθνότητες, υπάρχουν πολλές...

Σ.: Εσείς μπορέσατε να προσαρμοστείτε στη νοοτροπία της Δύσης;

Α.Κ.: Δεν μπορώ να προσαρμοστώ. Είναι ίσως η νοοτροπία της Δύσης που προσαρμόστηκε στην παρουσία μου.

Όταν φτάνει κανείς σε μια ξένη χώρα όπου είναι άγνωστος, πρέπει πάντα να περιμένει να περάσει καιρός για να τον γνωρίσουν.

Σ.: Οι δυσκολίες που συναντήσατε, κατά τη γνώμη σας σε τι οφείλονται;

Α.Κ.: Προφανώς γιατί δεν είμαι «αντιφρονών»...

Σ.: Αν είσατε πιστεύετε ότι αυτό θα βοηθούσε;

Α.Κ.: Σίγουρα. Είναι εύκολο να το αντιληφθεί κανείς. Όταν κάποιος είναι «αντιφρονών» και ζει στη Δύση τα πράγματα είναι πιο εύκολα... Αλλά τώρα τα πράγματα έχουν αλλάξει.

Σ.: Πώς βρίσκετε το σοβιετικό, αμερικανικό και ευρωπαϊκό κοινό; Υπάρχει κάποια διαφορά αντίδρασης;

Α.Κ.: Βέβαια. Το σοβιετικό κοινό λειτουργεί πολύ με τη συγκίνηση. Το ευρωπαϊκό κοινό είναι πολύ ανεπιτυγμένο, διανοούμενο. Στο αμερι-

Όλοι οι ηθοποιοί της παράστασης του «Γλάρου». Από την παράσταση που ανέβασε ο Αντρέι Κοντσαλόφσκι. Η φωτογραφία στήθηκε από τον σκηνοθέτη για να προβάλλεται πάνω στην αυλαία του θεάτρου.

κανικό κοινό υπάρχει μια απόσταση ανάμεσα στο ελιτίστικο και το λαϊκό κοινό. Υπάρχει μια απόσταση ανάμεσα στον ακαδημαϊκό κύκλο και τις μεγάλες μάζες που δεν έχουν καμιά μόρφωση. Διαφορετικά είναι πολύ απομονωμένοι, ενδιαφέρονται μόνο για τη ζωή στην Αμερική.

Σ.: Πώς βρίσκετε τη γαλλική πολιτιστική πολιτική;

Α.Κ.: Δεν μπορώ να κρίνω. Ξέρω πως εδώ πολλά πράγματα είναι πραγματοποιήσιμα. Εδώ το Κράτος δείχνει μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τα πολιτιστικά από ό,τι στην Αμερι-

κή. Το αμερικανικό θέατρο έχει τα χάλια του...

Σ.: Πώς βλέπετε την αντιπαράθεση μιας Ευρωπαϊκής κουλτούρας, των δώδεκα χωρών της ΕΟΚ, στην αμερικανική κουλτούρα;

Α.Κ.: Είναι πολύ δύσκολο να αντιπαρατάσει κανείς τα πράγματα. Τα πράγματα προχωρούν από μόνα τους. Η δύναμη της αμερικάνικης μηχανής των μέσων ενημέρωσης είναι τεράστια, είναι αδύνατο να της αντισταθούμε. Πιστεύω πως δεν υπάρχει «ευρωπαϊκή» κουλτούρα. Υπάρχει ο αγγλικός, ο γαλλικός, ο

Κλοτίλντ ντε Μπεζέ, «Νίνα» - Νιλς Άρεστρουπ, «Τριγκόριν». Ο «Γλάρος» του Τσέχωφ, σκηνοθεσία Αντρέι Κοντσαλόφσκι στο «Θέατρο της Ευρώπης» στο Παρίσι. Φωτογραφία που έστησε ο Αντρέι Κοντσαλόφσκι και που προβάλλεται στην αυλαία του θεάτρου.

ολλανδικός, ο ιταλικός κινηματογράφος. Το να πούμε «ευρωπαϊκή κουλτούρα» είναι όπως όταν λένε «ανατολική κουλτούρα». Εννοούν την Ινδία, την Κίνα και την Ιαπωνία. Πρόκειται για τρεις τεράστιες διαφορετικές σφαίρες. Δεν μπορούμε να τις χαρακτηρίσουμε με τον όρο «ανατολική κουλτούρα». Βρίσκω πως η αυθεντικότητα της κάθε κουλτούρας είναι πολύ σημαντική. Όπως κάθε κράτος φροντίζει την οικονομία του, οφείλει να φροντίζει και την κουλτούρα του.

Σ.: Όλοι μιλάνε για κρίση του κινηματογράφου. Κατά τη γνώμη σας τι είναι αυτή η κρίση, η μη προσέλευση του κοινού στις αίθουσες, η έλλειψη νέων δημιουργών, η έλλειψη κινηματογραφικών παραγωγών;

Α.Κ.: Η κρίση του κινηματογράφου έχει σχέση ίσως με τον καταστρεπτικό ρόλο της τηλεόρασης. Ίσως πάλι είναι η έλλειψη καινούργιων ιδεών. Οι νέες γενιές είναι λιγότερο διανοούμενοι, ενδιαφέρονται λιγότερο να εκφραστούν. Αρκούνται στα VIDEO-CLIP.

Η κατανάλωση αντικατέστησε την έκσταση.

Σ.: Πριν είκοσι δύο χρόνια συναντήσατε διάφορα προβλήματα με την ταινία σας «Η ευτυχία της Άσια». Σήμερα αν επιχειρούσατε να γυρίσετε μια ανάλογη ταινία θα συναντούσατε τα ίδια προβλήματα ή η κατάσταση άλλαξε;

Α.Κ.: Τα ίδια προβλήματα δεν νομίζω πως είναι απαραίτητο να τα ξανασυναντήσω. Αλλά τώρα υπάρχουν πια άλλα θέματα για τα οποία πρέπει να μιλήσουμε.

Πρέπει να πούμε για κείνους που εμποδίζουν την αλλαγή στην κοινωνία μας. Υπάρχουν άνθρωποι που δεν θέλουν να αλλάξει η κατάσταση.

Σ.: Αντιμετωπίσατε προβλήματα γιατί με την ταινία σας λέγατε την άποψή σας για τα κολχόζ.

Α.Κ.: Τώρα πια όλοι τα ξέρουν αυτά...

Σ.: Ναι, αλλά σήμερα στη Σοβιετική Ένωση ένας κινηματογραφιστής που θα ήθελε να μιλήσει για τα σημερινά προβλήματα της χώρας του θα μπορούσε να το κάνει χωρίς να τον εμποδίσουν;

Α.Κ.: Ναι, ακριβώς.

Σ.: Υπάρχουν αρκετοί καλλιτέχνες που εγκατέλειψαν τη Σοβιετική Ένωση. Πολλοί από αυτούς επιστρέφουν και εργάζονται εκεί. Εσείς θα δεχόσαστε;

Α.Κ.: Φυσικά. Με προσκάλεσαν και δέχθηκα. Θα 'θελα επίσης να σας πω πως σήμερα κανείς δεν θέλει να εγκαταλείψει τη Σοβιετική Ένωση.

ΧΑΡΤΑΕΤΟΙ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΓΙΑΚΑΔΕΣ

του ΗΛΙΑ ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ

Πίσω από την πλασμένη λέξη χαρταετός προσπαθεί νά κρυφτεί ή λαϊκή λέξη *αἰτός*, βεβαίως με την μεταφορική σημασία της γνωστής *αεροσυσκευής*. Η λέξη χαρταετός διαδόθηκε εύκολα, γιατί υπενθυμίζει συγχρόνως την λαϊκή ονομασία και τό κυρίως υλικό με τό όποιο κατασκευάζανε αυτά τά ιπτάμενα *παιχνίδια*. Τά λεξικά μας είναι φειδωλά ως πρός τά συνώνυμα τών λέξεων *αἰτός/χαρταετός*. Ο Κουμανούδης έντοπίζει την λέξη χαρταετός ανάμεσα στά 1861-1898. Ο Βοσταντζόγλου δέν ξέρει κανένα συνώνυμο. Έτσι, αναγκάστηκα νά στραφώ στά παλιά γαλλο-ελληνικά λεξικά: ό Βυζάντιος έπεξηγεί τό *cerf-volant* με τά συνώνυμα *αετός* και *ούτσουρμπά*, ό Ήπίτης έχει τά συνώνυμα *αετός/τερκένι/σκαμαντοῦρα/χαρταετός/ψαλίδα*, ενώ ό E. Missir δίνει στό ίδιο λήμμα τά συνώνυμα *χαρταετός/τερκένι/σμουρνιός/χιωτίνα*. Στά έλληνογαλλικά λεξικά του Άγγέλου Βλάχου (1871 και 1909) και του Κωνσταντίνου Βαρβάτη (1905) δέν υπάρχει τίποτα άλλο από τό *αετός*.

Ο έλω ν' αγιάσω και δέν μ' αφήνουν οι διαβόλοι. Δέν είχα διόλου καιρό γιά νά γράψω ένα άρθρο περί χαρταετών. Καί στό παρόν κείμενο δέν προτίθεται νά μιλήσω (κυρίως) γιά τους χαρταετούς, πού τούς χρησιμοποιώ σάν πρόσχημα γιά νά χτυπήσω τούς αιώνιους χαρτογιακάδες τών πανεπιστημίων μας. Μά, τό πρόσφατο άρθρο *Σύγχρονη θεώρηση της ελληνικής λαογραφίας* (βλέπε τά *Σύγχρονα θέματα* του περασμένου Δεκεμβρίου) του καθηγητή Δημ. Σ. Λουκάτου, σέ συνδυασμό με τό κείμενό του γιά τούς χαρταετούς, με σκανδάλισε.

Τόν Μάιο του 1909 ό Χρ. Γ. Βλάχος έδημοσίευσε στό περιοδικό *Έθνική Μούσα* δύο λόγια περί χαρταετών. Ο Νικόλαος Πολίτης, κριτικάροντας τά περιοδικά στην *Λαογραφία* (τόμος α' του 1909), αναφέρει την έν λόγω μνεία του Βλάχου με τό μικρόχολο σχόλιο: *βραχυτάτη ανάξι λόγου σημείωσις περί της παιδικής παιδιάς* (sic!) *των χαρτινών αετών*. Βέβαια, ή εποχή ήτο πρωτόγονη. Κι έτσι, ό Πολίτης δέν έμαθε ποτέ του ότι οι χαρταετοί είχανε μιάν ένδοξη προϊστορία κι ότι κάθε άλλο παρά *παιδική παιδιά* ήσανε. Γιά τούς πανεπιστημιακούς μας χαρτογιακάδες (όγδόντα όλόκληρα χρόνια μετά τά προαναφερ-

θέντα θέσφατα του Πολίτη) οι χαρταετοί παραμένουν έσοεί μιά *παιδική παιδιά*.

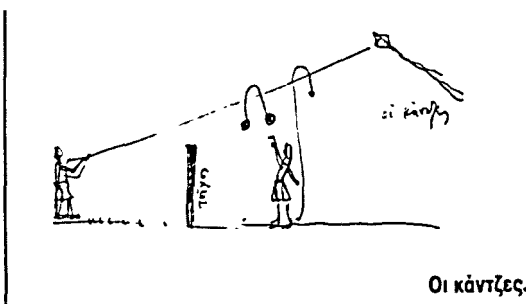
Ο καθηγητής Δημ. Σ. Λουκάτος έδημοσίευσε τό 1962 τό άρθρο του *Ο χαρταετός/παιδική διασκέδαση πού έγινε εθιμική* (τό 1980 αναδημοσίευση με τόν νέο υπότιτλο: *εθιμική χαρά της Καθαρής Δευτέρας*), όπου προσφέρει τά συνώνυμα: *τερκένια* (Σμύρνη), *ούτσουρμάδες* (Πόλη), *πουλί* (Πόντος), *πετάκια* (Θράκη), *αετός/μύλος/ψαλίδα/άστρα/φωτιστέφανος* (έλλαδική Έλλάδα) και *φύσσουνας* (Έπτάνησα). Πρώτα-πρώτα, θά ήθελα νά παρατηρήσω έδώ τά έξης γλωσσολογικά:

Τό *τερκένι* είναι γνωστό και άλλοθεν. Τό *ούτσουρμάς* είναι καταγραμμένο από τόν Βυζάντιο. Τό *πουλί* τό χρησιμοποιούσαν, εκτός από τούς πόντιους, και οι έλλαδικοί. Τό *πετάκι* σχετίζεται (ίσως) με τό ρήμα *πετάω*, όπως (ίσως) και με τό συνώνυμο *πεταλίτρα*, πού δέν τό αναφέρει ό Λουκάτος, όπως δέν αναφέρει τό *σμουρνιός*, τό *χιωτίνα*, τό *σκαμαντοῦρα* – γιατί δέν διαβάζει προσεκτικά την *Λαογραφία* πού διευθύνει. Τό *αετός* (άκριβέστερον: *αἰτός*) τό πήραμε, μάλλον, από τούς Ιταλούς και τούς Ιταλόφωνους φραγκολεβαντίνους της όθωμανικής Τουρκίας, αφού οι Ιταλοί λένε τόν χαρταετό *aquilone* (και, επίσης: *cometa/cervo volante/drigo volante*) δίχως νά ξεχνάμε τό άγγλικό *kite* (είδος γερακιού). Η *ψαλίδα* δέν είναι καθεαυτού χαρταετός. Την *ψαλίδα* την λένε και *σαίτα* (Θεσσαλονίκη) ή *σκοῦφο*

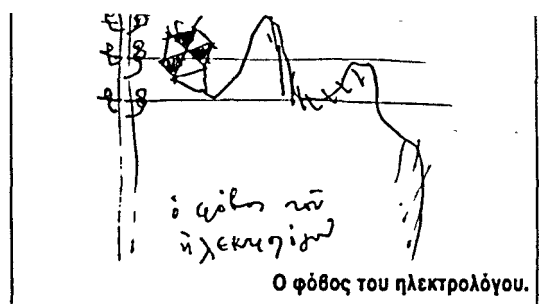
(Λάρισα). Η λέξη *άστρο* παρουσιάζει στην Θεσσαλία την παραλλαγή *άστέρι*. Τό *φωτιστέφανος* μου φαίνεται έντελώς ύποπτο (βλέπε στόν Κουμανούδη τίς λέξεις: *περισέλας/περίφως/φey-γίον/φωτιστεφάνη/φωτιστέφανος*). Όσο γιά τό *φύσσουνας* δέν μοιάζει νά τό χρησιμοποιούσαν παρά στην Κεφαλονιά (άπ' όπου κατάγεται ό καθηγητής Λουκάτος), αφού ό Ζώης άγνοεί την λέξη. Ο Ζώης γιά τόν χαρταετό μās παρέχει την έκφραση *αετός χάρπινος*. Επίσης, ό Ζώης μās δίνει τίς ταυτόσημες λέξεις *γλόμπος/μπαλόνη* γιά νά χαρακτηρίσει τά μικρά *αερόστατα* τών παιδιών (έδώ άς θυμηθούμε τά *αερόστρατα* του πεζογράφου Δημήτρη Πιτσιτιδη). Στην Θεσσαλονίκη λέγανε *αετό* μόνον εκείνον τόν χαρταετό πού από πάνω είχε άψιδωτό σχήμα, ενώ τόν κλασικό *εξάγωνο* χαρταετό τόν άποκαλούσαν *μπαλόνη*, όπως άκριβώς τόν λέγανε και οι έβραίοι (*balón*). Πιθανότατα, οι *γλόμποι* του Ζώη είναι τό ίδιο παιχνίδι πού αναφέρει στό βιβλίο του γιά την Παλιά Άθήνα (1984) ό σεμνός Γιάννης Κουτσοῦκος και πού τό όνομάζει *φούσκες*. Στην Κρήτη ή λέξη *αετός* έσήμαινε έν γένει χαρταετός, ή, ειδικότερα, χαρταετός με *ιδιάζον* σχήμα (πάνω άψιδωτός, κάτω τριγωνικός, ενώ παράλληλα υπήρχαν και οι λέξεις *εξαρορούκουνο* (κλασικός εξαγωνικός χαρταετός) και *τεσσαρορούκουνο* (τετράγωνος χαρταετός). Η παρομοίωση προήλθε από την λέξη *ρούκουνας*, πού σημαίνει: *πελεκητό άγκωνάρι χτισμένο σέ γω-*

Τά σχέδια είναι φιλοτεχνημένα από τόν γλύπτη Φιλόλαο.

νιά σπιτιού. Στην Λάρισα τό τεσσαρορούκουνο τό λέγανε κερκένι (τουτέστιν τερκένι, δίχως τσιτακιισμό). 'Ο φιλόλογος 'Αλέκος Γαβαθάς μέ βεβαιώνει ότι στην 'Αγία Παρασκευή ('Αθήνα) όνομάζανε, μεταπολεμικώς, *σμουρνάκι* τόν ιδιάζοντα χαρταετό (πάνω άψιδωτό, κάτω τριγωνικό).

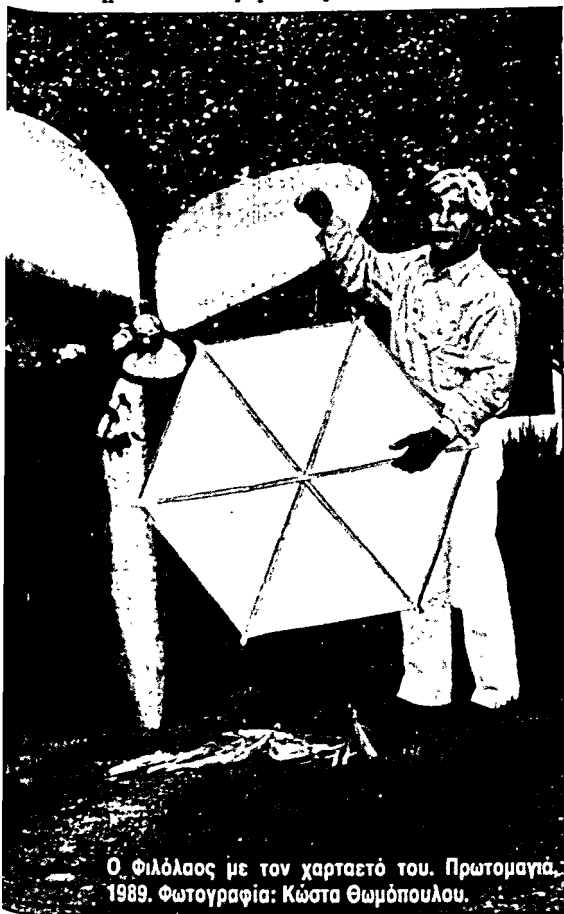
Οι κάντζες.

Ο φόβος του ηλεκτρολόγου.

Φυσικά, ό καθηγητής Λουκάτος δέν είναι ό μόνος πού έγγραψε περί χαρταετών. Οί σχετικές πληροφορίες της Μεγάλης 'Ελληνικής 'Εγκυκλοπαίδείας είναι φτωχικές και άνοστες. 'Η 'Εγκυκλοπαίδειά μας δέν διαθέτει λήμμα *χαρταετός*. Στο λήμμα *αετός* (παράγραφος: *φυσική*) παρουσιάζεται ή στρατιωτική πλευρά του θέματος μέ διάφορους πολύπλοκους συνδυασμούς χαρταετών πού μεταχειριζόντουσαν κάποτε γιά μετεωρολογικούς κτλ. σκοπούς. Στο ίδιο λήμμα ό χαρταετός χαρακτηρίζεται σάν *σύστημα βαρύτερον του αέρος, τό όποιον άνυψούται και μετεωρίζεται διά της κινήσεως του αέρος*, και, επιπλέον, ό συντάκτης του άρθρου αυτού ισχυρίζεται ότι ό χαρταετός *χρησιμεύει συνήθως ως παιδιά* (δηλαδή, ή άποψη του Πολίτη έξακολουθεί νά θριαμβεύει). Σημειωτέον ότι, στο ίδιο λήμμα δημοσιεύονται και τρία σχεδιαγράμματα πού είναι λανθασμένα, γιατί ό σχεδιαστής δέν ήξερε πού δένουν τά ζύγια. 'Εκτός από τό λήμμα *αετός*, ανακαλύπτεις ακόμη λίγες φράσεις περί χαρταετών στην παράγραφο *αετοί* του λήμματος *αερολογία*, όπου διαβάζεις ούκ όλίγα τερπνά περί Βάκωνος και Βενιαμίν Φραγκλίνου – και ούδέν περί χαρταετών στην Κίνα, στην Κορέα, στην 'Ωκεανία, στην Βιρμανία, στην Ιαπωνία...

Στην *Λαογραφία* (τόμος στ' του 1917) υπάρχουν οι ποντιακές παροιμίες του Α.Α. Παπαδοπούλου, όπου παρέχεται τό συνώνυμο του χαρταετού *πεταλίτρα* και ή πληροφορία πώς οι πόντιοι άποκαλοῦσαν *περπεντιούλα* τίς χάρτινες λωρίδες της ούράς(!). 'Επίσης, στην *Λαογραφία* (τόμος λα' του 1978) δημοσιεύεται από την Βαλασία Βαφειάδου τό θρακιώτικο συνώνυμο του χαρταετού: *πετειναχτήρι*. 'Η Βαλασία Βαφειάδου τονίζει ότι, ό χαρταετός ήταν άγορίστικο παιχνίδι. 'Ο Λουκάτος δέν έπρόσεξε αυτές τίς δύο μνείες, άν και έχει τό ελαφρυντικό πώς έπαναδημοσίευσε τό άρθρο του μόνον δύο χρόνια μετά

Ο Φιλόλαος με τον χαρταετό του. Πρωτομαγιά, 1989. Φωτογραφία: Κώστας Θωμόπουλου.

τήν μελέτη της Βαφειάδου.

Στό περίφημο σύγγραμμα του Γεωργίου Α. Ρήγα (τόμος δ' – 1970) περιγράφεται ό *αίτός* πού έκαναν τά παιδιά της Σκιάθου. 'Η σχετική όρολογία άκολουθεί τό πανελλήνιο λεξιλόγιο (*ζύγια / καλούμα* κτλ.). 'Ο Ρήγας αναφέρει και την *ψαλίδα*, πού στο νησί του τη λέγανε *κατσούλα* – προφανώς, λόγω του μυτερού σχήματος. Πάντως, ό Ρήγας διευκρινίζει ότι *ψαλίδες* λέγανε και τά *χελιδόνια*, δηλαδή τά χάρτινα *αεροπλανάκια* πού τινάζανε στόν αέρα μέ τό χέρι. Μάλιστα, παραθέτει ένα τέτοιο σχεδιασμένο *χελιδόνι*.

Στό άρθρο του καθηγητή Λουκάτου άναγράφονται και οι τίτλοι λίγων μικρών μελετών γιά τόν χαρταετό πού δέν άποδεικνύουν παρά την φτώχεια των σχετικών πληροφοριών. 'Ωστόσο, ό Λουκάτος έσχάσε νά εξετάσει τό θέμα μέ *άρνητικό* τρόπο – δηλαδή, δέν μάς είπε ποιοί συγγραφείς ΔΕΝ μιλάνε γιά τόν χαρταετό. 'Ετσι, θά μαθαίναμε λογουχάρη ότι ό Κρυστάλλης (παρά τά δύο κείμενά του γιά τίς 'Αποκρίες και την Πρωτομαγιά στα Γιάννενα) δέν γράφει τίποτα περί χαρταετών, όπως ακριβώς σιωπά και ό Καμπούρογλου και ό Κουκουλές. Ειδικότερα, ό Καμπούρογλου διαθέτει στην *Ιστορία των 'Αθηναίων* λίγες άράδες γιά την Καθαρή Δευτέρα, ενώ στα κάπως άνόητα *'Απομνημονεύματά* του μιλάει θιαστικά γιά τά *τελευταία κούλουμα της παλαιάς παραδόσεως* (ήτοι, του 1862). 'Ο Καμπούρογλου πάσχει από μία σταθερή έλλειψη επαφής μέ τόν λαό. Γι' αυτό ό Καμπούρογλου, αντί νά μάς πει πώς γλένταγε ό κοσμάκης την Καθαρή Δευτέρα, μάς περιγράφει (πνιγμένος από θασιλόφρονα νοσταλγία) τό πέρασμα του ήλιθίου 'Οθωνα μέσα από τό πανηγύρι πού γινότανε τότε στις Κολόνες. Δέν εκπλήσσομαι. Είναι ό ίδιος ό Καμπούρογλου πού στο πολύτομο έργο του δέν θγάζει άχνα γιά τα παλικάρια του '21. Πάντως, ό Καμπούρογλου δέν περιλαμβάνει τόν χαρταετό ούτε καν στην παράγραφο γιά τά διάφορα παιχνίδια (από πετροπόλεμο μέχρι μπερλίνα) πού μάς παρουσιάζει. 'Επίσης, ό Λουκάτος έσχάσε νά αναφέρει τό κλασικό βιβλίο του Δημ. Λουκόπουλου *Ποιά παιχνίδια παίζουν τά 'Ελληνόπουλα* (1926), όπου δέν αναφέρεται ό χαρταετός, καθώς και τό άρθρο του Ι. Κακρίδη *'Ελληνικά παιχνίδια* (στο *Ημερολόγιον της Μεγάλης 'Ελλάδος* – 1925), πού, δυστυχώς, δέν κατέφερα νά τό βρώ στο Παρίσι.

'Ο καθηγητής Λουκάτος διακόσμησε τό άρθρο του μέ ζωγραφίες του Σπύρου Βασιλείου (– πράγματι, ό Σπύρος Βασιλείου έτίμησεν άρκοῦντως τόν χαρταετό). 'Ο Λουκάτος παραμέλησε τίς δέουσες αναδρομές στην λογοτεχνία μας, όπου ένδεχομένως θά έβρισκε κάτι. 'Από πλευράς μου θά ύπεδείκνυα άναφορές στους χαρταετούς πού συναντώ στο έργο του Νίκου Καρούζου και άλλων – όλ' αυτά δημοσιευμένα μετά τό έν λόγω άρθρο του Λουκάτου. 'Ομως, δέν επιμένω περισσότερο πάνω στην πασίγνωστη και άηδιαστική περιφρόνηση, πού δείχνουν οι πανεπιστημιακοί μας λαογράφοι (καθώς και φιλόλογοι, ιστορικοί, κοινωνιολόγοι), γιά την πλούσια λογοτεχνία μας.

Μέσα στην πενιχρότητα των σχετικών πληροφοριών παραμένει κυριολεκτικώς άνέγγιχτο τό θέμα της καταγωγής του χαρταετού και της άρχικής του εμφάνισης στην χώρα μας. 'Αφήνοντας κατά μέρος την περιβόητη άγγειογραφία (άπεικονίζει μία κόρη της κλασικής 'Ελλάδας μέ

μία *σαίτα* στα χέρια) πού θέτει τό έρώτημα των *ήπαμένων παιχνιδιών* κατά την αρχαιότητα, πετάγομαι στόν περασμένο αιώνα, όποτε πρωτοεμφανίζονται στα Βαλκάνια οι χαρταετοί. Δέν πρόκειται νά άπαντήσω στα άκανθώδη αυτά έρωτήματα. 'Απλώς, άλλη μία φορά θέλω νά ξεμπροστίσω την στραβομάρα και την πουστία των πανεπιστημιακών μας.

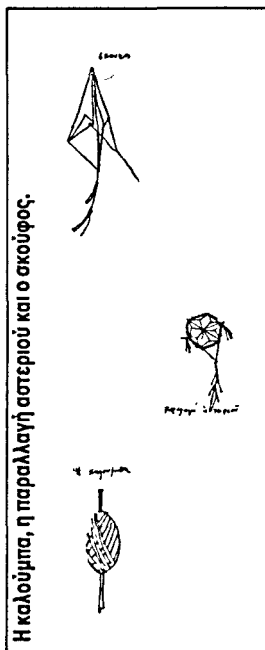
'Ο καθηγητής Λουκάτος έπαρουσίασε, μέ άμφίβολη λογοτεχνική χάρη, τούς χαρταετούς. 'Ο Λουκάτος έκανε πώς δέν έβλεπε τό βασικό έρώτημα (*από πού μάς κουβαληθήκανε οι χαρταετοί*) και γιά μυριστική φορά άποδεχτηκε άσμένως κάθε δυτική πληροφορία, ένώ πάντα άρνείται νά λάβει πληροφορίες έξ άνατολών. Στα άνατολικά μας δέν ύπάρχει παρά ή Τουρκία. 'Επί αιώνες και αιώνες ή Κωνσταντινούπολη / 'Ισταμπούλ ύπήρξε ή πρωτεύουσα *μας*, όπως ό αυτοκράτωρ / σουλτάνος ήταν ό βασιλιάς *μας*. Είχαμε τούς *βυζαντινούς* κατακτητές / φωτοδότες, όπως ακριβώς είχαμε τούς *όθωμανούς* κατακτητές / φωτοδότες. 'Ο Λουκάτος (δηλαδή, οι Λουκάτοι) σπεύδουν νά έπισκεφτούν και νά περιγράψουν όλες τίς εκθέσεις πού άνοίγουν άνά τόν κόσμο μέ εικονίσματα ή κλασικά γλυπτά. 'Αλλά, όταν σε διάφορες πρωτεύουσες οργανώνονται εκθέσεις γιά την μεγάλη όθωμανική τέχνη ή την μεγάλη όθωμανική επιστήμη οι Λουκάτοι *μας* μεταβάλλονται σε τυφλούς και κωφάλαλους. 'Η έλληνική ιστοριογραφία δέν θά άνδρωθεί παρά όταν άποκτήσει μία στρατιά τουρκολόγων.

Αυτοπεριορίζω τίς έρευνές μου άποκλειστικώς στόν έλληνικό χώρο, πού τόν θεωρώ πελώριο, σχεδόν άχανη. 'Ο έκούσιος *άποκλεισμός* μου στο νεοελληνικό άστικό φολκλόρ άποτελεί στρατηγικό καταναγκασμό, πού τόν επιβάλλει ή σύντομη χρονική διάρκεια του ανθρώπινου βίου. 'Ωστόσο, από καθαρή περιέργεια πάντα ρίχνω ματιές στους γειτονικούς μας λαούς. Δυστυχώς δέν μπορώ νά 'χω καμιά προσέλαση στην όθωμανική και τουρκική βιβλιογραφία. 'Αναγκάζομαι νά γίνωμαι φορτικός στους ξένους φίλους. 'Απ' όσα έχω διαβάσει, μένω μέ την έντύπωση ότι ό χαρταετός στην πατρίδα μας είναι μία πρόσφατη ιστορία, και, προπάντων, μία ιστορία πού γιά μάς ξεκινάει από την 'Ισταμπούλ. 'Υποψιάζομαι ότι, ό χαρταετός, χάρη στους φραγκολεβαντίνους και στους έβραίους και, επίσης, χάρη στους ρομιοῦς μετανάστες ή πρόσφυγές μας, πέρασε από την 'Ισταμπούλ στην Θεσσαλονίκη. 'Η Θεσσαλονίκη είναι ό Μέγας 'Απών της λαογραφίας μας. 'Ως γνωστόν, στην 'Ελλάδα έκαστος λαογράφος γράφει γιά τό κωλοχώρι του – γιατί, βέβαια, κωλοχώρια του κερατά ύπήρξαν ή Καλαμάτα, τό Ρέθυμνο, ή Λιβαδιά κτλ. κτλ. – μή *έξαιρουμένης* της Παλιάς 'Αθήνας. 'Η έλλαδική 'Ελλάδα διέθετε μόνον μία *άληθινή* και πραγματική πόλη: την ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ. 'Ακόμη και τά Γιάννενα δέν ήσαν είμή μία πολίχνη. 'Επιπλέον, ή Θεσσαλονίκη είναι ή μόνη ιστορικώς συνεχής πόλη της 'Ελλάδας. Βέβαια, στα εύρύτερα πλαίσια του όθωμανικού χώρου έντάσσονται δύο άλλες πόλεις, όπου οι ρομιοί έπαιζαν κάποιον (άποκλειστικώς παθητικό) ρόλο – έννοώ την 'Ισταμπούλ και την Σμύρνη. Οι μετέπειτα περιπτώσεις της Σύρας (ένα δημογραφικό μούμ πού γρήγορα ξεθύμανε) ή, έστω, της 'Αλεξάνδρειας (κάθε άλλο παρά *έλληνικής άποικίας*) δέν σχετίζονται, μήτε άριθμητικά / στατι-

στικά, μήτε ιστορικά /λαογραφικά, με την Θεσσαλονίκη. Οι μανιότες λαογράφοι (καί οι δουλικόι διάδοχοί τους, τύπου Λουκάτου) περιφρονούσαν και περιφρονούν βαθύτατα την Θεσσαλονίκη. Οι σημερινοί (έθνικώς κομπλεξικοί) ιστοριογράφοι μας γαμιούνται για ν' αποδείξουν την *έλληνικότητα* της Θεσσαλονίκης. Όσο για μένα, αντιμετώπιζω την Θεσσαλονίκη (καθώς και τούς ρομικούς της Ίσταμπούλ και της Σμύρνης – τηρουμένων πολλών και διαφόρων προϋποθέσεων) σάν ΛΙΚΝΟ του άστικού φολκλόρ. Στην ουσία, η Θεσσαλονίκη παραμένει λαογραφικώς ανεξερευνήτη. Η Θεσσαλονίκη αναμένει τόν λαογράφο της. Όμως, η Θεσσαλονίκη πρέπει νά έρευνάται πάντα σέ εξάρτηση μέ / από την Κωνσταντινούπολη / Ίσταμπούλ. Γι' αυτό διαβάζω μέ σεβασμό τά βιβλία της 'Αλεξάνδρας Παπαδοπούλου και της Μαρίας 'Ιορδανίδου.

Ό πρώτος υπότιτλος (1962) του καχεκτικού άρθρου του καθηγητή Λουκάτου δέχεται ότι, ό χαρταετός από *παιδική διασκέδαση έγινε έθιμική*, ενώ στόν δεύτερο υπότιτλο (1980) ό χαρταετός άποκαλείται *έθιμική χαρά της Καθαρής Δευτέρας*. Η λαογραφία, ως γνωστόν, είναι ή πίο ύποκειμενική έπιστήμη. Ό καθηγητής Λουκάτος ένδεχομένως μιλάει βάσει έμπειριών από τό χωριό του. Μά, ό χαρταετός ήταν ένα φαινόμενο κυρίως της πόλης. Συμβαίνει νά 'χω μοιράσει τά παιδικά μου χρόνια ανάμεσα 'Αθήνα και Σαλονίκη. Γι' αυτό ξέρω αυτό πού φαίνεται νά μήν ξέρει ό σεβαστός καθηγητής Λουκάτος: ότι ό χαρταετός δέν ήταν μόνο παιδική διασκέδαση, καί, ότι ό χαρταετός δέν ήταν μόνο χαρά της Καθαρής Δευτέρας. Ό καθηγητής Λουκάτος, μιλώντας περί χαρταετών, θά μπορούσε είτε νά σταθεί στίς κατασκευαστικές λεπτομέρειες καί στίς κατά τόπους παραλλαγές του, είτε νά πετάξει (μαζί μέ τό πτητικό αυτό μηχανήμα) σέ ύψηλά θεωρητικά έπίπεδα. Ό Λουκάτος προτίμησε νά γράψει μιάν ανάλαττη τουριστική έπιφυλλίδα, διαλέγοντας άδρανείς καί ένθροπρεπείς περιγραφές, έκφραζόμενες μέ κούφιας λέξεις. Η λέξη *διασκέδαση* είναι ένας ρηχός χαρακτηρισμός του χαρταετού, πού, προσωπικώς, άγνοώ άν είναι παίγνιον (άντικείμενο), ή παιδιά, ή άγώνισμα, ή πόλεμος μεταξύ μαχαλάδων, ή κρυπτοσυμβολική πράξη, ή νεκρική άλληγορία, ή κάτι άλλο.

Ό χαρταετός ήτο άπαγορευμένος στά κορίτσια. Όμως, ό χαρταετός δέν ήταν *ίδιον* μόνον των μικρών άγοριών, γιατί συχνά τά παιδιά που καντηλιάζανε χαρταετούς ήσαν πλαισιωμένα από κάπους μαντράχλους (μήν πάει τό μυαλό σας στους κολομπαράδες!), πού ένίστε είχανε ξεπεράσει τά τριάντα τους χρόνια. Οι μαντράχλοι αυτοί (ντόμπρα παλικάρια του μαχαλά) άλλοτε δοηθάγανε μέ συμβουλές τά παιδιά κι άλλοτε άμολάγανε οι ίδιοι τούς δικούς τους χαρταετούς. Έμεις τά παιδιά λατρεύαμε αυτούς τούς κρεμανταλάδες καί τούς θαυμάζαμε καί προσπαθούσαμε (έπί ματαίω) νά τούς μιμηθούμε. Λέω *έπί ματαίω* γιατί ήταν γιά μās άκατόρθωτο τό νά σκαρώσουμε τούς θεάρατους χαρταετούς πού αυτοί άμολάγανε καί, επίσης, τό νά άντιγράψουμε την μαχητική τους δεξιότητα στόν πόλεμο των χαρταετών. Θά πρέπει νά τονίσω πώς οι έξάγωνοι χαρταετοί των παλικαριών είχανε διάμετρο μέχρι μιάν όργιά καί πώς συχνά τά παλικάρια έσήκωναν κάτι τρισδιάστατους χαρταετούς (σέ σχήμα εξάεδρου τετραγωνικού πρίσματος) πού ήσανε μεγάλοι όσο κι ένας όρθιος άνθρωπος. Είναι αυτόνοτο ότι, τέτοιου είδους πτητικά μηχανήματα έθεταν πολλά τεχνικο-κατασκευαστικά προβλήματα, πού, έμεις τά παιδιά, δέν καταφέρναμε νά επιλύσουμε. Θυμάμαι πολύ καλά τούς τρισδιάστατους χαρταετούς (μέ ούρές πού ζυγίζνε μερικές όκάδες καί πού κράταγε μέ περηφά-

Η καλούμα, η παραλλαγή αστερίου και ο σκούφος.

Θεσσαλονίκη 1936 (φωτ. από το αρχείο του Ηλία Πετρόπουλου).

νια μιά κουστοδία πιστιρικάδων *ύπασπιστών* του παλικαριού), καθώς καί τίς έντυπωσιακές καλούμες μέ τόν χοντρό σπάγγο, πού τά παλικάρια τόν στριφογύριζαν στή μέση τους, γιατί ό σηκωμένος χαρταετός τράβαγε μέ διαβολική δύναμη. Έπίσης, θυμάμαι ότι, στίς μεγάλες ποδοσφαιρικές συναντήσεις καντηλιάζανε πάνω από τά γήπεδα τέτοιους τρισδιάστατους χαρταετούς, στολισμένους μέ τά *άρχικά* κάποιας όμάδας, γιά νά ένισχύσουν τό ήθικό των παικτών. ΌΛ' αυτά τά άγνοεί, πασιδήλως ό καθηγητής Λουκάτος. Δέν τά άγνοούν, όμως, κάποιοι άλλοι – έν οίς καί διάφοροι τοῦρκοι σπεσιαλίστες...

Η σχέση χαρταετού-Καθαροδευτέρας δέν είναι τόσο καθαρή όσο φαντάζεται ό καθηγητής Λουκάτος, πού παρασύρθηκε από την τουριστική μόδα του 1960. Η μόδα πιά πέρασε. Καί είδαμε νά ψοφάει, διαδοχικά, καί ό χαρταετός καί ή Καθαρή Δευτέρα. Καθώς είπα, οι παλιοί μας συγγραφείς διόλου δέν ταυτίζουν τόν χαρταετό μέ την Καθαρή Δευτέρα. Ναί, είναι άλήθεια πώς οι πρώτοι χαρταετοί ξεμπουκάρανε συνήθως την Καθαρή Δευτέρα, αλλά συχνά ή Καθαρή Δευτέρα ήταν μιά παγερή μέρα. Τό άμύλημα των χαρταετών ήτο γενικώς έποχιακό φαινόμενο. Οι ρομιοί της Ίσταμπούλ άποφεύγανε τίς όμαδικές εκδηλώσεις. Η Μαρία 'Ιορδανίδου χαρακτηρίζει τούς ρομικούς σταμπουλούδες σάν *ραγιαδογεννημένους, φοβισμένους ανθρώπους*. Στην πραγματικότητα, οι ρομιοί της Ίσταμπούλ (έν αντιθέσει μέ τούς σμυρνιούς μας) ήσανε χέστηδες. Η 'Ελένη Χαλκούση βεβαιώνει: *Στήν Πόλη ή Καθαρή Δευτέρα δέν ήταν μέρα έξόδου* – καί προσθέτει – *Όστε γιορτής*. Δέν περιμένο ύποτα από τόν Λεωνή του όμωνύμου μυθιστορηματος του Γιώργου Θεοτοκά, γιατί ήτανε ένας μικρός φλόρος του Πέρα πού δέν ήξερε τί τρέχει στην άπέναντι όχθη του Κερατίου. Καθώς μου εξήγησε ό τοῦρκος μελετητής 'Αλτάν Γκοκάλπ, οι τοῦρκοι σηκώνανε χαρταετούς στίς 6 Μαΐου, *τή μέρα του 'Ηλία*. 'Αλλά, αυτή ή μέρα του παλιού ήμερολογίου συμπίπτει μέ την γιορτή μας του άγίου Γεωργίου (23 'Απριλίου), διαπίστωση πού όδήγησε τόν 'Αλτάν Γκοκάλπ σέ μιά σειρά συλλογισμών, πού έκφεύγουν από τά πλαίσια της παρούσας πολεμικής. Περαιτέρω, ό 'Αλτάν Γκοκάλπ μου περιέγραψε διάφορες λεπτομέρειες γιά τούς χαρταετούς των τοῦρκων, πού έμεις οι ρομιοί άντιγράψαμε δεόντως. Έπιμένω: ό έλληνας λαογράφος πού δουλεύει πάνω στό σύγχρονο άστικό φολκλόρ πρέπει νά κάνει συνεχείς αναγωγές στην Ίσταμπούλ, πού γιά μισή χιλιετία υπήρξεν ή πρωτεύουσά μας, καί, συνεπώς, ό πολιτιστικός μας φάρος. Πολλοί σημερινοί έλληνες συγγραφείς φαντάζονται σάν πρωτεύουσά μας

τό Παρίσι. Οι πανεπιστημιακοί μας λαογράφοι δουλεύουν γιά τό Κράτος. Η 'Ελλάδα στερείται άυτογνωσίας. Η χώρα μας χρειάζεται συγγραφείς πού νά καταπολεμούν τό Κράτος.

Ό χαρταετός πέρασε από την πολιτεία στό χωριό – κι όχι από τό χωριό στην πολιτεία. Ό χαρταετός άλλοτε ήτο έρασιτεχνικός (φτιαγμένος στό σπίτι από τά παιδιά) κι άλλοτε άγοραστός (από τό ψιλικατζίδικο της γειτονιάς). Δέν θέλω νά υπεισέλθω σέ τεχνικές λεπτομέρειες, αλλά θά πρέπει νά όνοματίσω τά ύλικά του χαρταετού (: καλάμια, χαρτί, αλευρόκολλα, καλούμα μέ σπάγγο) γιά νά θέσω τό έρώτημα πού δέν έθεσε ό Λουκάτος: πού, διάβολο, τά έβρισκαν όΛ' αυτά τά παιδιά;

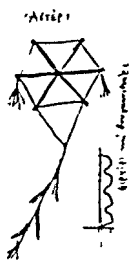
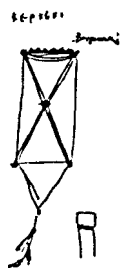
Παρά τίς προσωπικές μου έμπειρίες καί τά όσα έχω διαβάσει, ένιωσα την άνάγκη ν' άκούσω την σχετικήν άπάντηση από τό στόμα κάποιου φίλου. Πήρα τό τρένο καί πήγα στό σπίτι του γλύπτη Φιλόλαου. Ό Φιλόλαος είναι συνονímηκός μου καί, συνεπώς, έχουμε άνάλογες παιδικές μνήμες. Ρώτησα τόν Φιλόλαο πού πέρασε τά παιδικά του χρόνια καί μου άπάντησε:

Στή Λάρισα. Δίπλα στό σπίτι μας ήταν ένα μεγάλο οικόπεδο. Έκεί, γινότανε της τρελής: άθλητισμός, κρυφτό, κυνηγητό, τσιλίκια, χαρταετοί, σδοῦρες, βαρελότα, τενεκεδάκια μέ άσετυλίνη, ξυλοπόδαρα, ψηλή καμαρίτσα (έτσι λέγαμε την μακριά γαϊδούρα), σέγκια (δηλαδή, κότσια), βόλοι πού τούς λέγαμε μερμέρια, κυνηγούσαμε πεταλούδες καί κουρκουνόκλους...

Μετά άρχισα νά ρωτώ τόν Φιλόλαο πώς έφτιαχναν τούς χαρταετούς. Ό Φιλόλαος έπασε νά μου εξηγή, ένω συγχρόνως (γιά νά καταλαβαίνω καλύτερα) σχεδιάζε στό χαρτί τά περιγραφόμενα:

Τούς χαρταετούς στή Λάρισα τούς λέγαμε *άστερια*. Τά *άστερια* τά σηκώναμε τόν Μάρτη. Τά παιχνίδια μας ήταν έποχιακά – άλλοτε παίζαμε κρυφτό κι άλλοτε σηκώναμε *άστερια*. Κανείς δέν καθόριζε την εποχή γιά τό κάθε παιχνίδι, αλλά από κάποιο μυστηριώδες ένστικτο άρχίζαμε νά παίζουμε ένα συγκεκριμένο παιχνίδι καί λίγο καιρό άργότερα ένα άλλο...

Ό πίο άπλος καί ό πίο συνηθισμένος χαρταετός ήταν τό *άστερι* πού ήταν έξάγωνο. Υπήρχαν παραλλαγές στό έξάγωνο. Λόγου χάρη, όταν δέναμε σπαγγάκια στά καλαμάκια καί ό χαρταετός έπαιρνε ένα σχήμα σάν έξάγωνο άστρο, μέ διάφορα διακοσμητικά *φινφίρια* καί *σκουλα-*

Κερκένι, απίδι, αστέρι – σχεδιασμένα από τον Φιλόλαο.

ρίκια. Ένας άλλος τύπος ήταν το όρθογώνιο *κερκένι* που το κάναμε με δύο σταυρωτές *άπέλες* από ξύλο οξιάς, που τις ένωνε με ένα καρφάκι και τις δένουμε με σπάγγο. Στο πάνω μέρος κολλάγαμε μια φράντζα από χαρτί που τη λέγαμε *βουγκανιστήρι*, επειδή με τον αέρα βουγκάνιζε πολύ δυνατά, ενώ τα *φινφίρια* μόνο φινφίριζαν...

Μετά ήταν το *απίδι*. Το *απίδι* ήταν ένας χαρταετός φτιαγμένος με τρεις *άπέλες* από καλάμι, σχισμένο στα τρία. Το *απίδι* είχε περίεργο σχήμα: από πάνω αψιδωτό κι από κάτω τριγωνικό. Είχε *σκουλαρίκια* και ουρά...

Τους χαρταετούς τους σηκώναμε στο περίφημο οικόπεδο πίσω από το σπίτι μας. Χρειάζονταν μια μέρα με αέρα, όποτε όλος ο μαχαλάς θρискότανε εκεί. Τα ωραιότερα και τα πιο ελαφρά *αστέρια* τα έφτιαχνε ο αδελφός μου. Τα καμμένα τα παιδιά των γιατρών και των εμπόρων δεν ξέρανε να φτιάξουν χαρταετούς ελαφρούς που να σηκώνονται εύκολα. Έμπόριο χαρταετών δεν υπήρχε. 'Ο καθένας έπρεπε να κάνει τον χαρταετό του. 'Αγοράζαμε το χρωματιστό ψιλό χαρτί και τον σπάγγο στο χαρτοπωλείο. Για κόλλα χρησιμοποιούσαμε άλευρι και νερό. Γι' αυτό, κάποτε-κάποτε, οι ποντικοί μας τρώγανε το *αστέρι*.

'Όταν σηκώνονταν πολλοί χαρταετοί έρχονταν ο ηλεκτρολόγος, της 'Ηλεκτρικής 'Εταιρίας της Λάρισας, και άρχιζε να φωνάζει, διότι οι χαρταετοί μπλέκανε συχνά στα σύρματα με αποτέλεσμα διάφορα βραχυκυκλώματα. 'Επομένως, ή κραυγή «*ηλεκτρολόγος!!!*» ισοδυναμούσε με συναγερμό. Τότε, όσο γίνεται πιο γρήγορα, κατεβάζαμε τον χαρταετό και τρέχαμε να φύγουμε. Μια άκραία λύση ήταν να κόψουμε τον σπάγγο κι ο χαρταετός να φύγει προς τα χωράφια...

'Εκτός από τον ηλεκτρολόγο, υπήρχε και ο κίνδυνος της *κάντζας* που πετάγανε οι αντίπαλοι. 'Η *κάντζα* ήταν ένας σπάγγος που είχε δεμένη στην άκρη μιά-δυο πέτρες. Οι αντίπαλοι, κρυμμένοι π.χ. πίσω από ένα τοιχαλάκι, πετάγανε την *κάντζα* κι αρπάζανε τον χαρταετό. 'Επίσης, συχνά έρχονταν παιδιά από άλλους μαχαλάδες με ένα ξυραφάκι, κρυμμένο στη χούφτα, και κόβανε το σπάγγο του χαρταετού...

Καμιά φορά κρεμάγαμε χάρτινα φανάρια στην ουρά του χαρταετού. 'Όταν είχε δυνατό αέρα δένουμε στην ουρά του χαρταετού πανιά ή πετσέτες. 'Όταν φτιάχναμε τον χαρταετό φροντίσαμε ώστε η γυαλιστερή ψηή του καλαμιού να πέφτει προς τη μεριά του χαρτιού. 'Ετσι, ο χαρταετός είχε ευλυσισία αντίστοιχη με την φορά του αέρα. Τα ζύγια τα δένουμε με μεγάλη ακρίβεια, ώστε να είναι ακριβώς ίσα με τις *άκτινες* του χαρταετού. 'Αλλιώς, ο χαρταετός δεν πετάει. 'Όταν η ουρά είναι ανεπαρκής ο χαρταετός κάνει κωλοτούμπες...

Είχαμε μεγάλο ανταγωνισμό ποιος θα σηκώσει ψηλότερα τον χαρταετό του.

Θυμάμαι έναν όνοματι Φωτάκη (ήταν πρόσφυγας), που τον θάμναζε όλος ο μαχαλάς γιατί έφτιαχνε κάτι μεγάλους χαρταετούς. 'Ο Φωτάκης ήταν κάπου 20-22 χρονών...

'Εκτός από χαρταετούς, που ήσανε ως πούμε με *ακριβά* υλικά, φτιάχναμε και *σκούφους*. *Σκούφους* έφτιαχναν τα μικρά παιδιά. 'Ο *σκούφος* γινότανε μ' ένα απλό χαρτί (άκόμα και εφημερίδα) και δεν χρειαζότανε ούτε καλάμι, ούτε σπάγγο. Τον *σκούφο* τον σηκώναμε με ένα καρούλι κλωστή, που το κλέβαμε από το πανέρι της μάνας μας...

Δεν χρειάζεται να είναι κανείς λαογράφος για να καταλάβει ότι η αφήγηση του Φιλόλαου έχει μιά ιδιαίτερη αξία. 'Όσο για τον αδελφό του Φιλόλαου είναι ο πασίγνωστος φωτογράφος Τάκης Τλούπας, που τόσα έχει προσφέρει στην χώρα μας.

'Ο Λουκάτος, για να δείξει πολυμάθεια, αναγράφει στο άρθρο του και δύο-τρεις τίτλους ξένων βιβλίων. Θά μπορούσα να παρατηρήσω ότι, αυτή η ξένη του βιβλιογραφία είναι ψωραλέα και δεν προσθέτει τίποτα στην καθαρώς ελληνική πλευρά του θέματος. 'Αρκεί κανείς να διαβάσει τον τόμο για τα παιχνίδια / σπόρ της *Pléiade* (1967) για να τρομάξει από το μέγεθος του προβλήματος που θέτει ο χαρταετός. Βρίσκω φτηνό και περιττό το να σκαρώσω μια περίληψη της ιστορίας του χαρταετού, που, φαίνεται, να έφτιασε από την 'Απω 'Ανατολή στην Ευρώπη μόλις πριν πέντε αιώνες. 'Ο χαρταετός στην Ευρώπη έχασε την ιερότητά του, καθώς έχασε την όμορφιά του και την τεχνική του τελειότητα. 'Ο *ευρωπαϊκός* χαρταετός είναι εξαρχής ένα, ως πούμε, *παιχνίδι*. Στην 'Απω 'Ανατολή χρειάστηκαν κάποιοι αιώνες για να καταλήξει ο χαρταετός να γίνει *παιχνίδι*, αφού προηγουμένως χρησιμοποιήθηκε σαν εργαλείο για να μετράνε αποστάσεις, ή σαν πολεμικό μηχανήμα, ή σαν εξάρτημα συσκευής αλιείας, ή και σαν σκιάχτρο. Στην 'Απω 'Ανατολή ο χαρταετός θεωρήθηκε προδολή / προέκταση της ψυχής του κατόχου του. 'Εσως γι' αυτό, όταν κοιμότανε ο βασιλιάς του Σιάμ αρμένιζε πάνω από το ανάκτορο ο βασιλικός χαρταετός. Και ίσως γι' αυτό οι τουρκοί άμολάγανε χαρταετούς μέσα από τα κοιμητήρια.

'Ασφαλώς θά πρέπει (επιτέλους) κάποιος λαογράφος μας να σκαλίσει το θέμα της αρχικής εμφάνισης των χαρταετών στην ελλαδική 'Ελλάδα. Πιστεύω ότι η άκρη του νήματος ξεκινάει από την 'Ισταμπούλ. 'Η 'Ισταμπούλ έχει ιδεώδεις τοποθεσίες για να άμολας χαρταετούς. Χώρια το συνεχές μπουγάζι που φυσάει ολόχρονης. Τα ίδια πλεονεκτήματα παρουσίαζε και η Θεσσαλονίκη: τεράστιες ακάλυπτες εκτάσεις και αεράκι από την θάλασσα. 'Ο Γιασάρ Κεμάλ γράφει πολλά περί χαρταετών σε κάποιο βιβλίο του. Οι κινέζοι έσηκώναν χαρταετούς το φθινόπωρο, ενώ στην όθωμανική Τουρκία καθιερώθηκε σαν κατάλληλη εποχή η άνοιξη και η άρχη του καλοκαιριού. 'Όταν ο χαρταετός απέβη δημοφιλές *παιχνίδι* πέρασε από τα χέρια των ενηλίκων στα χέρια των αγοριών, κατακλύζοντας συγχρόνως και την 'Ελλάδα. Τότε δημιουργήθηκε κι ένα μικρό λεξιλόγιο (βλέπε τα προαναφερθέντα συνώνυμα του χαρταετού, καθώς και τις λέξεις: *μάνες / ούρά / σκουλαρίκια / ζύγια ή χαλινάρια / βουγ-*

κανιστήρια / φινφίρια / σθουρήχτρες / τηλεγράφημα / άμολάω / σηκώνω / καντηλιάζω) που δόνησε σε λίγες τυποποιημένες εκφράσεις (ό *αίτός κοσκινίζει* - γράφει ο Πέτρος Βλαστός, όπερ θυμίζει το *ή ρόδα κοσκινίζει* που λένε οι σημερινοί σοφέριδες).

'Ο Λουκάτος, επιμένοντας (σώνει και καλά) να χαρακτηρίσει τον χαρταετό, παραπαίει ανάμεσα στο *παιδικόν παίγνιον* του Πολίτη και στις *άοριστες λέξεις χαρά και διασκέδαση*. Οι λαογράφοι έχουν την μανία να ταξινομούν. Στο πείσμα τους, όμως, ο χαρταετός ξέμεινε αταξινόμητος. Κάποιοι ξένοι λαογράφοι λανσάρουν την κατηγορία των *παιχνιδιών του αέρα* (δηλαδή, που χρησιμοποιούν την δύναμη του ανέμου). Μέσα εκεί έστρίμωξαν και τον άτιθασο χαρταετό. 'Αν και η άμνηχάνια των επιστημόνων πάντα με διασκεδάσει, προτιμώ να περάσω σε κάποιο γειτονικό θέμα.

Κάποτε-κάποτε, κρεμάγαμε από την ουρά των χαρταετών αναμένα κινέζικα φανάρια. 'Ηδη, πρό αιώνων, στο Βιέτ-Νάμ έδεναν στους χαρταετούς κάτι σφυρίχτρες, που με το θουητό τους έδιωχναν τα Κακά Πνεύματα. Αύτοί οι χαρταετοί με τις σφυρίχτρες μας οδηγούν κατευθείαν στους ρόμβους. 'Η λέξη *ρόμβος*, μεταξύ άλλων, σημαίνει και: όργανο μυήσεως που συνήθως αποτελείται από ένα σχοινί με (δεμένο στην άκρη του) ένα τρύπιο βαρίδιο, που με την γρήγορη περιστροφή θγάζει ένα μουγκρητό. 'Ο *ρόμβος* δεν ήταν ελληνική ανακάλυψη, αφού τον συναντάμε σ' όλους τους αρχέγονους λαούς από Σιθρία μέχρι Αυστραλία. Τον *ρόμβο* τον χειριζόταν ο μάγος του χωριού. Τό μουγκρητό του *ρόμβου* τρομοκρατούσε τους πρωτόγονους. 'Ο *ρόμβος* έθεωρείτο ιερό όργανο. 'Η χρήση του από γυναίκες απαγορευότανε απόλυτως. Τα αγοράκια της Μαύρης 'Αφρικής είχαν το δικαίωμα να κατασκευάζουν μάσκες και *ρόμβους*, αλλά αν τα χρησιμοποιούσαν με άσεβεια έτιμωρούντο.

Στην λαογραφία μπορείς να προσκομίσεις *επιστημονικές αποδείξεις* μόνο για τα μικρά και άσημαντα. Οι νεοέλληνες λαογράφοι ψοφάνε για θεωρία. Γι' αυτό δεν μπορούν να βαδίσουν παρά κρατώντας παραμάσχλα τα βιβλία του Φουκό και του Λεβί-Στράους. 'Η σοβαρότης είναι ο Μέγας 'Εχθρός της λαογραφίας μας. 'Ο λαογράφος που δεν νιώθει λιγούλακι κλόνουν είναι κακός λαογράφος. 'Ο πρώτος διδάξας την Σοβαρότητα ήτο ο Νικόλαος Πολίτης. 'Εκτοτε, οι περισσότεροι λαογράφοι μας απέβιωσαν εκ χρόνιας σοβαρότητας. Οι πανεπιστημιακοί μας χαρτογιακάδες σφυρίζουν ύπουλα έναντιόν μου, γιατί γράφω με χιούμορ. 'Όταν, όμως, ο Λουκάτος έρμηνεύει το γαλλικό *cerf-volant* σαν... *πετούμενο έλάφι* (!!!) κανένας πανεπιστημιακός δεν του προσάπτει τίποτα. Οι λαογράφοι που υπηρετούν το Κράτος (και χρυσοπληρώνονται από το Κράτος) δεν δέρνουν τους όμοιους των. Οι κουτοσμπόλνδες θά φανταστούν πως μάχομαι τον Λουκάτο. Χτυπάω μόνο το ελληνικό βρομερό Κράτος. Στο πρόσωπο του Λουκάτου βλέπω όλο το κακό που έκαναν στη γενιά μου οι πουλημένοι πανεπιστημιακοί λαογράφοι. 'Ο σεβαστός καθηγητής Λουκάτος είναι φίλος, έρχεται σπίτι μου, με άποκαλεί (έγγράφως) *Τελευταία 'Ελπίδα της Λαογραφίας* μας. Δέν του συγχωρώ μήτε την επιπολαιότητά του, μήτε την δειλία του. Λυπάμαι γιατί έγραψα αυτά τα μικρά λόγια. 'Ο καθηγητής Λουκάτος είναι πιά γέροντας. Και νομίζω ότι, πριν πεθάνει, θά πρέπει να γράψει ένα κείμενο για να ζητήσει συγγνώμη από την εξαπατημένη γενιά μου, όπως ακριβώς έπραξε ο πολιτικάντης Κανελλόπουλος.

Παρίσι, 8-24 'Απριλίου 1989

Η.Π.